

Μαθητική Εστία

Τεύχος 103 Σχολική Χρονιά 2023-2024

Εκφραστικό όργανο των
μαθητών και μαθητριών
του Παγκυπρίου Γυμνασίου

ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΕΣ

Υπεύθυνος-Ιδιοκτήτης: Μαρία Σταυρίδου Μορφή, Διευθύντρια

Γενική ευθύνη έκδοσης: Λαμπρινή Τσελίκη, Β.Δ., Φιλολόγος

Επιμέλεια ύλης: Λαμπρινή Τσελίκη, Β.Δ., Φιλολόγος, Ιωάννα Χρυσάφη, Φιλολόγος, Δέσποινα Αθανασοπούλου, Φιλολόγος

Γλωσσική επιμέλεια και διόρθωση κειμένων: Λαμπρινή Τσελίκη, Β.Δ., Φιλολόγος, Ιωάννα Χρυσάφη, Φιλολόγος, Δέσποινα Αθανασοπούλου, Φιλολόγος, Κυριακή Βιλάνου, Φιλολόγος

Φωτογραφικό υλικό: Χάρης Ζεβλάρης, Καθηγητής Φωτογραφίας, Έλενα Παΐσιου, Καθηγήτρια Φωτογραφίας

Σχεδιασμός και Σελίδωση: Λευκή Ανδρέα Κάτσουρα

Καλλιτεχνική επιμέλεια: Λευκή Ανδρέα Κάτσουρα και Παναγιώτα Φιλίππου

Εξώφυλλο: Η φετινή έκδοση της «Μαθητικής Εστίας» είναι επετειακή. Το εξώφυλλο είναι μια σύνθεση από το εξώφυλλο της «Μαθητικής Εστίας» του 1974-75 και από έργο της μαθήτριάς μας, Αλεξάνδρας Χριστοδούλου του τμήματος Γ11, που δημοσιεύεται στην σελίδα 103. Η μαθητική κοινότητα του Παγκυπρίου Γυμνασίου αποστέλλει αυτό το τεύχος με το προσφυγόσημο εν είδει επιστολής - μηνύματος διαμαρτυρίας και αγώνα προς κάθε αναγνώστη.

Με την ευγενική χορηγία του Συνδέσμου Γονέων και Κηδεμόνων του Παγκυπρίου Γυμνασίου και του Δικηγορικού Συλλόγου Λευκωσίας

Μαθητική Εστία

Τεύχος 103 Σχολική Χρονιά 2023-2024

Εκφραστικό όργανο των
μαθητών και μαθητριών
του Παγκυπρίου Γυμνασίου

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

2. Προλεγόμενα
4. Χαιρετισμός από την Διευθύντρια του Παγκυπρίου Γυμνασίου
6. Χαιρετισμός από την Πρόεδρο του Συνδέσμου Γονέων και Κηδεμόνων του Παγκυπρίου Γυμνασίου
8. Μνήμη Χρίστου Χατζηνικολάου (1939-1974)
11. Δεν Ξεχνώ και Αγώνίζομαι
117. Σκυταλοδρομία Ηρώων
143. Παράπλευρες Απώλειες: τα θύματα των πολέμων
162. Μεγάλοι Δάσκαλοι
185. Δημιουργίες Μαθητών σε Διάφορα Μαθήματα
248. Σελίδες Εικαστικών
253. Βραβεία, Διακρίσεις και Συμμετοχές
293. Εκδηλώσεις-Δράσεις
401. Εκδηλώσεις STEAM-Ελληνική Γλώσσα και Πολιτισμός
415. Φωτογραφίες Διδακτικού Προσωπικού και Τελειοφοίτων

Προλεγόμενα

Εδώ ζει μια Ελλάδα μυστική. Από τότε που ακούστηκε σε τούτα τα χώματα η πρώτη ελληνική λέξη. Από τότε που ο οικιστής οδήγησε το καράβι του στα παράλια του νησιού μας, καθιστώντας το νέα πατρίδα του. Από τότε που η τύχη του τόπου και των κατοίκων του ζυμώθηκαν με εκείνη των υπολοίπων Ελλήνων που κατοικούσαν τη Μεσόγειο. Από τα βάθη των αιώνων.

Από τότε, λοιπόν, το νησί μας ταξιδεύει μέσα στον χρόνο με τον τρόπο των Ελλήνων και με προσανατολισμό απαραίλλακτο: να υπηρετήσει τις αξίες και τα ιδανικά του πνεύματος, την καλαισθησία και το μέτρο, την ελευθερία και την αρετή -όχι ως ηθική αλλά ως ανθρώπινη καταξίωση. Πορεύεται με σκοπό να ακουμπήσει την αλήθεια των πραγμάτων, να νοηματοδοτήσει ορθά την ατομική και τη συλλογική παρουσία μας πάνω στον κόσμο -τον διαρκώς μεταβαλλόμενο, τον γεμάτο προκλήσεις, συγκρούσεις, αγωνίες, ερωτηματικά και αμφισβήτηση των βεβαιοτήτων που έμοιαζαν μέχρι πρότινος ακλόνητες.

Εδώ, λοιπόν, ζει μια Ελλάδα μυστική. Όμορφη. Νησιωτική. Αρχαία. Ζωντανή, αν και τραυματισμένη από λογίων επιβουλές -και από την πιο πρόσφατη, που παραμένει ανοιχτή κι έχει κακοφορμίσει: την εισβολή. 50 χρόνια, βαριά, ασήκωτα στις πλάτες μας. Αδικία, αρπαγή, ύβρις, παραμένουν εγκλήματα ατιμώρητα, που στοιχειώνουν τον ύπνο μας και σπιλώνουν την εικόνα όσων παρουσιάζονται ως θεματοφύλακες της ευρωπαϊκής και παγκόσμιας ειρήνης.

50 χρόνια, μισός αιώνας διαψεύσεων. Κι αν μακραίνουν από μας τα δικά μας ονόματα; Κι αν ξεχνάει η γη μας τη μυρωδιά μας, τη γλώσσα μας; Κι αν η αδικία βαρύνει στη ζυγαριά; Κι αν η τιμωρία της ύβρεως βραδύνει; Κι αν η κάθαρση δεν έρθει ποτέ; Μόνο αν εμείς -λόγω κούρασης, αδυναμίας, εφησυχασμού ή διαπλοκής- το επιτρέψουμε. Μόνο αν ξεχάσουμε ποιοι είμαστε και πού πηγαίνουμε. Μόνο αν εκχωρήσουμε, θα χάσουμε ζωτικό χώρο. Μόνο αν παραδώσουμε την πατρίδα μας, θα την οικειωθεί ο εχθρός. Αν όχι, θα είναι δική μας. Θα είναι γι' αυτούς ξένη. Θα είναι κλεμμένη κι όσοι την πατούν εισβολείς.

Η Επιτροπή Εκδόσεων του Παγκυπρίου Γυμνασίου, επιδιώκοντας ακριβώς να συμβάλει στη διατήρηση της μνήμης και υπηρετώντας τον ούτως ή άλλως διαχρονικό στόχο του ΥΠΑΝ «Δεν Ξεχνώ και Αγώνίζομαι» (που είναι φέτος υπό έμφαση), επέλεξε να αφιερώσει τη φετινή έκδοση στην κατεχόμενη γη μας (την ομορφιά, την ιστορία της) και στην επέτειο της εισβολής, με στόχο να υπογραμμίσει τη συνεχιζόμενη αδικία, να καταγράψει τα εγκλήματα των Τούρκων και να αφυπνίσει τη μαθητική κοινότητα για αγώνα μέχρι την τελική δικαίωση, τη λευτεριά μας.

Και στη σχολική μας κοινότητα ζει μια Ελλάδα. Το ανήσυχο πνεύμα των μαθητών, η ευαισθησία τους, η δημιουργικότητά τους, η ματιά τους πάνω στη ζωή, η ίδια η όρεξη για ζωή και δράση, είναι τα δείγματα ενός συνόλου που έχει κατανοήσει πως η αδράνεια είναι εγκληματική, όταν ο τόπος και το έθνος σου απειλούνται με αφανισμό....

Χαιρετισμός από την Διευθύντρια του Παγκυπρίου Γυμνασίου

Με ιδιαίτερη συγκίνηση χαιρετίζω την φετινή έκδοση του Περιοδικού του Σχολείου μας «Μαθητική Εστία», που φέτος συμπληρώνει αισίως 103 τεύχη. Η φετινή έκδοσή μας έχει κύριο άξονα την θλιβερή επέτειο των 50 χρόνων από την τουρκική εισβολή και των 50 χρόνων της κατοχής της μισής μας πατρίδας. Δεν ξεχνώ το τραύμα της εισβολής, αλλά δεν ξεχνώ και τους μεγάλους αγωνιστές και τους άλλους μεγάλους δασκάλους, ατενίζω την Κύπρο, τα κατεχόμενα, τον Πενταδάκτυλο, μελετώ την ιστορία τους και αγωνίζομαι για την απελευθέρωση της πατρίδας μου και για τις αξίες της ειρήνης και της δικαιοσύνης, σε μια περίοδο δύσκολη όχι μόνο για τον τόπο μας αλλά και για τον κόσμο ολόκληρο.

Διαχρονικός φορέας αυτών των ιδεών είναι το Παγκύπριον Γυμνάσιον, το ιστορικότερο σχολείο της Κύπρου, που αριθμεί πάνω από 200 χρόνια ζωής και προσφοράς στην ελληνική παιδεία του τόπου μας και που ανέδειξε αποφοίτους που τίμησαν την πατρίδα μας στην πολιτική, τις επιστήμες, τα γράμματα, τις τέχνες. Παράλληλα με την ιδιότητά του ως του πρώτου σχολείου μέσης εκπαίδευσης στην Κύπρο και ως φυτωρίου ελληνικών γραμμάτων, αποτελεί φορέα που προωθεί σταθερά την καινοτομία και την πρόοδο.

Το Παγκύπριον Γυμνάσιον, μετά από μία περίοδο κτηριακής ανακαίνισης και επέκτασης που ολοκληρώθηκε πέρσι, και παρά τις δυσκολίες που απορρέουν από την πολυπλοκότητα της λειτουργίας του, αποτελεί πλέον ένα σχολείο-κόσμημα, που προσφέρει στους μαθητές του τις καλύτερες συνθήκες για την ακαδημαϊκή τους πρόοδο και τη διαμόρφωση της προσωπικότητάς τους: Αφενός, τα καινοτόμα και πρωτοποριακά προγράμματα που εφαρμόζονται στο Σχολείο μας και ο αξιοζήλευτος τεχνολογικός και ψηφιακός εξοπλισμός που πλέον διαθέτει. Αφετέρου, τα Μουσεία με τα ανεκτίμητα εκθέματά τους, η Σεβέριος Βιβλιοθήκη με τις πολύτιμες συλλογές της και το πλούσιο Αρχείο. Όλα μαζί διασφαλίζουν την πνευματική καλλιέργεια των μαθητών, συμβάλλουν στην ανάπτυξη της αγάπης τους για την ελληνική γλώσσα και τον πολιτισμό μας, αλλά και εγγυώνται την απόκτηση δεξιοτήτων και εφοδίων πολύτιμων για επιτυχία και διάκριση στην σύγχρονη κοινωνία.

Τρανή απόδειξη, η συνύπαρξη στο Σχολείο μας του Γυμνασιακού και Λυκειακού κύκλου, των Κατευθύνσεων του Μουσικού Γυμνασίου και Λυκείου, αλλά και η λειτουργία -για τρίτη χρονιά φέτος- του Ολοήμερου Γυμνασίου με ταυτόχρονη ειδίκευση όλων των μαθητών στους κλάδους STEAM (Science, Technology, Engineering, Art, Mathematics) και «Ελληνικής Γλώσσας και Πολιτισμού». Προγράμματα που παρέχουν την ευκαιρία για την δημιουργία των συνθηκών εκείνων που προσέδωσαν και συνεχίζουν να προσδίδουν στο Σχολείο μας τον χαρακτήρα ενός διαρκούς εργαστηρίου μάθησης και δημιουργίας, όπου διδάσκοντες και διδασκόμενοι δημιουργούν σε πολλούς και διαφορετικούς τομείς, επεκτείνοντας την γνώση, εμπλουτίζοντας τις εμπειρίες τους, δίνοντας σε όλους ευκαιρίες για ανάπτυξη των ενδιαφερόντων, των δεξιοτήτων αλλά και των ταλέντων τους.

Ειδικά τη φετινή χρονιά το Σχολείο μας ανοίχτηκε στον κόσμο και ενίσχυσε τον χαρακτήρα του ως φάρου πολιτισμού για την ευρύτερη κοινότητα και την Κύπρο ολόκληρη. Η διδασκαλία στις τάξεις συμπληρώθηκε με πολλαπλές άλλες δραστηριότητες, προγράμματα, συνέδρια και διαλέξεις, δράσεις οι οποίες διάνθισαν την σχολική ζωή και έδωσαν στους μαθητές και στις μαθήτριάς μας την ευκαιρία να προβληματιστούν, να κοινωνικοποιηθούν και να ζήσουν χαρούμενες στιγμές. Παράλληλα, ενίσχυσαν τον στόχο μας για πολύπλευρη καλλιέργεια των μαθητών/τριών μας, ώστε να αποτελέσουν τους καταρτισμένους, σκεπτόμενους, ευέλικτους κι ανθεκτικούς δημοκρατικούς πολίτες της αυριανής κοινωνίας. Οι μαθητές/τριές μας, διανύοντας δρόμους πνευματικούς και καλλιτεχνικούς, ανταποκρίθηκαν σε ευκαιρίες και προκλήσεις και πέτυχαν πολλές διακρίσεις και βραβεία. Ο καθημερινός αγώνας εντός Σχολείου, αλλά και η συμμετοχή τους σε δράσεις και διαγωνισμούς εκτός Σχολείου, τους έκαναν να αντιληφθούν ότι η ενσυνείδητη προσπάθεια αποδίδει καρπούς. Οι πρωτιές τους, οι επιτυχίες τους, μικρές και μεγάλες, μας έκαναν όλους περήφανους.

Η παρούσα έκδοση αποτελεί την έντυπη μαρτυρία του έργου που συντελέστηκε στο Παγκύπριον Γυμνάσιον κατά την σχολική χρονιά 2023-2024. Προβάλλει τις ποικίλες εκπαιδευτικές δραστηριότητες της σχολικής μας μονάδας. Στις σελίδες του τεύχους αυτού ανθολογούνται εργασίες των μαθητών και στιγμές της σχολικής ζωής μέσα από πλούσιο φωτογραφικό υλικό.

Το περιοδικό μας παρουσιάζει θεματικά και χρονολογικά τόσο το ακαδημαϊκό όσο και το ευρύτερο έργο του Σχολείου και αντικατοπτρίζει την εργατικότητα και το υψηλό αίσθημα ευθύνης των μαθητών/τριών μας, αλλά και την επιστημοσύνη και την αφοσίωση των εκπαιδευτικών μας.

Πράγματι, ο Καθηγητικός Σύλλογος του Σχολείου μας, η Διευθυντική Ομάδα και εγώ προσωπικά εργαζόμαστε με όλες μας τις δυνάμεις για την επίτευξη των στόχων του Σχολείου και της παιδείας.

Συγχαίρω και ευχαριστώ θερμά την Επιτροπή Εκδόσεων, και ιδιαίτερα τις Φιλολόγους κ. Λαμπρινή Τσελίκη Β.Δ., κ. Ιωάννα Χρυσάφη, κ. Δέσποινα Αθανασοπούλου και κ. Κυριακή Βιλάνου, που εργάστηκαν με πραγματική φιλοπονία και αγάπη. Ολόθερμες ευχαριστίες εκφράζω στον κ. Χάρη Ζεβλάρη και την κ. Έλενα Παϊσίου, τους φωτογράφους του Σχολείου μας, για την δημιουργία του φωτογραφικού υλικού με το οποίο διανθίζονται οι σελίδες του Περιοδικού μας. Ευχαριστώ, επίσης, όλους/ες τους/τις καθηγητές/τριες, που εργάστηκαν και όλους/ες όσους/ες ενθάρρυναν τα παιδιά να συμβάλουν στην φετινή έκδοση του Περιοδικού μας. Τέλος, ευχαριστώ θερμά τον Πρόεδρο και τα Μέλη του Συνδέσμου Γονέων και Κηδεμόνων του Σχολείου μας καθώς και τον Δικηγορικό Σύλλογο Λευκωσίας, που πρόθυμα κάλυψαν την δαπάνη για την έκδοση αυτού του πολυσέλιδου περιοδικού, που αφιερώνεται στην μνήμη του Δικαστή, απόφοιτου του Παγκυπρίου Γυμνασίου, Αγωνιστή και πεσόντος κατά την τουρκική εισβολή του 1974, Χρίστου Χατζηνικολάου.

Μαρία Μορφή

Διευθύντρια Παγκυπρίου Γυμνασίου

Ο Αγωνιστής και Λειτουργός της Δικαιοσύνης Χρίστος Χατζηνικολάου, ως απόφοιτος του Παγκυπρίου Γυμνασίου.

Στη μνήμη του ο Δικηγορικός Σύλλογος Λευκωσίας ενίσχυσε την έκδοση του ανά χείρας τεύχους.

Χαιρετισμός από την

Πρόεδρο του Συνδέσμου Γονέων και Κηδεμόνων του Παγκυπρίου Γυμνασίου

Είναι με ιδιαίτερη χαρά που χαιρετίζω την έκδοση του Περιοδικού «Μαθητική Εστία» των μαθητών και μαθητριών του Παγκυπρίου Γυμνασίου, που αποτυπώνει τις κύριες δραστηριότητες του Σχολείου μας για τη σχολική χρονιά 2023-2024.

Η έκδοση του περιοδικού είναι το αποτέλεσμα ομαδικής και δημιουργικής εργασίας των εκπαιδευτικών και των μαθητών του Σχολείου μας, τους οποίους συγχαίρω θερμά για τον ενθουσιασμό με τον οποίο εργάστηκαν για την επιτυχή ολοκλήρωσή της. Στις σελίδες του περιοδικού καταγράφονται οι σημαντικότερες σχολικές δράσεις, ενώ παρουσιάζονται και ενδιαφέρουσες εργασίες, που ετοιμάστηκαν με πολύ μεράκι από τους μαθητές μας.

Το εξατάξιο Σχολείο μας φιλοξένησε φέτος με επιτυχία για 3^η χρονιά τον θεσμό του ολοήμερου σχολείου STEAM. Επίσης, το Σχολείο μας φιλοξενεί το Μουσικό Γυμνάσιο και το Μουσικό Λύκειο της επαρχίας Λευκωσίας.

Με την ευκαιρία αυτή, εκφράζω εκ μέρους του Διοικητικού Συμβουλίου και των μελών του Συνδέσμου Γονέων τις ευχαριστίες μας προς τη Διεύθυνση και τους Καθηγητές του Σχολείου, για τις άοκνες προσπάθειες που κατέβαλαν για να μεταλαμπαδεύσουν τη γνώση και να κρατήσουν ψηλά το ηθικό των μαθητών μας, το Κεντρικό Μαθητικό Συμβούλιο και όλους τους μαθητές, τη Γραμματεία και το υπόλοιπο προσωπικό του Σχολείου, για την άψογη συνεργασία που είχαμε κατά τη διάρκεια της σχολικής χρονιάς. Θερμές ευχαριστίες επίσης προς την Εφορεία Ελληνικών Εκπαιδευτηρίων Λευκωσίας για την υποστήριξη που πρόσφερε στη σχολική μονάδα και τον Σύνδεσμό μας. Ευχαριστίες επίσης εκφράζω προς τη Γραμματεία και τα υπόλοιπα μέλη του Διοικητικού Συμβουλίου του Συνδέσμου Γονέων, καθώς και προς όλους τους γονείς του Σχολείου για την πολύτιμη στήριξή τους.

Στους τελειόφοιτους μαθητές μας εύχομαι καλή συνέχεια στους νέους ορίζοντες που ανοίγονται μπροστά τους. Με οδηγό τις αρχές και τις αξίες τους, με υπευθυνότητα, ειλικρίνεια, αξιοπρέπεια και ελευθερία, να επικεντρωθούν στους στόχους που έθεσαν και πιστεύοντας στις δικές τους δυνάμεις να αντιμετωπίσουν τις νέες προκλήσεις που θα βρουν μπροστά τους και να εκπληρώσουν με πάθος τα όνειρα και τις φιλοδοξίες τους.

Στους υπόλοιπους μαθητές εύχομαι καλό και εποικοδομητικό καλοκαίρι, ώστε να επιστρέψουν πίσω το Σεπτέμβρη έτοιμοι να θέσουν καινούργιους στόχους για τη νέα σχολική χρονιά.

Ευχές σε όλους για υγεία και πρόοδο!
Μαργαρίτα Χατζηπάκκου Τσιαλούπη

Μνήμη Χρίστου Χατζηνικολάου (1939-1974)

Απόφοιτος του Παγκυπρίου Γυμνασίου, Αγωνιστής και Λειτουργός της Δικαιοσύνης. Έχασε την ζωή του στην τουρκική θηριωδία του 1974. Ο Χρίστος Χατζηνικολάου γεννήθηκε στις 11 Απριλίου 1939 στην Γιαλούσα της επαρχίας Αμμοχώστου. Μαθήτευσε στο Δημοτικό Σχολείο Αιγιαλούσης και μετέπειτα στο Κλασικό Τμήμα του Παγκυπρίου Γυμνασίου στην Λευκωσία, από όπου αποφοίτησε το 1956. Υπήρξε άριστος μαθητής και ενεργό μέλος των αθλητικών ομάδων του Παγκυπρίου Γυμνασίου στην καλαθόσφαιρα και την πετόσφαιρα. Η φοίτησή του στο Παγκύπριον Γυμνάσιον συμπίπτει χρονικά με τον Εθνικοαπελευθερωτικό Αγώνα της Ε.Ο.Κ.Α.

Εμφορούμενος από άδολο πατριωτισμό, ανέπτυξε ενεργό αγωνιστική δράση στις τάξεις της Ε.Ο.Κ.Α. Διετέλεσε Υπεύθυνος της Α.Ν.Ε. (Άλκιμος Νεολαία Ε.Ο.Κ.Α.) στον Υποτομέα Ριζοκαρπάσου. Συμμετείχε ενεργά στις αντιβρετανικές διαδηλώσεις της Σεβερείου Βιβλιοθήκης στις 27 Ιανουαρίου 1956, όταν μαθητές του Παγκυπρίου Γυμνασίου ήρθαν αντιμέτωποι με τους Άγγλους και Τούρκους επικουρικούς. Συνελήφθη και κρατήθηκε από τις αποικιακές αρχές. Μετά την αποφοίτησή του από το Παγκύπριον Γυμνάσιον παρέμεινε στην Κύπρο για τρία χρόνια και αγωνιζόταν μέσα από τις τάξεις της Ε.Ο.Κ.Α. Συνελήφθη τρεις φορές. Συνελήφθη και στην Γιαλούσα από τις αποικιακές αρχές και κρατήθηκε στις φυλακές του Καράολου στην Αμμόχωστο μαζί με τα μέλη του Συλλόγου της Ανόρθωσης, της αγαπημένης του ομάδας, αμέσως μετά την ανατίναξη του οικήματος του Σωματείου από τους Άγγλους στις 8 Ιουλίου του 1958 στη στοά Χ'Μιχαήλ της οδού Ερμού. Ο Χρίστος Χατζηνικολάου υπήρξε πολιτικός κρατούμενος με τον αριθμό D.P. 2234.

Μετά το τέλος του Αγώνα, εγγράφηκε στη Νομική Σχολή του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. Εκεί πρωταγωνίστησε και πάλι στους αγώνες των Κυπρίων φοιτητών για αυτοδιάθεση των Κυπρίων. Μπροστάρης όπως πάντα, ο Χατζηνικολάου διετέλεσε και Πρόεδρος της Ε.Φ.Ε.Κ. Θεσσαλονίκης κατά τα χρόνια της φοίτησής του. Μετά την έκρηξη της τουρκικής ανταρσίας του 1963-1964 στην Κύπρο, διέκοψε τις σπουδές του και επέστρεψε εσπευσμένα στην Κύπρο μαζί με συμπατριώτες συμφοιτητές του προκειμένου να στελεχώσει εθελοντικά τις στρατιωτικές ομάδες αντίστασης στην Καρπασία, αφού πέρασε ολιγόμηνη στρατιωτική εκπαίδευση στην Ελλάδα.

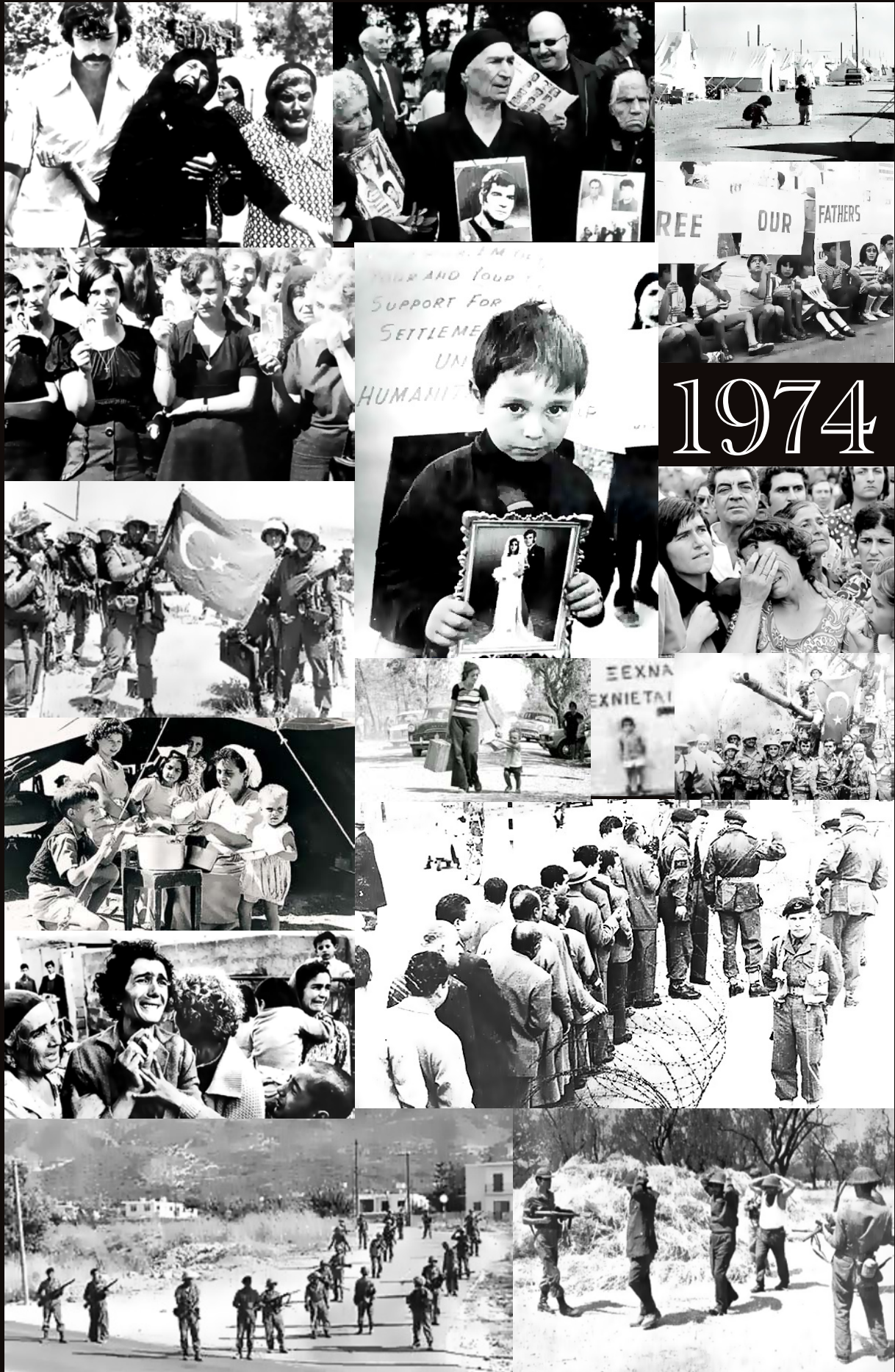
Το 1964 νυμφεύτηκε την Αγνή Χατζηνικολάου, το γένος Χαλικιά, από το Σπανοχώρι Σφακιωτών της Λευκάδας, την οποία γνώρισε κατά τη διάρκεια των σπουδών του στη Θεσσαλονίκη. Ο Χρίστος Χατζηνικολάου αποφοίτησε από το Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης με Πτυχίο Νομικής το 1965 και επέστρεψε στην Κύπρο, όπου άνοιξε το δικό του γραφείο στην οδό Ρηγαίνης 4 στη Λευκωσία. Υπήρξε μαχόμενος δικηγόρος από το 1966 και ιδρυτικό στέλεχος του Προοδευτικού Κόμματος (1970). Το 1973 εισήλθε στο δικαστικό σώμα. Οι μαύρες μέρες της τουρκικής εισβολής του 1974 βρήκαν τον Δικαστή Χρίστο Χατζηνικολάου στη γενέτειρά του Γιαλούσα μαζί με την οικογένειά του. Εκεί, μαζί με άλλους κατοίκους της κωμόπολης, αγωνίζονταν να οργανώσουν μαζί με τις εναπομείνασες πενιχρές στρατιωτικές δυνάμεις της Εθνικής Φρουράς την άμυνα της Καρπασίας σύμφωνα με τα επιτελικά σχέδια της Εθνικής Φρουράς και να προστατέψουν τον πληθυσμό από την επερχόμενη τουρκική προέλαση. Κατά τη δεύτερη φάση της εισβολής, η Καρπασία αποκόπηκε και οι 3.000 Ελληνοκύπριοι κάτοικοι της Γιαλούσας παρέμειναν υπό την ομηρία του τουρκικού στρατού. Στις 19 Αυγούστου 1974, ένοπλοι Τουρκοκύπριοι εξτρεμιστές, συνοδευόμενοι από αξιωματικούς και οχήματα του τουρκικού στρατού εισβολής, συνέλαβαν εννέα Γιαλουσίτες, μεταξύ των οποίων και τον Δικαστή Χατζηνικολάου (γνωστοί ως οι «εννέα της Γιαλούσας»). Παρά την έντονη κινητοποίηση της Δικαστικής Υπηρεσίας και πολλών άλλων σε διεθνή φόρα για άσκηση πίεσης προς την τουρκική πλευρά για απελευθέρωση του Δικαστή, δεν υπήρξε καμία ένδειξη ότι ο Δικαστής βρισκόταν πλέον εν ζωή. Παρέμενε στον κατάλογο των Ελληνοκυπρίων αγνοουμένων ως το 2007.

Μετά τη διάνοιξη των οδοφραγμάτων και την υπόδειξη από πολίτες για πιθανούς τόπους ταφής αγνοουμένων, η Διερευνητική Επιτροπή για τους Αγνοούμενους στην Κύπρο (Δ.Ε.Α.) ξεκίνησε να πραγματοποιεί εκταφές στην περιοχή. Σε μαζικό τάφο στη λίμνη της Γαλάτειας εντοπίστηκαν και ταυτοποιήθηκαν τα οστά των εννέα Γιαλουσιτών. Οι εννιά, κατά τα φαινόμενα, εκτελέστηκαν ομαδικά με χαριστική βολή τις επόμενες μέρες της σύλληψής τους. Οι μαρτυρίες αναφέρουν ότι αρχικά τους μάζεψαν στον Αστυνομικό Σταθμό Γιαλούσας και αφού τους βασάνισαν χτυπώντας τους με τα κοντάκια των όπλων τους, τους μετέφεραν στην Γαλάτεια. Εκεί τους υποδέχθηκαν στην πλατεία του χωριού φανατικοί Τουρκοκύπριοι εξτρεμιστές με πέτρες, λοστούς και ξύλα. Στη συνέχεια, τους μετέφεραν λίγο έξω από το χωριό, κοντά στη λίμνη, και όπως καταδεικνύουν τα ευρήματα των ιατροδικαστικών εξετάσεων, τους εκτέλεσαν εν ψυχρώ πυροβολώντας τους στα πόδια, στα χέρια και στα κεφάλια. Εντελώς άδικα. Εντελώς παράνομα. Την 27η Ιουλίου 2007 τα οστά του Δικαστή κηδεύτηκαν στον Ιερό Ναό του Αποστόλου Ανδρέα στο Πλατύ Αγλαντζιάς και έκτοτε αναπαύονται στο στρατιωτικό κοιμητήριο της Μακεδονίτισσας κατόπιν άδειας του τότε Προέδρου της Κυπριακής Δημοκρατίας, Τάσσου Παπαδόπουλου.

Ο Χρίστος Χατζηνικολάου είναι το μοναδικό μέλος της νομικής κοινότητας της Κύπρου που έχασε την ζωή του κατά τα τραγικά γεγονότα του 1974. Ήταν μόλις 35 ετών. Στο σύντομο πέρασμά του από τη ζωή, έπραξε πολλά για τον τόπο και τους ανθρώπους του. Υπήρξε σε όλους τους αγώνες της πατρίδας παρών. Πάντα εκεί. Στην πρώτη γραμμή.

Ο Δικηγορικός Σύλλογος Λευκωσίας χορήγησε στη μνήμη του αποφοίτου του Παγκυπρίου Γυμνασίου Δικαστή και αγωνιστή Χρίστου Χατζηνικολάου τη φετινή έκδοση του περιοδικού του Σχολείου.

Αιώνια κι αγέραστη ως είναι η μνήμη του.

ΔΕΝ ΞΕΧΝΩ ΚΑΙ

ΑΓΩΝΙΖΟΜΑΙ

Ύμνος και Θρήνος για την Κύπρο

Νησί πικρό, νησί γλυκό, νησί τυραγνισμένο
κάνω τον πόνο σου να πω και προσκυνώ και μένω.

Εσύ της θάλασσας ρυθμός, ολάνθιστο κλωνάρι,
πώς σου μαδήσαν τ' άνθια σου διπλοί, τριπλοί βαρβάραι.

Τι θλιβερά που σεργιανάν τριγύρω σου τα ψάρια
κι αντίχριστοι να παίζουνε την τύχη σου στα ζάρια.

Κουράγιο, μικροκόρη μας, που μας εγίνης μάνα
Ύμνος και Θρήνος της ζωής κι ανάστασης καμπάνα.

Γιάννης Πίτσος

50 Χρόνια Πριν...

ΜΑΘΗΤΙΚΗ ΕΣΤΙΑ

ΕΚΦΡΑΣΤΙΚΟΝ ΟΡΓΑΝΟΝ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ ΚΑΙ ΜΑΘΗΤΡΙΩΝ ΤΟΥ ΠΑΓΚΥΠΡΙΟΥ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

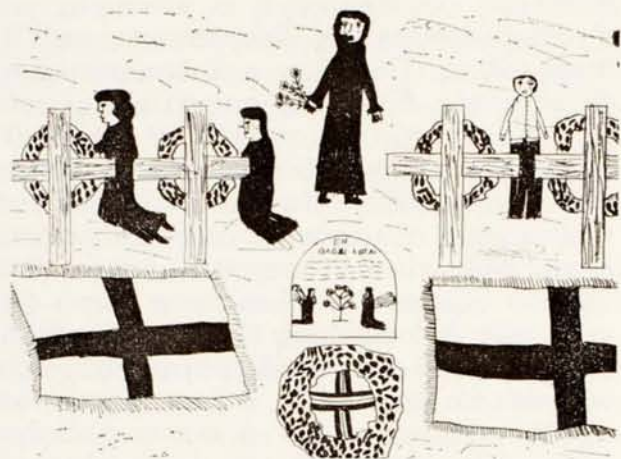
ΕΤΟΣ 'ΚΕ'

ΣΧΟΛΙΚΟΝ ΕΤΟΣ 1974-75

ΑΡ. 56

«Ενθάδε κείται»

Κώστας Πετρίδης, Α'6

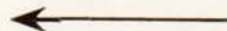
«Βομβαρδισμός χωριού»

Ίωάννης Παπαϊωάννου, Α'5

«Επίθεση Τούρκων σὲ ἑλληνικὸ φυλάκιο»

Γεώργιος Πήττας, Α'4

Πρὸς τοὺς Μαθητὲς

Ἐπίκαιρες σκέψεις

Τοῦ Γυμνασιάρχου τοῦ Παγκυπρίου Γυμνασίου
κ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΠΡΟΔΡΟΜΟΥ

Ἄγαπητοὶ μαθητὲς,

Τώρα πού κοντεύει νὰ τελειώσῃ τὸ σχολικὸν ἔτος μποροῦμε νὰ κάνουμε μιὰ ἀναδρομὴ σ' αὐτὰ πού περάσαμε καὶ πού θὰ μᾶς εἶναι χρήσιμη γιὰ τὸ μέλλον. Τὸ περασμένο καλοκαίρι συνέβησαν στὸν τόπο μας δραματικὰ γεγονότα πού ἔχουν ἀλλάξει τὰ πάντα. Οἱ συνθήκες κάτω ἀπὸ τίς ὁποῖες ζήσαμε καὶ δουλέψαμε ἀπὸ τότε ὡς σήμερα ἦταν ἐξαιρετικὰ καὶ δυσάρεστα ἀσυνήθιστες. Αὐτὲς οἱ συνθήκες μᾶς δημιούργησαν ἀσφαλῶς καὶ πολλές δυσκολίες καὶ προβλήματα στὸ σχολικὸ μας ἔργο.

Ἀρχίσαμε τίς ἐργασίες μας κάπως πιὸ ἀργὰ ἀπὸ ὅτι ἄλλες χρονιές καὶ φιλοξενήσαμε τ' ἀπογεύματα ἄλλο ἓνα Γυμνάσιο στὸ σχολεῖο μας. Ἡ τοποθεσία τοῦ σχολεῖου μας ὑπέβαλλε στὴν ἀρχὴ μιὰ κάποια ἀνασφάλεια καὶ ψυχρότητα. Ἄρκετοὶ ἀπὸ σᾶς — κάπου 400 μαθητὲς — εἴσαστε ἐκτοπισμένοι καὶ ζήτε σὰν πρόσφυγες. Ἐνας σημαντικὸς ἀριθμὸς ἀπὸ σᾶς ἐξακολουθήσατε νὰ προσέρχεστε μέχρι τὸν τελευταῖο καιρὸ ἀπὸ ἄλλα σχολεῖα τῆς Κύπρου ἢ καὶ ἀπὸ τὸ ἐξωτερικόν. Πολλοὶ ἄλλοι προέρχεστε ἀπὸ οἰκογένειες πού ἔχουν πάθει μικρὲς ἢ μεγάλες οικονομικὲς ζημιές ἢ ἔχασαν μέλη τους ἢ ἔχουν ἀγνοουμένους ἢ ἐγκλωβισμένους. Ἄλλοι — λίγοι εὐτυχῶς — εἴσαστε οἱ ἴδιοι αἰχμάλωτοι ἢ

ἐγκλωβισμένοι γιὰ ἓνα διάστημα. Τὸ σύνολο ἴσως τῶν μαθητῶν, ὅπως καὶ ὄλοι μας στὴν Κύπρο, εἶναι ἐπηρεασμένοι ψυχολογικά, ἄλλοι περισσότερο καὶ ἄλλοι λιγώτερο. Ἄρκετοὶ δὲν εἶχατε ροῦχα ἢ παπούτσια, ζούσατε σὲ ἀκατάλληλες συνθήκες, πολλοὶ δὲν εἶχατε βιβλία ἀπὸ καθόλου μέχρι μερικά. Ὅλες αὐτὲς οἱ δυσκολίες, οἰκογενειακὲς καὶ οικονομικὲς, εἶχαν τὸν ἀντίκτυπό τους στὴ λειτουργία τοῦ σχολεῖου.

Παρ' ὅλες ὁμως αὐτὲς τίς μεγάλες δυσκολίες τὸ σχολεῖον ἐλειτούργησε κανονικά, ἀντιμετωπίσαμε σὲ μεγάλο βαθμὸ καὶ μὲ πολλὴ ἐπιτυχία τὰ προβλήματα, πρέπει δὲ νὰ εἴμαστε ἀρκετὰ ἱκανοποιημένοι, χωρὶς ὁμως νὰ σταματοῦμε νὰ ἐπιδιώκουμε ὄλο καὶ κάτι περισσότερο. Ἐνα μεγάλο μέρος αὐτῆς τῆς ἐπιτυχίας ὀφείλεται ἀσφαλῶς σὲ σᾶς τοὺς μαθητὲς πού ἀντιμετωπίσατε μὲ θάρρος καὶ ἀρκετὴ εὐθύνη τὴν ὅλη κατάσταση. Πρέπει νὰ ἔχετε διαπιστώσει καὶ σεῖς ὅτι αὐτὲς οἱ δυσκολίες σᾶς ὠρίμασαν, σᾶς βοήθησαν νὰ γίνετε πιὸ υπεύθυνοι, ν' ἀναπτύξετε πρωτοβουλία καὶ συνεργασία καὶ ἀλληλεγγύη πρὸς τοὺς συνανθρώπους σας. Φυσικά, μακάρι νὰ μᾶς ἔλειπαν τὰ δεινὰ κι' ἄς μᾶς ἔλειπαν κι' αὐτὲς οἱ διαπιστώσεις. Μποροῦμε πάντως νὰ κάνουμε ὠρισμένες διαπιστώσεις.

Ἔγινε συνειδητὴ ἡ ἀναγκαιότητα καὶ χρησιμότητα τῆς παιδείας. Οἱ καταστροφές, ἡ ἀπώλεια μεγάλων περιουσιῶν, ὁ ξεπεσμός τῆς ἀξίας πολλῶν ὑλικῶν ἀγαθῶν, ἡ ἀπώλεια τῆς ἐργασίας, ἡ μετατροπὴ πλουσιῶν καὶ διασήμων σὲ πτωχοὺς καὶ ἀσήμους πρέπει νὰ ἔκαμαν φανερὴ τὴ μεγαλύτερη ἀξία — συγκριτικὰ — τῶν πνευματικῶν ἀγαθῶν. Ὅλα κί ἂν χαθοῦν, οἱ γνώσεις, οἱ δεξιότητες — ἐφ' ὅσον φυσικὰ ζῆ ὁ ἄνθρωπος -- δὲν χάνονται οὔτε εἶναι δεμένες μὲ τόπους καὶ κτήματα καὶ πράγματα. Εἶναι εὐκαιρία τώρα νὰ θυμηθοῦμε τὴ φράση τοῦ φιλοσόφου : “omnia mea porto mecum”. Ἀλλὰ καὶ γιὰ ἓνα ἄλλο λόγο ὄχι προσωπικό. Ὁ τόπος μας γιὰ ν' ἀνορθωθῆ ὕστερα ἀπὸ τὶς καταστροφές θ' ἀπαιτῆσθαι γνώσεις κί ἐπιστήμη καὶ ἰκανότητες καὶ ἐργασία πολλή. Ἐπομένως ἔχετε καθήκον ἀλλὰ καὶ συμφέρον νὰ μελετήσετε, νὰ κοπιᾶσετε, νὰ καλλιεργήσετε τὸν ἑαυτὸ σας, νὰ προετοιμασθῆτε καλύτερα. Γιατὶ ἐμεῖς — ἐσεῖς αὐριο — οἱ μορφωμένοι, ἔχουμε μεγαλύτερο χρέος γιὰ τὴν ἀνοικοδόμησιν καὶ ἀνόρθωσιν τοῦ τόπου μας. Αὐτὰ πιστεύω τὰ ἔχετε συνειδητοποιήσει σὲ ἄρκετὸ βαθμὸ καὶ πρέπει νὰ μὴ τὰ ξεχνᾶτε.

Εἶναι εὐχάριστη διαπίστωση τῶν καθηγητῶν καὶ τῆς διευθύνσεως τοῦ σχολείου σας ὅτι ἀντιμετωπίζετε πολλὰ πράγματα μὲ μεγαλύτερη συναίσθησιν εὐθύνης. Δὲν ἀφήσατε νὰ σᾶς νικήσουν οἱ δυσκολίες καὶ καταβάλατε πολλὰς προσπάθειες ν' ἀντιμετωπίσετε ὅλες τὶς καταστάσεις. Ἐχετε ὁμονοήσει σὲ μεγάλο βαθμὸ, ἔχετε καταλάβει τὰ λάθη τοῦ παρελθόντος, ἀφήσατε τὶς διχογνωμίας καὶ τὶς ἔριδες, ἀλλὰ δὲν πρέπει νὰ ξεχνᾶτε πῶς ἡ ζωὴ καὶ ἡ ἐλευθερία δὲν εἶναι ποτὲ κάτι τὸ τελειωμένο, ἀλλὰ ἓνα συνεχὲς ἀγώνισμα, κάτι ποὺ διαρκῶς γίνεται. Ἐπομένως νὰ συνεχίσετε αὐτὴ τὴν προσπάθειαν καὶ γιὰ τὸ ὑπόλοιπο τοῦ χρόνου καὶ γιὰ τὰ ὑπόλοιπα χρόνια ὄχι ἀπὸ φόβο, ἀλλὰ ἀπὸ πεποίθησιν γιὰ τὴν ὀρθότητά της.

Εἶχαμε πολλὰς φορές τὴν εὐκαιρίαν νὰ μιλήσουμε γιὰ τὴ δημοκρατία. Εἶχαμε ὅμως καὶ περιπτώσεις ποὺ διαπιστώναμε — καὶ τὶς ξέρετε — ὅτι κάποιοι δὲν ξέρουν ἢ δὲν θέλουν ἢ ἐκμεταλλεύονται τὴ σωστὴ δημοκρατία. Μιλοῦμε ὅλοι, ὅλος ὁ κόσμος πολὺ γιὰ δη-

μοκρατία, ὅμως φαίνεται ὅτι δὲν εἶμαστε καὶ διατεθειμένοι νὰ κάνουμε πολλὰ γι' αὐτήν. Ὁ ὅρος δημοκρατία ἔχει κατοπάθει πολὺ καὶ οἱ πιὸ στυγνὲς δικτατορίες αὐτοαποκαλοῦνται δημοκρατίες. Ἡ δημοκρατία ὅμως δὲν εἶναι κενὸς ὅρος, εἶναι τρόπος ζωῆς. Ἐμεῖς μπορούμε νὰ τὴν ξέρουμε ἀπλᾶ ἀπὸ μερικὰ χαρακτηριστικὰ της. Ὁ διάλογος εἶναι πρωταρχικὸ τῆς στοιχείο. Δεχτήτε τὸν στὴν οὐσία του καὶ διεξάγετέ τον πολιτισμένα. Ἄν ἔχετε δίκαιον, αὐτὸ θὰ φανῆ καὶ θὰ ἐπικρατήσῃ, δὲν χρειάζεται βία οὔτε φασαρία οὔτε συνωμοτικὴ ἐπιβολὴ του. Ὁ φανατισμὸς δείχνει ἀδυναμία καὶ ἀνωριμότητα καὶ φόβος ὅτι ἔχουμε ἄδικο. Ὁ φανατισμὸς εἶναι πάθος δηλ. ἀρρώστεια. Τὸ μέγαλωμα καὶ ἡ ὀριμότητα δὲν δείχνεται μὲ τὴν ἀπειθαρχία οὔτε μὲ τὸ πείσμα ἀλλὰ μὲ τὴν αὐτοκυριαρχία, τὸ σεβασμὸ τοῦ ἄλλου, τὴν ἡρεμὴ διαφωνία. Ὁ ὀριμος ἔχει τὴ δύναμιν — ναὶ τὴ δύναμιν — νὰ δέχεται καὶ τὶς γνώμες τῶν ἄλλων, χωρὶς νὰ μειώνεται, ἔστω κί ἂν δὲν ὀφελοῦν τὸν ἴδιον, ὀδηγοῦν ὅμως στὸ γενικὸ καλόν. Τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὰ δικαιώματα ποὺ διεκδικοῦμε στὴ δημοκρατία γιὰ τὸν ἑαυτὸ μας πρέπει νὰ τ' ἀναγνωρίζουμε καὶ στοὺς ἄλλους. Τὸ σχολεῖο σας ἀκούει τὶς γνώμες σας, δὲν πρέπει ὅμως νὰ δυσανασχετῆτε ὅταν δὲν μπορῆ νὰ τὶς ἀποδεχθῆ. Ὅ,τι μᾶς συμφέρει δὲν εἶναι πάντα οὔτε σωστὸ οὔτε δυνατό. Ἰσότης δὲν σημαίνει τὴ δικὴ μας ὑπεροχή. Ἐλευθερία δὲν σημαίνει τὴ δικὴ μας ἐπιβολὴ πᾶνω στοὺς ἄλλους. Πλειοψηφία δὲν εἶναι ἀπαραιτήτως τὸ μέρος ποὺ συμφωνεῖ μὲ τὴ γνώμην μας. Ἡ δημοκρατία εἶναι δύσκολη ὑπόθεσις, γιὰ αὐτὸ ἔχει ἀξία ἢ ἀντιστρόφως. Ἀπαιτεῖ ὀριμότητα καὶ εὐθύνη καὶ ταπεινοφροσύνη καὶ πνεῦμα συνεργασίας καὶ ψυχικὴ καλλιέργεια καὶ συνεχῆ προσπάθεια. Ἐξετάστε τὸν ἑαυτὸ σας ὡς πρὸς αὐτὰς τὶς ιδιότητες κί ἐπιδιώξτε τὶς μὲ ζῆλον. Τὶς χρειαζόμεσθε ὅλοι, προπαντὸς σήμερον ποὺ ἡ πατρίδα μας κινδυνεύει. Εἶναι ἔθνικὸ καθήκον νὰ εἶμαστε δημοκρατικοὶ ἄνθρωποι καὶ νὰ ἐνεργοῦμε δημοκρατικά.

Δεχτήκατε στὰ ὀρθὰ της μέτρα τὴν συμπαραστάσιν καὶ κατανόησιν καὶ βοήθειαν τῶν ἄλλων πρὸς ἑσᾶς καὶ δείξατε οἱ ἴδιοι συμπαραστάσιν πρὸς

τους άλλους. Κάνετε έράνους μεταξύ σας για συμμαθητές σας, δώσατε παραστάσεις, ανταποκριθήκατε στις δικές μας έκκλησεις, έτοιμάσατε δέματα και δώρα για προσφυγόπουλα κι' έγκλωβισμένους συμπατριώτες σας. Ύπήρχαν όμως και περιπτώσεις που ή ανταπόκριση κι' ή δραστηριότητα έπρεπε ναταν πολύ μεγαλύτερες. Δεν πρέπει δε να ξεχνάτε πως πάντα μένει κάτι που δεν έγινε, που μπορεί και πρέπει ακόμη να γίνει.

Θά πρέπει έδω όπωσδήποτε ν' αναφερθούμε στη βοήθεια και συμπαράσταση σε σάς και σε όλους μας των αδελφών μας της Ελλάδος. Η συμπαράσταση αυτή — το ξέρετε — ήταν πλούσια, όλοπλευρη και συγκινητική. Το ξέραμε και το ξέρατε πάντοτε ότι έτσι είναι τα πράγματα, όμως, αφού πέρασε ή πρώτη κατάπληξη, συνειδητοποιήσαμε απόλυτα ότι σαν μικροί και λίγοι μπορούμε να στηριζώμαστε, όταν «οί μεγάλοι» μας επιβουλεύονται, μόνο στην Ελλάδα. Ότι παρά την αλλαγή στους πολιτικούς προσανατολισμούς, έμεις πρέπει και μπορούμε κάλλιστα να παραμείνουμε Έλληνες υπερνικώντες απογοητεύσεις και δυσκολίες. Ίσα-ίσα μάλιστα σ' αυτές τις δύσκολες στιγμές ή στροφή στις ρίζες μας και ή συνειδητοποίηση της ταυτότητάς μας, ή θεβαίωση του που ανήκουμε, άσχετα από το που κατοικούμε, ότι είμαστε Έλληνες κι' ανήκουμε στην Έλληνική φυλή μας βοηθεί εύκολότερα να θγούμε με λιγώτερα τραύματα από την τραγωδία μας και να επιβιώσουμε πολιτιστικά και έθνικά.

Τέλος είναι αλήθεια πως τα τελευταία φοβερά γεγονότα είναι εύκολο να δημιουργήσαν άμφιβολίες για την αξία και τη δύναμη των καθιερωμένων ήθικων αξιών. Έζήσετε όλοι το γεγονός ή ακούσατε να καταπατούνται αξίες, να μη γίνεται σεβαστή ή ζωή, ή τιμή, τα δικαιώματα, ή περιουσία του ανθρώπου. Έπίσης ζήτε καθημερινά το άδικο που γίνεται εις θάρος της Κύπρου, την αδυναμία ή την έλλειψη διάθεσης και θέλησης από τους «μεγάλους» και τους διεθνείς οργανισμούς να υπηρετήσουν το δίκαιο. Αυτά όλα κανένας δεν μπορεί να τ' άρνηθι. Όμως τουτο δεν πρέπει ν' ά-

ποτελέση και άφορμή ή κι' εύκαιρία για ν' άπορρίψουμε τις πνευματικές και ήθικες αξίες. Πέρασαν μια δοκιμασία οι αξίες αυτές, όμως δεν πρέπει ν' αφήσουμε να κλονιστή ή πίστη μας σ' αυτές. Η καταπάτησή τους δεν μαρτυρεί τίποτε άλλο παρά αδυναμία του ανθρώπου να πειθαρχήση σ' αυτές με αποτέλεσμα μάλιστα όλες τις καταστροφές και τα δεινά που ξέρετε. Ίσα-ίσα έγινε τώρα φανερό πως ό άνθρωπος δεν μπορεί να ζήση με ασφάλεια και αξιοπρέπεια χωρίς να σέβεται αυτές τις αξίες. Έπομένως πρέπει περισσότερο να συσπειρωθούμε γύρω άπ' αυτές και να τις τονώσουμε και να τονίσουμε την αξία τους και να συμβάλουμε ώστε οι άνθρωποι να πεισθούν να τις ακολουθούν και να τις σέβονται για το κοινό καλό. Γιατι καταπάτησή τους και κατάργησή τους μπορεί προς στιγμή να φαίνεται ότι συμφέρει στους δυνατούς, αλλά χωρίς αυτές δεν είναι δυνατόν να υπάρξη κοινωνία' έπειτα οι δυνατοί δεν είναι πάντα οι ίδιοι, ούτε είναι δυνατοί σε σύγκριση με όλους. Οι πνευματικές και ήθικες αξίες, παρ' όλη την ταλαιπώρησή τους και παρ' όλη την πικρία που μας δημιούργησε και τα δεινά ή περιφρόνησή τους από τους τώρα και σε σύγκριση με μας δυνατούς, δεν χάνουν την αξία τους αλλά άποδεικνύονται άπαραίτητες — περισσότερο τώρα — και όχι έννοιες και άφηρημένα σχήματα, αλλά αρχές καθοδηγητικές και ουσιαστικές και χρήσιμες, έστω και δύσκολες.

Σε κάθε περίπτωση, και στις πιο τραγικές, θά παρουσιαστούν εκείνοι που θά έκμεταλλευτούν την άναταραχή, τη σύγχυση, την άνωμαλία, ακόμη τον πόνο και τη δυστυχία των άλλων, θά έπωφεληθούν άδίστακτα. Σ' αυτούς δεν πρέπει να δοθούν εύκαιρίες, πρέπει να συναντήσουν την αντίστασή μας, να μη τους δώσουμε εύκαιρίες. Η έκμετάλλευση αυτή μπορεί να είναι παντός είδους. Όταν όμως είμαστε άγρυπνοι κι' όμονοημένοι κι' έχουμε θάρρος και άγωνιστικότητα, αυτοί δεν θά θρούν κατάλληλο έδαφος.

Και στον τομέα του σχολείου υπάρχει ένας μεγάλος άγώνας. Άγωνιστήτε τον τίμια και άποφασιστικά.

ΠΟΛΕΜΟΣ

Σίδερα θαρειά οί λέξεις
Στοῦ φαντάρου τὸ στόμα
Τὰ μάτια
Καρφωμένα πάντα στὸ ἴδιο σημεῖο...
Ξέχειλα ἀπὸ πόνου καὶ δάκρυ
"Ἐτοιμο νὰ κυλήσῃ στὸ μάγουλο
Τὸ μυαλό του γιὰ μιά στιγμή
Πετάει ἀπ' τὰ σύνορα
Φθάνει στὴν ἀγαπημένη
Καὶ ἀφήνει τὸ μελάνι νὰ κυλήσῃ στὸ χαρτί...

Πάει τώρα καιρὸς πού σ' ἀγάπησα
Πάει τώρα καιρὸς πού σ' ἄφησα.
Πολεμῶ, δὲν μπορῶ νὰ σέ δῶ
Εἶναι δῶ πάνω χαλασιά καὶ μαρτύριο
Μοναχὸς παρακαλῶ τὸν Κύριο
Νὰ τελειώνουμ' ἐδῶ καὶ νὰ 'ρθῶ νὰ σέ δῶ.

Γύρω μου τόσοι νεκροὶ — εἶναι ἄδικο
Δὲν ἔχουνε τὰ χεῖλια τους θαμμέν' ἄλικο
Πόλεμος, χαλασμός, θάνατος
Εἶναι δῶ πάνω κόλαση—τερετίσματα
Δὲν ἀκούω ἀπὸ καιρὸ κελαδίσματα
Τρόμαξαν τὰ πουλιά!
Πρέπει ἐδῶ ἀγαπημένη
"Ὅλα κανεῖς νὰ περιμένῃ.

Ὁ ἥλιος θαρέθηκε!
Τὸν ξεκούφταναν τὰ πολυθόλα καὶ φεύγει
Μεγαλεῖο!
"Ἄλλῃ μέρα θὰ ξανάρθῃ
Ποῦ κανεῖς ξέρεῖ τί κρύβει
Μὰ πρέπει ἐδῶ ἀγαπημένη
"Ὅλα κανεῖς νὰ περιμένῃ.

Μοναχὸς μου στὴ σκοπιὰ συλλογίζομαι
Πόσες μάνες κλαῖνε τώρα καὶ ζαλίζομαι
Τρεμερό!
Πόσα παιδιά προσμένουν τὸν πατέρα τους
Γονατιστὰ σταυρώνουνε τὰ χέρια τους
Παρακαλοῦν τὸν Θεό.

Πρέπει ἐδῶ ἀγαπημένη
"Ὅλα κανεῖς νὰ περιμένῃ.

ΜΝΗΜΗ ΚΑΛΟΚΑΙΡΙΟΥ '74

Τὸ καλοκαίρι τὸ φανταζόμουνα πάντα
πλημμυρισμένο ἀπὸ θάλασσα
γεμάτο ἀπὸ πευκοβελόνες
κι ἄς τὰ 'ζησα, τὰ καλοκαίρια μου ὅλα,
μὲ δυὸ-τρεῖς μονάχα
σταλαματιές θάλασσα
κι ἄς τὰ 'ζησα μὲ μόνο δυὸ-τρεῖς
ξερὲς πευκοβελόνες.

Ἡ ζωὴ μου εἶναι στενὴ
καὶ τὴν πιέζει γύρω-τριγύρω ὁ Πενταδάκτυλος.
Ἡ ζωὴ μου εἶναι στενὴ
—"Ἀσπρη Μούττη, Τρύπα τοῦ Βουνοῦ, Μπου-
φαθέντο —
καὶ δὲν χωρεῖ πιά ἄλλα σπασμένα μάρμαρα.
Δὲν ἔχει χώρο πιά γιὰ ἄλλες μαῦρες μαντῆλες.

Στενὴ καὶ γιομάτῃ σπασμένες κολόνες
γιομάτῃ κόλλυθα, γιομάτῃ μνήμες.
Γιομάτῃ καὶ στενὴ,
μπροστὰ σ' ἕναν ἥλιο πού ξεπλένει
τὴν καπνιά τῶν ναπάλμ
στὰ νερά τοῦ Ὑδροχόου.

Καὶ τὸ καλοκαίρι φέτο;
Μὲ πρόδωσε κι ὁ Ὑδροχόος
Μὲ μιά γωνιά μπουντρούμι
γιὰ τὴ Λευτεριά
Μὲ μιά ριπὴ αὐτομάτου
γιὰ τὴ Δημοκρατία
Μ' ἕναν σταυρὸ
Μὲ χιλιάδες σταυροὺς
Παρατεταγμένους κι ἀνώνυμους.

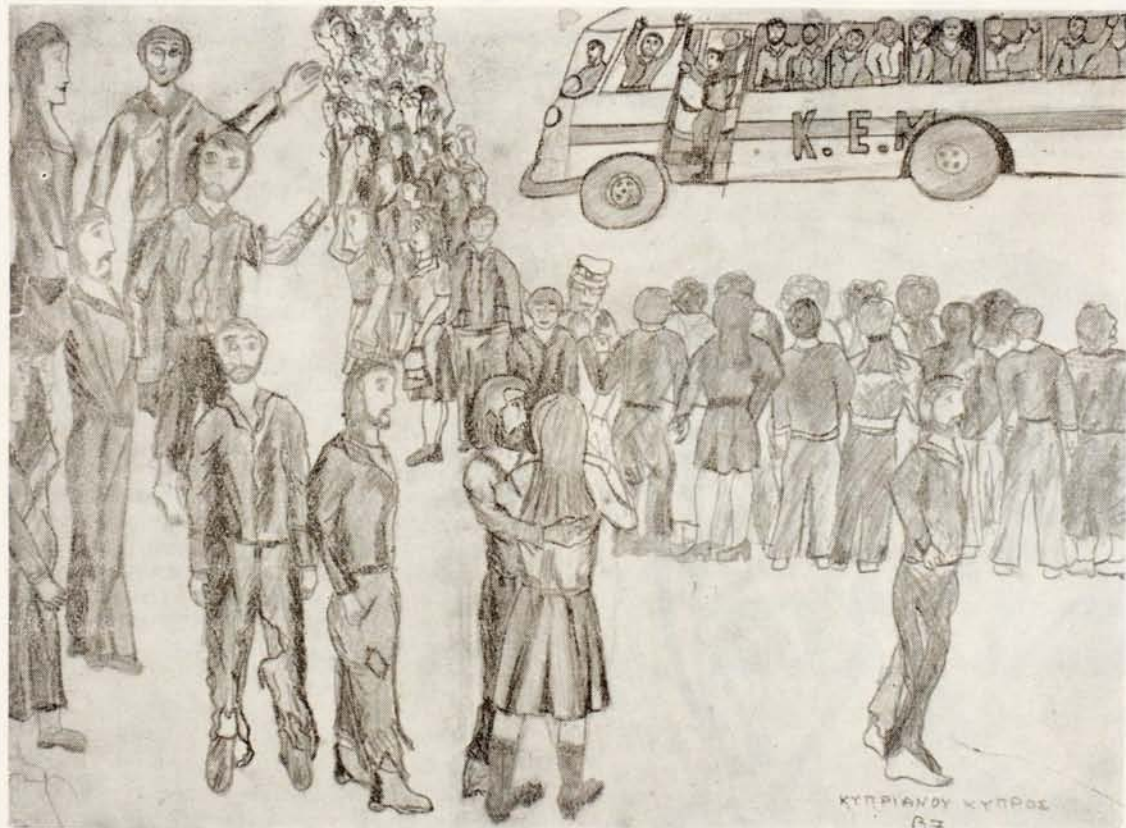
Τὸ καλοκαίρι, θὰ τὸ θυμᾶμαι
σὰν ἕνα ἀηδόνι πού ἔπαψε ξάφνου
νὰ τραγουδᾷ, μὲ τὴν καρδιά του
διάτρητῃ ἀπὸ σκάγια.
Θὰ τὸ θυμᾶμαι πάντα,
χωρὶς οὔτε μιά σταλαματιὰ θάλασσα,
χωρὶς οὔτε μιά, ἔστω καὶ ξερὴ, πευκοβελόνα.

«Γυναῖκες πρόσφυγες»

Νικόλαος Νουρῆς, Γ' 1

«'Απελευθέρωση αιχμαλώτων»

Κύπρος Κυπριανού, Β'7

«Μάχη»

Γεώργιος Λούπ Γεωργίου, Α'4

Τὸ νόημα τῆς ἐλευθερίας καὶ τὰ ὄριά της

Ζοῦμε σήμερα σὲ μιὰ ἐποχὴ πού ἡ ἐλευθερία τοῦ σώματος ἔχει γίνει γενικά παραδεκτὴ ἀπὸ ὅλους σὰν ἀναφαίρετο δικαίωμα κάθε ἀνθρώπου εἴτε σὰν ἀτόμου εἴτε σὰν μέλους ἐνὸς κοινωνικοῦ συνόλου. Ἔτσι θὰ ἦταν ἴσως ἀναχρονιστικὸ νὰ ἐξετάζαμε τὸ θέμα τῆς σωματικῆς ἐλευθερίας, ἂν καὶ ὑπάρχουν ἀκόμη παραδείγματα ἀνθρώπων πού μεταχειρίζονται ἄλλοι σὰν δούλους ἢ χωρῶν πού χρησιμοποιοῦν ὠμὴ στρατιωτικὴ βία γιὰ νὰ ἐπιτύχουν ὅ,τι θέλουν.

Ὅμως εἶναι φανερὸ πὼς γιὰ νὰ εἶναι κάποιος ἐλεύθερος πρέπει νὰ ἔχη καὶ ἐλευθερία τοῦ πνεύματος, δηλαδή τὴν δυνατότητα νὰ ζῆ καὶ νὰ σκέφτεται χωρὶς ἐξωτερικὲς ἔμμεσες πιέσεις, ἐσωτερικὰ πάθη.

Σὲ τοῦτο ἀκριβῶς τὸ τελευταῖο μισό τοῦ 20οῦ αἰοῦ παράγοντες πού ἀντιμάχονται τὴν ἀνθρώπινη ἐλευθερία ἔχουν φθάσει στὸ ζενίθ, παίρνοντας μιὰ ἐντελῶς νέα μορφή. Ὅπως φαίνεται καὶ ἀπὸ τὸν ὀρισμὸ τῆς πνευματικῆς ἐλευθερίας, οἱ παράγοντες αὐτοὶ μποροῦν νὰ χωριστοῦν σὲ ἐξωτερικοὺς, δηλ. ἐκείνους πού προέρχονται ἀπὸ ἄλλες κοινωνικὲς ὁμάδες ἢ ἄτομα, καὶ ἐσωτερικοὺς, πού προέρχονται ἀπὸ τὴ φύση τοῦ ἀνθρώπου.

Οἱ ἐξωτερικοὶ παράγοντες εἶναι ἄπειροι· ἡ τάση π.χ. διαφόρων χωρῶν νὰ ἐπεκτείνουν τὴν ἐπιρροή τους σὲ θάρους ἄλλων ἀφοῦ, ὅπως ἀποδείχτηκε μὲ τοὺς δυὸ παγκοσμίους πολέμους, δὲν μπόρεσε νὰ βρῆ διέξοδο μὲ τὴν στρατιωτικὴ ἰσχύ, πῆρε τώρα καὶ αὐτὴ τὴν νέα μορφή της, ἔγινε οἰκονομικὴ καὶ πολιτιστικὴ ἀκόμη ἐξάπλωση. Μὲ τούτη τὴν ὑποὐλη ταχτικὴ οἱ ἀφελεῖς λαοὶ καὶ κυβερνήσεις μικρῶν χωρῶν εὐχολα ξεγελοῦνται καὶ πρόθυμα καὶ δίχως πολλὴ δυσπιστία δέχονται τὴν προσφορὰ τῶν Μεγάλων γιὰ «φιλία» δῆθεν, πού καταλήγει οὐσιαστικὰ σὲ μιὰ ὑποδούλωση, πού, ἂν καὶ δὲν ἔχει τὴν μορφή τῆς παλαιᾶς σωματικῆς δουλείας, τῆς στρατιωτικῆς δηλ. κατοχῆς, δὲν εἶναι καθόλου καλύτερη ἀπὸ αὐτήν.

Ἄλλὰ καὶ ἔνεκα αὐτῆς τῆς φύσης του ὁ ἀνθρώπος ἐναντιώνεται, ἀσυνείδητα πολλὰς φορὲς, στὴ δική του ἐλευθερία. Ἀπὸ τὰ βάρη τῆς ψυχῆς του εἶναι γεμάτος ἀπὸ πάθη, μίσση, ἀδυναμίες πού τὸν ἐμποδίζουν νὰ σκεφτῆ μὲ βάση τὴ λογικὴ καὶ τὸν ὀρθὸ λόγο καὶ γίνεται πολλὰς φορὲς ἀντικείμενο ἐκμεταλλεύσεως ἀπὸ τοὺς ἐπιτήδειους πού ζητοῦν νὰ προωθηθοῦν συμφέροντα ἐντελῶς ἀντίθετα μὲ κάθε ἐννοια πνευματικῆς ἐλευθερίας.

Αὐτὰ εἶναι τὰ κύρια ἀρνητικὰ στοιχεῖα τῆς ἐποχῆς μας ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἐλευθερία τοῦ ἀνθρώπου.

Καὶ πράγματι, ὑπάρχει ὁ μεγάλος κίνδυνος, τούτῃ ἢ ὑπερβολικὴ δίψα γιὰ τὴν ἐλευθερία πού τώρα στεροῦμαστε, νὰ ὀδηγήσῃ σὲ μιὰ κοινωνία ὅπου ὁ καθένας θὰ πραγματώσῃ χωρὶς λογικὴ σκέψη ὅποιαν ἐπιθυμία ἔχει, χωρὶς νὰ νοιάζεται γιὰ τὸ γενικότερο κοινὸ συμφέρον ἢ ἀκόμα καὶ γιὰ τὸ δικό του πραγματικὸ συμφέρον. Ἄλλὰ ὁ ἀνθρώπος θὰ ἔχη ἤδη ὑποκύψει στὴν ἐπίθεση τῶν ἐσωτερικῶν παραγόντων πού πολεμοῦν τὴν ἐλευθερία του, τῶν παθῶν καὶ τῶν ψυχικῶν ἀδυναμιῶν του. Ὁ ἀσύδοτος εἶναι λοιπὸν δούλος, ἔχει πετύχει μὲ τὶς ὑπερβολὰς πού τὸν διακρίνουν τὸ ἀντίθετο ἀπὸ ἐκεῖνο πού ἐπεδίωκε μὲ τόσο πάθος ἀλλὰ καὶ τόση ἐπιπολαιότητα.

Ἄλλὰ ὁ ἀσύδοτος, ὅπως ἀκριβῶς καὶ ἐκεῖνος πού δέχεται τὸν δογματισμὸ, εἶναι ἐπικίνδυνος καὶ γιὰ τὴν κοινωνία, γιατί εἶναι ἀνεύθυνος, καὶ ὅποιος δὲν αἰσθάνεται εὐθύνη γιὰ τὶς πράξεις του, ὅτι δηλ. θὰ πρέπει κάποτε νὰ λογοδοτήσῃ γιὰ ὅσα ἔκαμε, οὐδέποτε θὰ πράξῃ ἐκεῖνο πού τοῦ ἐπιβάλλει τὸ χρέος

Ὅμως παράλληλα πρὸς αὐτὰ τὰ ἀρνητικὰ σημεῖα προσφέρει ὁ αἰώνας μας στὴν ἐλευθερία ἓνα πολὺ θετικὸ ὄπλο: τὴν σχεδὸν πλήρη ἀπόρριψη τοῦ δογματισμοῦ, πού στάθηκε μεγάλο ἐμπόδιο, ἀνέκαθεν, στὴν ἐξάπλωση τῆς πνευματικῆς ἐλευθερίας. Ἀπὸ τὴν στιγμή πού ἓνας ἀνθρώπος σταματᾷ νὰ θέτῃ συνεχῶς τὶς ιδέες του ὑπὸ συζήτηση, ἀπὸ τὴ στιγμή πού ἀρνεῖται νὰ προβληματιστῆ μὲ εἰλικρίνεια πᾶνω στὶς ἀντίθετες ἀπόψεις, ἀπὸ τούτῃ τὴ στιγμή παύει νὰ εἶναι ἐλεύθερος, γιατί ἔχει ἤδη κλείσει τὸν ἑαυτό του — τὸ πνεῦμα του, καλύτερα — σὲ μιὰ νοητὴ φυλακὴ, σὲ στεγανὰ πλαίσια πού δὲν τοῦ ἐπιτρέπουν κατ' οὐδένα τρόπο νὰ ἔλθῃ σὲ ἐπαφὴ μὲ νέες ιδέες, πολὺ πιθανὸν καλύτερες ἀπὸ τὶς δικές του. Ἐκεῖνος πού υἰοθετεῖ τὸν δογματισμὸ εἶναι ἐκεῖνος πού συνήθως φοβᾶται νὰ ἀντικρούσῃ τὴν πραγματικότητα καὶ διαπραττεῖ συγχρόνως διπλὸ ἔγκλημα: ἓνα πρὸς τὸν ἑαυτό του καὶ ἓνα πρὸς τὸ εὐρύτερο κοινωνικὸ σύνολο στὸ ὁποῖο ζῆ, θέλοντας νὰ ἐξαπλώσῃ τὸν δογματισμὸ του. Εἶναι λοιπὸν ἐλευθερία καὶ δογματισμὸς ιδέες ἀσυμβίβαστες, καὶ εὐτυχῶς ἡ ἐποχὴ μας κατάφερε σὲ μεγάλο βαθμὸ νὰ μᾶς ἀπαλλάξῃ ἀπὸ αὐτὸν τὸν τελευταῖο.

Αὐτὴ εἶναι ἡ πνευματικὴ ἐλευθερία ὅπως παρουσιάζεται μέσα ἀπὸ τὴν ἐποχὴ μας. Ἀφοῦ κατορθώσαμε νὰ ἀνοίξουμε τὸ δρόμο πρὸς τὴν πραγματικὴ ἐλευθερία, ἀφοῦ ἀποκηρύξαμε τὸν δογματισμὸ, δὲν μᾶς μένει τώρα παρὰ νὰ πάρομε αὐτὸ τὸν δρόμο καὶ νὰ προχωρήσουμε μπροστὰ μέχρις ὅτου φτάσουμε — ἂν φτάσουμε κάποτε — τὴν ιδεώδη ἐλευθερία. Ὅμως ἤδη ἀπὸ αὐτὸ γεννᾶται τοῦτο τὸ ἀμειλίχτο ἐρώτημα: σὲ ποῖο σημεῖο τοῦ δρόμου πού πήραμε βρισκεται αὐτὸ τὸ ιδεῶδες· γιατί, ὅπως ἡ κάθε ιδέα, καὶ ἡ ἐλευθερία ἔχει ὀρισμένα ὄρια, εἶναι ἓνα βουνὸ ὅπου ὅλοι ἀγωνιζόμαστε νὰ φτάσουμε, νὰ καταλάβουμε τὴν κορυφή. Καὶ σ' αὐτὸ τὸ βουνὸ ἄλλοι μὲν γίνονται τὸ δρόμο, παρεκτρέπονται ἀπὸ τὴν καθορισμένη πορεία, ἄλλοι δέ, ἀφοῦ φτάσουν μιὰ μέρα στὴν κορυφή, δοκιμάζουν νὰ προχωρήσουν πῦρ πέρα νομίζοντας πὼς ἀκόμη ἀνεβαίνουν. Καὶ οἱ μὲν καὶ οἱ δὲ ὅμως βρισκονται ξαφνικὰ στὴ βάση τοῦ βουνοῦ. Καὶ ἂν ὀνομάζαμε τὸ σημεῖο ἀπὸ ὅπου ξεκίνησαν «δουλεία», τότε τὸ τέρας θὰ τὸ λέγαμε «ἀσυδοσία». Ὅμως, ὅπως φαίνεται καὶ ἀπὸ τὸ παράδειγμα, ἡ δουλεία καὶ ἡ ἀσυδοσία δὲν εἶναι παρὰ δύο διαφορετικὲς ὄψεις τοῦ ἰδίου πράγματος, τῆς ἀπομακρόνσεως ἀπὸ τὴν κορυφή, τῆς στερήσεως δηλαδή τῆς πνευματικῆς ἐλευθερίας.

ἢ οἱ νόμοι. Ἄρα ἡ ὑπαρξὴ τῆς ἀσυδοσίας σὲ ὅποιον δῆποτε ἐλεύθερη κοινωνία εἶναι ἀπαράδεκτη καὶ ἐπιζήμια γιὰ τὴν ἴδια τὴν ἐλευθερία.

Ἀπὸ τὴν πὸ πάνω σύντομη ἐξέταση τοῦ μεγάλου αὐτοῦ θέματος τῆς ἀνθρώπινης ἐλευθερίας προκύπτει ὅτι γιὰ νὰ ἐπιτύχῃ ὁ ἀνθρώπος τὴν ιδεώδη ἐλευθερία πρέπει πρῶτα νὰ στραφῆ πρὸς τὸν ψυχοπνευματικὸ του κόσμον, νὰ προσπαθῆσῃ νὰ διορθώσῃ τὰ πάθη καὶ τὶς ἀδυναμίες του, νὰ προσπαθῆσῃ συνάμα νὰ ἔρχεται σὲ ἐπαφὴ μὲ νέες ιδέες χωρὶς νὰ ἀπογορεύτῃ καμιά χωρὶς συζήτηση, νὰ διατηρῆ τέλος μιὰ σαφῆ εἰκόνα τοῦ σκοποῦ του, οὕτως ὥστε νὰ μὴ μπορῆ νὰ φτάσῃ παρὰ ἐκεῖ ὅπου θέλει νὰ φτάσῃ. Ἴσως τοῦτος νὰ εἶναι ὁ ἀσφαλέστερος δρόμος πρὸς τὴν ἐλευθερία, δρόμος πού στηρίζεται ἐξ ὀλοκλήρου στὴν ἀρετή.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΠΑΝΤΕΛΙΔΗΣ, Ε' 5 πρ.

«Τούρκοι ἀλεξιπτωτιστές»

Κωνσταντίνος Γεωργίου, Α' 4

ΑΝΟΙΞΗ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ

Τοῦτο τὸ ἀνθισμένο χέρι τῆς ἀμυγδαλιᾶς
μοῦ θύμισε καὶ φέτος τὴν Ἄνοιξη
τοῦτο τὸ κλωνάρι τῶν λευκῶν ἀνθῶν
μοῦ σχίζει φέτος τὴν καρδιά.

Δὲν περιμένουμε φέτος τὴν Ἄνοιξη
κι ἡ γῆ μας θὰ πετάξῃ μόνον παπαροῦνες
κάτι παπαροῦνες πὶδ κόκκινες φέτος
γεμάτες αἷμα δεκασχτῶ χρονῶν.

Οὔτε θὰ μυρίσῃ φέτος ὁ Πενταδάκτυλος
οὔτε θὰ γελάσῃ.

Ἔδεσε τὸ δασὺ του φρύδι καὶ τὸ σκέπασε
μοιρολογάει ὁ Πενταδάκτυλος καὶ στάζει δά-
κρυ ἢ ματιά του
στὸν τόπο τοῦτο, ὅπως ἔγινε, δὲν εἶναι οἱ ἀν-
θρώποι

μονάχα πού πονοῦν.

Ποιὸς τὸ περίμενε νὰ κλαίῃ τοῦτο τὸ βουνό;
Ποιὸς τὸ περίμενε νὰ κλαίῃ τούτῃ ἢ λεβεντιά;
Φέτος θάβῃαι γυμνή ἢ Ἄνοιξη στὸν τόπο τοῦτο
ἢ γῆ μας δὲν θὰ τραγουδήσῃ τὴν ὀμορφιά της
δὲν θὰ γελάσῃ ἢ χαροκαμένη γῆ μας
δὲν θὰ γελάσῃ.

Δὲν θὰ μυρίσουν οἱ λεμονοῖθοι τοῦ Καραθᾶ
δὲν θὰ μεθύσῃ τις καρδιές τὸ ἄρωμα ἀπ' τοὺς
ἀνθούς τῆς Μόρφου

καὶ τῆς Κυθρέας τῆς θρυσομάνας οἱ ἐλιές
θὰ κλείσουν πένθιμα τὰ φύλλα τους.

Τις παπαροῦνες κανένα χέρι δὲν θὰ τις ἀγγίξῃ
τούτῃ τὴν Ἄνοιξη,
οἱ παπαροῦνες φέτος εἶναι καρδιές δεκασχτῶ
χρονῶν

ὠραίων ἐφήθων
πού ἔσπῃαν μαῦρες τις μαντῆλες τῶν μανάδων
τους.

Τὶ νὰ τὴν κάνουμε τὴν Ἄνοιξη;

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ, Ε' 2 πρ.

...50 Χρόνια μετά

Να νοσταλγείς τον τόπο σου ζώντας στον τόπο σου,
τίποτα δεν είναι πιο πικρό...

(Τυόργος Λεφέρης)

Αμμόχωστος Θαλασσοφίλητη

Καραμανλή Μαρίσα, Τ51

Η κατεχόμενη Αμμόχωστος είναι σήμερα μια πόλη-φάντασμα, ένα θλιβερό μνημείο της ιστορίας που στέκει ακίνητο στον χρόνο. Στασιμότητα, φθορά, εγκατάλειψη, ερήμωση είναι τα χαρακτηριστικά μιας πόλης που άλλοτε έσφυζε από ζωή, ούσα η ναυαρχίδα του τουρισμού του νησιού μας και πόλος έλξης σπουδαίων προσωπικοτήτων της παγκόσμιας πολιτικής σκηνής και του πολιτισμού. Οι πολυσύχναστοι εμπορικοί δρόμοι, τα λαμπερά μαγαζιά, οι πλατείες οι γεμάτες γέλια παιδιών, παραμένουν άδεια για μισό αιώνα. Τα σπίτια που στέγασαν γενιές Ελλήνων και στα οποία γεννήθηκαν και μεγάλωσαν παιδιά και εγγόνια, έμειναν να στέκουν ερειπωμένα, παραδομένα στη φθορά του χρόνου και της αδιαφορίας, ακατοίκητα, με την επίπλωση και τα προσωπικά αντικείμενα των ιδιοκτητών τους -που τα εγκατέλειψαν βιαίως εκείνο το πρωί της 14^{ης} Αυγούστου- να μαρτυρούν ότι σ' αυτά είχαν ονειρευτεί και δημιουργήσει τη ζωή τους άνθρωποι ωραίοι, δραστήριοι, με όρεξη και ελπίδα, άνθρωποι που ευημερούσαν και που είδαν τους κόπους τους να εξανεμίζονται και ό,τι αγάπησαν να τους αφαιρείται εν μια νυκτί. Οι ιστορίες τους στοιχειώνουν πια τα εγκαταλελειμμένα σπίτια και η σιωπή σπαράζει για ακρόαση και δικαίωση.

Πιο πέρα, η εικόνα της κοσμοπολίτικης παραλίας, άλλοτε γεμάτης τουρίστες και ντόπιους που απολάμβαναν τον ήλιο και τη θάλασσα, προκαλεί θλίψη. Οι κλειστές πόρτες και τα σπασμένα παράθυρα των ξενοδοχειακών μονάδων επίσης μαρτυρούν την απότομη και βίαιη εγκατάλειψη. Ένας κόσμος που κάποτε άνθιζε κι έπειτα γνώρισε αφενός τη λεηλασία και αφετέρου τη φθορά του χρόνου, μια Κύπρος που εμείς οι νέοι δεν γνωρίσαμε ποτέ, παρά μόνο μέσα από τις διηγήσεις των μεγαλύτερων και οι οποίες ηχούν συχνά στ' αυτιά μας σαν παραμύθια κι όχι σαν αναμνήσεις... Μια πατρίδα που γνωρίζουμε μέσα από φωτογραφίες περιμένει, μια ανάσα μακριά από τις παραλίες που κάνουμε πλέον τα μπάνια μας, περιμένει κι ίσως απορεί που μπορούμε να προχωρούμε τις ζωές μας μετά την αδικία, την εισβολή, την καταστροφή, την αρπαγή. Αμμόχωστος. Μια ανοιχτή πληγή που μας υπενθυμίζει καθημερινά το βαρύ τίμημα της εισβολής και της διαίρεσης. Μια πόλη - φάντασμα που οι Τούρκοι σχεδιάζουν πια να κατοικήσουν και να εκμεταλλευτούν τουριστικά, κάνοντας τον πόνο μας ισχυρότερο, αλλά και το πείσμα μας μεγαλύτερο. Θα συνεχίσουμε να ελπίζουμε και να αγωνιζόμαστε για τη μέρα που θα μπορέσουμε να επιστρέψουμε, να αναστήσουμε την πόλη μας και να γεμίσουμε ξανά τους δρόμους της με ζωή, χαμόγελα και αγάπη.

Το κατεχόμενο χωριό μου *Κυθρέα*

Η Κυθρέα βρίσκεται 12 περίπου χιλιόμετρα βορειοανατολικά της Λευκωσίας και είναι κτισμένη στους πρόποδες του Πενταδακτύλου, σε υψόμετρο 160 μέτρων. Σημαντικός παράγοντας για την ανάπτυξη της περιοχής και της ίδιας της κωμόπολης υπήρξε η πηγή του Κεφαλόβρυσου, που πηγάζει από τον Πενταδάκτυλο και στα παλιά χρόνια παρείχε νερό για ύδρευση και άρδευση όχι μόνο στην Κυθρέα αλλά και στα υπόλοιπα χωριά της Μεσαορίας.

Η ευρύτερη περιοχή της Κυθρέας φαίνεται ότι κατοικήθηκε από το 4000 π.Χ. Στην περιοχή υπήρχε η αρχαία πόλη-βασίλειο των Χύτρων, που ίδρυσε κατά την παράδοση ο Χύτρος, συγγενής του μυθικού βασιλιά των Αθηνών Θησέα, κατά την Ύστερη Εποχή του Χαλκού. Αρχαιολογικά ευρήματα που έφερε στο φως η αρχαιολογική σκαπάνη και επιβεβαιώνουν την ελληνικότητα της πόλης είναι μεταξύ πολλών άλλων ο αρχαίος ναός της Παφίας Αφροδίτης, η ακρόπολη των Χύτρων, οι βωμοί στο «Σκαλί», οι δύο νεκροπόλεις της Εποχής του Χαλκού κ.ά.

Το βασίλειο των Χύτρων διατηρήθηκε για αιώνες, γιατί ήταν δυνατό και πλούσιο λόγω της αστείρευτης πηγής του Κεφαλόβρυσου. Το 45 μ.Χ., οι Απόστολοι Πέτρος και Παύλος πέρασαν από τους Χύτρους και δίδαξαν τον Χριστιανισμό, ενώ η πόλη των Χύτρων υπήρξε μία εκ των δεκαέξι πόλεων της Κύπρου που είχαν δικό τους Επίσκοπο. Ο Άγιος Δημητριανός υπήρξε ο σημαντικότερος από τους Επισκόπους της. Κατά την περίοδο των Αραβικών Επιδρομών (911-912 μ.Χ.), οι Χύτροι υπέκυψαν μετά από σθεναρή αντίσταση στη βάρβαρη υπεροχή των επιδρομέων, οι οποίοι κατέστρεψαν και λεηλάτησαν την πόλη και αιχμαλώτισαν και σφαγίασαν τους κατοίκους της. Από την αιχμαλωσία στη Βαβυλώνα επέστρεψαν στον τόπο τους οι αιχμάλωτοι με τη διαμεσολάβηση του Επισκόπου Δημητριανού, ο οποίος ακολούθησε το ποίμνιό του στη Βαβυλώνα και μεσολάβησε στον Άραβα ηγεμόνα, ώστε να του αποδοθούν τα λάφυρα και να απελευθερωθούν οι αιχμάλωτοι. Από τους κατοίκους των Χύτρων που επέζησαν από τις σφαγές και την αιχμαλωσία άρχισε να αναπτύσσεται σταδιακά η κωμόπολη της Κυθρέας, η οποία στα σύγχρονα χρόνια χωρίζεται σε έξι ενορίες: την Συρκανιά, την Χαρδακιώτισσα, τον Άγιο Γεώργιο, τον Άγιο Ανδρόνικο, την Αγία Μαρίνα και την Χρυσίδα.

Πριν από την τουρκική εισβολή του 1974, οι κάτοικοι της Κυθρέας απολάμβαναν μια ήσυχη και ειρηνική ζωή. Ξακουστή καθώς ήταν η περιοχή τους για τα δροσερά και γάργαρα νερά της, έδινε την ευκαιρία σε πολλούς για ενασχόληση με τη γεωργία (εσπεριδοειδή, ελιές, λαχανικά κ.ά.), ενώ λειτουργούσαν νυχθημερόν και τριανταδύο νερόμυλοι, που άλεθαν το σιτάρι ολόκληρης σχεδόν της Κύπρου.

Οι κάτοικοι της περιοχής ήταν εργατικοί και φιλοπρόοδοι (όπως μαρτυρούν τα τρία δημοτικά σχολεία και το γυμνάσιο που λειτουργούσαν στην περιοχή το 1974), φιλόξενοι και βαθιά θρησκευόμενοι και διατηρούσαν τις παραδόσεις, τα ήθη και τα έθιμά τους με ευλάβεια. Πιο κάτω θα αναφερθώ σε κάποια από τα έθιμα των Κυθρεωτών, έτσι όπως μου τα αφηγήθηκαν οι δικοί μου.

Την παραμονή των Θεοφανίων οι πιστοί δεν έτρωγαν, για να μπορέσουν να πιουν την ημέρα των Θεοφανίων το «άγιον δρόσος», δηλαδή αγιασμό. Ανήμερα των Θεοφανίων, ολόκληρο το χωριό πήγαινε στην εκκλησία, για να παρακολουθήσει την «βάπτιση» του σταυρού. Αμέσως μετά οι νοικοκυρές έφτιαχναν τα παραδοσιακά «Ξεροτήανα» (λουκουμάδες), τα οποία πετούσαν τη νύχτα στα δώματα των σπιτιών τους, για να τα φάνε οι καλικάντζαροι και να φύγουν.

Το τελετουργικό αυτό συνοδευόταν από ένα «ξόρκι», με το οποίο προσπαθούσαν να εξευμενίσουν τους καλικάντζαρους, που πίστευαν ότι έφερναν κακή τύχη, και να τους απομακρύνουν από τα σπίτια τους: «Τιτσίλ τιτσίλ λουκάνικον, μαχαίριν μαυρομάνικον, κανέναν Ξεροτήανον να φάτε τζαι να φύετε.» Μερικοί χωριανοί μου που ήταν αλαφροστοισιώτες, δηλ. έβλεπαν μπροστά τους καλικάντζαρους, επαναλάμβαναν τρεις φορές την ευχή «Ιησούς Χριστός νικά και όλα τα κακά σκορπά», έκαναν τον σταυρό τους τρεις φορές και τότε αυτοί εξαφανίζονταν. Την επομένη των «Φώτων», του Αγίου Ιωάννη του Προδρόμου, η λειτουργία τελούνταν στην παλιά μικρή εκκλησία του Προδρόμου και γιόρταζαν οι «βαλανίτες», δηλαδή η γειτονιά που ήταν κοντά στη μεγάλη βελανιδιά, κοντά στην εκκλησία του Προδρόμου. Εκεί γινόταν μεγάλη συγκέντρωση και μία μικρή πανήγυρις.

Θα μπορούσα πάρα πολλά να γράψω για την Κυθρέα, τους κατοίκους της και τη ζωή στο χωριό πριν από την Τουρκική Εισβολή. Επιλέγω να αναφερθώ σε κάποιες από τις σημαντικότερες προσωπικότητες που «γέννησε» το χωριό. Στην Κυθρέα γεννήθηκε ο αγωνιστής της Ελληνικής Επανάστασης και μετέπειτα αξιωματικός του Ελληνικού Στρατού Γεώργιος Πετρακίδης, ο αγωνιστής της Ε.Ο.Κ.Α. Σπύρος Χατζηγιακουμής που πέθανε στις 16 Οκτωβρίου του 1958 μετά από φρικτά βασανιστήρια, ο πολιτικός και επίσης αγωνιστής της Ε.Ο.Κ.Α. Θάσος Σοφοκλέους, η βραβευμένη τραγουδίστρια Καλλιόπη Σπύρου, ο ποιητής Νίκος Ορφανίδης και οι ζωγράφοι Χρυστάλλα Δημητρίου και Κώστας Αβρααμίδης. Επίσης από την Κυθρέα καταγόταν ο νομικός και συγγραφέας Αχιλλέας Αιμιλιανίδης (1903-1978).

Κάνοντας αυτή τη μικρή «κατάθεση» για το κατεχόμενο χωριό μου, αισθάνομαι μια νοσταλγία για μια ζωή που δεν έζησα, αλλά που βρίσκει έναν τρόπο να υπάρχει μέσα μου, όχι μόνο ως ανάμνηση από τις αφηγήσεις των γονιών και των παππούδων μου, αλλά και ως ευθύνη και ως χρέος. Η βάρβαρη τουρκική εισβολή του 1974 μού στέρησε το δικαίωμα να γεννηθώ, να μεγαλώσω και να ζήσω στη γη των προγόνων μου. Πρόκειται για ένα έγκλημα που συνεχίζεται ως σήμερα. Οι ναοί του χωριού μου έχουν όλοι συληθεί, αρχαιοκάπηλοι κατέστρεψαν τα αρχαιολογικά μνημεία και πούλησαν παράνομα όλους τους αρχαιολογικούς θησαυρούς, ενώ η ιστορία του τόπου μου παραχαράσσεται συστηματικά από μια προσπάθεια τουρκοποίησης των κατεχομένων. Τα χώματα του τόπου μου είναι για μένα ιερά, γιατί ποτίστηκαν από τον ιδρώτα και το αίμα δικαίων και αθώων. Και το λιγότερο που μπορώ να κάνω είναι να δώσω μία υπόσχεση ότι θα αγωνιστώ για να επιστρέψω στην Κυθρέα, να ξεδιψάσω στα κρύα νερά του Κεφαλόβρυσου και να αναπνεύσω ελεύθερο αέρα στη γη των προγόνων μου.

Εορταστικό Λογότυπο Τ32

Ένα άγνωστο κείμενο της γιαγιάς μου για την Κυθρέα

Ψάχνοντας να βρω πηγές για να γράψω για το χωριό μου, την Κυθρέα, και τη βάρβαρη τουρκική εισβολή, ανακάλυψα κάτι απρόσμενο: ένα παλιό κείμενο που έγραψε για τον τόπο της η γιαγιά μου.

Στη γιαγιά μου ποτέ δεν άρεσε να μιλά για την εισβολή ούτε να εκφράζει τα συναισθήματά της για τον ξεριζωμό, για τον τόπο της... ή τουλάχιστον έτσι νόμιζα μέχρι που έπεσα τυχαία πάνω στο κείμενο αυτό, που με συγκίνησε ως τα κατάβαθα της ψυχής μου. Πρόκειται στην ουσία για μια μαρτυρία, αλλά και μια κατάθεση ψυχής, που γεννά μέσα μου μια νοσταλγία για τον τόπο που δεν γνώρισα και ένα αίσθημα πίκρας και οργής για τη ζωή που μας στέρησαν. Παραθέτω το κείμενο αυτούσιο.

Κυθρέα μου, μου δείπεις!

Κυθρέα μου ήρθα να σε βρω, μα δεν ήσουν εκεί. Έλειπαν οι άνθρωποί σου, οι ήχοι σου, τα χρώματα και τα αρώματά σου. Έμεινες σκοτεινή, όπως την τελευταία νύχτα πριν σε εγκαταλείψουμε. Γυρνούσαμε απ' την τελευταία παράκληση προς την Θεοτόκο, στην εκκλησία της Αγίας Μαρίας. Τα άστρα και το φεγγάρι δεν φάνηκαν εκείνη τη νύχτα. Μαζί με το σκοτάδι απλωνόταν μια σιωπή, όπως τη σιωπή πριν το ξέσπασμα της καταιγίδας. Οι δρόμοι έρημοι. Δυο τρεις γυναίκες που επέστρεφαν απ' την εκκλησία μιλούσαν ψιθυριστά. Το πρωί φύγαμε κυνηγημένοι, με τη γη να τρέμει κάτω από τα πόδια μας από τις βόμβες και τη φωτιά. Δεν πήραμε τίποτα μαζί μας. Έριξα μια ματιά στον σωρό απ' τα υπέροχα χειροτεχνήματα που έφτιαχνε η μάνα. Ο πατέρας δεν την άφησε να πάρει τίποτα. «Θα γυρίσουμε», είπε. Η τελευταία μου ματιά ήταν στην κούτα με τα μικρά κίτρινα κοτοπουλάκια, που φρόντιζα με τόση αγάπη.

Μου λείπει ο ήχος της ραπτομηχανής και η εικόνα της μάνας να κεντά και να σιγοτραγουδά. Μου λείπει εκείνος ο συρτός ήχος του μεταξοσκώληκα. Μου λείπουν οι ήχοι απ' τις καμπάνες των εκκλησιών, που έσμιγαν με τους ήχους από τα κουδούνια των κοπαδιών που γύριζαν από τη βοσκή. Μου λείπει το θρόισμα του ανέμου μέσα στις καλαμιές. Μου λείπουν τα ασημένια φύλλα των ελιών κάτω από το φως του φεγγαριού. Μου λείπουν οι λαμπρές με τις μυρωδιές των λεμονανθών. Μου λείπουν οι νύχτες με τις πυγολαμπίδες, το θερινό σινεμά με τις μυρωδιές από τα γιασεμιά και τα φούλια. Μου λείπει ο κύκλος και η αύρα της αγάπης που τα ένωνε όλα. Οι άνθρωποι που αγαπούσαν τη γη, τα παιδιά, τους συγχωριανούς τους. Ζύμωνε η γειτόνισσα και πρόσφερε ζεστό, μυρωδάτο ψωμί και κουλούρι.

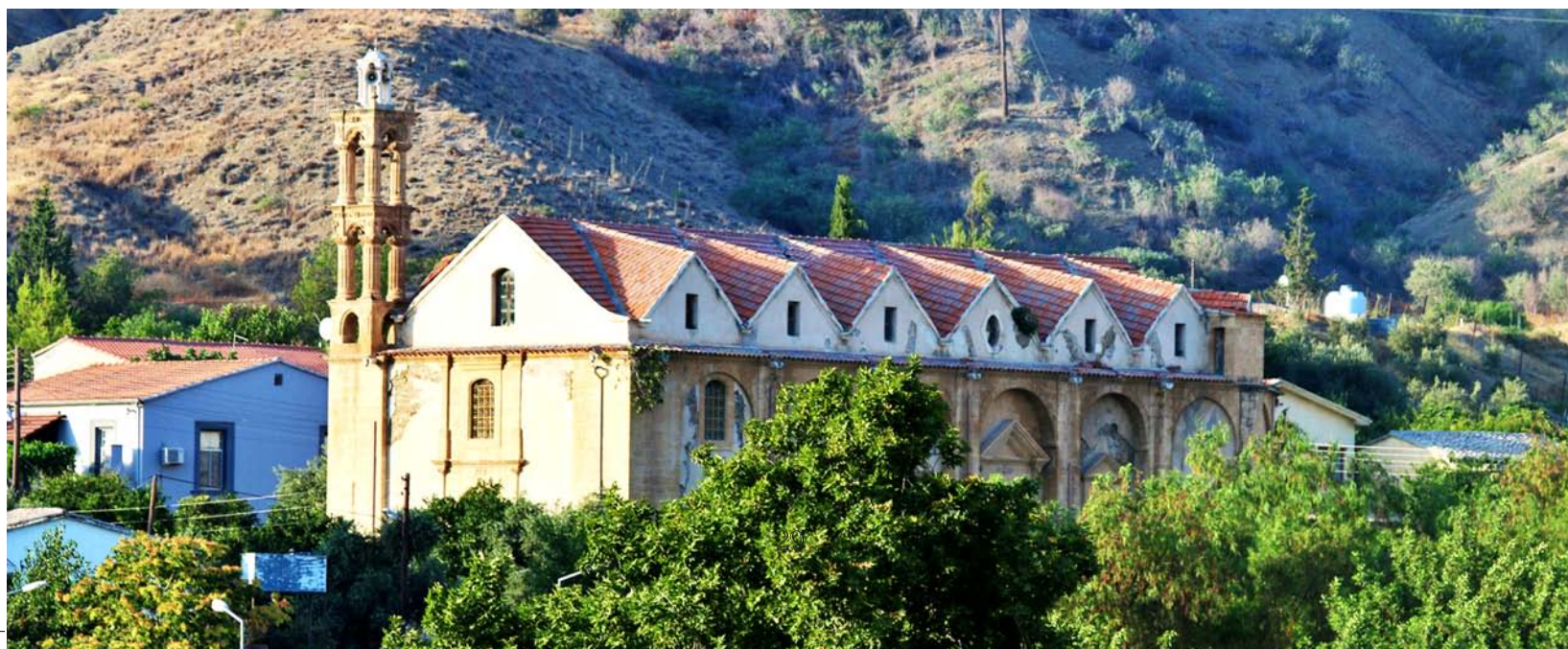

Ο δίσκος ήταν πάντα έτοιμος για να κεραστεί ο ξένος, ο διαβάτης, ακόμη κι ο Τουρκοκύπριος έμπορος που ερχόταν να αγοράσει ελιές. Η παλάμη ήταν πάντα ανοιχτή για να δώσει ελεημοσύνη στον ζητιάνο, στον γύφτο και σε όποιον είχε ανάγκη. Κυθρέα μου, είναι ατέλειωτα όσα θέλω να σου πω. Αμέτρητα κι ανεκτίμητα όσα σου πήραν και μας τα στέρησαν.

Κάθε φορά που διαβάζω αυτό το κείμενο ή σκέφτομαι τη γιαγιά μου, μία βαριά συνείδηση χρέους φουντώνει μέσα μου, επιτακτική και επείγουσα, που με θέτει προ των ευθυνών μου. Τότε με λύπη αλλά και αγανάκτηση σκέφτομαι ότι τα χρόνια που έχουν περάσει είναι πολλά και δυστυχώς κινδυνεύουμε να αλλοτριωθούμε, να ξεχάσουμε. Φέρνω στον νου μου τους πρόσφυγες που το 2003, 30 σχεδόν χρόνια μετά την εισβολή, έμπαιναν για πρώτη φορά στα κατεχόμενα, γεμάτοι ανυπομονησία και λαχτάρα να επιστρέψουν στον τόπο τους, να γονατίσουν και να προσκυνήσουν τη γη που τους γέννησε, να δουν το σπίτι τους, να ανάψουν ένα κερί στον Απόστολο Αντρέα, να ρίξουν λίγο λάδι στα καντήλια των πεθαμένων τους, να πάρουν μια χούφτα χώμα από την αυλή τους. Οι περισσότεροι απ' αυτούς επέστρεψαν απογοητευμένοι. Ο τόπος ήταν λεηλατημένος και έρημος. Οι εκκλησίες κλειστές. Οι τάφοι ανοιγμένοι. Τα περιβόλια ξερά. Το λιμάνι της Κερύνειας βουβό. Τα σπίτια εγκαταλειμμένα. Τα γιασεμιά στις αυλές μαραμμένα. Κάποιοι ευχήθηκαν να μην είχαν περάσει εκείνο το συρματόπλεγμα ποτέ. Κάποιοι άλλοι δεν άντεξαν και έφυγαν λίγο καιρό μετά από βαριά θλίψη.

Σήμερα πάρα πολλοί συμπατριώτες μας περνούν καθημερινά από τα οδοφράγματα και κάνουν το ίδιο ταξίδι. Όχι για να προσκυνήσουν, αλλά για να κάνουν φτηνές διακοπές, φτηνά ψώνια... φτηνές δικαιολογίες. Η διάνοιξη των οδοφραγμάτων δυστυχώς δημιούργησε μια επίφαση ελευθερίας, που κάνει πολλούς να ξεχνούν την κατοχή. Πρόκειται άραγε για ένα ακόμα έγκλημα, που κάποιοι μεθόδευσαν για να δημιουργήσουν νέα τετελεσμένα; Ίσως συμβαίνει κι αυτό. Για μένα, όμως, αυτή είναι μια θλιβερή πραγματικότητα, που με κάνει να αισθάνομαι ντροπή απέναντι στη γιαγιά μου, απέναντι σε όλους όσους αγωνίστηκαν και μας παρέδωσαν μια πατρίδα. Εμείς, ως νέοι, οφείλουμε να διορθώσουμε τα λάθη του παρελθόντος. Να ακολουθήσουμε τα θετικά πρότυπα των ηρωικών μας προγόνων και να αγωνιστούμε με πίστη και συνέπεια στις αξίες της φυλής μας. Μόνο έτσι θα μπορέσουμε να διεκδικήσουμε την ελευθερία και τη δικαιοσύνη για τον τόπο μας και τα παιδιά μας.

Τσαγγαρίδης Αλέξανδρος, Τ32

Η κατεχόμενη Λάρπηθος στο χθες και στο σήμερα

Η Λάρπηθος υπήρξε μία από τις αρχαίες πόλεις-βασίλεια της Κύπρου, που ίδρυσαν οι Αχαιοί κατά την Ύστερη Εποχή του Χαλκού.

Σύμφωνα με την παράδοση, η πόλη ιδρύθηκε από τον Πράξανδρο, ήρωα του Τρωικού Πολέμου από την Λακωνία, και πήρε το όνομά της από το όρος Λαπίθης της Λακωνίας. Στην ιστορία η πόλη απαντά με πολλά ονόματα, όπως Λάμπουσα, Ιμερόεσσα και Λαπιθέα.

Στην αρχαιότητα η πόλη αποτέλεσε κέντρο επεξεργασίας χαλκού και ένα από τα μεγαλύτερα λιμάνια του νησιού. Η πόλη ακολούθησε την τύχη όλων των άλλων κυπριακών βασιλείων: φόρου υποτελής στους Ασύριους και ύστερα στους Πέρσες, έλαβε ενεργά μέρος στην επανάσταση του Ονήσιλου εναντίον των Περσών, καθώς και στην εκστρατεία του Μεγάλου Αλεξάνδρου, αλλά και στους πολέμους των διαδόχων του.

Την περίοδο της κυριαρχίας των Πτολεμαίων αποτέλεσε μέλος του Κοινού των Κυπρίων. Τον Μεσαίωνα απέκτησε τη δική της Επισκοπή, την Επισκοπή της Λάμπουσας, με πρώτο επίσκοπο τον Άγιο Ευλάλιο. Τον 7ο αιώνα μ.Χ. η πόλη παρήκμασε εξαιτίας των Αραβικών Επιδρομών. Μετά την απελευθέρωση της Κύπρου από τους Άραβες κατά τη νικηφόρο εκστρατεία του Βυζαντινού Αυτοκράτορα Νικηφόρου Φωκά το 965 μ.Χ., οι κάτοικοι της Λαπήθου επέστρεψαν στην πόλη τους, που είχε καταστραφεί από σεισμό, και την ξανάκτισαν, όχι πια κοντά στη θάλασσα, αλλά στους πρόποδες του Πενταδακτύλου. Την περίοδο των Λουζινιανών, η Λάρπηθος είχε περισσότερους κατοίκους από τη Λεμεσό, την Αμμόχωστο και την Πάφο και αποτελούσε φέουδο με την ονομασία *Le field de la Pison*.

Πριν από την έναρξη της Τουρκοκρατίας (1571 μ.Χ.), στην Λάρπηθο υπήρχε τακτικός στρατός τριών χιλιάδων στρατιωτών υπό τις διαταγές του Zanetto Dandolo, ο οποίος υπερασπίστηκε τη Λευκωσία και σκοτώθηκε κατά την πολιορκία της. Την περίοδο της Τουρκοκρατίας πολλά κτήματα των Ελλήνων κατοίκων της Λαπήθου δημεύτηκαν από τους Τούρκους, ενώ δύο από τις εκκλησίες της, του Αγίου Γεωργίου και του Αγίου Ιωάννη, έγιναν τζαμιά.

Κατά τον 18^ο αιώνα, επί Τουρκοκρατίας, τμήματα περιμετρικά της Λαπήθου αποσπάστηκαν και σχηματίστηκαν ο Καραβάς και τα γύρω χωριά της περιοχής. Το 1821 (μεταξύ 18 και 21 Ιουνίου) αγκυροβόλησε στο λιμάνι της Λαπήθου, στην τοποθεσία Ασπρόβρυση, ο μπουρλοτιέρης ήρωας της Ελληνικής Επανάστασης Κωνσταντίνος Κανάρης, με σκοπό να πάρει προμήθειες και παλικάρια για τον Αγώνα. Ο Κανάρης φιλοξενήθηκε στο σπίτι του Πασπάλλα στην ενορία της Αγίας Παρασκευής στη Λάρπηθο, όπου το βράδυ έγινε σύσκεψη των προυχόντων της

περιοχής Λαπήθου και Καραβά. Το επόμενο βράδυ ο Κανάρης απέπλευσε με τα καράβια του μεταφέροντας στην Ελλάδα σημαντική οικονομική και στρατιωτική βοήθεια (κυρίως λαπηθιώτικα μαχαίρια). Μαζί του αναχώρησαν και εικοσιπέντε άνδρες, δεκαέξι από τους οποίους είχαν καταγωγή από την Λάπηθο. Όταν οι Τούρκοι πληροφορήθηκαν τα συμβάντα λίγες μέρες αργότερα, καρατόμησαν τον προύχοντα Χατζηλία μαζί με άλλους Λαπηθιώτες στη Λευκωσία κατά τις σφαγές της 9^{ης} Ιουλίου του 1821.

Όταν οι Άγγλοι αγόρασαν την Κύπρο από τους Τούρκους το 1878, η Λάπηθος ήταν μία από τις πρώτες κοινότητες που μετατράπηκαν σε δήμους. Το 1878 πρώτος δήμαρχος Λαπήθου διορίστηκε ο Ανδρέας Κουμίδης. Την περίοδο του Εθνικοαπελευθερωτικού Αγώνα της Ε.Ο.Κ.Α. (1955-1959), πολλοί άντρες από την Λάπηθο στρατολογήθηκαν στον Αγώνα από τον υπαρχηγό της Ε.Ο.Κ.Α. Γρηγόρη Αυξεντίου πρώτα και τον Κυριάκο Μάτση αργότερα. Ενέδρες κατά των αγγλικών στρατευμάτων, αλλά και κρατήσεις, φυλακίσεις και κατ' οίκον περιορισμούς γνώρισε η Λάπηθος. Ήταν από τις κοινότητες που εξαναγκάστηκαν μάλιστα από τους Άγγλους να πληρώσουν μεγάλα πρόστιμα για επιθέσεις εναντίον τους.

Το 1963 οι 400 περίπου Τουρκοκύπριοι κάτοικοι της Λαπήθου εγκατέλειψαν τα σπίτια τους κάτω από τις πιέσεις των στρατιωτικών σχεδιασμών της Άγκυρας και μετακινήθηκαν στον τουρκοκυπριακό θύλακα του Τέμπλους έξω από την Κερύνεια. Τα γεγονότα της περιόδου 1963-1964, γνωστά ως «διακοινοτικές ταραχές», υπήρξαν η πρόφαση της Τουρκίας για τη βάρβαρη εισβολή του 1974, που άνοιξε τις πόρτες στον Αττίλα και οδήγησε τέσσερις περίπου χιλιάδες Λαπηθιώτες διά της βίας στην προσφυγιά. Τα κουρσάρικα καράβια της εισβολής άραξαν στα ανοιχτά της κερυνειώτικης θάλασσας, στην περιοχή Πέντε Μίλι του Καραβά, και αφού σκότωσαν, βίασαν, αιχμαλώτισαν, κατέστρεψαν και λεηλάτησαν, προσφυγοποίησαν 200 000 Έλληνες της Κύπρου, στέλνοντάς τους σε όλα τα μέρη της Κύπρου και του εξωτερικού. Το ματωμένο χώμα της Λαπήθου από τότε δεν ανθοβόλησε τους μυρωμένους λεμονανθούς του, γιατί οι 95 σκοτωμένοι και αγνοούμενοι Λαπηθιώτες ζητούν ακόμα δικαίωση. Το αίμα όσων σκοτώθηκαν κάνει το χώμα να βογκά. Οι φωνές των σκοτωμένων και των αγνοουμένων δεν θ' αφήσουν κανέναν να ζήσει ήσυχια στην λαπηθιώτικη γη, παρά μόνο όταν γυρίσουν πίσω ελεύθεροι οι νόμιμοι κάτοικοί της και επικρατήσει στον τόπο η ειρήνη και το διεθνές δίκαιο.

Βικάρδου Λουκάς, Τ32

Καφενείο στη Λαπηθο. 1927. (Φोटό: John Lindros)

*Lapta.
1927.*

Αιγιαλούσα

Το χωριό μου, η Γιαλούσα, βρίσκεται στην επαρχία Αμμοχώστου, στα μέσα της χερσονήσου της Καρπασίας. Είναι κτισμένη στην πλευρά ενός λόφου και αντικρίζει τις βόρειες ακτές του νησιού. Το όνομα του χωριού οφείλεται στην θέση του, που βρίσκεται δίπλα ακριβώς από τον «γιαλό», δηλαδή παραθαλάσσια, και σημαίνει «χωριό δίπλα στην θάλασσα».

Πριν από την βάρβαρη τουρκική εισβολή του 1974, η Γιαλούσα ήταν ένα χωριό γεμάτο ζωή και φημιζόταν για τα πανηγύρια της. Δημοφιλέστερα ήταν τα πανηγύρια του Αρχαγγέλου Μιχαήλ στις 6 Σεπτεμβρίου και της Αγίας Μαρίνας στις 17 Ιουλίου. Η εκκλησία του Αρχαγγέλου Μιχαήλ βρισκόταν στο κέντρο του χωριού και γύρω γύρω υπήρχε αρκετός χώρος για τους πλανόδιους μικροπωλητές.

Σύμφωνα με την παράδοση, ο Αρχάγγελος Μιχαήλ, του οποίου το όνομα είναι στενά συνδεδεμένο με το χωριό, την περίοδο της Τουρκοκρατίας έσωσε με θαύμα το χωριό από τους Τούρκους κατακτητές. Συγκεκριμένα, όταν οι Τούρκοι κατέλαβαν την Κύπρο το 1571, έστειλαν στην Γιαλούσα τεχνίτες με την εντολή να γκρεμίσουν το καμπαναριό της εκκλησίας του Αρχαγγέλου και να την μετατρέψουν σε τζαμί. Αλλά ο Αρχάγγελος Μιχαήλ δεν τους το επέτρεψε. Την ώρα που ένας από αυτούς χαλούσε το καμπαναριό, ο Αρχάγγελος τον πέταξε στην θάλασσα και τον έκανε πέτρα. Σύμφωνα με μια άλλη παράδοση, ένας Τούρκος εντεταλμένος μπήκε στο ιερό του ναού, για να πάρει από την αγία τράπεζα τα άγια δισκοπότηρα. Εξερχόμενος όμως του ναού με τη λεία του, άνοιξε η γη και τον κατάπιε. Έπειτα από αυτά οι Τούρκοι δεν ξαναπάτησαν το πόδι τους στην Γιαλούσα, γι' αυτό στο χωριό αυτό δεν κατοικούσε κανένας Τούρκος ως το 1974.

Η Γιαλούσα ήταν γνωστή για τα σιτηρά, τον καπνό, τις ελιές, τις χαρουπιές, τα λίγα εσπεριδοειδή και τα όσπριά της. Ο καπνός πριν από την εισβολή ήταν η βασικότερη καλλιέργεια των χωριών της Καρπασίας, ο δε Συνεργατικός Οργανισμός Καπνού είχε ως έδρα του την Γιαλούσα. Παλαιότερα εξαγόταν από τα τοπικά λατομεία και γύψος.

Δυστυχώς, από το 1974 έως και σήμερα, η Γιαλούσα βρίσκεται υπό κατοχήν. Η Τουρκία βρήκε την ευκαιρία να πραγματοποιήσει τα σκοτεινά της σχέδια σε βάρος της Κύπρου μετά το πραξικόπημα της 15^{ης} Ιουλίου του 1974, εισβάλλοντας στο νησί πέντε μέρες μετά. Μέχρι και σήμερα, η Τουρκία ισχυρίζεται ότι δεν πραγματοποίησε εισβολή αλλά «ειρηνική παρέμβαση» ως εγγυήτρια δύναμη, με σκοπό την επαναφορά της συνταγματικής νομιμότητας στην Κύπρο. Η τραγική αλήθεια, όμως, για μας είναι ότι η Τουρκία κρατά παράνομα το ένα τρίτο της επικράτειας της Κυπριακής Δημοκρατίας, της πατρίδας μας, και μας στερεί το δικαίωμα να ζήσουμε και να απολαύσουμε τα δικαιώματά μας σε μια ελεύθερη πατρίδα.

Όπως σε κάθε πόλεμο, έτσι και οι συνέπειες της τουρκικής εισβολής, υλικές και ψυχικές, είναι ανυπολόγιστες. Όλοι οι κάτοικοι της Γιαλούσας, μαζί με άλλες διακόσιες χιλιάδες περίπου συμπατριώτες μας, εκτοπίστηκαν βίαια και προσφυγοποιήθηκαν στην ίδια τους την πατρίδα. Να ζεις στον τόπο σου και να σου λείπει ο τόπος σου, τίποτα δεν είναι πιο πικρό, για να παραφράσω τα λόγια του νομπελίστα ποιητή μας, Γώργου Σεφέρη. Όμως, κατά τη γνώμη μου, τα δύο μεγαλύτερα εγκλήματα των Τούρκων κατά τη διάρκεια της εισβολής ήταν οι χιλιάδες βιασμοί γυναικών και οι συνεπακόλουθες εκτρώσεις και φυσικά το δράμα των αγνοουμένων. Για το πρώτο αισθάνομαι τόση φρίκη και αποτροπιασμό, που δεν μπορώ να μιλήσω. Δεν έχω και τι να πω. Για το δεύτερο, όμως, μιλάνε πια τα γεγονότα. Οι ομαδικοί τάφοι που έρχονται στο φως ύστερα από ανασκαφές που γίνονται σε συγκεκριμένα σημεία στα κατεχόμενα γίνονται μάρτυρες του ειδικού εγκλήματος που διαπράχθηκε από τους Τούρκους στην Κύπρο. Τόσο κατά τη διάρκεια της εισβολής όσο και αργότερα, οι χιλιάδες των Ελλήνων της Κύπρου που είχαν συλληφθεί και η τύχη τους αγνοούνταν, είτε κρατήθηκαν για ένα διάστημα σε στρατόπεδα συγκέντρωσης από όπου μεταφέρθηκαν παράνομα σε φυλακές στην Τουρκία, από τις οποίες κάποιοι επέστρεψαν και κάποιοι λιγότερο τυχεροί όχι, είτε εκτελέστηκαν επιτόπου τη στιγμή της σύλληψής τους. Από το δράμα των αγνοουμένων δεν εξαιρέθηκε, δυστυχώς, ούτε η Γιαλούσα. Εις ένδειξη τιμής και ευγνωμοσύνης προς τους αγνοούμενους της Γιαλούσας, παραθέτω έναν κατάλογο με ονόματα: Κωνσταντίνου Κωνσταντίνος, Λεωνίδου Λεωνίδα, Μαυρομμάτης Κουμής, Χατζηπαντελή Σάββας, Χαραλάμπους (Χαραλαμπούδης) Ιωάννης, Κεμέκκης Παναγιώτης, Παράσχου (Σιαούρτα) Μιχαήλ, Σαββίδης Στέλιος, Χατζηδημήτρη Πάυλος, Χατζηνικολάου Χρίστος, Καουτζάνης Χριστόδουλος.

Πέτρος Χριστόδουλος, Τ32

Απόστολος Ανδρέας *Ο Άγιος της Κύπρου*

Σε μία από τις πιο αγιασμένες χερσονήσους του Ελληνισμού, στο ανατολικό ακρωτήριο της Κύπρου μας, στέκει εδώ και τρεις σχεδόν αιώνες το μοναστήρι του Αποστόλου Ανδρέα. Του ακοίμητου φρουρού της Καρπασίας. Του παντεπόπτη. Του βιγλάτορα. Του караβοκύρη. Του προστάτη μας. Του Αγίου της Κύπρου. Το μοναστήρι του Αποστόλου Ανδρέα αποτελεί ένα από τα ιερότερα προσκυνήματα του Ελληνισμού, καθώς -σύμφωνα με την παράδοση-, ο ίδιος ο Απόστολος Ανδρέας πέρασε από εδώ και θαυματουργήσε δημιουργώντας πηγή πάνω σε έναν ξερό βράχο, από την οποία μέχρι σήμερα αναβλύζει θαυματουργό αγίασμα. Πόσα τάματα, πόσες ελπίδες και πόσα θαύματα δεν συνδέονται με την μονή του Αποστόλου Ανδρέα! Νομίζω ότι δεν υπάρχει Χριστιανός στην Κύπρο που δεν έχει εναποθέσει τις ελπίδες του στον Άγιο, που δεν έχει ζητήσει τη χάρη του, που δεν του έχει δώσει μια ιερή υπόσχεση, ένα τάμα. Κυρίως μετά την εισβολή του 1974, ολόκληρη η Κύπρος έγινε μια προσευχή προς τον Άγιο. «Απόστολε Αντρέα μου, κάνε το θαύμα σου να γυρίσουμε και θα έρθουμε γονατιστοί να ανάψουμε λαμπάδα στη χάρη σου...».

Ο ιερός ναός του Αποστόλου Ανδρέα, που δεσπόζει στην εγκαταλελειμμένη πλέον μονή κατάντικρου στο πέλαγος, φαίνεται ότι ανακαινίστηκε το 1867, επί αρχιεπισκόπου Σωφρονίου. Δεν γνωρίζουμε πότε ακριβώς κτίστηκε ο πρώτος ναός ούτε πότε ιδρύθηκε η μονή, γνωρίζουμε όμως ότι στην θέση αυτή προϋπήρχε γοτθικός ναός του 15^{ου} αιώνα μ.Χ. Οι θεωρίες που αφορούν στη δημιουργία αυτού του πρώτου ναού και κάνουν λόγο για κάποιον Φράγκο φεουδάρχη, ιδιοκτήτη της περιοχής, που τον έκτισε για να καλύψει τις θρησκευτικές ανάγκες των Χριστιανών δουλοπαροίκων του μάλλον δεν ευσταθούν, καθώς οι Χριστιανοί επί Φραγκοκρατίας βρίσκονταν υπό διωγμό. Αυτό που κάνει εντύπωση είναι ότι σε παλιούς χάρτες της Κύπρου, ήδη από το 1465, σημειώνεται η ύπαρξη εκκλησίας του Αγίου Ανδρέα στη θέση του σημερινού μοναστηριού. Ως κτήτορας του σύγχρονου μοναστηριού αναφέρεται ο πατήρ Ιωάννης Νικόλα Διάκου από το Ριζοκάρπασο, ο οποίος κοιμήθηκε το 1909 σε ηλικία 82 χρονών.

Στο εσωτερικό του σύγχρονου ναού το εικονοστάσι είναι εξολοκλήρου ξυλόγλυπτο και επιχρυσωμένο, ενώ ξυλόγλυπτος είναι και ο άμβωνας, ο θρόνος και το κεντρικό προσκυνητάρι. Μέσα στον ναό πριν από την τουρκική εισβολή φυλάσσονταν ιερά κειμήλια του 19^{ου} αιώνα, καθώς και ανεκτίμητης αξίας εικόνες. Η προσκυνηματική εικόνα του Αποστόλου Ανδρέα είναι επίσης πάρα πολύ παλιά, αχρονολόγητη, και είναι καλυμμένη με επίχρυσο έκτυπο κάλυμμα, που αφήνει ακάλυπτο μόνο το κεφάλι του Αποστόλου.

Πριν από την τουρκική εισβολή του 1974, χιλιάδες Κύπριοι από ολόκληρη την Κύπρο επισκέπτονταν την μονή, για να πάρουν τα τάματά τους, να προσκυνήσουν τον Άγιο και να λειτουργηθούν στην εκκλησία του. Ανάμεσά τους και Τουρκοκύπριοι, που σέβονταν και ευλαβούνταν τον Άγιο. Το μοναστήρι γιόρταζε κανονικά στις 30 Νοεμβρίου, όμως εξαιτίας του ότι ήταν χειμώνας και πάρα πολλοί προσκυνητές έπρεπε να ταξιδεύουν πολλές μέρες με τα ζώα για να φτάσουν στη χάρη του, γιόρταζε και τον Δεκαπενταύγουστο, οπότε και στο προαύλιό του λάμβανε χώρα μία από τις μεγαλύτερες πανηγύρεις του νησιού. Μετά την εισβολή και για περισσότερα από 30 χρόνια, το μοναστήρι παρέμεινε κλειστό και βουβό, απρόσιτο για τους πιστούς του. Η συνθήκη αυτή άλλαξε με την διάνοιξη των διόδων επικοινωνίας με τα κατεχόμενα, που επιτρέπουν πλέον την πρόσβαση και το προσκύνημα στον ιερό ναό του Αποστόλου Ανδρέα, ενώ περιστασιακά δίνεται άδεια και για την τέλεση θείας λειτουργίας. Το 2016 ολοκληρώθηκαν τα έργα αναστήλωσης του ιερού ναού μετά από σαράντα και πλέον χρόνια εγκατάλειψης και ερήμωσης.

Οι προσκυνητές που επισκέπτονται τον σκλαβωμένο Απόστολο Ανδρέα σήμερα είναι εκατοντάδες, γεγονός που προξενεί συγκίνηση σε όλους μας, γιατί αποκαλύπτει την βαθιά σχέση που συνδέει τους Κύπριους με τον αγαπημένο τους Άγιο. Όλοι οι πρόσφυγες εναποθέτουν τις ελπίδες τους για επιστροφή στα σπίτια τους στον Απόστολο Ανδρέα της Καρπασίας, που στέκει σαν φάρος στον ανατολικότερο ακρωτήριο του τόπου μας και μας φωτίζει τον δρόμο.

Κόρρης Αντρέας, TS1

Μαραθόβουνος

*Το κεφαλοχώρι της
Μεσαρκάς*

Ποιος άραγε θυμάται το κεφαλοχώρι αυτό της Μεσαρκάς; Όταν ο παππούς μου επέστρεφε προσκυνητής στον τόπο του δέκα χρόνια μετά τη διάνοιξη των οδοφραγμάτων, βρήκε τον δρόμο προς το χωριό του κλειστό. Ο Τούρκος στρατιώτης τον προειδοποίησε ότι αν προχωρήσει θα εισέλθει σε απαγορευμένη ζώνη και δεν θα ευθύνεται για τις συνέπειες. Το χωριό του, ο Μαραθόβουνος, δεν υπήρχε πια. Ισοπεδώθηκε. Ολόκληρο; Ποιος ξέρει; Και το σπίτι του; Και η εκκλησία; Τώρα τη θέση του μεγάλου χωριού πήρε ένα μεγάλο πεδίο βολής του κατακτητή, μια στρατιωτική βάση. Και τώρα; Τώρα το χωριό υπάρχει μόνο σε παλιούς χάρτες και στις αφηγήσεις αυτών που το έζησαν. Χωρίς ελπίδα επιστροφής.

Ο Μαραθόβουνος κτίστηκε μετά την τουρκική κατάκτηση της Κύπρου το 1571 από κατοίκους του χωριού Αγία Παρασκευή, ενός χωριού σε πολύ κοντινή απόσταση, το οποίο καταλήφθηκε από τους Τούρκους, εκτουρκίστηκε και μετονομάστηκε σε Τζιάδος. Οι κάτοικοι της Αγίας Παρασκευής, μετά την μετατροπή της εκκλησίας τους σε τζαμί και εξαιτίας της φρικτής καταπίεσης και των διωγμών που υφίσταντο από τους Τούρκους, μετακινήθηκαν σε κοντινή απόσταση από το χωριό τους, στη ρίζα ενός λόφου με μάραθους, από τους οποίους το χωριό πήρε το όνομά του, Μαραθόβουνος. Στον λόφο αυτό περί τα μέσα του 18^{ου} αιώνα έκτισαν οι κάτοικοι του νέου χωριού την εκκλησία τους, που την αφιέρωσαν στον Άγιο της βροχής, τον Προφήτη Ηλία, ίσως λόγω της έλλειψης υπόγειων υδάτων και της ξηρασίας που επικρατούσε στην περιοχή. Οι περισσότεροι κάτοικοι του χωριού ασχολούνταν με την κτηνοτροφία και την καλλιέργεια των σιτηρών. Ο διψασμένος κάμπος της Μεσαορίας, που οι κάτοικοι του χωριού με την εργατικότητα και την αγάπη τους για τη γη τους κατάφεραν να μετατρέψουν σε πηγή πλούτου και ευημερίας, γινόταν χρυσός το καλοκαίρι. Πριν από την τουρκική εισβολή του 1974, το χωριό γνώριζε ήδη πολύ μεγάλη ανάπτυξη. Οι μόνιμοι κάτοικοί του ανέρχονταν σε τρεις περίπου χιλιάδες, ενώ στο χωριό λειτουργούσαν καφενέδες, ταβέρνες, σινεμά και αθλητικοί σύλλογοι, που υποδέχονταν όχι μόνο τους κατοίκους του χωριού, αλλά και πολλούς ντόπιους και ξένους τουρίστες. Ο G. Jeffrey, μνημονεύοντας το χωριό το 1918, αναφέρει ότι βρισκόταν σε μικρή απόσταση από τη σιδηροδρομική γραμμή Αμμοχώστου - Λευκωσίας. Είναι επίσης γνωστό ότι στο χωριό λειτουργούσε περιφερειακός αστυνομικός σταθμός και ορισμένες άλλες υπηρεσίες, που εξυπηρετούσαν ολόκληρη τη γύρω περιοχή. Ήταν ένα μεγάλο και σημαντικό χωριό ο Μαραθόβουνος. Κεφαλοχώρι. Και μετά τον Ιούλη του '74, τίποτα.

Μια ανάμνηση. Μια κουκκίδα πάνω στον παλιό χάρτη. Μια ανοικτή πληγή. Οι κάτοικοί του, μέσα σε 400 χρόνια, προσφυγοποιήθηκαν για δεύτερη φορά από τους Τούρκους μέσα στην ίδια τους την πατρίδα.

Ο παππούς έφυγε από τον μάταιο τούτο κόσμο πριν από περίπου τρία χρόνια με αυτό το τραύμα και αυτόν τον καημό στην καρδιά. Πριν φύγει, του έδωσα υπόσχεση ότι θα γυρίσω. Ότι θα ποτίσω το κόκκινο γεράνι που φύτεψε ο πατέρας μου στην πίσω αυλή. Θα καθαρίσω τις παραμελημένες αυλές του σπιτιού μας με την παλιά σαρκά και θα ραντίσω τα πιθάκια με τα γιασεμιά που βρίσκονται έξω ακριβώς από την ξύλινη πόρτα. Έτσι θα το γνωρίσω το σπίτι μας. Απ' τα γιασεμιά έξω απ' την πόρτα του. Θ' ανοίξω το παλιό μπαούλο της σάλας και θα αερίσω το κυριακάτικο φουστάνι της γιαγιάς. Όλο στη βούφα. Προίκα της μάνας της. Του έδωσα υπόσχεση να βγάλω νερό απ' το παλιό μαγκανοπήγαδο και να ποτίσω τις χαρουπιές που είναι φυτεμένες στην άκρη της πίσω αυλής. Μια αρσενική και μια θηλυκή. Για να καρπίζονται. Να ανοίξω το μεσόφυλλο της δρύινης αρμαρόλλας της κουζίνας και να δω τις ημερομηνίες που χάραξε ο ίδιος από τα γεννητούρια της γιαγιάς μου. Του πατέρα, του θείου, της θείας που πέθανε ξαφνικά από αιφνίδιο το σωτήριο έτος 1974.

«Κάτι ήξερε ο Θεός», έλεγε η γιαγιά «που μου το πήρε». Έτσι παρηγορούσε την πίκρα της για την μοναχοκόρη της που έχασε. «Δεν θα μου ζούσε στην εισβολή. Γάλα δεν είχαμε να τα ταΐσουμε. Κι εμένα μου κόπηκε το γάλα νωρίς. Ήμουν μεγάλη σε ηλικία όταν την αποκτήσαμε. Περρασμένα 28. Κάτι ήξερε ο Θεός και μου το πήρε. Δεν ήθελε να βασανιστεί. Τουλάχιστον προλάβουμε και το θάψαμε. Τι θα κάναμε αν μας πέθαινε μέσα στο κακό; Τις μέρες που τρέχαμε να γλυτώσουμε και δεν ξέραμε πού να πάμε; Μόνο κάναμε τον σταυρό μας και προχωρούσαμε. Και μας λυπήθηκε ο Θεός και τα καταφέραμε. Ούτε θυμάμαι πια πώς...».

Και τώρα εγώ πώς θα εκπληρώσω το τάμα μου; Πώς θα προχωρήσω, που ο ξένος στρατιώτης με σημαδεύει με την κάννη του όπλου του; Σε ποια γλώσσα να του μιλήσω, για να καταλάβει ότι έδωσα μια υπόσχεση; Πρέπει να με αφήσει να προχωρήσω, να βρω το σπίτι μου! Ποια γλώσσα μιλά η βία; Δεν έχει γλώσσα η βία. Δεν παίρνει από λόγια η βία. Δεν έχει λόγο η βία. Η βία είναι θάνατος, Συγγνώμη, παππού. Προσπάθησα. Δεν τα κατάφερα. Προσπάθησα κι από μακριά να ξεχωρίσω έστω τον λόφο με το καμπαναριό του Προφήτη Ηλία, να στείλω τα χαιρετίσματα. Ούτε αυτό το κατάφερα. Τίποτα στον ορίζοντα. Ένα ατελείωτο πεδίο θανάτου. Λες να το τόλμησαν; Τόλμησαν να γκρεμίσουν τον Άγιο απ' τον λόφο του; Πώς δεν ντράπηκαν, πώς δεν φοβήθηκαν να τον ξεσπιτώσουν; Σκύβω στο χώμα και τον παρακαλώ. Βοήθα με, Άγιε μου, να κάνω το τάμα μου. Να έρθω να προσκυνήσω στη χάρη σου. Να ανάψω το καντήλι σου. Να δω το σπίτι των γονιών μου. Κάνε το θαύμα σου να γυρίσουμε.

Θέλουμε να περπατήσουμε στους δρόμους του Μαραθόβουνου ξανά, να ξανακτίσουμε τα σπίτια μας, να γεννήσουμε εκεί τα παιδιά μας. Να αγοράσουμε ζάχαρη απ' το παλιό μπακάλικό του Μόδεστου, που την πουλά χύμα, μέσα στον μεγάλο σάκο. Προσεκτικά, όμως, να μην ξυπνήσουμε τον γιο του, που ξεφεύγει καμιά φορά της μάνας του και τον παίρνει ο ύπνος μέσα στον σάκο. Ο Μαραθόβουνος είναι δικός μας, γιατί τον ξέρουμε. Τον ξέρουμε μέσα από τις αφηγήσεις των παππούδων μας και των γονιών μας. Ξέρουμε το παρελθόν του, ξέρουμε τις ιστορίες του, είμαστε ρίζα και αίμα των ανθρώπων που τον έκτισαν, που τον έζησαν, που πότισαν το χώμα του με τον τίμιο ιδρώτα τους. Μας ανήκει. Και δεν θα σταματήσουμε να τον διεκδικούμε ώσπου να γυρίσουμε.

Κερύνεια μου...

*Είναι δύσκολο να πιστέψω
πως μας τους έφερε η δάδασσα της Κερόνειας
είναι δύσκολο να πιστέψω
πως μας τους έφερε η αγαπημένη δάδασσα της Κερόνειας...
(Κ. Μόουτς)*

Μισός αιώνας πέρασε από την βάρβαρη τουρκική εισβολή του 1974. Μισός αιώνας που η όμορφη κόρη του Βορρά, η Κερύνεια μου, στενάζει κάτω από τη βάρβαρη μπότα του Αττίλα. Πενήντα ολόκληρα χρόνια, που τα γκρίζα σύννεφα της σκλαβιάς και της βαρβαρότητας πλακώνουν με την ασήκωτη σκιά τους τον Κούλα στο γραφικό λιμάνι. Πενήντα χρόνια που οι φωνές των παιδιών στα σοκάκια έχουν σωπάσει. Τα σπίτια, τα σχολεία και οι εκκλησιές με τα καμπαναριά μένουν βουβά. Τα καντήλια στους τάφους σβησμένα. Οι τριανταφυλλιές μαράθηκαν στις αυλές. Ο Πενταδάχτυλος κοιτάζει από ψηλά βαρύς και αμίλητος. Ακοίμητος παραστάτης στο βουβό της πένθος. Αχ, Κερύνεια μου...

Μισό αιώνα πριν, το λιμάνι σου έσφυζε από ζωντάνια και χαρά. Οι ψαράδες ανοίγονταν στ' ανοικτά το πρωί, να πιάσουν την ψαριά της μέρας. Το απόγευμα τα κορίτσια σεργιανούσαν στην προκυμαία σου με κορδέλες στα μαλλιά και τα αγόρια τις γλυκοκοίταζαν από μακριά εκλιπαρώντας για ένα τους βλέμμα. Στο ζαχαροπλαστείο του Σκανναβή οι γονείς κερνούσαν τα παιδιά πάστες και παγωτά και τα βράδια οι μαθητές τρύπωναν κρυφά στο σινεμά της οδού Ελλάδος για να παρακολουθήσουν το καουμπόικο. Τα καλοκαίρια γεμίζανε οι παραλίες με τα ξεφωνητά των παιδιών και τα γέλια των εφηβικών παρέων. Ανήμερα των Φώτων, τα παληκάρια της περιοχής συναγωνίζονταν ποιος θα αρπάξει πρώτος τον Σταυρό που βαφτιζόταν στην θάλασσα, για να λάβει την ευλογία του Δεσπότη. Στα Ανθεστήρια μοσχοβολούσε ο τόπος από τα λουλούδια και την ομορφιά και στις 25 του Μάρτη παιάνιζε η μαθητική μπάντα στους δρόμους σου και κυμάτιζε παντού περήφανη η ελληνική μας σημαία. Αχ, Κερύνεια μου...

Εσένα διάλεξε ο βάρβαρος εισβολέας, εσένα να καταλάβει πρώτη. Θαμπώθηκε από το κάλλος σου, ζήλεψε την ομορφιά σου, ήθελε πρώτα εσένα να πατήσει με την βρώμικη μπότα του. Να σε συλήσει. Να σε λεηλατήσει. Κι εμείς, πώς τον αφήσαμε; Πώς άφησε η θάλασσα τα καράβια του να φτάσουν ως τις ακτές σου;

Πώς βάσταξε ο ουρανός τα αεροπλάνα του να βρέχουν αλεξίπτωτα; Γιατί δεν έριξε δυο κεραυνούς; Γιατί δεν σηκώθηκε ένα κύμα; Πώς άντεξε ο Πενταδάκτυλος και δεν έβγαλε ένα βρυχηθμό; Πώς τους αφήσαμε να σε αρπάξουν, Κερύνεια μου; Εσένα, την όμορφη κόρη του Βορρά. Την αρχαία ψυχή. Την κόρη του Κηφέα. Την αιώνες ελληνική. Πώς τους αφήσαμε να σε κλέψουν; Πώς τους αφήνουμε ακόμα να σε κρατούν; Πώς καταφέρνουμε και ησυχάζουμε την συνείδησή μας τα βράδια; Πώς αντέχουμε ν' ακούμε τους αχούς απ' τους στεναγμούς σου; Πώς γίνεται να μην μας στοιχειώνει η μνήμη σου; Αχ, Κερύνεια μου...

Η Παναγία η Γλυκιώτισσα στην δυτική σου ακτή μάς περιμένει για να γλυκάνει τον πόνο μας. Να πιούμε λίγο αγιασμό δίπλα στο αλμυρό κύμα. Να ζητήσουμε συγχώρεση. Ο Αρχάγγελος Μιχαήλ, πολιούχος και προστάτης σου, αγέρωχος πάνω στον βράχο του στην άκρη της οδού Ελευθερίας μάς δίνει κουράγιο: Βαστάτε, αδελφοί μου, βαστάτε... Έρχεται η μέρα... Βαστάτε... Η λευτεριά δεν είναι μακριά. Βαστάτε! Έρχεται η μέρα που θα λειτουργήσουν ξανά οι εκκλησιές μας και το καμπαναριό του Αντιφωνητή θ' αντιφωνήσει την Ανάσταση. Έρχεται η μέρα της Λευτεριάς...

Κι ας μην υπάρχουν, Κερύνεια μου, σε κανένα από τα δήθεν σχέδια λύσης. Κι ας λένε ότι έχεις οριστικά πια χαθεί. Κι ας μην υπάρχουν σε κανένα τραπέζι συνομιλιών. Σε κανέναν πολιτικό λόγο. Σε καμιά ψεύτικη υπόσχεση. Υπάρχεις στις καρδιές μας και υπάρχουν στις μνήμες μας. Υπάρχεις στα όνειρά μας και υπάρχουν στις ελπίδες μας. Υπάρχεις στις προσευχές μας και στις ιστορίες που θα λέμε στα παιδιά μας. Υπάρχεις στις σελίδες της Ιστορίας μας, της πιο ελληνικής Ιστορίας, που κανείς δεν μπορεί να παραχαράξει. Και είσαι ζωντανή και ζώσα. Και ζωηφόρος και ζωοδότης. Και μάνα και γιαγιά και παιδί και εγγόνι. Και μνήμη και υπόσχεση.

Καρτέρα μας, Κερύνεια μου, και δεν αργεί η μέρα... Θα ξαναρθίσουν στις αυλές σου τα γιασεμιά κι οι γειτονιές σου θα ξαναμιλήσουν ελληνικά. Στις εκκλησιές σου θα ακουστούν και πάλι βυζαντινές ψαλμωδίες και ο σταυρός της Ανάστασης θα υψωθεί και πάλι σε όλα σου τα καμπαναριά. Και τα επαίσχυντα λάβαρα του κατακτητή με το μισοφέγγαρο, όλα θα σβήσουν, σαν ένα κακό όνειρο. Και θα κυματίσει ξανά στους δρόμους σου η ελληνική μας σημαία. Και όλοι οι δρόμοι σου θα ξαναπάρουν τα ελληνικά τους ονόματα.

Κι ο Πενταδάκτυλος θα ανασάνει ξανά ελεύθερος και θα σου στείλει τη δροσιά του. Θα έχει τινάξει τον Τούρκο από πάνω του, μαζί με την θλιβερή του σημαία. Και θα είσαι ελεύθερη, ελεύθερη!

Να ξέρεις, Κερύνεια μου, ποτέ δεν πίστεψα ότι ήσουν εσύ που μας τους έχεις φέρει. Ποτέ δεν πίστεψα ότι ήταν η θάλασσα η δική σου που μας τους έχει φέρει. Η δική σου η θάλασσα έφερε εδώ τους Αχαιούς. Είναι η θάλασσα του Κηφέα και του Πράξανδρου. Είναι η θάλασσα που αγιάστηκε με τον Σταυρό. Είναι η θάλασσα που τραγούδησε τους καημούς της φυλής μας. Όχι. Δεν μας τους έφερε η θάλασσα της Κερύνειας.

Μας τους έφερε η βάρβαρη Ανατολή. Μας τους έφεραν αυτοί που ντροπιάσαμε χρόνια πριν και γύρευαν να εισπράξουν το χρέος. Μας τους έφερε η ύβρις, όπως συμβαίνει αιώνες τώρα στο αρχαίο δράμα. Συγχώρα μας, Κερύνεια μου, που είμαστε τόσο λίγοι... Συγχώρα μας...

Στη γαλάζια σου θάλασσα θα 'ρθει η μέρα που ο Δεσπότης θα ξαναβαπτίσει τον Σταυρό. Και θα αράξει στο λιμανάκι σου ελεύθερο το καράβι σου στο στερνό του ταξίδι. Το ταξίδι της επιστροφής. Το δικό σου το καράβι, με το όνομά σου, «Κερύνεια II». Θα 'ρθει να συναντήσει τον αρχαίο του πρόγονο, που βουβός και γερασμένος περιμένει αιώνες φυλακισμένος μέσα στο Κάστρο. Και τότε όλοι εμείς θα επιστρέψουμε. Ακόμα κι εμείς που δεν σε γνωρίσαμε, όμως πάντα το ξέραμε πως είμαστε δικοί σου. Θα επιστρέψουμε με το παλιό κλειδί της καγκελόπορτας, βαριά κληρονομιά των γονιών μας, θα το δοκιμάσουμε σ' όλες τις αυλές ώσπου να ταιριάξει. Και τότε, θα γονατίσουμε να προσκυνήσουμε το άγιο σου χώμα γιατί θα ξέρουμε πως ήρθαμε σπίτι μας. Και οι ψυχές των πεθαμένων θα δονήσουν την ατμόσφαιρα. Θα ψάλλουν μαζί μας στην πιο χαρμόσυνη γιορτή. Και μόνο τότε, Κερύνεια μου, θα έχουμε επιτελέσει το χρέος μας. Μόνο τότε θα μας αξίζεις. Μόνο τότε, Κερύνεια μου, η ψυχή μας θα γνωρίσει Ανάσταση. Ως τότε, κάνε κουράγιο, μάνα μου. Έρχεται η μέρα...

*Μνήμη Κερύνειας
Ευδοκίμει τα χρόνια που πέρασαν,
τη μικρή ποδιτέια,
που ακουμπιμένη στη δάδασσα δαμποκοπόσε στον ήλιο, τη γιαγιά Εδένη
που κατέβαζε το Θεό στο σπίτι της
και τον φίδεσε κόκκοβα και μέδι.[...]
Νίκος Κρασιδιώτης*

Το Όνειρο

Ήρτες στ' όνειρον μου νύχταν, τζι έφερεις μηνύματα

Εψιθύρισες μου κάτι τζι ήμασταν σ' έναν παλάτιν

Δίπλα που τα τζύμματα

Έκαμες την νύχτα μέραν, έθκιωξες τον πόνο μας

Τζι ήμασταν εις στην Τζιερούειαν

Στο λιμάνι τζιαι στο τζύμμαν

Στον παλιόν τον τόπον μας

Είδαμεν τες γειτονιές μας, που επαίζαμεν μιτσιόι

Αγωνίζαν μας οι τοίσιои

Τζι έτρεσιεν τζιαι που την βρύσην

Το νερόν κρυόν γλυτζύν

Σαν το ποίημα του Λιπέρτη, ζωγραφικά του Κκάσιαλου

Πας το τζύμμαν σαν τραούδι, εφυσούσεν τ' αερούδι

Αχ Τζιερούεια, μάνα μου.

Εοαγόρας Παραγυόρης

Οδοιπορικό στην κατεχόμενη Κερύνεια

Από μικρή, όταν άκουγα και μάθαινα για την πόλη της Κερύνειας, η πόλη αυτή φάνταζε κάτι μακρινό και άπιαστο για μένα. Μάθαινα για τις ομορφιές της, το γραφικό λιμανάκι της, το Κάστρο της, τις γειτονιές της, αλλά δυστυχώς δεν μπορούσα να την ζήσω, τουλάχιστον έτσι όπως ήταν πριν από την τουρκική εισβολή του 1974. Μου φαινόταν όμως αδιανόητο να μην δω ποτέ την Κερύνεια, τον τόπο μου. Έτσι, όταν μου δόθηκε η ευκαιρία να συμμετέχω σε ένα βιωματικό οδοιπορικό στην Κερύνεια, οργανωμένο από κάποιον Κερυνειώτη, πρόσφυγα δεν ήθελα να στερηθώ αυτή την δυνατότητα.

Αφού περάσαμε το οδόφραγμα της Λευκωσίας, κατευθυνθήκαμε προς την Κερύνεια. Σε ολόκληρη την διαδρομή, μου αποτυπώθηκε έντονα στη μνήμη η εικόνα της οροσειράς του επιβλητικού Πενταδακτύλου. Συνεχίζοντας την πορεία μας οδικώς προς τα βόρεια, ο αέρας άρχισε να μυρίζει αλλιώς, η θάλασσα της Κερύνειας έστειλε τα πρώτα της μηνύματα.

Φτάνοντας στην πόλη, ήταν δύσκολο να αγνοήσει κανείς τις τουρκικές σημαίες, καθώς και εκείνες του ψευδοκράτους, σε αντίθεση με τα σημάδια που ο ίδιος ο τόπος μαρτυρεί και φωνάζει σιωπηλά για την καταγωγή του. Κατεβήκαμε από το λεωφορείο και επισκεφθήκαμε αρχικά το χριστιανικό κοιμητήριο της πόλης, το οποίο στη σιωπή του μαρτυρεί τις ιστορίες των Κερυνειωτών, τόσο των Ελλήνων όσο και των Τουρκοκυπρίων. Έπειτα, επισκεφθήκαμε τα ελληνικά σχολεία της περιοχής, τα οποία συνεχίζουν να χρησιμοποιούνται ως σχολεία, ενώ τα προπύλαια, οι κολώνες και οι παλιές τους επιγραφές θυμίζουν το ελληνικό τους παρελθόν. Στη μνήμη των Κερυνειωτών συνοδοιπόρων μου -όλοι γκριζομάλληδες πια- ζωντάνεψαν οι αναμνήσεις από τα δικά τους χρόνια στα μαθητικά θρανία στην πόλη του Κηφέα.

Με τα πόδια κατευθυνθήκαμε προς την άνω παλαιά πόλη, όπου τα όμορφα παλιά σπίτια μού θύμισαν αδιαμφισβήτητα αυτά που συναντά κανείς στην παλιά Λευκωσία. Καθ' όλη τη διάρκεια της περιδιάβασης, εντύπωση μου έκανε το πράσινο των ανθισμένων δέντρων και κήπων, που δεν περνούσαν απαρατήρητα, με τα αρώματα και την λιτή ομορφιά τους. Σταδιακά φτάσαμε στην εκκλησία του Αγίου Γεωργίου, η οποία είναι περιτριγυρισμένη από δέντρα. Τα σκαλοπάτια στην πόρτα του ιερού στην βόρεια πλευρά του ναού ήταν γεμάτα κυκλάμινα. Η ατμόσφαιρα κατά την διάρκεια της λειτουργίας για την γιορτή του Αγίου Γεωργίου ήταν βαθιά συγκινητική για όλους τους παρευρισκομένους και θα μου μείνει αξέχαστη!

Φυσικά, θα ήταν αδύνατο να μην επισκεφθούμε και το Κάστρο της Κερύνειας! Κτισμένο από τους Φράγκους τον 12^ο αιώνα, στη θέση ενός βυζαντινού κάστρου, και με εμφανή ενετική επιρροή, το Κάστρο αποτελεί ένα από τα χαρακτηριστικότερα στοιχεία της πόλης. Σε μία από τις αίθουσές του βρίσκεται και το ναυάγιο του αρχαίου ελληνικού караβιού της Κερύνειας, για την ανακάλυψη του οποίου από τον Κερυνειώτη δύτη Ανδρέα Καριόλου μπορεί κανείς να πάρει πολλές πληροφορίες. Χαραγμένη έμεινε στην μνήμη μου η πανέμορφη θέα του λιμανιού της Κερύνειας από το Κάστρο, μια εικόνα που έρχεται αμέσως πια στο μυαλό μου κάθε φορά που ακούω το όνομα της Κερύνειας.

Στην άκρη του λιμανιού ο Κερυνειώτης οικοδεσπότης μας μάς έδειξε το σπίτι του, περιγράφοντας κάθε του δωμάτιο και δένοντάς το με τις ιστορίες της οικογένειάς του, των φίλων και συμμαθητών, τους μύθους και τις καθημερινές ιστορίες της πόλης, στη γειτονιά της εκκλησίας του Αρχάγγελου της Κερύνειας. Με την περιδιάβασή μας στα στενά, έμαθα πολλά για την ζωή πριν από την εισβολή από τον περιηγητή μας, αλλά και από τους άλλους Κερυνειώτες που συμμετείχαν στο οδοιπορικό, όπως πού βρίσκονταν τα σπίτια τους, σε ποια μέρη σύχναζαν, τις συνήθειές τους, τις γιορτές της πόλης, ακόμα και για την συμβίωσή τους με τους Τουρκοκυπρίους.

Η όμορφη θέα του λιμανιού ήταν η εικόνα που έμεινε πιο έντονα στο μυαλό μου σε όλη την πορεία της επιστροφής στην Λευκωσία, κατά την διάρκεια της οποίας είχα ανάμεικτα συναισθήματα. Νιώθω ευγνώμων που συμμετείχα σε αυτό το βιωματικό οδοιπορικό, γιατί έμαθα και είδα από κοντά μια από τις ομορφότερες πόλεις που έχω δει ποτέ στην ζωή μου. Μεγαλώνοντας και ακούγοντας για την Κερύνεια, τίποτε δεν θα μπορούσε να με προετοιμάσει για την απέραντη ομορφιά της, την φύση και την χαρακτηριστική της αρχιτεκτονική. Βέβαια, προφανής είναι και η παρέμβαση των Τούρκων εισβολέων στην πόλη, με τα νέα κτήρια, μεγάλα σε έκταση και όγκο, που αλλοιώνουν το τοπίο, όπως μας επεσήμαναν και οι Κερυνειώτες συνοδοιπόροι μας.

Παρόλο που η περιήγηση ήταν μια ενδιαφέρουσα και όμορφη εμπειρία, που θα μείνει για πάντα χαραγμένη στη μνήμη μου, δεν μπορώ να κρύψω τα συναισθήματα της στενοχώριας και της πίκρας που άφησε στην ψυχή μου, γνωρίζοντας ότι η πόλη αυτή, η πόλη μου, είναι κατεχόμενη. Ωστόσο, μετά την επίσκεψη, ενδυναμώθηκε η ελπίδα και το πείσμα μου για αλλαγή της παρούσας κατάστασης στο μέλλον. Η κατοχή παραμένει μια πληγή ανοικτή. Αναλογίζομαι πόσο δίκιο έχει ο ποιητής, ότι είναι απίστευτο ότι «..μας τους έφερε η αγαπημένη θάλασσα της Κερύνειας...»

Χριστοδούδου Αλεξάνδρα, Τ11

Π.Α.Ε.Ε.Κ. ΚΕΡΥΝΕΙΑ ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ

Συνοπτική ιστορία του Σωματείου

Η Ποδοσφαιρική Αθλητική Ένωση Επαρχίας Κερύνειας (Π.Α.Ε.Ε.Κ.) ξεκίνησε την ιστορία της ως Ποδοσφαιρική Αθλητική Ένωση Κερύνειας (Π.Α.Ε.Κ.), όταν οι Τάκης Γ. Γεωργιάδης, Αντώνης Παγούρας, Τεύκρος Χειμώνας, Δήμος Καραμαλλάκης κ.ά., τον Οκτώβριο του 1953 υλοποιούσαν την ιδέα τους για την ίδρυση ενός υπερκομματικού αθλητικού σωματείου, στην ιδρυτική συνέλευση που έλαβε χώρα στο οίκημα του Συλλόγου Αποφοίτων Γυμνασίου Κερύνειας (Σ.Α.Γ.Κ.) στην οδό Ελευθερίας. Έμβλημα του σωματείου ορίστηκε ο δικέφαλος αετός και χρώματα το κίτρινο και το μαύρο. Στις 24 Σεπτεμβρίου του 1954 η ομάδα εντάχθηκε στην Κυπριακή Ομοσπονδία Ποδοσφαίρου (Κ.Ο.Π.).

Στις 16 φεβρουαρίου του 1957 όλοι οι ποδοσφαιριστές της Π.Α.Ε.Κ., μαζί με όλους σχεδόν τους καλαθοσφαιριστές και τους πετοσφαιριστές της ομάδας, συνελήφθησαν από τους Άγγλους ως μέλη της Ε.Ο.Κ.Α. και φυλακίστηκαν. Στην φυλακή παρέμειναν μέχρι το τέλος του Αγώνα, το 1959, οπότε και απελευθερώθηκαν και επέστρεψαν στην ενεργό δράση. Η καθοριστικότερη μέρα στην ιστορία του Σωματείου καταγράφηκε τον Ιούλιο του 1974, όταν οι Τούρκοι κατέλαβαν την Κερύνεια και το Σωματείο, μαζί με όλους τους Κερυνειώτες, προσφυγοποιήθηκε. Τα προβλήματα που αντιμετώπισε στην προσφυγιά ήταν μεγάλα. Χωρίς έδρα, με τους παίκτες διασκορπισμένους σε όλη την Κύπρο, χωρίς οικονομικούς πόρους και ερείσματα ήταν πάρα πολύ δύσκολο να επιβιώσει. Παρ' όλ' αυτά, με την συνδρομή και την θέληση των Κερυνειωτών, κατάφερε σιγά σιγά να οργανωθεί και να επαναδραστηριοποιηθεί στην Λευκωσία. Στο πρώτο μεικτό πρωτάθλημα για την Β' και Γ' Κατηγορία που διοργάνωσε η Κ.Ο.Π. μετά την εισβολή (1974-1975) με προαιρετική συμμετοχή, η Π.Α.Ε.Κ. μαζί με την Α.Ε.Κ. Καραβά αποφάσισαν να συμμετέχουν ως μια ομάδα, με την ονομασία Π.Α.Ε.Κ./Α.Ε.Κ. Με το όνομα αυτό αγωνίζονταν ως το 1977, οπότε και έγινε η συγχώνευση των δύο σωματείων. Από την ένωσή τους δημιουργήθηκε η Π.Α.Ε.Ε.Κ. στις 26 Μαρτίου του 1977. Στην ιδρυτική συνέλευση του νέου σωματείου, που θα εκπροσωπούσε ολόκληρη την επαρχία Κερύνειας, λήφθηκε και η απόφαση να αλλάξουν τα χρώματα της ομάδας σε λευκό και μαύρο. Το μαύρο για να θυμίζει το πένθος της προσφυγιάς και το λευκό για να συμβολίζει την ελπίδα της επιστροφής.

Σε ολόκληρη την πορεία της στην προσφυγιά, η ομάδα λαμβάνει μέρος σε όλες τις αγωνιστικές της Β' ή Γ' Κατηγορίας. Την περίοδο 2020-2021 κατάφερε να κατακτήσει το πρωτάθλημα της Β' Κατηγορίας και να προβιβαστεί για πρώτη φορά στην ιστορία της στην Α' Κατηγορία. Με τη λήξη του πρωταθλήματος, όμως, υποβιβάστηκε ξανά στην Β' Κατηγορία, επειδή τερμάτισε τελευταία.

Η θρυλική ομάδα μπάσκετ

Στις αρχές της δεκαετίας του '70, η ομάδα μπάσκετ της Π.Α.Ε.Κ., που δραστηριοποιούνταν με εντυπωσιακά αποτελέσματα στον χώρο της καλαθοσφαίρισης από το 1950-1951, είχε πετύχει, με προπονητή τον σπουδαίο Κερυνειώτη, καθηγητή φυσικής αγωγής, Αλέκο Ιακωβίδη, να αναδειχτεί στην μεγαλύτερη δύναμη του κυπριακού μπάσκετ, κατακτώντας τρία συνεχόμενα πρωταθλήματα (1970, 1971, 1972) και συμμετέχοντας σε τρεις τελικούς κυπέλλου.

Και καθόλου τυχαία, βέβαια, καθώς το επίπεδο αγωνιστικότητας και τεχνικής της ομάδας ήταν πάρα πολύ υψηλό για την εποχή και οπωσδήποτε πρωτοφανές για τα κυπριακά δεδομένα. Συμμετείχαν, μάλιστα, τρεις φορές στο Πανεπαρχιακό Πρωτάθλημα Καλαθοσφαίρισης της Ελλάδας, με στόχο την πρόκρισή τους στην Α΄ Κατηγορία του ελληνικού πρωταθλήματος. Σπουδαίοι καλαθοσφαιριστές της ομάδας υπήρξαν οι Γιώργος Μουστάκας, Χρίστος Καρεφυλλίδης, Αντρέας Χαραλάμπους, Ντίνος και Λούης Τσαγγαρίδης, Φοίβος Φιερός και Γιώργος Τριγγής, οι οποίοι έχασαν την ζωή τους στην τουρκική εισβολή του 1974, αγωνιζόμενοι με το ίδιο σθένος και αυταπάρνηση στο πεδίο της ελευθερίας και της αξιοπρέπειας όπως στο πεδίο του αθλητισμού. Εξίσου σπουδαίοι υπήρξαν και οι Πανίκος Πάρπας, Ερμής Χριστοδούλου, Αντρέας και Στέλιος Παμπόρης, Κύπρος Τσέντας και Άριστος Κωνσταντινίδης. Μετά την εισβολή, το τμήμα καλαθοσφαίρισης του Σωματείου διαλύθηκε. Η ομάδα επαναδραστηριοποιήθηκε στο κυπριακό μπάσκετ το 1989.

Το σωματείο Π.Α.Ε.Κ., όπως και όλα τα προσφυγικά μας σωματεία, είναι οι αδιάψευστοι μάρτυρες της αντοχής και της ανθεκτικότητας όλων των Ελλήνων της Κύπρου, που μέσα στους κλυδωνισμούς και τις δοκιμασίες της Ιστορίας μένουν όρθιοι, ανασυγκροτούνται και συνεχίζουν να παλεύουν, αντλώντας δύναμη από το παρελθόν τους. Με το ίδιο σθένος και αγωνιστικότητα που το προσφυγικό σωματείο της Π.Α.Ε.Κ. συνεχίζει την πορεία του μέσα στον χρόνο, όλοι οι Κερυνειώτες ελπίζουν ότι μια μέρα θα έρθει για τον βασανισμένο τόπο τους η δικαίωση και η αγαπημένη τους ομάδα θα επιστρέψει στην έδρα της, για να γνωρίσει καινούργιες μέρες μεγαλείου και δόξας, ανακτώντας την παλιά της αίγλη.

Προς το παρόν, η ύπαρξη των προσφυγικών ομάδων στα κυπριακά γήπεδα επιτελεί και ένα άλλο μεγάλο έργο. Δεν μας αφήνει να ξεχάσουμε. Δεν επιτρέπει οι κατεχόμενες πόλεις και τα χωριά μας να βυθιστούν στην λήθη. Ανασαίνουν με τον παλμό του κάθε πρόσφυγα, του κάθε Κερυνειώτη, του κάθε νέου που ίσως δεν γνώρισε ακόμα την Κερύνεια, αλλά η καρδιά του πάλλεται στον ρυθμό της κάθε φορά που συλλαβίζει ρυθμικά το σύνθημα: Π.Α.Ε.Κ. - Κερύνεια - Επιστροφή!

Ανδρέου Λάμπρος, Τ32

Το προσφυγικό σωματείο «Διγενής Ακρίτας» Μόρφου

Ένα σύμβολο αντίστασης

Το Αθλητικό Σωματείο της Μόρφου «Διγενής Ακρίτας» είναι ένα από τα πολλά προσφυγικά σωματεία που έχουμε στην Κύπρο σήμερα. Ιδρύθηκε στις 23 Απριλίου του 1931 από μία ομάδα 38 αποφοίτων της Στρατιωτικής Σχολής Ευελπίδων που κατοικούσαν στην Μόρφου και είναι ένα από τα παλαιότερα σωματεία της Κύπρου. Λέγεται ότι η συνάντηση για την ίδρυση του συλλόγου έλαβε χώρα στο σπίτι του λογοτέχνη, δημοσιογράφου και πολιτικού Λουκή Ακρίτα. Στόχος της ίδρυσης του Σωματείου, σύμφωνα με το καταστατικό του, ήταν η πνευματική, ηθική και καλλιτεχνική προαγωγή των μελών του, η τόνωση και η διάδοση των ελληνοχριστιανικών ιδεωδών στον λαό και ειδικότερα στη νεολαία, η καλλιέργεια του αθλητισμού και η προαγωγή του ολυμπιακού πνεύματος σε όλες τις αθλητικές εκδηλώσεις. Βασικό άθλημα του Σωματείου ήταν το ποδόσφαιρο.

Το Σωματείο πήρε το όνομά του από τον Διγενή Ακρίτα, για να τονίζει την εθνική του δράση, αλλά και λόγω μιας τοπικής παράδοσης, σύμφωνα με την οποία ο θρυλικός ακρίτας κατοικούσε στην Μόρφου. Στο έμβλημα του Συλλόγου απεικονίζεται η μορφή ενός τοξότη, που παραπέμπει στον Διγενή ως «φονέα των γιγάντων», όπως αποκαλείται από τους ντόπιους.

Μετά την προσφυγοποίηση του Σωματείου, η ποδοσφαιρική ομάδα του Διγενή Ακρίτα Μόρφου φιλοξενείται προσωρινά στις εγκαταστάσεις του Μακάριου Σταδίου στη Λευκωσία. Πριν από την Εισβολή του 1974, η ποδοσφαιρική ομάδα του Διγενή αγωνιζόταν αρχικά στα αγροτικά πρωταθλήματα της επαρχίας Κερύνειας. Το 1968 η ομάδα εντάχθηκε στην Κυπριακή Ομοσπονδία Ποδοσφαίρου, γνωστή ως Κ.Ο.Π., όπου αγωνίζεται ως σήμερα με το λευκό και το πράσινο χρώμα στην στολή της πρώτης εμφάνισης και το πορτοκαλί στην στολή της δεύτερης. Τα χρώματα αυτά συμβολίζουν την καταγωγή του Σωματείου, αφού η Μόρφου ήταν ιδιαίτερος γνωστή για τα πορτοκάλια της.

Στην πρώτη συμμετοχή του στο πρωτάθλημα της Β΄ Κατηγορίας του κυπριακού ποδοσφαίρου την χρονιά 1968-1969, ο Διγενής κατάφερε να εξασφαλίσει την 2^η θέση, ενώ την αμέσως επόμενη σεζόν ολοκλήρωσε την χρονιά του πανηγυρικά, κατακτώντας το πρωτάθλημα της Β΄ Κατηγορίας και εξασφαλίζοντας τον προβιβασμό του στην Α΄ Κατηγορία. Στην πρώτη του παρουσία στο πρωτάθλημα της Α΄ Κατηγορίας, ο Διγενής πραγματοποίησε μια εκπληκτική χρονιά, τερματίζοντας στην 2^η θέση και αφήνοντας πίσω του ισχυρές δυνάμεις της εποχής, όπως το ΑΠΟΕΛ και η Ομόνοια. Η 2^η θέση έδωσε το δικαίωμα στον Διγενή να αγωνιστεί και σε πανευρωπαϊκό επίπεδο, στο Κύπελλο της UEFA, την χρονιά 1971-1972, με τον Διγενή να είναι η πρώτη κυπριακή ομάδα που συμμετείχε σε αυτήν την διοργάνωση.

Ο Διγενής αντιμετώπισε την AC Milan, από την οποία και αποκλείστηκε τελικά, αφού η ιταλική ομάδα νίκησε και στις δύο μεταξύ τους αναμετρήσεις, με σκορ 4:0 στον πρώτο αγώνα και 3:0 στον δεύτερο.

Η τραγικότερη στιγμή στην πολύχρονη ιστορία του Σωματείου ήταν αυτή της κατάληψης της Μόρφου από τα τουρκικά στρατεύματα το καλοκαίρι του 1974. Έκτοτε, το Σωματείο ακολούθησε τη μοίρα των Μορφιτών στην προσφυγιά, ως ένα από τα μακροβιότερα προσφυγικά σωματεία. Η προσφυγοποίηση του Σωματείου δημιούργησε πολλά προβλήματα στην ομάδα, η οποία απώλεσε την έδρα της, τις κτηριακές της εγκαταστάσεις, πολύ αθλητικό εξοπλισμό και κυρίως τους πιστούς της φιλάθλους, οι οποίοι πλέον διασκορπίστηκαν σε ολόκληρη την ελεύθερη Κύπρο. Παρ' όλες τις δυσκολίες, το Σωματείο κατάφερε να επιβιώσει και να διαγράψει τη δική του πορεία στα ποδοσφαιρικά δρώμενα του τόπου, έτσι όπως αυτά διαμορφώθηκαν μετά την εισβολή. Κατάφερε να κατακτήσει το πρωτάθλημα στην Γ' και την Β' Κατηγορία τις χρονιές 1970, 2000 και 1988, 2019 και 2023 αντίστοιχα. Επιπλέον, κατάφερε να κατακτήσει το κύπελλο στην Γ' Κατηγορία τις χρονιές 2012 και 2019.

Σχετικά με τα προσφυγικά σωματεία, αυτό που αξίζει να παρατηρούμε και να θαυμάζουμε δεν είναι τόσο οι επιδόσεις τους (που είναι και αυτές αξιοσημείωτες, αν σκεφτεί κανείς ότι συναγωνίζονται με ομάδες με μεγάλους προϋπολογισμούς), όσο η αντοχή και η ανθεκτικότητά τους. Μέσα στα 50 χρόνια της συνεχιζόμενης κατοχής, τα προσφυγικά σωματεία γίνονται σύμβολα αγωνιστικότητας, πίστης και ελπίδας. Περιμένουν κι αυτά υπομονετικά, μαζί με όλους τους πρόσφυγες, τη μέρα της απελευθέρωσης και της επιστροφής στις εστίες τους. Ας στηρίζουμε, λοιπόν, τα προσφυγικά μας σωματεία. Αποτελούν έναν ισχυρό σύνδεσμο με τη γενέθλια γη μας και μια τρανή απόδειξη ότι δεν ξεχάσαμε.

Λοΐζου Βιδιππος, Τ32

Τα 2000 ειδώλια στην Αγία Ειρήνη της Μόρφου

Η πολιτιστική κληρονομιά ενός τόπου είναι γνωστό ότι δεν μένει άθικτη με την εισβολή ξένων στρατευμάτων. Σύμφωνα με το Τμήμα Αρχαιοτήτων, στις κατεχόμενες περιοχές της Κύπρου υπάρχουν αναγνωρισμένα, με βάση τον Περί Αρχαιοτήτων Νόμο, 198 μνημεία.

Εκατοντάδες άλλα μνημεία και αρχαιολογικοί χώροι που είχαν εντοπιστεί κατά τη διάρκεια της ετοιμασίας του Προστατευτικού Ευρετηρίου δεν περιλαμβάνονται στο Νόμο, αφού η έρευνα δεν ολοκληρώθηκε εξαιτίας της τουρκικής εισβολής του 1974. Μετά τα γεγονότα του 1974 οι ξένες αποστολές έδειξαν την αλληλεγγύη τους στο κυπριακό κράτος απορρίπτοντας την πρόσκληση της Άγκυρας για συνέχιση των ανασκαφών στα υπό κατοχήν εδάφη.

Η Αγία Ειρήνη βρίσκεται στο βορειοδυτικό άκρο της Κύπρου. Ένα βραχώδες οροπέδιο που εκτείνεται μεταξύ της προσχωσιγενούς πεδιάδας της Μόρφου και των απολήξεων του Πενταδακτύλου προς το ακρωτήριο του Κορμακίτη. Η περιοχή εμφανίζεται ως μια σχεδόν ουδέτερη ζώνη μεταξύ διαφορετικών βασιλείων, γεγονός που εξηγεί γιατί η Αγία Ειρήνη αποδόθηκε τόσο στην επικράτεια της Λαπήθου όσο και σε εκείνη των Σόλων.

Το 1927, η σουηδική αρχαιολογική αποστολή άρχισε ανασκαφές στην Κύπρο με ιδιωτικούς πόρους και τη στήριξη του ίδιου του πρίγκιπα της Σουηδίας, που ήταν και ο ίδιος αρχαιολόγος. Η Κύπρος ήταν πρόσφορο πεδίο για αρχαιολογική δράση. Η αποστολή αποτελείτο από τρεις αρχαιολόγους (Einar Gjerstad, Erik Sjoqvist και Alfred Westholm) και τον αρχιτέκτονα John Lindros.

Όταν ο πατέρας Προκόπιος, ιερέας στο χωριό της Αγίας Ειρήνης, μετέφερε στο Αρχαιολογικό Μουσείο το κεφάλι ενός πήλινου αγάλματος του 6^{ου} αιώνα π.Χ., το οποίο ανακάλυψε τυχαία στο χωράφι του, οι Σουηδοί αρχαιολόγοι που έσπευσαν αμέσως πραγματοποίησαν εν τέλει μια από τις πιο σημαντικές ανασκαφές στο νησί: στη θέση αυτή ήρθε στο φως ένα μοναδικό, ασύλητο υπαίθριο ιερό: το ιερό της Αγίας Ειρήνης.

Στο ιερό της Αγίας Ειρήνης βρέθηκαν, μεταξύ άλλων, 2000 αναθηματικά πήλινα ειδώλια και αγάλματα (που απεικονίζουν ανδρικές ως επί το πλείστον μορφές και μορφές ζώων) τοποθετημένα σε ημικύκλιο γύρω από τον βωμό του ιερού. Οι ανδρικές μορφές έφεραν πολεμική ενδυμασία αλλά δεν ήταν οπλισμένες. Αυτές οι μορφές μαζί με τα ειδώλια ταύρων και αρμάτων παραπέμπουν στη λατρεία μιας ανδρικής θεότητας. Τα 1500 από τα 2000 ειδώλια μεταφέρθηκαν στη Σουηδία. Τα υπόλοιπα 500 μεταφέρθηκαν στη Λευκωσία και κοσμούν το Αρχαιολογικό Μουσείο.

Ορισμένοι Σουηδοί αρχαιολόγοι υποστήριξαν ότι το ιερό στην Αγία Ειρήνη είναι φοινικικό και σε αυτό λατρευόταν ο θεός Βάαλ (Baal). Ωστόσο, ο δρ Θεόδωρος Μαυρογιάννης δίνει μια άλλη ερμηνεία.

«Άρχισε η ανασκαφή. Ο παπα-Προκόπιος πήγε στο χωράφι για να ευλογήσει τη δουλειά μας. Άπλωσε τα χέρια, μέσα από τα μακριά μανίκια του ράσου του, σε ικεσία...» περιγράφει ο Gjerstad.

Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι οι 2000 άοπλοι στρατιώτες της Αγίας Ειρήνης είναι Λάκωνες στρατιώτες που μιλούσαν ελληνικά. Οι στρατιώτες της Αγίας Ειρήνης είναι «Διός κούροι», παιδιά του Δία. Ξέρουμε ότι οι Διόσκουροι ήταν προστάτες της Αρχαίας Σπάρτης. Έτσι, υποθέτουμε ότι το ιερό ήταν αφιερωμένο στον Δία.

Φωτογραφία από τις ανασκαφές στην Αγία Ειρήνη από τη Σουηδική αρχαιολογική αποστολή, το 1929

Η σουηδική ερμηνεία ωστόσο έχει κάποια ερείσματα, καθώς γνωρίζουμε ότι ο Ζευς των Ελλήνων ταυτίστηκε με τον φοινικικό θεό Βάαλ.

Στα τέσσερα χρόνια των εργασιών της σουηδικής αποστολής στην Κύπρο, ανασκάφηκαν και αναδείχθηκαν πλήθος σημαντικών θέσεων, όπως η Έγκωμη, η Κυθρέα, ο Άγιος Ιάκωβος, το Ιδάλιον, το Κίτιο, το Μάριο, η Αμαθούντα, η Λάπηθος, η Αγία Ειρήνη, το Βουνί και οι Σόλοι. Τα δύο τρίτα περίπου από τα μοναδικά αρχαιολογικά ευρήματα που ήρθαν στο φως με τις ανασκαφές μεταφέρθηκαν στη Σουηδία το 1931 και αποτελούν σήμερα τον πυρήνα των κυπριακών συλλογών του Μουσείου Μεσογειακών Αρχαιοτήτων της Στοκχόλμης. Ο διαμοιρασμός των αρχαιοτήτων ανάμεσα στη χώρα καταγωγής τους και τη χώρα που πραγματοποιούσε τις ανασκαφές ήταν μια πρακτική που εφαρμόζοταν σε πολλές ανασκαφές εκείνη την εποχή και υπήρξε μια μορφή «νόμιμης κλοπής».

Μετά από επαφές του Τμήματος Αρχαιοτήτων Κύπρου με το Μουσείο της Στοκχόλμης, αποφασίστηκε τα μισά από τα ευρήματα που εκτίθενται στη Στοκχόλμη και τα άλλα μισά που εκτίθενται σε αιθουσα κυπριακών αρχαιοτήτων του Ιδρύματος Λεβέντη, να επανενωθούν στη μορφή μιας ενιαίας ψηφιακής συλλογής. Την πρόθεσή τους να προχωρήσουν στην από κοινού ψηφιακή επανασύνδεση των ευρημάτων της σουηδικής αρχαιολογικής αποστολής, που είχε πραγματοποιηθεί στην Κύπρο από το 1927 έως το 1931, κοινοποίησαν πανεπιστημιακοί από την Κύπρο και την Σουηδία τον Αύγουστο του 2023.

Σύμφωνα με τον Θεόδωρο Μαυρογιάννη, καθηγητή του Τμήματος Ιστορίας και Αρχαιολογίας του Πανεπιστημίου Κύπρου, η συγκέντρωση 2000 ειδωλίων σε έναν χώρο λατρείας έχει μια παγκόσμια ιδιαιτερότητα. «Εκτός από τους θαμμένους στρατιώτες στο Μαυσωλείο του Πρώτου Κινέζου Αυτοκράτορα, δεν υπάρχει παγκοσμίως άλλο τέτοιο προηγούμενο».

Ευχή μας είναι κάποια στιγμή η Κυπριακή Δημοκρατία να διεκδικήσει αυτό τον εθνικό αρχαιολογικό θησαυρό, ο οποίος ανήκει εδώ, στην Κύπρο που είναι και η γενέτειρά του. Οι τότε διαβουλεύσεις με τη σουηδική αποστολή και ο διαμοιρασμός των αρχαιοτήτων της Κύπρου έγινε με την άδεια της αποικιοκρατικής κυβέρνησης και όχι με την άδεια των Κυπρίων.

Χατζηπαναγή Άννα Μαρία, 151

Αγία Ειρήνη, Μόρφου (1962)

Η δική μας Σαλαμίνα

Η αρχαία Σαλαμίνα μοιάζει με ένα μαγικό εισιτήριο που μας ταξιδεύει πίσω στην ιστορία του τόπου μας. Είναι ένας χώρος που μας μαγεύει με την ομορφιά του, την οποία δυστυχώς δεν μπορούμε να απολαύσουμε ελεύθερα, λόγω της τουρκικής εισβολής.

Για περίπου χίλια χρόνια η Σαλαμίνα ήταν η πρωτεύουσα της Κύπρου. Σύμφωνα με την ελληνική μυθολογία, ο Τεύκρος, ο αδελφός του Αίαντα, μετά την επιστροφή του από τον Τρωικό Πόλεμο, διωγμένος από τον πατέρα του, εξορίστηκε από την πατρίδα του, το νησί της Σαλαμίνας. Έτσι κατέληξε στην Κύπρο, όπου ίδρυσε την πόλη της Σαλαμίνας. Ο λόγος που διάλεξε να ονομάσει την πόλη αυτή Σαλαμίνα ήταν για να θυμάται την πατρίδα του στην Ελλάδα.

Ιστορικοί σταθμοί

Τον 5^ο αι. π.Χ. η πόλη ήταν η πρωτεύουσα του νησιού και πρωτοστάτησε στην προσπάθεια για απελευθέρωση των άλλων κυπριακών πόλεων από την περσική κυριαρχία. Ο σημαντικότερος ηγεμόνας του βασιλείου της Σαλαμίνας ήταν ο Ευαγόρας Α' (410-374 π.Χ.), κατά τη βασιλεία του οποίου η ελληνική τέχνη και ο πολιτισμός άνθισαν στην πόλη.

Κατά την Ελληνιστική και Ρωμαϊκή εποχή, η πόλη ανοικοδομείται, μετονομάζεται σε Κωνσταντία από τον αυτοκράτορα Κωνσταντίο Β' και γίνεται επισκοπική έδρα με γνωστότερο επίσκοπο τον Άγιο Επιφάνιο. Ο Απόστολος Βαρνάβας, ο ιδρυτής της Κυπριακής Εκκλησίας, καταγόταν από τη Σαλαμίνα και εκεί κοντά βρίσκονται σήμερα ο υπόγειος τάφος του και το μοναστήρι του. Κατά την παράδοση, ο Αρχιεπίσκοπος Κύπρου Ανθέμιος, που έζησε στη Σαλαμίνα τον 5^ο αι. μ.Χ., ονειρεύτηκε τον Απόστολο Βαρνάβα να του υποδεικνύει το μέρος όπου ήταν θαμμένος. Βρήκε τον τάφο του κάτω από μια χαρουπιά στη Σαλαμίνα με το κατά Μάρκον Ευαγγέλιο πάνω στο στήθος του. Το Ευαγγέλιο το πρόσφερε δώρο στον αυτοκράτορα του Βυζαντίου Ζήνωνα, ο οποίος με τη σειρά του παραχώρησε στον Αρχιεπίσκοπο Κύπρου αυτοκρατορικά προνόμια και στην Εκκλησία της Κύπρου το αυτοκέφαλο, που διατηρούνται αμφότερα ως σήμερα.

Οι σύγχρονες ανασκαφές

Οι ανασκαφές που άρχισαν το 1952 αποκάλυψαν ευρήματα από όλες τις φάσεις της πόλης: το ρωμαϊκό θέατρο χωρητικότητας 15.000 θεατών, το γυμνάσιο της πόλης (όπου βρέθηκαν πολλά ακέφαλα αγάλματα), την ελληνιστική και τη ρωμαϊκή αγορά, τον ναό του Δία, μωσαϊκά, την τεράστια νεκρόπολη της Σαλαμίνας, τη βασιλική του επισκόπου Επιφανίου κ.ά.

Εάν δεν γινόταν η τουρκική εισβολή, θα συνεχίζονταν οι ανασκαφές στη Σαλαμίνα, αλλά ο τουρκικός στρατός έβαλε τέλος σε αυτές. Πόσο υπέροχο θα ήταν εάν μπορούσαμε να δούμε τα κλασικά κτίσματά της που δεν εντοπίστηκαν ποτέ!

Η αναφορά του Σεφέρη

Ο Σεφέρης, όταν επισκέφθηκε την Κύπρο, τον «τόπο όπου το θαύμα λειτουργεί ακόμα», καθώς έγραφε ο ίδιος, το 1953, λίγο πριν από τον Απελευθερωτικό Αγώνα του 1955-59, γοητεύτηκε και εμπνεύστηκε από τη Σαλαμίνα.

Όπως ο Τεύκρος, εξόριστος από τον τόπο του, έφτασε στην Κύπρο, έτσι κι ο Σεφέρης, μετά την απώλεια του δικού του τόπου, της Μικράς Ασίας, έφτασε στην Κύπρο που την ένιωσε σαν δεύτερη πατρίδα. Στα ποιήματα που, όπως λέει, «του δόθηκαν στην Κύπρο», προφητεύει την έναρξη του Αγώνα κατά των Άγγλων και εκφράζει την αγωνία του για το μέλλον.

«Σαλαμίνα της Κύπρου» (απόσπασμα)

«Η γης δεν έχει κρικέλια
για να την πάρουν στον ώμο και να φύγουν
μήτε μπορούν, όσο κι αν είναι διψασμένοι
να γλυκάνουν το πέλαγο με νερό μισό δράμι.
Και τούτα τα κορμιά
πλασμένα από ένα χώμα που δεν ξέρουν,
έχουν ψυχές.
Μαζεύουν σύνεργα για να τις αλλάξουν,
δε θα μπορέσουν· μόνο θα τις ξεκάμουν
αν ξεγίνουνται οι ψυχές.
Δεν αργεί να καρπίσει τ' αστάχυ
δε χρειάζεται μακρύ καιρό
για να φουσκώσει της πίκρας το προζύμι...

***

Ναι, όμως ο μαντατοφόρος τρέχει
κι όσο μακρύς κι αν είναι ο δρόμος του, θα φέρει
σ' αυτούς που γύρευαν ν' αλυσοδέσουν τον Ελλήσποντο
το φοβερό μήνυμα της Σαλαμίνας.
Φωνή Κυρίου επί των υδάτων
Νήσος τις έστι.»

Η δική μας Σαλαμίνα είναι ένας πανέμορφος τόπος. Μπορεί να βρίσκεται στην κατεχόμενη πλευρά της Κύπρου, αλλά ζει πάντα μέσα μας. Μακάρι κάποτε να έρθει η ημέρα που θα την επισκεφθούμε ελεύθερη.

Βασιλειάδου Μαρία, Β11

Ntseva Epiton, B61

Κατεχόμενη Λευκωσία

ΕΚΚΛΗΣΙΕΣ ΚΑΘΟΛΙΚΕΣ και ΟΡΘΟΔΟΞΕΣ

*Χριστοφή Μυριάνη, Παπινή Στωδιάνα, Παπανικολάου Χρίστος, Χριστοδούδου Νεφέλη,
Παπαδοπούδου Βασιλική, Β03*

Εκκλησίες στα Κατεχόμενα της Κύπρου μετατράπηκαν από τους τούρκους εισβολείς σε τζαμιά, σταβλούς, καφετέριες, καζίνο, ακόμη και σε νεκροτομεία. Η εκκλησία της Παναγίας της Χρυσολούρας (αριστερά) στην κατεχόμενη Κατοκωπιά έχει μετατραπεί σε στάβλο, ενώ το βυζαντινό εκκλησάκι του Αγίου Αντωνίου στην κατεχόμενη επαρχία Αμμοχώστου έγινε από τους στρατιώτες του Αττίλα και τους εποίκους αποθήκη με πατάτες

Όπως αναφέρει ο Δανός συγγραφέας Χένρικ Κλάουσεν, σε σχετικό βιβλίο του, μετά την εισβολή των Τούρκων το 1974, ήρθαν στην κατοχή τους περίπου 500 εκκλησίες ή άλλα θρησκευτικά μνημεία, τα οποία δυστυχώς λεηλατήθηκαν και σήμερα βρίσκονται σε αποσύνθεση.

Αναφέρει συγκεκριμένα ο συγγραφέας: «Μετά που είδαμε πώς αντιμετωπίζονται οι εκκλησίες στο βόρειο τμήμα της Κύπρου, κάποιος θα αναρωτηθεί δικαίως, αν οι Κύπριοι, στο ελεύθερο τμήμα του νησιού, συμπεριφέρονται στα τζαμιά με ανάλογο τρόπο, δηλαδή αφήνοντάς τα να αποσυντεθούν, προχωρώντας σε βανδαλισμούς ή κλοπές. Η απάντηση είναι «όχι». Υπάρχουν δεκαεπτά αρχαία τζαμιά στο νότιο τμήμα της Κύπρου, τα οποία είναι όλα προστατευόμενα από την κυβέρνηση και συντηρούνται από το κράτος. Έντεκα από αυτά αρχικά κτίστηκαν ως εκκλησίες και στη συνέχεια μετατράπηκαν σε τζαμιά, κάτω από την οθωμανική κυριαρχία. Η κυβέρνηση της Κύπρου δεν έχει μετατρέψει τα τζαμιά ξανά σε εκκλησίες και διευκολύνει ενεργά τη χρήση τους από τους μουσουλμάνους».

Στην ελεύθερη Κύπρο, οι χριστιανικές εκκλησίες συνυπάρχουν αρμονικά με τους μιναρέδες, τους οποίους ουδέποτε η κυπριακή κυβέρνηση σκέφτηκε να καταστρέψει (φωτογραφία από την εκκλησία Αγίου Βαρνάβα και Αγίου Ιλαρίωνα στην Περιστέρωνα).

ΟΙ ΚΑΘΟΛΙΚΕΣ ΕΚΚΛΗΣΙΕΣ ΓΟΤΘΙΚΟΥ ΡΥΘΜΟΥ ΣΤΗΝ ΚΑΤΕΧΟΜΕΝΗ ΛΕΥΚΩΣΙΑ

Α) ΚΑΘΕΔΡΙΚΟΣ ΝΑΟΣ ΑΓΙΑΣ ΣΟΦΙΑΣ

Ο Καθεδρικός Ναός της Αγίας Σοφίας βρίσκεται στο κέντρο της Λευκωσίας και είναι ένα από τα σπουδαιότερα μεσαιωνικά μνημεία της Κύπρου. Η ονομασία του προέρχεται από μια παλιά ομώνυμη εκκλησία που βρισκόταν χτισμένη εκεί κατά τα πρώτα βυζαντινά χρόνια. Η παράδοση αναφέρει ότι ο μικρός εκείνος ναός κτίστηκε με τη φροντίδα της αυτοκράτειρας του Βυζαντίου Θεοδώρας, η οποία είχε πατέρα Κύπριο. Αυτή έπεισε τον αυτοκράτορα Ιουστινιανό να κτίσει στη Λευκωσία το μικρό εκείνο εκκλησάκι και να του δώσει το ίδιο όνομα, που έδωσε στον περίφημο ναό της Αγίας Σοφίας στην Κωνσταντινούπολη.

Μετά την κατάκτηση της Κύπρου από τον Γκυ ντε Λουζινιάν και τον ερχομό των καθολικών Φράγκων και Λατίνων, προέκυψε το ζήτημα της κατασκευής ενός καθεδρικού ναού για τις λατρευτικές τους ανάγκες. Την περίοδο αυτή, η γοθτική αρχιτεκτονική ακμάζει στη Γαλλία. Έτσι οι Φράγκοι αποφασίζουν να κτίσουν ένα ναό στην Κύπρο εμπνευσμένοι από τον ναό της Παναγίας των Παρισίων, προσαρμόζοντάς τον στις τοπικές συνθήκες. Στα πρώτα κιόλας χρόνια του νεοσύστατου φραγκικού βασιλείου καταβλήθηκαν συστηματικές προσπάθειες κατασκευής ενός επιβλητικού ναού, οι οποίες, σύμφωνα με την άποψη του Καμίλ Ανλάρ (Camille Enlart), ευοδώθηκαν το 1209, όταν ο καθολικός αρχιεπίσκοπος Τιερού έθεσε τον πρώτο θεμέλιο λίθο.

Το σύνθετο έργο κράτησε αρκετά χρόνια και ο ναός αποπερατώθηκε το 1232. Η εκκλησία της Αγίας Σοφίας είναι η μεγαλύτερη γοθτική εκκλησία της Κύπρου. Έχει εσωτερικές διαστάσεις 66x21 μ. χωρίς τα παρεκκλήσια και το πρόπυλο. Είναι η μόνη γοθτική εκκλησία της Κύπρου με «περίπατο» (deambulatoire, ambulatory) και ψευδοεγκάρσιο κλίτος. Είναι επίσης η πιο παλιά γοθτική εκκλησία της Κύπρου. Λόγω του μεγέθους της, της έλλειψης χρημάτων, αλλά και των διαφόρων ιστορικών περιπετειών της Κύπρου και των σεισμών, η ανέγερσή της κράτησε πάνω από 150 χρόνια, χωρίς όμως και να ολοκληρωθεί. Τουλάχιστον ο νοτιοδυτικός πύργος και ο άνω όροφος του προπύλου με την τοξοστοιχία, που θα ένωνε τους δύο πύργους, δεν κτίστηκαν ποτέ. Η Αγία Σοφία στην Λευκωσία είναι το μεγαλοπρεπέστερο κτήριο των χρόνων της Φραγκοκρατίας, ορατό από οποιαδήποτε κατεύθυνση κι αν αντίκριζε κανείς την πόλη τα παλιά χρόνια. Είναι πραγματικά επιβλητικό το ύψος του ναού αυτού (40 μ.).

Αρχιτεκτονική

Το πρόπυλο της εκκλησίας της Αγίας Σοφίας στηρίζεται στα δύο άκρα σε ισχυρούς πεσσούς και σε δύο άλλους ενδιάμεσους πεσσούς, ανάμεσα στους οποίους ανοίγονται τρία βαθμιδωτά τόξα που φέρονται από κιονίσκους. Τα καλαθόσχημα κιονόκρανα των κιονίσκων είναι καλυμμένα με ανάγλυφα φύλλα. Τα τόξα περιβάλλονται με αετώματα διακοσμημένα με ανθέμια. Η κορυφή των αετωμάτων έχει καταστραφεί.

Η εκκλησία της Αγίας Σοφίας είναι ένα από τα πιο σημαντικά δείγματα της αρχιτεκτονικής των Σταυροφόρων στην Κύπρο. Είναι κτισμένη στον καθάρο γοθτικό ρυθμό, όχι όμως του 13^{ου} αλλά των μέσων του 12^{ου} αιώνα. Όπως και πολλές άλλες γοθτικές εκκλησίες των Μεσογειακών χωρών, η Αγία Σοφία δεν καλύπτεται με δεύτερη ξύλινη δικλινή στέγη με κεραμίδια, αλλά έχει τα

σταυροθόλια του μέσου κλίτους να διαγράφονται και εξωτερικά και καλυμμένα με υδραυλικό κονίαμα (κουρασάνι). Οι στέγες των πλάγιων κλιτών και του «περιπάτου» είναι επίπεδες εξωτερικά και καλυμμένες επίσης με κουρασάνι. Σ' αντίθεση με τις γοθτικές εκκλησίες της Γαλλίας και της Κεντρικής και Βόρειας Ευρώπης, τα κλίτη χωρίζονται με κολόνες κατασκευασμένες με λίθινους σπονδύλους κι όχι με πεσσούς που διαλύονται σε κιονίσκους. Στην Αγία Σοφία οι κιονίσκοι φύονται πάνω από τα απλά ακόσμητα κιονόκρανα των κίωνων. Η θολοδομία, όμως, με τα σταυροθόλια με νευρώσεις και τα διακοσμημένα κλειδιά των τόξων, ακολουθεί τα γνήσια γοθτικά πρότυπα από τα οποία επηρεάζεται. Παρά τις μεταγενέστερες παρεμβάσεις που ήταν αναγκαίες λόγω των καταστρεπτικών σεισμών που οδήγησαν σε μικροαλλαγές στο άνω τμήμα και στο νοτιοανατολικό κάτω τμήμα κατά τη διάρκεια της Βενετοκρατίας, η εκκλησία διατήρησε την καθαρότητα της γοθτικής τεχνοτροπίας.

Τα περίθυρα των τριών εισόδων του δυτικού τοίχου είναι τα σημαντικότερα δείγματα αρχιτεκτονικών γλυπτών που έχουν σωθεί. Τα περίθυρα αυτά είναι βαθμιδωτά και στολίζονται με πολλαπλά τόξα διακοσμημένα με ανθέμια και φύλλα που στηρίζονται σε διακοσμημένους πυραμιδόσχημους προβόλους. Κάτω από τους προβόλους αυτούς υπάρχουν κιονίσκοι που στηρίζουν κιβώρια και περιβάλλουν πεπλατυσμένες κόγχες που μοιράζονται κατά το ύψος από προβόλους στους οποίους στηρίζονταν αγάλματα Αγίων. Στις πλάγιες θύρες υπήρχαν τρεις κόγχες σε κάθε πλευρά που φιλοξενούσαν έξι αγάλματα. Άλλο άγαλμα στηριζόταν στον κιονίσκο που διαιρούσε στο μέσο τις εισόδους σε δύο.

Τα τύμπανα των πλάγιων εισόδων ήταν διακοσμημένα με τόξα που περιέβαλλαν τετράλοβα και τρίλοβα τόξα.

Εξωτερικά ο ναός διακοσμείται με πολύ σημαντικά δείγματα αρχιτεκτονικής γλυπτικής.

Τρία από τα τέσσερα τόξα φέρουν ανάγλυφες μορφές βασιλέων, προφητών, αποστόλων και επισκόπων.

Μπροστά από τις τρεις πύλες ανοίγεται ο νάρθηκας.

Εσωτερικά διακρίνεται ο τύπος της τρίκλιτης βασιλικής με τεράστιες κυλινδρικές κολώνες και οι διαστάσεις του είναι 70 μ. x 40 μ.

Ιστορικές στιγμές

Η Αγία Σοφία υπήρξε μάρτυρας των σημαντικότερων ιστορικών στιγμών της Λευκωσίας:

1. Τον Νοέμβριο του 1330 εκεί κατέφυγε ο λαός της πρωτεύουσας για να γλυτώσει από τη μεγάλη πλημμύρα του Πεδιαίου.
2. Το 1359 οι Ελληνορθόδοξοι προσπάθησαν να πυρπολήσουν τις θύρες της Αγίας Σοφίας, καθώς ο λεγάτος του Πάπα συγκέντρωσε τους ελληνορθόδοξους ιερείς στον ναό και προσπάθησε να τους επιβάλει την υποταγή στη Λατινική Εκκλησία.
3. Το 1374 οι επιδρομείς Γενουάτες έκαψαν και λεηλάτησαν την Αγία Σοφία και το 1396 ο Ιάκωβος Α' στέφθηκε εκεί Βασιλιάς της Αρμενίας.
4. Το 1426 οι Μαμελούκοι της Αιγύπτου κατέστρεψαν μέρος της Αγίας Σοφίας, την οποία επιδιόρθωσε ο Ιωάννης ο Β' για τη στέψη του το 1432.
5. Τις χρονιές 1491, 1547 και 1735 μέρος του ναού υπέστη ζημιές από σεισμούς. Ο σεισμός του 1491, που αναφέρεται κι από τον Γερμανό περιηγητή Αλέξανδρο, Δούκα της Βαυαρίας, κατέστρεψε φημισμένους ναούς ή προκάλεσε σ' αυτούς ζημιές μεταξύ των οποίων και στο ναό της Αγίας Σοφίας.

Όταν οι Τούρκοι κατέλαβαν την Κύπρο το 1974, πρόσθεσαν δύο μιναρέδες στο δυτικό τμήμα της εκκλησίας, κατέστρεψαν τον πλούσιο γλυπτό διάκοσμο, τις τοιχογραφίες, τα αγάλματα που περιείχε και τους υαλοπίνακες των παραθύρων της (βιτρό) που απεικόνιζαν σκηνές από την Παλαιά και την Καινή Διαθήκη. Ακόμη κατέστρεψαν ταφικά μνημεία βασιλέων και πριγκίπων της δυναστείας των Λουζινιάν.

B) ΝΑΟΣ ΑΓΙΑΣ ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗΣ

Η Αγία Αικατερίνη είναι καθολικός ναός, που κτίστηκε από τον βασιλικό οίκο των Λουζινιάν κατά τον 14^ο αι., την περίοδο της Φραγκοκρατίας. Ο ναός χαρακτηρίζεται από λεπτότητα και κομψότητα κι αποτελεί ξεχωριστό δείγμα της "φλογόμορφης" γοθτικής αρχιτεκτονικής. Όταν δημιουργήθηκε ήταν ο δεύτερος σε μέγεθος ναός της πόλης, αργότερα, αποτέλεσε τμήμα γυναικείου καθολικού μοναστηριού και μετά την κατάληψη της Κύπρου από τους Οθωμανούς μετατράπηκε σε τζαμί με την αφαίρεση των βιτρό και άλλων διακοσμητικών στοιχείων και την προσθήκη μιναρέ, που αλλοίωσε την αρχιτεκτονική σύνθεση του ναού.

Σήμερα διασώζονται στην πρώτη τους μορφή πολλά σημαντικά μέρη του μονόκλιτου γοθικού ναού, με πιο σημαντικά την μεγαλοπρεπή δυτική είσοδο που πλαισιώνεται από γλυπτό διάκοσμο και μια μικρότερη προς τον νότο. Μετά το 1571 αρχικά ονομάστηκε Αγκαλάρ τζαμί (Agalar Camii), δηλαδή τζαμί των αγάδων, κι αργότερα Χαϊντάρπασά τζαμί (Haydarpaşa Camii). Σήμερα χρησιμοποιείται ως εκθεσιακός χώρος.

Γ) Η ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΤΩΝ ΛΑΤΙΝΩΝ

(Buyuk Hamam)

Το Μεγάλο Λουτρό (Büyük Hamam) βρίσκεται μεταξύ Αγίας Σοφίας και Σεραίου. Η είσοδός του, στη βόρεια πλευρά, αποτελείται από γοθτικό θύρωμα του 15^{ου} αιώνα, που εντοιχίστηκε σε νεότερο τοίχο που κτίστηκε γι' αυτό τον σκοπό και βρίσκεται χαμηλότερα από το επίπεδο του σημερινού δρόμου κατά 2 μέτρα. Ο Σαλβαδór περιγράφει ότι η αίθουσα υποδοχής είχε ξύλινη στέγη που την στηρίζουν δυο οξυκόρυφα τόξα με ντιβάνια κατά μήκος των τοίχων και οκτάγωνη δεξαμενή στο κέντρο. Μετά την αίθουσα υποδοχής υπάρχουν δύο μικρότερα δωμάτια προετοιμασίας με τέσσερις εσοχές και στη συνέχεια βρίσκεται το θολωτό θερμό με εσοχές και πέτρινο πάγκο στο κέντρο. Επεκτείνεται δε με δύο πλάγια μικρά δωμάτια και ξεχωρίζει με τα γυαλιά σε σχήμα καμπάνας στον θόλο.

Το Büyük Hamam είναι ένα από τα πρώτα οθωμανικά λουτρά της Λευκωσίας. Σύμφωνα με τουρκικές πηγές φτιάχτηκε πάνω στα ερείπια ρωμαιοκαθολικού ναού του 14^{ου} αιώνα, του Αγίου Γεωργίου των Λατίνων. Ο ναός μετατράπηκε σε λουτρό μετά την κατάληψη της Κύπρου από τους Οθωμανούς το 1571. Σήμερα λειτουργεί ως ξενοδοχείο (χάνι) και λουτρό (χαμάμ). Περιηγητές του 19^{ου} αιώνα αναφέρουν ότι υπήρχαν στην πρωτεύουσα Λευκωσία πολλά δημόσια αλλά και ιδιωτικά λουτρά. Ο αρχιδούκας της Αυστρίας Λουδοβίκος Σαλβαδór, που επισκέφθηκε τη Λευκωσία το 1873 κι έγραψε σε βιβλίο τις εντυπώσεις του, σε μια ζωντανή περιγραφή της πόλης και των κατοίκων της, αναφέρει ότι υπήρχαν τότε σ' αυτήν 8 λουτρά εκ των οποίων 2 ανήκαν στο δημόσιο. Την πληροφορία αυτή επιβεβαιώνει και ο Αυστριακός Waldheim.

Τα λουτρά κατά την περίοδο της Τουρκοκρατίας είχαν ευρεία χρήση τόσο από τους Τούρκους όσο και από τους Έλληνες και η επίσκεψη σ' αυτά αποτελούσε σημαντικό στοιχείο της κοινωνικής ζωής της εποχής.

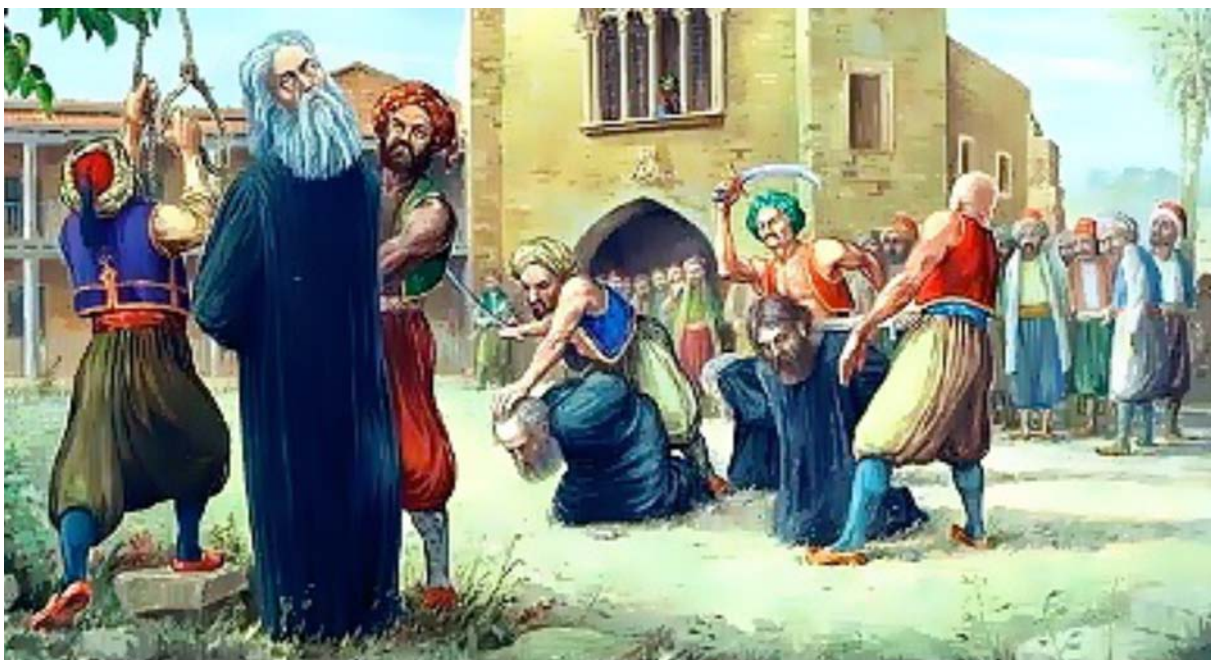

Δ) Ο ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΚΥΠΡΙΑΝΟΣ ΚΑΙ ΤΟ ΒΕΝΕΤΙΚΟ ΠΑΛΑΤΙ

Ο Αρχιεπίσκοπος Κυπριανός βρισκόταν στην κεφαλή της Εκκλησίας της Κύπρου κατά την περίοδο της Ελληνικής Επανάστασης του 1821. Στις 9 Ιουλίου του 1821 εκτελέστηκε από τους Τούρκους δι' απαγχονισμού μαζί με άλλους τρεις επισκόπους που καρατομήθηκαν. Θεωρείτο ιεράρχης με πλατιά αντίληψη, δυναμική προσωπικότητα αλλά και με ευρεία μόρφωση. Στη Μολδοβλαχία σπούδασε Θεολογία και Φιλολογία στην Αυθεντική Ακαδημία Ιασίου με τη βοήθεια του ηγεμόνα Μιχαήλ Σούτσου. Μυήθηκε στην Φιλική Εταιρεία και έστειλε οικονομική βοήθεια στην Ελλάδα για την Επανάσταση. Το 1812 χρηματοδότησε την ίδρυση της «Ελληνικής Σχολής» (Παγκύπριον Γυμνάσιον) στη Λευκωσία κοντά στην Αρχιεπισκοπή.

ΤΟ ΣΕΡΑΪ ΕΞΩ ΑΠΟ ΤΟ ΟΠΟΙΟ ΑΠΑΓΧΟΝΙΣΤΗΚΕ ΤΟ 1821 Ο ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΚΥΠΡΙΑΝΟΣ

Βενετικό Παλάτι

Στο Βενετικό Παλάτι πρέπει να κατοίκησαν οι τελευταίοι Λουζινιανοί βασιλιάδες της Κύπρου, όταν πρώτος ο Ιωάννης Β' εγκατέλειψε κατά το 1456 το παλιό παλάτι των Λουζινιανών (που βρισκόταν κοντά στην Πύλη Πάφου), για να εγκατασταθεί στο μέγαρο ενός από τους ιππότες του. Αργότερα, το 1571, οι Τούρκοι εγκατέστησαν στο μέγαρο αυτό το σεράι του πασά της Λευκωσίας και σ' αυτό διαδραματίστηκαν μερικά από τα τραγικότερα γεγονότα της Τουρκοκρατίας.

Στην πλατεία μπροστά από το παλάτι οι Βενετοί είχαν στήσει μια κολόνα από γκρίζο γρανίτη την οποία είχαν μεταφέρει από τα ερείπια της Σαλαμίνας. Στην κορυφή της κολόνας αυτής είχε τοποθετηθεί το λιοντάρι του Αγίου Μάρκου, βενετικό σύμβολο που οι Τούρκοι αντικατέστησαν αργότερα με μια μπάλα κανονιού.

Το παλάτι ήταν κτισμένο γύρω από μια μεγάλη αυλή, με το διώροφο κτήριο της εισόδου στα νότια. Οι πτέρυγες του κτηρίου πρέπει να ήταν, τουλάχιστον οι περισσότερες, διώροφες και δυο σκάλες, μια στη νότια και μια στη βόρεια πλευρά, οδηγούσαν στον όροφο, όπως φαίνεται στον τοπογραφικό χάρτη της Λευκωσίας του Kitchener (1885).

Αρχιτεκτονική: Ο Γάλλος ιστορικός τέχνης C. Enlart μάς άφησε περιγραφή των κτισμάτων που σώζονταν ακόμη κατά τα τέλη του 19^{ου} αιώνα.

Το κτήριο της εισόδου (τέλη του 15^{ου} αιώνα), τετράγωνο σε κάτοψη, αποτελούνταν από την αφιδωτή, δίχως διάκοσμο, είσοδο στο ισόγειο κι ένα δωμάτιο στον όροφο. Στην νότια και την βόρεια πλευρά του ορόφου υπήρχαν μεγάλα τετράλοβα παράθυρα στον φλογόμορφο γοθτικό ρυθμό, που μετέτρεπαν το δωμάτιο σε ένα είδος σκεπασμένου εξώστη (loggia) τοποθετημένα αξονικά πάνω από την είσοδο. Στην όψη προς την πλατεία, μεταξύ της εισόδου και του παραθύρου του ορόφου, υπήρχε γλυπτό με παράσταση του λιονταριού του Αγίου Μάρκου. Στον δυτικό τοίχο του ορόφου υπήρχε μεγάλο ορθογώνιο παράθυρο που χρησίμευε και σαν έξοδος στην ταράτσα του γειτονικού χαμηλότερου κτηρίου.

Η ταράτσα αυτή ήταν καλυμμένη με ξύλινη στέγη. Στα βορειοανατολικά ο όροφος της εισόδου επικοινωνούσε με τα διαμερίσματα του παλατιού. Η στέγη του κτηρίου ήταν επίπεδη, με τριγωνικό γείσο. Από την πλευρά της αυλής, πάνω από την αψιδωτή είσοδο, υπήρχε προεξοχή σαν μπαλκόνι από πέτρα. Στην πτέρυγα απέναντι της εισόδου υπήρχε τοξοστοιχία με σειρά από οξυκόρυφα τόξα. Πάνω σ' αυτήν στηριζόταν ο υπόστεγος ξύλινος διάδρομος του ορόφου. Στον τοίχο πίσω από την τοξοστοιχία υπήρχε μεγαλόπρεπη είσοδος με γλυπτό διάκοσμο.

Τα υπόλοιπα κτήρια του παλατιού που σώζονταν κατά τα τέλη του 19^{ου} αιώνα ήταν λιγότερο σημαντικά, με ξύλινους διαδρόμους και μπαλκόνια, που πρέπει να υπέστησαν σοβαρές ζημιές από την πυρκαγιά του 1426. Τα δωμάτια της βόρειας πλευράς πιθανό να χρησίμευαν σαν κελιά φυλακής. Κάτω από ένα δωμάτιο υπήρχε πηγάδι νερού, βάθους 10 μ. περίπου. Στην δυτική πλευρά της αυλής πρέπει να υπήρχε κήπος με μικρή δεξαμενή νερού, που έφερε γλυπτό διάκοσμο.

Μερικά από τα γεγονότα που συνδέθηκαν με το κτήριο αυτό ήταν η σφαγή του Βενετού κυβερνήτη της Κύπρου και Κυπρίων ευγενών από τους Τούρκους στις 9 Σεπτεμβρίου 1570, μετά την πτώση της Λευκωσίας, η υποχώρηση του πατώματος του ορόφου που είχε ως αποτέλεσμα τον θάνατο των Ορθοδόξων ηγετών της Κύπρου το 1794 και η καταδίκη σε θάνατο των ιεραρχών τον Ιούλιο του 1821. Οι Άγγλοι είχαν στήσει και αυτοί μια αγχόνη μπροστά από το Σεράι το 1955-1959.

Ε) Η ΚΑΘΟΛΙΚΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΤΟΥ ΤΙΜΙΟΥ ΣΤΑΥΡΟΥ

Η Καθολική Εκκλησία του Τιμίου Σταυρού, που βρίσκεται στην Πύλη της Πάφου μέσα στην παλιά εντός των τειχών πόλη της Λευκωσίας, χρονολογείται από το 1900 και εξυπηρετεί την Ρωμαιοκαθολική κοινότητα ντόπιων και ξένων. Κτίστηκε στην θέση παλαιότερης εκκλησίας του 1642, επίσης αφιερωμένης στον Τίμιο Σταυρό, που κατεδαφίστηκε για να οικοδομηθεί το σημερινό κτήριο.

Τα εγκαίνιά του πραγματοποιήθηκαν το 1902, αλλά το 1998 ο ναός ανακαινίστηκε. Το κτήριο αυτό καθαυτό χαρακτηρίζεται από το κλασικό στυλ που υιοθετείται σε καθολικούς ναούς, αλλά με προφανή την ισπανική επίδραση, καθώς το κόστος κατασκευής του είχε καλυφθεί από την βασιλική οικογένεια της Ισπανίας και τους Φραγκισκανούς μοναχούς. Στο κτίσμα, που είναι βασιλικού ρυθμού με κυκλικό θόλο στην οροφή του, υπάρχουν αρκετά ξύλινα αγάλματα Αγίων, όπως του Αποστόλου Πέτρου και Ανδρέα ή του Αγίου Φραγκίσκου, αλλά και οικόσημα των βασιλιάδων της Ισπανίας πάνω στην όμορφα διακοσμημένη οροφή.

*...καὶ πάδι φιδόρῖσα δὰ γίνεῖ ἀνάστασι μίαν ἀογή,
 πὺς δάμπουο τὴν ἀνοιξὴν τὰ δέντρα δὰ ροδαμίσει
 τοῦ ὄρθρου ἢ μαρμαρογῆ,
 δὰ ξαναγίνεῖ πέλαγο καὶ πάδι τὸ κόμα δὰ τιάζει
 τὴν Ἀφροδίτη...*

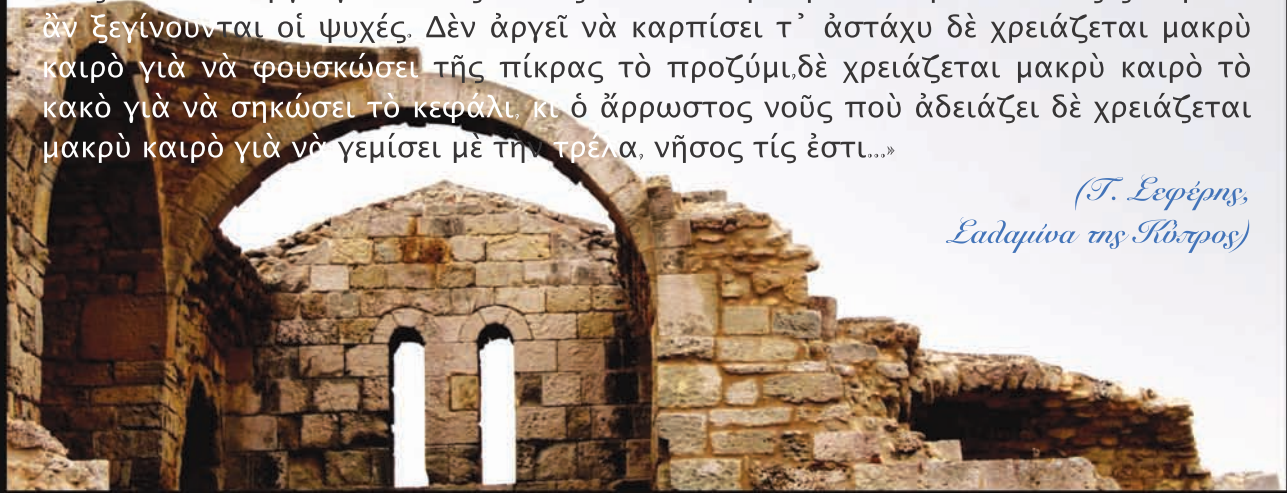

αὕτη γάρ ἡ γῆ ξύμμαχος κείνοις
 πέλει... (Λισχόδοο Πέρσαι, στ. 792)

«Ἡ γῆς δὲν ἔχει κρικέλια γιὰ νὰ τὴν πάρουν στὸν ὦμο καὶ νὰ φύγουν μήτε
 μποροῦν, ὅσο κι ἂν εἶναι διψασμένοι νὰ γλυκάνουν τὸ πέλαγο μὲ νερὸ μισὸ δράμι.
 Καὶ τοῦτα τὰ κορμιὰ πλασμένα ἀπὸ ἓνα χῶμα ποὺ δὲν ξέρουν, ἔχουν ψυχές.
 Μαζεύουν σύνεργα γιὰ νὰ τὶς ἀλλάξουν, δὲ θὰ μπορέσουν- μόνο θὰ τὶς ξεκάμουν
 ἂν ξεγίνονται οἱ ψυχές. Δὲν ἀργεῖ νὰ καρπίσει τ' ἀστάχυι δὲ χρειάζεται μακρὸ
 καιρὸ γιὰ νὰ φουσκώσει τῆς πίκρας τὸ προζύμι, δὲ χρειάζεται μακρὸ καιρὸ τὸ
 κακὸ γιὰ νὰ σηκώσει τὸ κεφάλι, κι ὁ ἄρρωστος νοῦς ποὺ ἀδειάζει δὲ χρειάζεται
 μακρὸ καιρὸ γιὰ νὰ γεμίσει μὲ τὴν τρέλα, νῆσος τίς ἐστι...»

*(Τ. Λεφέρης,
 Λαλαμίνα τῆς Πόπρος)*

Βιογραφίες ἀπὸ Μάριο Κινναταντίου, Βιβλόδογο-Ποδοπιό

*«Αυτά τα εκκλησιάκια: το πείσμα του λαού, έξω στην ύπαιθρο
–το πείσμα του που βάσταξε αυβνες.»
(Τ. Λεφέρης, Μέρες Λτ')*

ΟΡΘΟΔΟΞΕΣ ΕΚΚΛΗΣΙΕΣ ΣΤΗΝ ΚΑΤΕΧΟΜΕΝΗ ΛΕΥΚΩΣΙΑ

Φωτογραφίες από Μάριο Κιννοταντίου, Βιδόδογο-Ποδοπού

A) ΝΑΟΣ ΑΓΙΟΥ ΛΟΥΚΑ

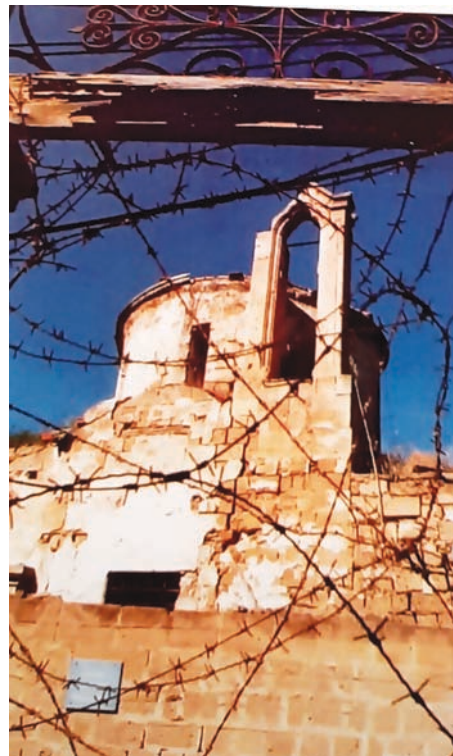
1. Νότια όψη της εκκλησίας του Αγίου Λουκά όπως είναι σήμερα. (φωτ. Αρχείο Ι. Συνόδου της Ορθόδοξου Εκκλησίας της Κύπρου).

Σύμφωνα με τον Αρχιμανδρίτη Κυπριανό, η εκκλησία του Αγίου Λουκά κτίστηκε από τον Αρχιεπίσκοπο Φιλόθεο το 1758. Ήταν μονόκλιτος ναός και επικαλυπτόταν με σταυροθόλια. Στα ανατολικά καταλήγει σε προεξέχουσα ημικυκλική αψίδα. Αργότερα προστέθηκε το βόρειο κλίτος που είναι κάπως στενότερο. Το πλάτος του νότιου κλίτους είναι 5 μ. και του βόρειου 4 μ. Η εκκλησία του Αγίου Λουκά ήταν γεμάτη με εικόνες που φαίνεται ότι προέρχονταν από εκκλησίες που κατεδάφισαν οι Βενετοί το 1565, όταν κατασκεύασαν τα σημερινά τείχη της Λευκωσίας. Το 1958, με υποκίνηση των Άγγλων, οι Τούρκοι της Κύπρου με επικεφαλής αξιωματικούς του

τουρκικού στρατού που είχαν φτάσει λαθραία στην Κύπρο, επιτέθηκαν εναντίον των Ελλήνων κατοίκων της ενορίας, τους έδιωξαν και έκαψαν την εκκλησία του Αγίου Λουκά. Κάποιες εικόνες σώθηκαν, όμως το ξυλόγλυπτο εικονοστάσι του 17^{ου}-18^{ου} αιώνα κάηκε. Αργότερα, μετά το 1964, οι Τούρκοι κατέστρεψαν τον μεσαίο κίονα της τοξοστοιχίας που ένωνε τα δύο κλίτη με αποτέλεσμα την πτώση των τεσσάρων σταυροθολίων που στηρίζονταν σε αυτόν. Οι Τούρκοι κατέστρεψαν και μέρος της αψίδας του ιερού. Μετά το 1974 η εκκλησία έμεινε ερειπωμένη για πολλά χρόνια και τώρα έχει επισκευασθεί και είναι ερυστάσιο.

B) ΝΑΟΣ ΑΓΙΟΥ ΙΑΚΩΒΟΥ ΤΟΥ ΠΕΡΣΟΥ

Η εκκλησία του Αγίου Ιακώβου βρίσκεται στην ομώνυμη οδό, που είναι πάροδος της Ερμού. Η εκκλησία είναι του τύπου συνεπτυγμένου σταυροειδούς με τρούλο και κτίστηκε τον 13^ο ή 14^ο αιώνα. Δεν υπάρχουν πολλές πληροφορίες για την εκκλησία αυτή. Περιβαλλόταν από οικήματα τα οποία είχαν χρησιμοποιηθεί ως μοναστηριακά. Κατά την περίοδο της Τουρκοκρατίας η εκκλησία και τα οικήματα γύρω της περιήλθαν στην ιδιοκτησία του Δραγομάνου της Κύπρου, Χατζηγεωργάκη Κορνέσιου, ο οποίος και την επισκεύασε το 1797 και την χρησιμοποίησε ως οικογενειακή. Ο εγγονός του, Τζελεπής Γιώργος, δώρισε την εκκλησία στην ελληνική κοινότητα Λευκωσίας και χρησίμευσε ως ορφανοτροφείο και εκθετοτροφείο, υπό την διαχείριση της Αρχιεπισκοπής Κύπρου. Η εκκλησία ανακαινίστηκε το 1899 και το 1964 οι Τούρκοι την έκαψαν, με αποτέλεσμα να καούν οι εικόνες και το εικονοστάσι της. Κάποιες εικόνες διασώθηκαν και σήμερα βρίσκονται στην εκκλησία του Αγίου Σπυρίδωνα στο Παλιό Κοιμητήριο Λευκωσίας. Μετά το 1974 ο ναός λόγω της εγκατάλειψης κατέρρευσε.

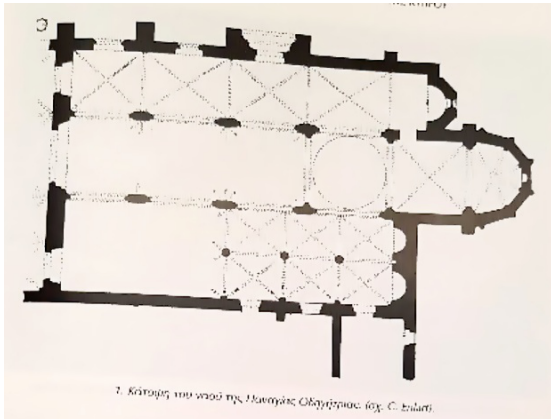

Π) ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΤΗΣ ΠΑΝΑΓΙΑΣ ΟΔΗΓΗΤΡΙΑΣ

Αυτή η εκκλησία κτίστηκε τον 6^ο αιώνα και καταστράφηκε κατά την διάρκεια των Αραβικών επιδρομών τον 7^ο -10^ο αιώνα. Όταν η Λευκωσία έγινε πρωτεύουσα της Κύπρου ξανακτίστηκε πολύ κοντά στον σημερινό γοθτικό Καθεδρικό Ναό της Αγίας Σοφίας. Ήταν μια μικρή τρίκλιτη βασιλική εκκλησία. Τον 13^ο αιώνα αποτέλεσε τον καθεδρικό ναό των Ορθοδόξων, όπως φαίνεται από τον διάκοσμο των κιονοκράνων των κιόνων, που μοιάζει με τον διάκοσμο των κιονοκράνων του καθεδρικού καθολικού ναού της Αγίας Σοφίας. Ο ναός αυτός ήταν αφιερωμένος στην Παναγία την Οδηγήτρια. Τον 14^ο και 15^ο αιώνα κτίστηκε μεγαλύτερη εκκλησία με ημικυκλικές εσωτερικά και πολυγωνικές εξωτερικά αψίδες, που είχε τη μορφή μιας βασιλικής με τρούλο. Το 1570 οι Τούρκοι την μετέτρεψαν σε αγορά βαμβακερών νημάτων. Στα τέλη του 16^{ου} αιώνα χρησιμοποιήθηκε ως αποθήκη σιτηρών. Το 1935 ανέλαβε τον ναό το Τμήμα Αρχαιοτήτων και απομάκρυνε τις προσθήκες που είχαν αλλοιώσει τελείως τον χαρακτήρα και την εμφάνισή του. Πρόσφατα επισκευάστηκε και χρησιμοποιείται από το τουρκικό καθεστώς για διάφορες εκδηλώσεις.

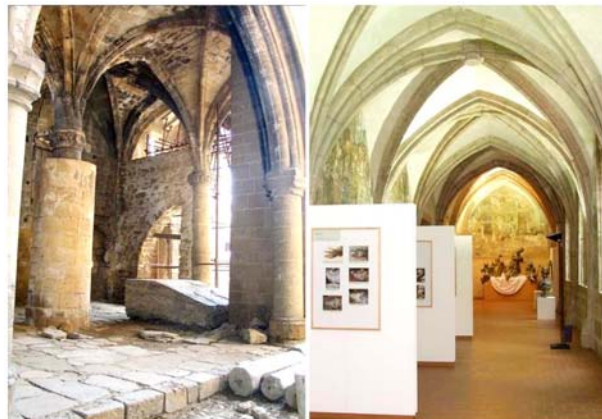

1. Κάτοψη του ναού της Παναγίας Οδηγητρίας. (αρχ. C. Eubank)

2. Περσική οπτική άποψη του ναού της Παναγίας Οδηγητρίας. (αρχ. C. Eubank)

*Χρόνια σκαβριές ατέλειωτες
Του πάτσου τζιαι του κλιώτσου τους.
Εμείς τζιαμαί, εδιές τζιαι τερατσιές πάνω στον ρότσου τους.*

Κώστας Μόντης

Καρτερούμεν μέραν νύχταν να φουσήσει ένας αέρας
σ' τουν τον τόπον πόν' καμένος τζι εν θωρεί ποττέ δροσιάν,
για να φέξει καρτερούμεν το φως τζείνης της μέρας,
πο' ν' να φέρει στον καθέναν τζαι δροσιάν τζαι ποσπασιάν.

Δημήτρης Λιπέρης

“50 Χρόνια Κατοχή, Πατρίδα-Παράδοση”

Παρέμβαση που έγινε στην Μαθητική Ημερίδα της Γενάς Αρχιεπισκοπής Κύπρου

Κυρίες και κύριοι, αγαπητοί συμμαθητές και συμμαθήτριες,

Με αφορμή την μαύρη επέτειο των πενήντα χρόνων από την τουρκική εισβολή, θα ήθελα να μοιραστώ μαζί σας κάποιες από τις σκέψεις μου.

Κατ' αρχάς, όντας και εγώ εγγονός προσφύγων, μπορώ να καταλάβω τον πόνο όλων των ανθρώπων που αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν τον τόπο τους υπό την απειλή του τουρκικού στρατού. Είναι αδιανόητο πενήντα χρόνια μετά να μην έχει αλλάξει ακόμα τίποτα όσον αφορά στην επεκτατική πολιτική της Τουρκίας, η οποία προσπαθεί με κάθε τρόπο να εκτουρκίσει τα κατεχόμενα και να επιτύχει λύση δύο κρατών. Όσο περνούν τα χρόνια, η λύση του Κυπριακού πρέπει να αποτελεί διακαή πόθο για όλους μας, ώστε να μην αποδεχτούμε την πραγματικότητα που μας επέβαλαν με τα όπλα. Εμείς οι νέοι επιβάλλεται να προσπαθήσουμε. Το οφείλουμε στους παππούδες και στις γιαγιάδες μας. Η ιστορία μάς έδειξε πως μόνο όταν ενωθούμε, εμείς οι ίδιοι πρώτα ως έθνος, μπορούμε να τα καταφέρουμε. Το μήνυμα που θέλω να περάσω είναι πως εμείς οι νέοι, το μέλλον αυτού του τόπου, δεν ξεχνούμε το έγκλημα που έγινε σε βάρος του τόπου μας το 1974. Το βαθύ και ανοιχτό τραύμα που μας άφησε μάς επιφορτίζει με την ευθύνη να αγωνιστούμε ως την απελευθέρωση.

Αλέξης Πράτσος Τ11

Οι κραυγές μέσα στα τείχη

Τις νύχτες κανείς δεν μπορεί να κοιμηθεί
σ' όλη την πόλη εντός των τειχών στριγκές κραυγές ακούγονται
κατά τη διάρκεια της νύχτας
που όλο πληθαίνουν
-μια απελπισμένη χορωδία
που στοιχειώνει και τους νεκρούς.

Από πού έρχονται;
Κάπου εκεί πίσω από την πράσινη γραμμή,
εκεί όπου ο χρόνος σταμάτησε
εδώ και πενήντα χρόνια.
Είναι οι απέλπιδες κραυγές
της Αγίας του Θεού Σοφίας
-που έβλεπε κάποτε κανείς από τον λόφο της Αναφανής-
με τα τόξα καρφωμένα πάνω στους κόρφους της, σημάδι κατοχής.

Γιατί ουρλιάζει;
Η ίδια η μορφή της την τρομάζει
την αντανάκλαση της βλέποντας
πάνω στα γυαλιστερά χώματα που την σκεπάζουν.
Με κομμένο το δεξί της χέρι,
τα μαύρα της μαλλιά σκεπασμένα μ' ένα πράσινο πέπλο
-παλιά της αίγλη...
Στέκει ακόμα επιβλητική μέσα στην παλιά πόλη.
Ονειροπολεί ακατάπαυστα τα νιάτα της,
τότε που τη στόλιζαν και την περιποιούνταν οι κυράδες,
τότε που τα χέρια του Θεού την έπλασαν
με το κάλλος των Παρισίων,
τότε που φως πολύχρωμο τη στόλιζε...
Υψωνόταν θριαμβευτικά πάνω από τη Χώρα
με τα καμπαναριά της να διαπερνούν τα ουράνια.
Μετά τη δύση του ήλιου,
τότε που όλα ηρεμούν,
στο μοιρολόι μπαίνουν και τα παλιά αρχοντικά
και οι κλειστές εκκλησίες
και τα ερειπωμένα μαγαζιά
κι οι στοιχειωμένοι δρόμοι που ψιθυρίζουν
«Η πόλις εάλω»
κοντά τέσσερις αιώνες.
Τις νύχτες κανείς δε μπορεί να κοιμηθεί,
-μήτε εγώ-
που μόνο εγώ ξέρω τι λέει αυτό το μοιρολόι που στοιχειώνει τα όνειρά μου.
Ακόμη κι αν κατέβω στα έγκατα της γης
δεν θα βρω ποτέ την ηρεμία
έως ότου η πράσινη γραμμή σβηστεί.

Τζένιφερ Βάνοβα, Τ11

1619 ψυχές αγνοούνται

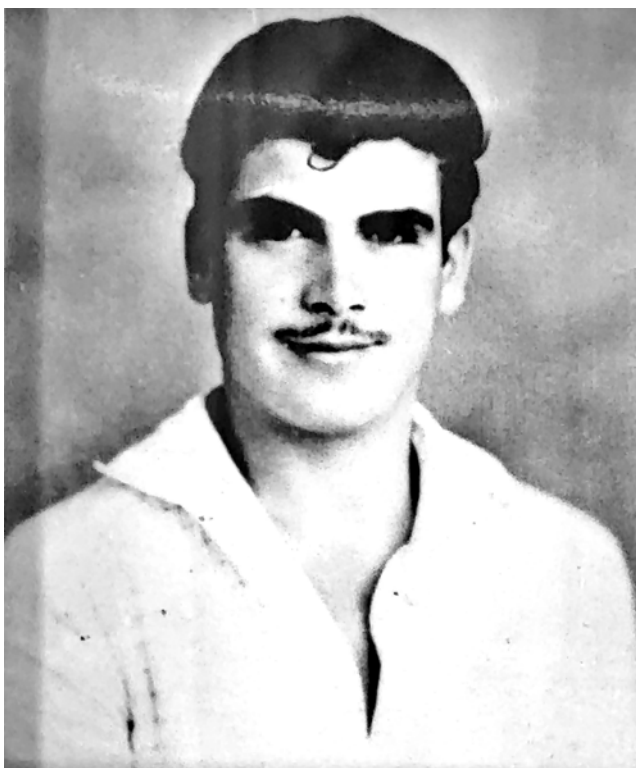
Κοριάκου Χαραδαμπίδη, «Παιδί με μια φωτογραφία»

*Παιδί με μια φωτογραφία στο χέρι
με μια φωτογραφία στα μάτια του βραδιά
και κρατημένη ανάποδα με κοιτάζει.
Ο κόσμος γύρω του ποδός· κι αυτό
είχε στα μάτια του μικρή φωτογραφία,
στους ώμους του μεγάλη και αντίστροφα —
στα μάτια του μεγάλη, στους ώμους πιο μικρή,
στο χέρι του ακόμα πιο μικρή.
Ήταν ανάμεσα σε κόσμο με σουδήματα
και την κρατούσε ανάποδα· μου κακοφάνη.
Κοντά του πάω περνούοντας πινακίδες
αγαπημένιου είτε αφίδες και φινιές
που 'χαν παγίσει και δέ σάδενε καμιά.
Έμοιαζε του πατέρα του η φωτογραφία.
Του τινε γύρισα ίσια κι είδα παιδί
τον αγνοούμενο με το κεφάλι κάτω.
Όπως ο ρήγας, ο βραδές κι η οτάμα
ανάποδα ιδιωμένοι βρίσκονται ίσια,
έτσι κι αυτός ο άντρας ιδιωμένος ίσια
γυρίζει ανάποδα και σε κοιτάζει.*

Μάης 1979

*[πηγή: Κοριάκος Χαραδαμπίδης, Οόδος,
Εκδόσεις Άγρα, Αθήνα 2008, σ. 11]*

**ΧΑΤΖΗΧΡΙΣΤΟΥ ΣΩΤΗΡΗΣ
ΤΟΥ ΣΑΒΒΑ**

Το Δεν Ξεχνώ ξεχάστηκε, μα εγώ πώς να ξεχάσω;

Η κυρία Μαρία Χριστοφόρου εγάζεται στη Σεβέριο Βιβλιοθήκη. Είναι παιδί αγνοουμένου. Για πρώτη φορά μετά την απώλεια του πατέρα της αποφάσισε να ανοίξει την καρδιά της και να μας μιλήσει για τον πατέρα της, για την απώλειά του, για την ζωή μετά. Εμείς την ευχαριστούμε από καρδιάς.

- Από πού κατάγεστε και πόσων χρονών ήσατε όταν έγινε η τουρκική εισβολή του 1974; Κατάγομαι από την κωμόπολη της Κυθρέας. Όταν έγινε η τουρκική εισβολή του 1974, εγώ ήμουν δέκα χρονών.

- Έχετε αδελφία; Έχω μια αδελφή πιο μικρή από μένα.

- Τι θυμάστε από την ζωή σας πριν από την τουρκική εισβολή; Θυμάμαι τα πάντα. Ήταν τα πιο ωραία μου χρόνια. Τι να πρωτοθυμηθώ; Τα καλοκαίρια που παίζαμε με τις ξαδέλφες μου στον ποταμό που ήταν απέναντι από το σπίτι μας και καθόμαστε στις όχθες του βάζοντας τα πόδια μας μέσα; Τα μεσημέρια που μας έβαζε η μητέρα μου να ξαπλώσουμε και μόλις έφευγε από το δωμάτιο χοροπηδούσαμε πάνω στο κρεβάτι και η μητέρα μου φώναζε «ακούω σας, έρχομαι»; Σταματούσαμε για λίγο και ύστερα πάλι από την αρχή. Που παίζαμε «μαντήλι», το «δεν περνάς κυρά Μαρία» και ανταλλάσσαμε χαρτομάνηλα από τις συλλογές που κάναμε; Τις κυριακάτικες μας οικογενειακές βόλτες στον Κεφαλόβρυσο; Το άναμμα του φούρνου, το ζύμωμα των ψωμιών κάθε Παρασκευή ή τους θείους μου που έρχονταν το βράδυ για να πάρουν όλοι την τσάντα τους με το φρεσκοψημένο ψωμί, τις μοσχοβολιστές ελιωτές και τις χαλλουμωτές;

- Μπορείτε να μας περιγράψετε τη μέρα της πρώτης εισβολής; Το πρωί του Σαββάτου 20 Ιουλίου, ο πατέρας μου, όπως πάντα, από πολύ νωρίς πήγε στη δουλειά του, στο ασβεστοποιείο. Εμείς με την αδελφή μου κοιμόμασταν στο σπίτι της γιαγιάς. Ήταν δίπλα από το δικό μας και μας άρεσε να μένουμε εκεί, ειδικά τα καλοκαίρια. Όταν ακούσαμε τα αεροπλάνα τρέξαμε έξω στην αυλή, όπου

είδαμε τη μητέρα, τον παππού και τη γιαγιά να είναι σε πανικό και να λένε πως έγινε πόλεμος. Ο πατέρας μου είδε και εκείνος τα αεροπλάνα, άκουσε και το ραδιόφωνο που καλούσε για γενική επιστράτευση και επέστρεψε σπίτι. Σε λίγο ήρθε και ο θείος μου, ο αδελφός της μητέρας μου, για να πάνε μαζί με τον πατέρα μου να καταταγούν. Ο πατέρας μου μας πήρε με την αδελφή μου στην αγκαλιά του, μας φιλούσε και είπε στη μητέρα μου να μας ντύσει και όπου παν όλοι οι χωριανοί να πάμε κι εμείς. Μετά της έδωσε το μαχαίρι το οποίο είχε πάντα μαζί του για να μαζεύει χόρτα και της είπε: «Αν τύχει και σας πιάσουν, πρώτα θα σφάξεις τα μωρά και μετά εσύ, μην μείνεις να πέσεις στα χέρια των Τούρκων». Θυμάμαι έντονα τη μητέρα μου να κλαίει και να του λέει «Σωτήρη μην πάεις, τι θα γίνουμε εμείς;» και ο πατέρας μου να της λέει «μα αν δεν πάω εγώ, ο ένας, ο άλλος, τι θα γίνει ο τόπος μας;» Ανέβηκε τα σκαλιά και έφυγε.

- Αυτή ήταν η τελευταία φορά που τον είδατε; Ναι, αυτή ήταν η τελευταία φορά.

- Πώς έλεγαν τον πατέρα σας και πόσων χρονών ήταν το 1974; Ο πατέρας μου ονομαζόταν Σωτήρης Σάββα και ήταν 32 χρονών όταν χάθηκε και μόλις 28 ο θείος μου ο Μάκης.

Έχετε κάποιες αναμνήσεις από αυτόν πριν από την εισβολή; Ένιωθα και νιώθω ακόμη πως μου είχε μια ιδιαίτερη αγάπη. Το απόγευμα μόλις ερχόταν στο σπίτι καθόταν πάντα στο σκαλοπάτι της τραπεζαρίας μας και εμείς τρέχαμε και καθόμαστε στα γόνατά του. Θυμάμαι τις βόλτες μας στα βουνά του Πενταδάκτυλου, τότε να βρίσκουμε ματσικόριδα και τότε, ανάλογα με την εποχή, μανιτάρια, καυκαρούδες και αγρέλια. Έβλεπα μια χαρά στο πρόσωπό του που τα κατάφερνα και μου άρεσε. Πάρα πολύ έντονα θυμάμαι όταν ερχόταν από το κυνήγι, να καθόμαστε μαζί του να καθαρίζουμε τα πουλιά και τους λαγούς που έφερνε και να με στέλνει να τα πηγαίνω σε διάφορα σπίτια φίλων του.

- Η δεύτερη εισβολή πού σας βρήκε; Πώς καταφέρατε να ξεφύγετε από τους Τούρκους; Στις 14 Αυγούστου έγινε η δεύτερη εισβολή. Για καλή μας τύχη, ο μικρός αδελφός της μητέρας μου, που ήταν στρατιώτης τότε, ήταν με άδεια και έπρεπε το πρωί της 14^{ης} να επιστρέψει πίσω στο στρατόπεδό του. Όταν είδε τα αεροπλάνα και αντιλήφθηκε τι γίνεται, πήρε το αυτοκίνητό του, πήγε στην άλλη ενορία, που ήταν το σπίτι της θείας μου η οποία ήταν ετοιμόγεννη, την έβαλε μέσα μαζί με τον δύο χρονών ξάδελφό μου και ύστερα επέστρεψε, έβαλε τον παππού, τη γιαγιά μου, τον ιερέα του χωριού μας, τη μητέρα μου, εμάς και κάποιους άλλους χωριανούς στο φορτηγό του γείτονά μας και πήραμε όλοι μαζί τον δρόμο της προσφυγιάς. Περιττό να σας πω πως κλαίγαμε και θέλαμε τον παπά μας, αλλά δεν καταλαβαίναμε και πολύ τι γινόταν. Οι λέξεις πόλεμος και προσφυγιά μέχρι εκείνη την ημέρα μάς ήταν άγνωστες. Γύρω στο μεσημέρι φθάσαμε στο χωριό Λιοπέτρι, οπότε ακούσαμε πως το χωριό μας καταλήφθηκε από τους Τούρκους. Βρήκαμε ένα ακατοίκητο σπίτι και διανυκτερεύσαμε. Την επόμενη μέρα, Πέμπτη 15 Αυγούστου, αποφάσισαν να φύγουμε να πάμε προς τα βουνά, να βρούμε και κάπου να μείνουμε, γιατί άρχισαν και ο πόνοι της γέννας της θείας μου. Αφού περιπλανηθήκαμε, φθάσαμε στο χωριό Πέρα Ορεινής. Εκεί μας είπαν πως υπήρχε μαμή. Τη βρήκαμε και ψάξαμε για τόπο να μείνουμε. Μια οικογένεια μάς έδωσε τον αχυρώνα της. Η γιαγιά και η μητέρα μου τον καθάρισαν αμέσως. Στο σέντε ξαπλώσαμε στο πάτωμα ο παππούς, ο θείος, εγώ και η αδελφή μου. Κάτω η μητέρα, η γιαγιά και η θεία μου. Όταν δυνάμωσαν οι πόνοι, ήρθε η μαμή και ζημερώματα Σαββάτου, 17 Αυγούστου, ήρθε στην ζωή ο ξάδελφος μου.

Εγώ και η αδελφή μου ήμασταν σε μια γωνιά της αυλής σαν χαμένες και κλαίγαμε. Δεν θα ξεχάσω ποτέ αυτή τη στιγμή. Μόλις γεννήθηκε, τον έβαλαν -μη έχοντας τίποτε άλλο-, στη γούρνα όπου ζύμωναν τα ψωμιά τους.

- Τι θυμάστε από τις πρώτες μέρες σας στην προσφυγιά; Οι μέρες περνούσαν ψάχνοντας τους δικούς μας. Τον πατέρα, τον θείο μου, την οικογένεια της θείας μου. Φεύγοντας εμείς από το χωριό, την αφήσαμε πίσω με τα τέσσερα ξαδέλφια μου, γιατί δεν ήθελε να αφήσει τον θείο μου πίσω, ο οποίος ήταν στην μάντρα του και αρνιόταν να αφήσει τα ζώα του και να φύγει. Ψάχναμε να τους βρούμε μέσω του Ερυθρού Σταυρού. Όπου ακούγαμε πως υπήρχαν πρόσφυγες τρέχαμε να δούμε. Μια μέρα ακούσαμε από το ραδιόφωνο ότι μας έψαχνε η θεία μου με την οικογένειά της. Δεν θα ξεχάσω ποτέ την ταλαιπωρία και ταυτόχρονα την αγωνία μέχρι να τους βρούμε. Για να καταλάβετε, με τις ξαδέλφες μου ήμασταν όλη μέρα μαζί, πολλές φορές και το βράδυ, και τώρα επιτέλους θα συναντιόμασταν μετά από περίπου δύο μήνες. Η συγκίνηση ήταν μεγάλη.

- Για τον πατέρα σας δεν είχατε καμιά ενημέρωση, καμιά πληροφορία; Η πρώτη ενημέρωση που είχαμε για τον πατέρα μου ήταν γύρω στο τέλος Ιουλίου, όταν ήρθε στο χωριό μας μια κυρία και μας είπε πως ο αδελφός της μαζί με άλλα οκτώ άτομα μπήκαν σε ένα σπίτι στην Κερύνεια και την πήρε τηλέφωνο. Της έδωσε τα ονόματα και τα χωριά των υπολοίπων και της είπε να βρει τρόπο να ενημερώσει τους δικούς τους. Επίσης της είπε πως ο Σωτήρης και ο Μάκης προσπαθούσαν να φύγουν, αλλά ήταν πάρα πολύ δύσκολο από τα βουνά να κατεβούν στο χωριό μας, γιατί το σπίτι ήταν στην πλευρά της θάλασσας και είχε πάρα πολύ στρατό. Μέχρι εκείνη τη μέρα δεν γνωρίζαμε ούτε πού κατατάγηκαν ούτε πού τους πήγαν.

- Πότε συνειδητοποιήσατε ότι χάθηκαν τα ίχνη του πατέρα και του θείου σας; Όταν άρχισε η ανταλλαγή αιχμαλώτων, πηγαίναμε κάθε μέρα και κρατώντας τις φωτογραφίες τους περιμέναμε να τους δούμε ή να μάθουμε κανένα νέο τους. Μας έλεγαν διάφορα. Μια μέρα κάποιος μας είπε πως ήταν μαζί του στο λεωφορείο, αλλά στο οδόφραγμα, που θα άλλαζαν λεωφορείο, τους άφησαν πίσω. «Σίγουρα», μας είπε «θα είναι πρώτοι στο επόμενο». Δεν ήρθε ποτέ άλλο λεωφορείο. Την επόμενη μέρα μαγειρέψαμε και πήγαμε όλοι γεμάτοι χαρά, πως επιτέλους θα έρχονταν. Δυστυχώς, όμως, έγινε μια ασυμφωνία στην ανταλλαγή και δεν ξαναήρθαν αιχμάλωτοι.

- Πόσο δύσκολο ήταν για τη μητέρα σας και για σας να μεγαλώνετε χωρίς πατέρα; Πώς αισθνόσασταν μεγαλώνοντας ως παιδί αγνοουμένου; Ήταν πολύ δύσκολο. Μετακομίσαμε στη Λευκωσία. Γραφτήκαμε στο δημοτικό σχολείο και τις πρώτες μέρες, μέχρι να μπορέσει να μας αγοράσει τη στολή μας η μητέρα μου, πηγαίναμε στο σχολείο με τα πολιτικά μας ρούχα. Ένιωθα τόσο άσχημα, ντροπέομαι, λυπόμουν. Νόμιζα πως όταν μας έβλεπαν οι άλλοι μαθητές καταλάβαιναν πως ήμασταν πρόσφυγες και δεν είχαμε τον πατέρα μας. Δεν το άντεχα να μην έχω πατέρα, δεν δεχόμουν, δεν ήθελα να με λένε παιδί αγνοουμένου. Δεν άντεχα καθημερινά, πηγαίνοντας σπίτι από το σχολείο, να βρίσκω τη γιαγιά να κλαίει. Δεν άντεχα όποτε ήθελα να πάω σε μια συμμαθήτριά μου ή να περπατήσουμε στη γειτονιά η γιαγιά να μην μας αφήνει και να μας λέει «εν έσιετε μάνα μου τον παπά σας, πού να σας θωρεί ο κόσμος τζιαι να λαλεί είσαστε ξαπόλυτες, είμαστε σε ξένον τόπον»... Η μητέρα μου έτρεχε συνέχεια από τη μια δουλειά στην άλλη, γιατί η πεινιχρή βοήθεια που έπαιρνε από το κράτος δεν έφτανε.

Στην ουσία, εκτός από τον πατέρα μας χάσαμε και τη μάνα μας, αφού καθημερινά έφευγε από το πρωί και ερχόταν το βράδυ στο σπίτι. Τα αδέρφια της μητέρας μου είχαν τις δικές τους οικογένειες, ο παππούς μου από τη στεναχώρια του αρρώστησε και δεν μπορούσε να εργαστεί και η γιαγιά έπρεπε να μείνει στο σπίτι να μας φροντίζει.

- Ποιο είναι το πιο δύσκολο κομμάτι για τους συγγενείς των αγνοουμένων; Πιστεύω ότι το πιο δύσκολο κομμάτι, όχι μόνο για μας αλλά για όλες τις οικογένειες των αγνοουμένων, ήταν που δεν ξέραμε πού βρίσκονταν ή αν ζούσαν οι δικοί μας. Κάθε Πρωτοχρονιά προσευχόμασταν να είναι η τελευταία χρονιά που λείπουν, επιτέλους να γεμίσει η καρέκλα τους στο γιορτινό τραπέζι. Μάτια όμως περιμέναμε.

- Σήμερα σας λείπει ο πατέρας σας; Μέχρι και σήμερα μου λείπει, μου λείπει πάρα πολύ. Θα ήθελα πάρα πολύ να ήταν κοντά μας. Την ημέρα του γάμου μου ήθελα τόσο πολύ να ήταν κοντά μου, που πίστευα, δεν ξέρω πώς, ότι θα ερχόταν. Σε όλη τη διάρκεια του μυστηρίου έβλεπα συνεχώς την πόρτα, ένιωθα, ήθελα να ερχόταν. Δεν ήρθε. Ήμουν 20 χρονών. Εκείνη τη μέρα συνειδητοποίησα πως χάθηκε και δεν ήξερα πότε θα τον ξανάβλεπα.

- Πώς αισθανθήκατε όταν ξεκίνησε η διαδικασία των ανασκαφών στα κατεχόμενα και η ταυτοποίηση των οστών των αγνοουμένων; Όταν ξεκίνησαν οι διαδικασίες των ανασκαφών στα κατεχόμενα ένιωσα περίεργα, φοβόμουν μην τυχόν και επαληθευτούν όσα μου έλεγε η λογική μου, ότι δηλαδή δεν ήταν δυνατόν να ήταν στα χέρια των Τούρκων για 30 τόσα χρόνια και να ήταν στη ζωή. Από την άλλη, ήθελα να πιστεύω πως ήταν ζωντανός, αφού -όπως μας είπαν-, επέζησε της πρώτης εισβολής και για κάποιο λόγο δεν μπορούσε να έρθει στις ελεύθερες περιοχές. Το συζητούσα με τη μητέρα μου, αλλά ήμουν σε άρνηση και δεν ήθελα με τίποτα να πιστέψω πως ήταν νεκρός. Πίστευα πως για κάποιο λόγο δεν μπορούσε να επιστρέψει και πως έκανε άλλη οικογένεια με Τουρκάλα.

- Ο δικός σας πατέρας βρέθηκε; Έχει ταυτοποιηθεί; Τον Μάρτη του 2010 μάς πήραν τηλέφωνο από την Διερευνητική Επιτροπή των Αγνοουμένων και μας ανέφεραν πως σε ομαδικό τάφο στην περιοχή της Κερύνειας βρέθηκαν οστά και έγινε η ταυτοποίηση των δικών μας ανθρώπων, του πατέρα και του θείου μου. Μετά από λίγες μέρες πήγαμε να τους δούμε για πρώτη φορά μετά από 36 χρόνια.

- Πώς αισθανθήκατε; Ήταν μια συγκλονιστική στιγμή. Έστω και εκείνη την ώρα μέσα σε εκείνες τις συνθήκες, ανταμώνουμε όλη η οικογένεια. Μας έδωσαν μόνο λίγα κόκαλα μέσα σε ένα κουτί, αλλά εγώ έβλεπα μπροστά μου ολόκληρο τον παπά μου όπως ήταν, λεβέντης, 1,80 ύψος, 32 χρονών. Μας έδωσαν και μια κάλτσα, την ζώνη και δύο κουμπιά από το πουκάμισό του, που τα έχω ακόμα.

Μας είπαν πολλές λεπτομέρειες για τον τρόπο που πέθανε. Τον είχαν βασανίσει πολύ. Δεν υπήρχε κόκαλο στο σώμα του που να μην είναι σπασμένο. Ειδικά τα δάχτυλα των ποδιών του ήταν διαλυμένα. Στο σώμα του υπήρχαν τρεις σφαίρες. Την χαριστική βολή του την έδωσαν στον κρόταφο, γι' αυτό έλειπε το μισό του κρανίο. Η τραγικότερη στιγμή ήταν όταν τον έπιασε στα χέρια της η μάνα μου. Τον αγκάλιασε και τον φιλούσε. Το παράπονό της όλη της την ζωή ήταν που δεν πρόλαβε να του δώσει ένα φιλί όταν τον αποχαιρετούσε.

- **Αισθάνεστε ανακουφισμένη που μπορέσατε να τον κηδεύσετε;** Αισθάνομαι σίγουρα λύτρωση που μπορέσαμε να τον κηδεύσουμε και να τον πενήσουμε όπως του άξιζε. Βάλαμε μαύρα, τον κλάψαμε, τον αποχαιρετήσαμε. Για μας ήταν σαν να τον χάναμε εκείνη την στιγμή. Το κουτί μέσα στο οποίο τον θάψαμε το γεμίσαμε με «σιερινιές». Ήταν το αγαπημένο του λουλούδι. Πρέπει όμως να πω ότι νιώθω παράλληλα και παράπονο και θυμό. Όπως πληροφορηθήκαμε αργότερα, ένας επιζών της εκτέλεσης είχε δει τον πατέρα μου νεκρό, το ήξερε όλα αυτά τα χρόνια, αλλά δεν ήρθε ποτέ να μας το πει. Τριάντα έξι ολόκληρα χρόνια. Δεν ξέρω γιατί, αλλά ξέρετε τι σημαίνει να ζεις τριάντα έξι χρόνια περιμένοντας κάθε μέρα να ανοίξει η πόρτα και να τον δεις;

- **Έχετε κάνει δική σας οικογένεια σήμερα. Μιλάτε στα παιδιά σας για τον παππού τους και αν ναι, τι τους λέτε;** Πάντα μιλούσαμε και μιλάμε στα παιδιά μας, ακόμα και στα εγγόνια μας, για τον ήρωα παππού τους. Η φωτογραφία του υπάρχει παντού στο σπίτι. Τους λέμε ιστορίες από το χωριό μας, όταν ήμαστε όλοι μαζί, πώς έγινε ο πόλεμος και πώς βρέθηκε ο τάφος του.

- **Αισθάνεστε περήφανη που ο πατέρας σας σήμερα θεωρείται ήρωας, παρόλο που εσείς τον στερηθήκατε;** Νιώθω πολύ περήφανη για τον πατέρα μου, αλλά λυπάμαι που έχασε τη ζωή του τόσο άδικα, γιατί όλα ήταν προδομένα και εκείνοι που ήταν υπαίτιοι ζουν και είναι κοντά στις οικογένειές τους.

- **Έχετε κάποιο παράπονο από το κράτος σχετικά με τον τρόπο που χειρίστηκε το θέμα των αγνοουμένων ή εσάς;** Δυστυχώς τους αγνοούμενους ούτε τους ξέρει ούτε τους τιμά κανένας. Το κράτος; Πουθενά. Ούτε μας στήριξε, ούτε μας βοήθησε.

- **Ποια είναι τα συναισθήματά σας για τους Τούρκους εισβολείς σήμερα;** Για τους Τούρκους εισβολείς και γενικά για τους Τούρκους έτρεφα πάρα πολύ μίσος, μέχρι που έμαθα πως ο δολοφόνος του πατέρα μου και όσων ήταν στον ομαδικό τάφο μαζί του ήταν κάποιος που οι δικοί μας, όχι εν καιρώ πολέμου, του σκότωσαν την οικογένεια. Επίσης μια φορά που βρισκόμασταν με τον γιο μου σε μια δύσκολη στιγμή, μας βοήθησε ένας Τούρκος. Έκτοτε αναθεώρησα τα συναισθήματά μου.

Κυρία Χριστοφόρου, σας ευχαριστούμε πολύ που μοιραστήκατε μαζί μας τα βιώματά σας. Γνωρίζουμε πόσο δύσκολη και επίπονη είναι πάντα η διαδικασία αυτή για σας. Ο Θεός να αναπαύει τον πατέρα σας. Αιωνία ας είναι η μνήμη του.

Παπαδάκη Ιορμίνη, Τ32

Ο παππούς μου, ο αγνοούμενος

Πενήντα χρόνια πέρασαν από το καλοκαίρι του 1974. Τότε, που ο Τούρκος κατακτητής εισέβαλε στην Κύπρο σκορπώντας τον θάνατο και αφήνοντας πίσω του μόνο πόνο και θλίψη. Η απώλεια και ο χαμός, παρά τα πενήντα χρόνια που έχουν περάσει, συνεχίζουν να προκαλούν πόνο και να μένουν ανοιχτές πληγές.

Η εξαφάνιση και η άγνοια της τύχης αγαπημένων προσώπων αποτελεί μια από τις συγκλονιστικότερες πραγματικότητες που δημιούργησε η Εισβολή, με τραγικές συνέπειες τόσο για τις οικογένειες των ίδιων των αγνοουμένων, όσο και για ολόκληρη την κοινωνία.

1619 οι αγνοούμενοι του κυπριακού δράματος. Πολύ περισσότερες οι οικογένειες που υποφέρουν. Ανάμεσα σε αυτές και η δική μου, που βίωσε την απώλεια και την αγωνία του αγνοούμενου παππού μου, του πατέρα του πατέρα μου.

Μέσα από τις διηγήσεις κυρίως της γιαγιάς μου, αφού ο πατέρας μου τότε ήταν πολύ μικρός, μόλις λίγων μηνών, κατάφερα να μαζέψω όσες περισσότερες πληροφορίες μπορώ, τις οποίες θα προσπαθήσω να αποτυπώσω σ' αυτό το φύλλο χαρτί, αν αυτό μπορεί να χωρέσει ολόκληρη την μνήμη ενός ανθρώπου και τα συναισθήματα που γεννά η απώλειά του. Περισσότερο θα προσπαθήσω να «χωρέσω» εδώ την ιστορία της γιαγιάς μου και του πατέρα μου, που υπήρξαν τα τραγικά θύματα μιας εξίσου τραγικής απώλειας.

Το καλοκαίρι του 1974 η γιαγιά και ο παππούς μου ήταν νιόπαντροι και μόλις είχαν αποκτήσει το πρώτο τους παιδί, τον πατέρα μου. Όταν ξέσπασε ο πόλεμος, τους βρήκε απροετοίμαστους. Ο παππούς μου επιστρατεύθηκε. Τον Αύγουστο του 1974, στη δεύτερη εισβολή, τα ίχνη του χάθηκαν μια για πάντα «κάπου» στη Μια Μηλιά. Από τη μέρα εκείνη για τη γιαγιά μου και την οικογένεια του παππού μου ξεκίνησε ένας Γολγοθάς χωρίς Ανάσταση. Ολόκληρη η ζωή τους άλλαξε μέσα σε μια νύχτα. Τα όνειρα για το μέλλον έδωσαν την θέση τους στην προσμονή και την ελπίδα, που τους κράτησαν όρθιους μέσα στις αγωνίες και τις δυσκολίες που είχαν να αντιμετωπίσουν.

Για τη γιαγιά μου, ο πρόωρος χαμός του συζύγου της ερήμωσε το σπίτι που έφτιαξαν οι δυο τους με κόπους και θυσίες. Ο χρόνος γι' αυτήν σταμάτησε το καλοκαίρι του '74. «Η ζωή μου; Έκλεισα το σπίτι μου και πήγα στους γονείς μου, δεν μπορούσα μόνη μου, ήταν δύσκολο. Μια κοπέλα με ένα βρέφος μέσα στο σπίτι, να θυμάσαι τι έγινε... Πολύ δύσκολο. Το σπίτι δεν το ανοίξαμε για έναν χρόνο». Στο σπίτι των γονιών της, ο πατέρας και ο μεγαλύτερος αδελφός της, που ήταν και νονός του πατέρα μου, ανέλαβαν το δύσκολο έργο να καλύψουν, όσο ήταν δυνατό, το δυσαναπλήρωτο κενό του πατέρα. Στάθηκαν σαν βράχος δίπλα τους, βοηθώντας στο μεγάλωμα του πατέρα μου και φροντίζοντας να μην τους λείπει τίποτα.

Η γιαγιά μου δεν ξανάφτιαξε ποτέ τη ζωή της. Έμεινε μόνη της, περιμένοντας τον άντρα της και φροντίζοντας να είναι και μάνα και πατέρας για τον γιο της. Έπρεπε να μάθει να απαντά στα αναπάντητα «γιατί» και στις ερωτήσεις του γιου της, ο οποίος γυρνώντας από το σχολείο έψαχνε τον πατέρα του.

Αυτό που θαυμάζω στη γιαγιά μου είναι ότι μέχρι και σήμερα συντηρεί μέσα της μια κρυφή ελπίδα και έναν πόθο που της δίνει δύναμη.

Η «εμπειρία» του να είναι κάποιος συγγενής αγνοουμένου δεν μπορεί να συγκριθεί με ο,τιδήποτε άλλο στη ζωή. Οι οικογένειες των αγνοουμένων αντιμετωπίζουν μια σκληρή πραγματικότητα και βασανίζονται από αναπάντητα ερωτήματα. Ο εφιάλτης της συνεχιζόμενης αβεβαιότητας σχετικά με την τύχη του δικού τους ανθρώπου είναι ένα καθημερινό μαρτύριο, που γεννά αβάσταχτο πόνο και θλίψη. Το μαρτύριο των οικογενειών των 1619 αγνοουμένων της Κύπρου συνεχίζει για δεκαετίες. Σήμερα, η τύχη πολλών από αυτούς έχει εξακριβωθεί, για πολλούς άλλους όμως, όπως για τον παππού μου, η τύχη τους παραμένει ένα μυστήριο, που παρατείνει την αγωνία και τον φόβο, μπροστά στην πιθανότητα να μην τους βρουν και να μην μάθουμε ποτέ.

Για όλες τις οικογένειες των αγνοουμένων, η αναμονή και η αγωνία είναι μια βαριά κληρονομιά, που κληροδοτείται από γενιά σε γενιά. Όλοι μας έχουμε το δικαίωμα να γνωρίζουμε τι απέγιναν οι άνθρωποί μας, να επανενωθούμε μαζί τους, αν είναι ακόμα ζωντανοί, ή να παραλάβουμε τα οστά τους, να τα κηδέψουμε με αξιοπρέπεια και να τους πενήσουμε, όπως τους αξίζει. Ως εγγονή αγνοουμένου κι εγώ, νιώθω έντονα το συναίσθημα της ευθύνης να συνεχίσω τον αγώνα αυτό, για να βρω τον παππού μου. Τότε μόνο θα έχω εκπληρώσει το χρέος μου προς την οικογένειά μου. Η δικαιοσύνη, βέβαια, θα αποκατασταθεί μόνο όταν η Τουρκία πληρώσει για όλα τα εγκλήματα πολέμου που διέπραξε στην Κύπρο το 1974 και συνεχίζει να διαπράττει ως σήμερα. Οι περισσότεροι από τους αγνοούμενους αποκαλύπτεται ότι εκτελέστηκαν εν ψυχρώ ή μετά από φρικτά βασανιστήρια και θάφτηκαν σε ομαδικούς τάφους. Αυτές οι ψυχές ζητούν δικαίωση και φωνάζουν εδώ και μισό αιώνα: Ως πότε;

Μιχαήλ Μαρία, Τ32

Ο Πόνος των αγνοουμένων

Τιμητική Διάκριση στο Διαγωνισμό της Αρχιεπισκοπής “50 Χρόνια Εισβολής και Κατοχής”

Αγνοούμενος είναι αυτός του οποίου η τύχη αγνοείται, έχει χαθεί ή δεν είναι γνωστό αν σώθηκε ή αν σκοτώθηκε σε κάποιο πόλεμο ή φυσική καταστροφή. Κατά την τουρκική εισβολή του 1974 στην Κύπρο αναγνωρίστηκαν 1508 Ελληνοκύπριοι και 453 Τουρκοκύπριοι αγνοούμενοι. Τα οστά μερικών από αυτούς έχουν βρεθεί, ενώ κάποιοι άλλοι έχουν βρεθεί ζωντανοί. Όμως η τύχη των περισσότερων αγνοουμένων αγνοείται μέχρι και σήμερα.

Μία από τις σοβαρότερες συνέπειες της τουρκικής εισβολής ήταν ότι εκατοντάδες μανάδες έχασαν τα παιδιά τους, εκατοντάδες γυναίκες έχασαν τους συζύγους τους, εκατοντάδες παιδιά έχασαν τους γονείς τους, εκατοντάδες έχασαν τους συγγενείς τους. Δεν ήταν λίγες οι μητέρες, οι οποίες απεβίωσαν χωρίς να γνωρίζουν αν είναι ζωντανό το παιδί τους, αν πέθανε, πού βρίσκεται. Δεν είχαν το σώμα του παιδιού τους ώστε να του κάνουν μια αξιοπρεπή κηδεία.

Δεν ήταν λίγες οι γυναίκες που στεκόντουσαν στα οδοφράγματα με μια φωτογραφία του συζύγου τους, του γιου τους, του αδερφού τους. Περίμεναν να τον δουν να έρθει, ότι είναι ζωντανός, ότι είναι καλά. Ήταν σίγουρα πολύ δύσκολο να μην γνωρίζεις τι απέγινε ο δικός σου άνθρωπος. Παρακαλούσαν κλαίγοντας να βρεθεί ο αγαπημένος τους. Κάποιες γυναίκες περίμεναν χρόνια, αλλά έστω βρέθηκαν τα οστά του δικού τους αγνοούμενου. Πολλές μανάδες όμως έφυγαν από τη ζωή χωρίς να μάθουν τη μοίρα του παιδιού τους και κάποιες άλλες είναι ακόμη εκεί και περιμένουν τον δικό τους αγνοούμενο.

Εκτός από γυναίκες, στα οδοφράγματα στεκόντουσαν και παιδιά κρατώντας μια φωτογραφία των γονιών τους, συνήθως του πατέρα τους. Δεν ήταν λίγα τα παιδιά που έμειναν ορφανά από την τουρκική εισβολή. Σίγουρα ήταν πολύ δύσκολο να κάθεται ένα παιδί να περιμένει τον πατέρα του να χτυπήσει την πόρτα. Επίσης κάποια παιδιά ήταν δύσπιστα όταν βρέθηκαν τα οστά του πατέρα τους, επειδή πάντα ήταν εκεί και τον περίμεναν.

Ένας συγγενής της γιαγιάς μου ήταν αγνοούμενος και το περασμένο καλοκαίρι βρέθηκαν τα οστά του σε ομαδικό τάφο στα κατεχόμενα. Ο πατέρας του είχε αποβιώσει με αυτό τον καημό, ότι δεν αξιώθηκε να δει τον γιο του. Η μητέρα του χρειάστηκε χρόνο να προσαρμοστεί στα νέα δεδομένα, σε σημείο που είχε χρειαστεί ιατρική βοήθεια. Πάντα στο τραπέζι τους, όταν θα κάθονταν να γευματίσουν, υπήρχε ακόμη ένα πιάτο, για τον γιο τους. Αυτό δείχνει ότι το πρόβλημα των αγνοουμένων είναι μια μεγάλη πληγή για τα θύματα αυτής της υπόθεσης. Μερικές περιπτώσεις ήταν πιο τυχερές από τις πιο πάνω. Κάποιοι αγνοούμενοι κρατούνταν αιχμάλωτοι και λίγο καιρό μετά την τουρκική εισβολή αφέθηκαν ελεύθεροι. Πολλοί ήταν αυτοί των οποίων τα οστά βρέθηκαν μετά από ανασκαφές, στις περισσότερες περιπτώσεις μετά από πολλά χρόνια, σε ομαδικούς τάφους στα κατεχόμενα.

Πολλοί ποιητές έχουν γράψει ποιήματα για το ζήτημα των αγνοουμένων, που έχει δημιουργήσει πληγές σε χιλιάδες ανθρώπους. Χαρακτηριστικοί είναι οι στίχοι της Έλενας Ζιώγα στο τραγούδι "Δεν ξεχνώ (Ο Αγνοούμενος)".

*Κι όταν γελιώ, δουπάμαι
Κι όταν για ελπίδα μιλιώ, αχ, φοβάμαι
Χρόνια, καρφιά, περοάνε
Κι όσο περοάν, πιο βαδιά, αχ, τροπάνε*

*Κι αν σε πήραν, είσ' εδιώ
Έ'χουν αυτοί, μα σ' έχω εριώ
Κι αν μισή ακόμα ζω
Είναι που δεν ξεχνιό*

*Κι αν μου πήραν την φοχή
Δεν μου 'χουν πάρει το κλειδί
Το 'κανα χρυσό
Τια να στο χαρίσω όταν σε βρω
Κι όδα πια δικά σου θα 'ναι
Δεν ξεχνιό. Λε δομάμαι.*

Παπουή Στυλιάννα, Β03

ΜΙΑ ΦΡΙΚΤΗ ΜΕΡΑ

Παπαδοπούλου Βασιλική, Β03

*Χτυπήματα ακούγονταν
Πόνος και δυστυχία
Πατήματα στρατιωτών
Μέσα στη συνοικία*

*Στρατός απιδώθηκε παντού
Χιλιάδες απειδούνταν
Κι μνήμη πάντα θα κρατά
Όσα κακά πλανιούνταν
Ετσι τόπο αυτό πάντα θα ζει
Το δάκρυ και η πίκρα
Κάθε χαρά που κρύφτηκε
Μεσ' της καρδιάς τα φύλλα*

Stas Paraschos "Εγκλωβισμένη δασκάδα της Καρπασίας και φοβισμένα παιδιά", 2000

Όταν μας έκαναν πρόσφυγες στην ίδια μας την πατρίδα, κάποιοι από μας αρνήθηκαν την προσφυγιά. Αρνήθηκαν να πάρουν τον δρόμο του ξεριζωμού. Αρνήθηκαν να αφήσουν τον τόπο τους. Και έμειναν εκεί, ριζωμένοι για πάντα στην γη που τους γέννησε. Μισόν αιώνα τώρα. Αμετακίνητοι. Να θυμίζουν στον ξένο κατακτητή ότι δεν φύγαμε. Ότι δεν παραιτηθήκαμε. Ότι είμαστε εκεί και διεκδικούμε και απαιτούμε να μας αποδοθούν όσα δικαιωματικά μας ανήκουν.

Οι εγκλωβισμένοι της Καρπασίας είναι οι ελεύθεροι πολιορκημένοι της Κύπρου. Τι κι αν τους κυκλώνουν τα στρατεύματα του Τούρκου κατακτητή; Τι κι αν προσπαθούν με κάθε τρόπο εδώ και μισό αιώνα να τους εξαναγκάσουν να φύγουν; Αυτές οι ρίζες είναι πολύ βαθιές. Αυτή η ψυχή έχει αντοχή αιώνων, δεν καταβάλλεται. Στην ευρύτερη περιοχή της Καρπασίας πριν από την τουρκική εισβολή κατοικούσαν περίπου 162 000 Έλληνες Κύπριοι. Μετά τις μαύρες μέρες της εισβολής, οι περισσότεροι από αυτούς υποχρεώθηκαν να πάρουν τον δρόμο της προσφυγιάς, 20 000 όμως ακρίτες δεν φοβήθηκαν και δεν εγκατέλειψαν. Το ίδιο έπραξαν πολλοί και στην επαρχία της Κερύνειας (Λάπηθος, Καραβάς), αλλά και στην Μόρφου, το Πέλλα Πάις, το Τριμίθι, την Μεσαορία κ.α. Έλληνες και Μαρωνίτες. Δυστυχώς, κάτω από τις συνεχείς πιέσεις των Ηνωμένων Εθνών και εξαιτίας των προβλημάτων που τους δημιουργούσαν οι Τούρκοι (απειλές, απαγορεύσεις, βίαιες επιθέσεις, βιασμοί γυναικών, συλλήψεις, ληστείες, καταπάτηση περιουσιών κ.τ.λ.), οι περισσότεροι από αυτούς υποχρεώθηκαν να εγκαταλείψουν τα σπίτια τους και να μεταφερθούν στις ελεύθερες περιοχές, για να προστατεύσουν τις οικογένειές τους. Και όλα αυτά παρά τις συμφωνίες που έγιναν το 1975, στον τρίτο κύκλο των συνομιλιών της Βιέννης, μεταξύ Γλαύκου Κληρίδη και Ραούφ Ντενκτάς, για την μεταφορά όλων των Τουρκοκυπρίων στον βορρά και τη διαχείριση των εγκλωβισμένων.

Η συμφωνία πρόβλεπε ότι όλοι οι εγκλωβισμένοι θα ήταν ελεύθεροι να παραμείνουν στα σπίτια τους, νοουμένου ότι οι κατοχικές δυνάμεις θα τους παρείχαν κάθε βοήθεια για μια ομαλή ζωή (απρόσκοπτη πρόσβαση στην εκπαίδευση, ελεύθερη άσκηση των θρησκευτικών τους καθηκόντων, ιατρική φροντίδα από δικούς τους γιατρούς, ελεύθερη διακίνηση σε ολόκληρη την βόρεια περιοχή, ελεύθερη μεταφορά στην νότια πλευρά όποτε και εάν το επιθυμούσαν, παροχή διευκολύνσεων για την επανένωση οικογενειών κ.ο.κ.). Καμία από αυτές τις δεσμεύσεις δεν τήρησε η κατοχική Τουρκία. Μήπως, άλλωστε, τήρησε οποιαδήποτε άλλη συμφωνία και δέσμευση μέσα στα πενήντα χρόνια των προσπαθειών μας για μία ειρηνική λύση; Δυστυχώς μας έλαχε αναξιόπιστος και αδηφάγος «συνομιλητής». Και οι εγκλωβισμένοι είναι τα θύματα αυτής της αναξιοπιστίας.

Σήμερα, οι εγκλωβισμένοι της Καρπασίας είναι λιγότεροι από 400, οι περισσότεροι ηλικιωμένοι, και στην μεγάλη τους πλειοψηφία ζουν στο Ριζοκάρπασο, την Αγία Τριάδα, τον Άγιο Ανδρόνικο, τον Κορμακίτη και την Καρπασία. Οι συνθήκες διαβίωσής τους είναι σκληρές και δύσκολες, όμως δεν πτοούνται. Τα παιδιά τους μπορεί να έφυγαν και να εγκαταστάθηκαν στις ελεύθερες περιοχές, για να δώσουν στα δικά τους παιδιά καλύτερες ευκαιρίες εκπαίδευσης και ασφαλέστερες συνθήκες διαβίωσης. Κάποιοι όμως παρέμειναν και μεγαλώνουν τα παιδιά τους εκεί. Κόντρα στους καιρούς. Συνεχίζοντας την ιστορία της ύπαρξής μας στον σκλαβωμένο μας τόπο. Η κυπριακή κυβέρνηση προσπαθεί να στηρίξει τους εγκλωβισμένους μας με κάθε τρόπο και παρά τα όποια προβλήματα προσπαθούν συνέχεια οι Τούρκοι εισβολείς να δημιουργήσουν στην επικοινωνία μας μαζί τους. Μέσω των Ηνωμένων Εθνών γίνεται συστηματική αποστολή ειδών πρώτης ανάγκης σε εβδομαδιαία βάση, ενώ παρέχεται οικονομική στήριξη για την συντήρηση και την επιδιόρθωση των κατοικιών τους. Οικονομική ενίσχυση παρέχεται και στους γεωργοκτηνοτρόφους. Το σημαντικότερο, όμως, πεδίο παροχής στήριξης και φροντίδας κατά τη γνώμη μου, πολύ πιο πέρα και από τις υπηρεσίες υγείας που παρέχονται στους εγκλωβισμένους, είναι το πεδίο της εκπαίδευσης. Τα τρία ελληνικά σχολεία μας που λειτουργούν στο Ριζοκάρπασο (νηπιαγωγείο, δημοτικό, γυμνάσιο/λύκειο) αποτελούν φάρο γνώσης, αντίστασης, αλλά και συντήρησης της εθνικής συνείδησης των εγκλωβισμένων. Το ίδιο και οι ανακαινισμένες μας εκκλησίες στο Ριζοκάρπασο και την Αγία Τριάδα. Παρά τις δυσκολίες και τα προβλήματα που δημιουργούν οι Τούρκοι στη λειτουργία των σχολείων, παρά το καθεστώς λογοκρισίας που έχουν επιβάλει και την δυσκολία που αντιμετωπίζουν οι εκπαιδευτικοί που προσέρχονται κάθε μέρα στα κατεχόμενα, ώστε να μπορέσουν να φτάσουν στα ακριτικά μας σχολεία και να διδάξουν στα ελληνόπουλα την ελληνική γλώσσα και την ελληνική ιστορία, τα σχολεία του Ριζοκαρπιάσου είναι η πιο δυνατή μαρτυρία της εθνικής μας αντίστασης.

Μέσα σε συνθήκες μισού αιώνα σκλαβιάς, με την Τουρκία να προσπαθεί με όλα τα μέσα να δημιουργήσει νέα δεδομένα και να εκτουρκίσει τα κατεχόμενα, με τους εποικισμούς και τη συστηματική προσπάθεια παραχάραξης της ιστορίας, με τη δημιουργία της ψευδεπίγραφης «γαλάζιας πατρίδας», οι εγκλωβισμένοι μας είναι η ζωντανή μαρτυρία της ελληνικότητας των κατεχομένων. Η ζωντανή μαρτυρία της παρουσίας μας στην γη των προγόνων μας. Η ζωντανή μαρτυρία του συνεχιζόμενου εγκλήματος που συντελείται στην Κύπρο. Και μια διαρκής κραυγή διαμαρτυρίας!

Λωκράτους Τυόργος, Τ51

Κάθε πρωί ατενίζω από το ανοιχτό μου παράθυρο τον Πενταδάχτυλο και αισθάνομαι ρίγος και δέος. Πώς είναι δυνατόν να μην μπορώ να πάω; Πώς είναι δυνατόν να μην μου ανήκει; Ο Πενταδάχτυλος είναι το άλλο μισό της καρδιάς μου. Πώς γίνεται να τον χαράζει μια ξένη σημαία; Αισθάνομαι την αδικία να με πνίγει. Ο Πενταδάχτυλος είναι η δική μου πατρίδα. Μου ανήκει. Όπως μου ανήκει και η Αμμόχωστος και η Μόρφου και η Κερύνεια. Δεν αντέχω άλλο πίσω από κλειστές πόρτες. Θέλω να πάω στον Πενταδάχτυλο. Να τον κατοικήσω. Να του κλείσω την πληγή από την ξένη σημαία. Γιατί στο κάτω κάτω, δεν είναι μόνο ένα βουνό. Είναι η πατρίδα μου. Είναι το σπίτι μου. Είναι ο πολιτισμός μου. Είναι η κληρονομιά μου και μου την πήρανε.

Μαντέδου Χριστίνα Μαρία, Τ02

Κάθε μέρα, όταν βλέπω τον Πενταδάχτυλο με την τουρκική σημαία, θυμώνω. Αυτός ο τόπος, ο τόπος μου, που φωνάζει Κύπρος και φωνάζει Ελλάδα, ξαφνικά αλλοιώνεται, γίνεται κάτι ξένο, προσβλητικό! Όταν τον κοιτάζω, σκέφτομαι τον παππού μου και τη γιαγιά μου, που λαχταρούσανε όλη τους τη ζωή να γυρίσουν στο χωριό τους -και το χωριό τους το ισοπεδώσανε. Επίσης σκέφτομαι την προδοσία και την αναξιότητά μας σήμερα να ξαναβάλουμε τη δική μας σημαία να κυματίζει στον Πενταδάχτυλο. Δεν τον αξίζουμε τον Πενταδάχτυλο. Γιατί ξεχάσαμε. Γιατί δεν αγωνιζόμαστε όσο πρέπει. Γιατί ο Τούρκος στέκεται πάλι απέναντί μας και μας απειλεί και εμείς τον κοιτάζουμε με ανοιχτό το στόμα. Δεν μας αξίζει ο Πενταδάχτυλος.

Οδομπίου Αβραάμ, Τ02

*Ατενίζοντας του σκδαβωμένο
Πενταδάχτυλο*

Ο Πενταδάχτυλος, μια πανέμορφη οροσειρά, γεμάτη ιστορία. Κατά την άποψή μου, η ομορφότερη απ' όλες τις κορυφογραμμές της Κύπρου. Ήταν μαγευτικό να κοιτάς από τα κάστρα του τη θάλασσα της Κερύνειας, μέσα σε ένα τοπίο από άγρια βλάστηση και τρεχούμενα νερά. Πάντα όταν βλέπω τον Πενταδάχτυλο σκέφτομαι τη γιαγιά μου που μεγάλωσε εκεί. Αλλά βεβαίως σκέφτομαι και όλα τα εγκλήματα του πολέμου, τον θάνατο, τους αγνοούμενους, την προσφυγιά. Όταν βλέπω την τουρκική σημαία που επιδεικτικά σχημάτισαν στην πλαγιά του οι Τούρκοι, για να την βλέπει όλη η Λευκωσία, νιώθω έναν κόμπο στην καρδιά, γιατί καταλαβαίνω ότι ο πόλεμος δεν τέλειωσε ακόμα.

Λεωνίδου Βασιδής,

Τ02

Κάθε φορά που αντικρίζω τον Πενταδάχτυλο, νιώθω και ξανανιώθω όλα εκείνα τα συναισθήματα που μου ραγίζουν την καρδιά και βγάζουν από μέσα μου τον αδικημένο μου εαυτό, που ζητά δικαίωση. Μπορεί να μην τον έχω ζήσει τον Πενταδάχτυλο, αλλά αυτό δεν σημαίνει πως δεν ξέρω ότι οι κορφές του γεμίζουν κυκλάμινα την άνοιξη. Άπειρες είναι οι φορές που ονειρεύομαι ότι είμαστε ελεύθεροι και ανεβάνουμε στον Πενταδάχτυλο και αναπνέουμε τον καθαρό του αέρα, χωρίς να πρέπει να περάσουμε διαχωριστικές γραμμές και συρματοπλέγματα, χωρίς τον παραλογισμό να πρέπει να δείξουμε διαβατήριο μέσα στην ίδια μας την πατρίδα. Όταν αντικρίζω τον Πενταδάχτυλο είναι σαν να νοσταλγώ μια ζωή που δεν έζησα, αλλά θέλω να ζήσω. Πάντα, όσο ζω, θα κουβαλώ μέσα μου την ελπίδα ότι μια μέρα θα ανεβώ στον Πενταδάχτυλο. Και θα είμαι ελεύθερη.

Ματθαίου Μαρία, Τ02

*«Βουνό μου Πενταδάχτυδε
πατημασιά τ' Ακρίτα
δα δάμφει τ' άστρο μια ουχτιά
και το Ξο Τούτω Νίκα...»
(Μιχάλης Πασιαρδής)*

*Εκέψεις για τη ζωή σε μια
ημικατεχόμενη πατρίδα*

Ατενίζοντας τον σκλαβωμένο Πενταδάκτυλο...

«Βουνό μου Πενταδάκτυλε με το πλατύ σου χέρι, πικρός Βοριάς που φύσηξε και το κακό έχει φέρει. Βουνό μου Πενταδάκτυλε, πατημασιά τ' Ακρίτα, θα λάμψει τ' άστρο μια νυχτιά και το Εν Τούτω Νίκα». Στίχοι που περιγράφουν την πίκρα, αλλά και την ελπίδα που κάθε γνήσιος Κύπριος πολίτης αισθάνεται ατενίζοντας από τη Λευκωσία την ιστορική οροσειρά της Κύπρου. Ο Πενταδάκτυλος οφείλει το όνομά του στην ομώνυμη κορυφή, η οποία έχει το σχήμα παλάμης. Σύμφωνα με την παράδοση, στην προσπάθειά του ο θρυλικός Διγενής Ακρίτας να υπερπηδήσει την οροσειρά, άφησε το αποτύπωμα της παλάμης του στο βουνό.

Κατά τη διάρκεια της τουρκικής εισβολής στην Κύπρο το 1974, ολόκληρη η οροσειρά πέρασε στην κατοχή του τουρκικού στρατού. Σήμερα ο σκλαβωμένος Πενταδάκτυλος αποτελεί *de facto* κομμάτι της επικράτειας της παράνομα αυτοανακηρυχθείσας «Τουρκικής Δημοκρατίας της Βόρειας Κύπρου». Η ντροπιαστική σημαία του ψευδοκράτους λαβώνει τη νότια πλαγιά του βουνού και είναι προκλητικά ορατή από τη Λευκωσία, κατά τρόπο ώστε να μεγαλώνει την ψυχική ταλαιπωρία όλων των Κυπρίων και ιδιαίτερα των προσφύγων.

Όταν αντικρίζει κανείς τον σκλαβωμένο Πεντάδακτυλο, το κατεχόμενο βουνό μας, νιώθει συναισθήματα που με δυσκολία μπορούν να περιγραφούν: αγανάκτηση, θλίψη και πίκρα για τη συνεχιζόμενη κατοχή, νοσταλγία για τη ζωή και τα όνειρα που έχουν για πάντα χαθεί, απόγνωση και θυμό για την αδικία. Να μην μπορείς να επιστρέψεις στη γη που σε γέννησε, στην ίδια σου την πατρίδα, παρά μόνο ως επισκέπτης κρατώντας διαβατήριο στο χέρι, ισοδυναμεί με νομιμοποίηση της κατοχής. Αυτή είναι η τραγική πραγματικότητα που ζούμε και την οποία μας θυμίζει καθημερινά η θέα του σκλαβωμένου Πενταδάκτυλου. Αυτή είναι η πληγή που δεν γιατρεύεται. Κανείς και τίποτα, καμιά κρατική χορηγία, καμιά υπόσχεση και κανένα ψήφισμα δεν μπορούν να γιατρέψουν το τραύμα του ξεριζωμού, της απώλειας, της βίας, του θανάτου. Είναι ανεπίτρεπτο σήμερα, στη δημοκρατική και πολιτισμένη Ευρώπη του 21^{ου} αιώνα, να είναι ανεκτή η κατοχή της Κύπρου και η παραβίαση όλων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και ελευθεριών των Ελλήνων του νησιού. Είναι ανεπίτρεπτο ολόκληρη η διεθνής κοινότητα, τα Ηνωμένα Έθνη και οι Ευρωπαίοι εταίροι μας να παραμένουν απαθείς μπροστά σε αυτό το συνεχιζόμενο έγκλημα.

Εμείς ως νέοι αισθανόμαστε ότι είναι χρέος μας να θυμόμαστε και να υπερασπιζόμαστε με όλη μας τη δύναμη τα δίκαια της πατρίδας μας και να αγωνιζόμαστε μέχρι την απελευθέρωσή της. Έχουμε ύψιστη εθνική υποχρέωση να μην παραιτηθούμε από αυτόν τον αγώνα. Συναισθήματα αγωνιστικότητας και ανθεκτικότητας πηγάζουν μέσα από την αγάπη μας για τη βασανισμένη μας πατρίδα και τις αξίες της φυλής μας. Ξέρουμε ότι πολλοί νέοι συχνά καταλαμβάνονται από απογοήτευση, κυρίως εξαιτίας των άστοχων και ανέμπνευστων λύσεων που επιχειρούνται ή προτείνονται από την εκάστοτε πολιτική ηγεσία μας, που εδώ και πενήντα χρόνια αδυνατεί να εφαρμόσει μια σωστή στρατηγική για την αποτίναξη του τουρκικού ζυγού από το νησί μας. Όμως, το συναίσθημα αυτό δεν πρέπει να μας καταβάλλει ούτε να μας οδηγεί σε παραίτηση. Με αισιοδοξία οφείλουμε να συνεχίσουμε τον αγώνα για την απελευθέρωση της πατρίδας μας. Η πίστη μας στην τελική δικαίωση μάς γεμίζει με θάρρος και ελπίδα ότι «πάλι με χρόνια με καιρούς, πάλι δικά μας είναι».

Λοιωνίου Βάνα και Λοδομουίδου Αλεξάνδρα Τ32

Ἐποὶ Πενταδάχτυλο

Πέρασ' ἡ ἔποχή ποὺ ἦσαν ἕνα παλληκαρόβουνο
ἀνάμεσα στὰ ἄλλα·
ἕνα ἀδέρφι τοῦ Τροόδου,
ἕνας ἀρφότεκνος τοῦ Ὀλύμπου,
ἕνας μυρωτικὸς κουμπάρος τοῦ Ταύγετου
ἢ ἕνας σύντεκνος τοῦ Ψηλορείτη.

Τὰ τελευταῖα χρόνια ἀλλοιώθηκες παράξενα.
Ἐγίνες εὐλογία πενταδάχτυλη ἱερόπρεπη
γιὰ τοὺς μισοὺς, ποὺ σὲ θωροῦν καὶ κλαῖνε.
Κι ἔγινες μούντζα μεγαλόπρεπη
καὶ φάσκελο ἀνοιχτοδάχτυλο
γιὰ τοὺς ἄλλους μισοὺς,
αὐτοὺς ποὺ σὲ χωρῖσαν βίαια ἀπ' τὰ παιδιὰ σου,
καὶ σὲ κοκκίνισαν μὲ μισοφέγγαρα,
χλευάζοντας τὶς ρίζες σου καὶ τὶς ἀγάπες τῆς καρδιάς σου.

Τοῦ Μητροπολίτη Πρωικοινοῦσου Γεωσίου

Ο Πενταδάκτυλος στην ποίηση του Κώστα Μόντη

Ο Πενταδάκτυλος πρωταγωνιστεί σε πολλά ποιήματα του Κώστα Μόντη και αποτελεί ένα από τα βασικά σύμβολα της ποίησής του. Στη σύντομη αυτή εργασία, θα εξετάσω συνοπτικά την παρουσία και τη λειτουργία του βουνού σε τρία ποιήματα.

Πρώτα, στο ποίημα «Στιγμές της Εισβολής», το ποιητικό υποκείμενο επικαλείται τον Πενταδάκτυλο γεμάτος απελπισία και τον παρακινεί να ανασηκώσει την πλάτη του και να αποτινάξει τον τουρκικό ζυγό. Ο τρόπος με το οποίο απευθύνεται στο βουνό (προσωποποίηση, αποστροφή σε β' πρόσωπο ενικού) δείχνει ότι τον θεωρεί οικείο του, συμπατριώτη του, αδελφό του και φίλο του. Η χρήση της αντωνυμίας «μου» είναι δηλωτική του άρρηκτου συναισθηματικού δεσμού μεταξύ ποιητικού υποκειμένου και Πενταδακτύλου, του οποίου η παρουσία δεσπόζει στο βόρειο τμήμα του νησιού, αλλά και στις ψυχές και τις αναμνήσεις των Κυπρίων. Ο Πενταδάκτυλος είναι η τελευταία ελπίδα που απομένει απέναντι στον εχθρό, αφού όλες οι προσπάθειες απόκρουσης των εισβολέων έχουν αποτύχει.

*Ανασέκωσε την πλάτη
κι' απόσεισέ τους, Πενταδάκτωδέ μου,
ανασέκωσε την πλάτη
κι' απόσεισέ τους.*

Στο ποίημα «Πενταδάκτυλος, Ιούλιος-Αύγουστος 1974», το ποιητικό υποκείμενο απευθύνεται και πάλι στο βουνό, με μια αποστροφή που θυμίζει περισσότερο μονόλογο εις εαυτόν, για να εκφράσει τον θυμό και την αγανάκτησή του για τη συνεχιζόμενη κατοχή, αλλά κυρίως για τους ίδιους τους Κυπρίους, οι οποίοι δεν φάνηκαν αντάξιοι του χρέους τους προς την πατρίδα. Η «ανεξήγητη» μέχρι εκείνη τη στιγμή «μούντζα της υψωμένης απαλάμης» του βουνού βρίσκει τη δικαίωσή της στη συνείδηση του ποιητικού υποκειμένου, γινόμενη ο δίκαιος κριτής που αποδίδει τις ευθύνες της τραγωδίας σε αυτούς που πρέπει, συμπεριλαμβανομένου και του ίδιου.

*Νά που χρειάστηκε τώρα
η μούντζα της απαλάμης σου,
να που ξηγήθηκε τώρα
η ανεξήγητη μούντζα της υψωμένης απαλάμης σου.*

Το ποιητικό υποκείμενο, ως Κύπριος και ως πνευματικός άνθρωπος, αναλαμβάνει αυτή την ευθύνη πρόθυμα. Η χρήση του α' πληθυντικού προσώπου δηλώνει emphaticά ότι δεν απαλλάσσει ούτε εξαιρεί τον εαυτό του από αυτή την ευθύνη.

*Μούντζωσε μας, Πενταδάκτωδε ακριβέ,
έτσι π' αφήσαμε τόσο άφρονα
να τουρκοπατηθείς!*

Στο ποίημα «Τρίτο Γράμμα στη μητέρα», ο Πενταδάκτυλος λειτουργεί ως το εμβληματικό σύμβολο της Κύπρου, η οποία υπέκυψε στη στρατιωτική υπεροχή των Τούρκων και γονατίζει κάτω από τη βαριά μπότα τους.

*Μητέρα, αν το βρεις βαρό το γράμμα μου,
είναι που σκόβει απάνω του ο Πενταδάκτυλος φορτωμένος Τούρκο,
αν το βρεις ασίκωτο,
είναι που γονατίζει απάνω του ο Πενταδάκτυλος φορτωμένος Τούρκο.
Είναι ένα μεγάλο πρόβλημα ο Πενταδάκτυλος, μητέρα.*

Με την επανάληψη της φράσης «ο Πενταδάκτυλος φορτωμένος Τούρκο» φαίνεται η απόλυτη κυριαρχία των Τούρκων στο νησί και το βάρος της ασήκωτης σκλαβιάς, που ο τόπος και οι άνθρωποι δεν μπορούν πια να βαστάξουν. Η επιβλητική παρουσία και θέα του βουνού, που στοιχειώνει καθημερινά τους Κυπρίους («και μας κοιτάζει... μολύβι στο στήθος μας»), θέτει όλους μας προ των ευθυνών μας και δεν μας επιτρέπει να ξεχάσουμε. Εν τέλει, ο Πενταδάκτυλος γίνεται η ίδια η συνείδηση της πατρίδας και σύμβολο αντίστασης, αγωνιστικότητας, ελευθερίας και χρέους.

*Στο κάτω-κάτω το Μόρφου δεν το βλέπουμε,
στο κάτω-κάτω την Κερύνεια δεν τη βλέπουμε,
την Αμμόχωστο δεν τη βλέπουμε,
όμως αυτός εί' εκεί απέναντί μας,
όμως αυτός είναι διαρκώς εκεί απέναντί μας,
και μας κοιτάζει, και μας κοιτάζει μ' ένα τρόπο...
και κάδεται βραχνάς και μοιόβι στο στήθος μας,
όμως αυτός εί' εκεί απέναντί μας,
και δεν μπορεί να κροβεί σαν το Μόρφου,
και δεν μπορεί να κροβεί σαν την Κερύνεια
και σαν την Αμμόχωστο.
Και λέει: «Λοιπόν»;
και μας ρωτά: «Λοιπόν»;*

Καταλήγοντας, παρατηρούμε ότι ο Πενταδάκτυλος αποτελεί ένα από τα βασικά μοτίβα και διαχρονικά σύμβολα της ποίησης του Κώστα Μόντη. Στη συνείδηση του ποιητή, η ιστορία και οι θρύλοι που συνδέονται με το βουνό, αλλά και η δεσπόζουσα θέση του στο κέντρο του νησιού συντελούν ώστε ο Πενταδάκτυλος να αποκτήσει και βαρύτητα και βάρος. Βαρύτητα στην ψυχή του και βάρος στη συνείδησή του. Αυτή ακριβώς η διπλή διάσταση περνά και στον συμβολισμό του Πενταδάκτυλου και είναι γι' αυτό νομίζω που τα σχετικά ποιήματα μάς συγκινούν και μας συνταράσσουν βαθύτατα, ακόμα και τα μικρά, ακαριαία του ποιήματα, κατά τρόπο ώστε να μας «ενοχλούν», να μας ελέγχουν, να μην μας αφήνουν να ξεχάσουμε (παρόμοια λειτουργία επιτελούν οι μέλισσες στο ποίημα του Παντελή Μηχανικού «Ονήσιλος»). Θα έλεγα εν τέλει ότι ο Πενταδάκτυλος ως σύμβολο προσδίδει μια επιπλέον λειτουργία στην ποίηση του Μόντη, που αποκαλύπτει την κοινωνική προοπτική του έργου του.

Καλλιόπη Ορέστης Τ33

στην ποίηση του Κώστα Μόντη

*«Ανασέκωσε την πλάτη
κι απόσεισέ τους,
Πενταδάχτοδέ μου.
Ανασέκωσε την πλάτη
κι απόσεισέ τους.»*

*Κώστας Μόντης,
Επιγμές της Εισβολής*

Το σχήμα και η ονομασία του Πενταδαχτύλου παραπέμπει στους Βυζαντινούς Χρόνους, όταν ο μυθικός ήρωας Διγενής Ακρίτας καταδίωκε έναν Σαρακηνό. Στην προσπάθειά του να δρασκελίσει το βουνό, ο γιγαντόσωμος ήρωας άρπαξε με την παλάμη του την κορυφή του βουνού, αφήνοντας για πάντα εκεί το αποτύπωμά του. Ο θρύλος αυτός, συνυφασμένος με την ιστορία και τις παραδόσεις της οροσειράς του Πενταδαχτύλου, μετέτρεψε το βουνό στις συνειδήσεις όλων των Κυπρίων σε ένα μνημείο πολιτισμού και σε ένα σύμβολο αγώνα και αντίστασης απέναντι σε κάθε εχθρό.

Ο Κύπριος ποιητής Κώστας Μόντης, ο ευαίσθητος ποιητής του Πενταδαχτύλου, αναδεικνύει τον Πενταδάχτυλο σε σύμβολο καρτερικότητας και υπομονής απέναντι στη συνεχιζόμενη τουρκική κατοχή. Το βουνό, που στην ποίησή του είναι ζωντανό και στενάζει κάτω από το βάρος του ξένου εισβολέα, μιλά την ίδια γλώσσα με τον ποιητή και επικοινωνεί μαζί του έτσι όπως μόνο τα πλάσματα που είναι φτιαγμένα από το ίδιο υλικό μπορούν να επικοινωνούν μεταξύ τους. Η αγανάκτηση και η πικρία με την οποία ξεχειλίζει η ψυχή του ποιητή μετατρέπονται σε ένα εναγώνιο παράγγελμα προς το βουνό να αποσεισεί από πάνω του τη βαρβαρότητα. Να τινάξει την περήφανη ράχη του και να αποτινάξει την επαίσχυντη σημαία του ψευδοκράτους και τη σοβινιστική επιγραφή που τη συνοδεύει. Η ψυχή του βουνού, που επικοινωνεί μυστικά με την ψυχή του ποιητή, γίνονται ένα. Στην ποίηση του Μόντη ο Πενταδάχτυλος δεν είναι βουνό. Είναι ο φίλος, ο συγγενής και ο αδελφός, είναι η μόνη περηφάνεια που μας απομένει, όταν όλα φαίνεται ότι έχουν πια χαθεί. Είναι η παντοτινή υπόσχεση ότι θα γυρίσουμε.

Μπαχτεριαγιάν Λουουγίδα, ΤΟ2

Συνομιλώντας με έναν σύγχρονο Ακρίτα

Ο παππούς μου κατάγεται από την κωμόπολη της Αθηνού, που βρίσκεται στα νότια της πεδιάδας της Μεσαορίας και μετά το 1974 εντός της νεκρής ζώνης. Η ιστορία της Αθηνού διαρκεί όσο και η ιστορία του Ελληνισμού στην Κύπρο. Η ίδρυσή της ανάγεται στην Ύστερη Εποχή του Χαλκού, όταν μετά τον Τρωικό Πόλεμο η Κύπρος αποικίστηκε και εξελληνίστηκε από τους Μυκηναίους, οι οποίοι ίδρυσαν στο νησί τις πρώτες πόλεις - βασιλεια. Ανάμεσά τους και το βασίλειο των Γόλγων, που κατά την παράδοση ίδρυσε ο Γόλγος, γιος του Άδωνη και της Αφροδίτης. Οι Γόλγοι έγιναν στην αρχαιότητα πανελλήνια γνωστοί από τη λατρεία της θεάς Αφροδίτης, που τιμούνταν εκεί πριν εισαχθεί η λατρεία της στην Πάφο.

Η σημερινή Αθηνού, λίγο νοτιότερα από τη θέση των αρχαίων Γόλγων, φαίνεται να έχει το όνομα αυτό (αμφιβόλου ετυμολογίας) από τα πρώτα χρόνια της Φραγκοκρατίας. Η εργατικότητα και η φιλομάθεια των κατοίκων της την διέκριναν από νωρίς στη συνείδηση όλων των Κυπρίων, αλλά και των επισκεπτών της. Ήδη στις αρχές του 20^{ού} αιώνα είχε αναδειχθεί στην δεύτερη αγροτική πρωτεύουσα της Μεσαορίας. Ο αγροτικός συνδικαλισμός έχει τις ρίζες του επίσης εκεί.

Μετά την εισβολή του 1974, το 65% περίπου της γης της Αθηνού (κυρίως γεωργικές εκτάσεις) τελεί υπό τουρκική κατοχή. Παρ' όλ' αυτά, οι Αθηνίτες παραμένουν στο χωριό τους σαν σύγχρονοι ακρίτες που φυλάσσουν Θερμοπύλες, χωρίς να πτοούνται από τα στρατεύματα της κατοχής, που τους περικυκλώνουν. Ορθώνουν περήφανοι το ανάστημά τους στον Τούρκο εισβολέα και διατρανώνουν περίτρανα ότι δεν φοβούνται. Ζουν, δημιουργούν και αναπτύσσονται στη γη που τους γέννησε, συνεχίζοντας τον πολιτισμό που ξεκίνησε εκεί πριν από 3000 χρόνια.

Ο παππούς μου, ένας από τους ακρίτες αυτούς, έζησε την τουρκική εισβολή από πολύ κοντά, ως στρατιώτης υπερασπιζόμενος την πατρίδα του απέναντι στον βάρβαρο εισβολέα. Πολλές φορές μου αφηγήθηκε ιστορίες από τον πόλεμο, αλλά και από τη ζωή του στο χωριό πριν και μετά την εισβολή. Από τις αφηγήσεις του, μου έκανε πάντα εντύπωση ο τρόπος με τον οποίο μου μιλούσε για τους Τουρκοκυπρίους, προς τους οποίους δεν αισθάνεται καμία έχθρα, αλλά και η ελπίδα που συντηρεί, παρά το γεγονός ότι έζησε τον πόλεμο και τις τραγικές του συνέπειες, ότι μια μέρα θα ξαναρθεί στον τόπο η ειρήνη. Η πίστη του αυτή εμπνέει και σε μένα την ελπίδα και με γεμίζει με καρτερία και δύναμη.

«Η μητέρα μου είχε τουλάχιστον τέσσερις «Τουρκούες» (Τουρκάλες) από τα γύρω χωριά, που τις εκπαίδευε να ράβουν ρούχα, αφού ήταν «ράφταινα» (μοδίστρα) και έραβε γυναικεία ρούχα. Οι σχέσεις μας με τους Τουρκοκυπρίους ήτανε πάρα πολύ καλές. Πηγαίναμε σπίτι τους για φαγητό και αυτοί στα δικά μας και αλληλοβοηθιόμασταν. Τουλάχιστον εμείς στην Αθένου έτσι ήμασταν. Δεν είχαμε καμιά διαφορά με τους Τουρκοκυπρίους. Ήμαστε σαν τα αδέρφια. Τα προβλήματα ξεκίνησαν όταν μπλέχτηκαν οι Τούρκοι... Με την Τουρκία να μην αφήνει τους Τουρκοκυπρίους να πλησιάσουν να κάνουμε κάποια λύση και να επιμένει να κάνει διχοτόμηση, πώς θα έρθει λύση; Εμείς θέλουμε λύση αλλά πώς θα γίνει; Πάντως πιστεύω ότι κάποτε κάπως θα αλλάξουν τα πράγματα. Όμως αυτή τη στιγμή, όπως ζουν οι Τουρκοκύπριοι απ' εκεί και εμείς απ' εδώ, οι επαφές και οι φιλίες θα ξεχαστούν.»

Μοδιονάς Μιχαήλης, Τ32

Άγιος Φωκάς, Αθένου

Μαρτύρων Γη

[Α΄ Βραβείο στον Διαγωνισμό της Αρχιεπισκοπής]

Χάραξε μαύρο πρωινό * Δόλια εκείνη η μέρα,
Μισός αιώνας πέρασε * μα ήλιος δεν εφάνη.

Γέμισ' η θάλασσα σκιές * μικρές, μικρές κουκκίδες,
Έφθασε, φθάνει ο όλεθρος * κοντεύει η σταύρωσή μας.

Άκου κραυγές και κλάματα * Άκου, Θεέ πατέρα,
Σχίζουν ριπές τον ουρανό * το θέρος του θανάτου.

Άκου του Χρυσοσώτηρος * τη βροντερή καμπάνα,
Την προσευχή του Χριστιανού * τον πόνο των Ελλήνων.

Άκου της μάνας τον λυγμό * άκου της γραίας τον θρήνο,
Το κλάμα των μικρών παιδιών * το κλάμα όλου του έθνους.

Κοίταξε πλήθος τους πιστούς * Αφήνουν τα χωριά τους
Κρατώντας Ευαγγέλια * κλαίνε ψαλμούς σ' Εσένα.

Αγροίκα σμήνος κόρακων * που έκαψαν το χώμα,
Κοίτα το αίμα των Ρωμιών * που ρέει σαν ποτάμι.

Αντίκρισε τους μάρτυρες * που δίνουν την ψυχή τους
Στέκουν σαν βράχοι άρρηκτοι, * παιδιά του Λεωνίδα

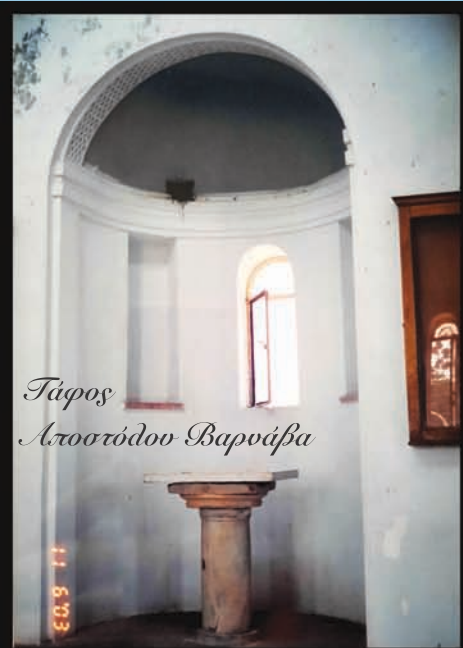
Εμφύχωσε τους γέροντες * που στέκουν και φυλάνε,
Ανάπαυσε τους ήρωες * που επέσαν για το φως.

Στρέψε το βλέμμα Σου ξανά * στη ματωμένη μάνα
Απέμεινε στέκει μισή * Αντίκρισε την Κύπρο.

Νήσος εσύ του Ονήσιλου * Ω νήσος των Αγίων,
Τα δάκρυά σου στέρεψαν * καρτερικά προσμένεις.

Μαρτύρων Γη αγνάντευε * θα έρθει εκείνη η μέρα.
Ηρώων Γη ατένιζε * Ο ήλιος θ' ανατείλει.

Νάτσιος Μιχαήλ Αγγελός, Τ33

*Τάφος
Αποστόλου Βαρνάβα*

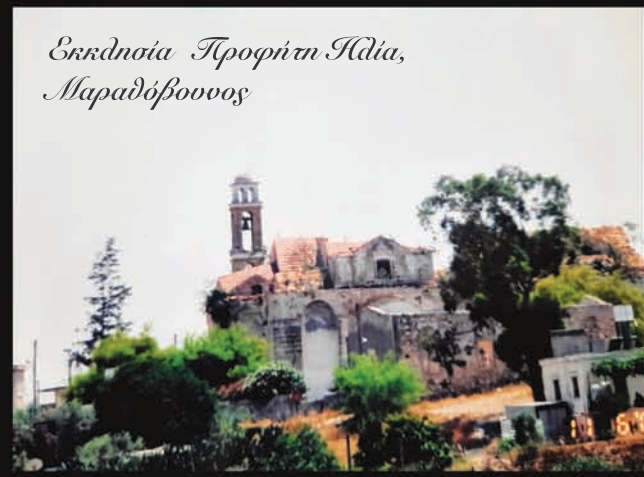
Εκκλησία, Παναγία στους Λτόδους

Κύπρον οὐ μ' ἔθέσπισεν...

Εορπιδίης, Εδέον (Πρόδρομος)

Αρχαία Σαλαμίνα

*Εκκλησία Προφήτη Ηλία,
Μαραδόβουνας*

Βοδερκή Αγίας Αικατερίνης, Σαλαμίνα

*Εκκλησία,
Αποστόλου
Βαρνάβα,
Αγιοχωστός*

Τοιχογραφία στη Λαδαμίνα

...ή μνήμη όπου και να την άγγίζεις πονεί...

(Τ. Σεφέρης, Μνήμη Α')

*Εκκλησία
Αποστόλου
Βαρνάβα,
Αγιοχωστός*

Αρχαία Λαδαμίνα

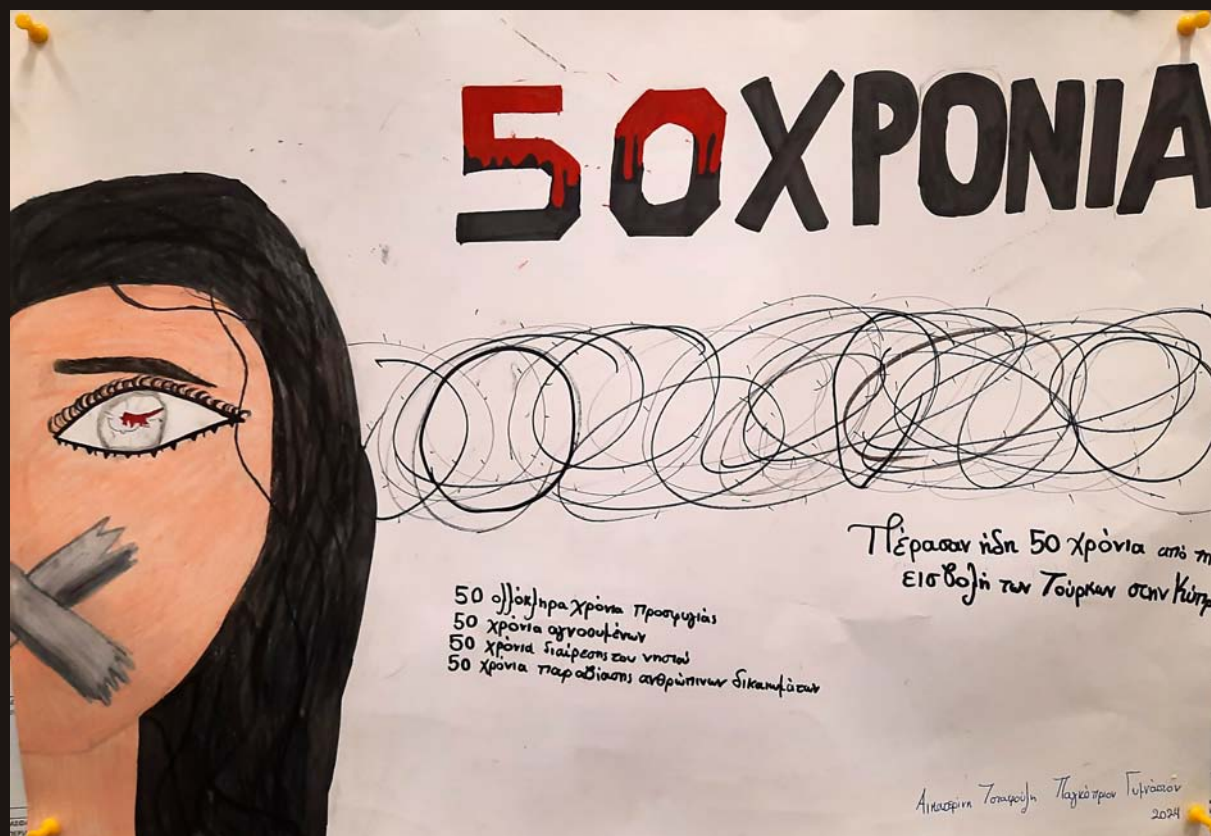

Αγιοχωστός

Φωτογραφίες από τη Δέσποινα Αθανασοπούδου, Ξυδόλογο-Θεατροδόγο

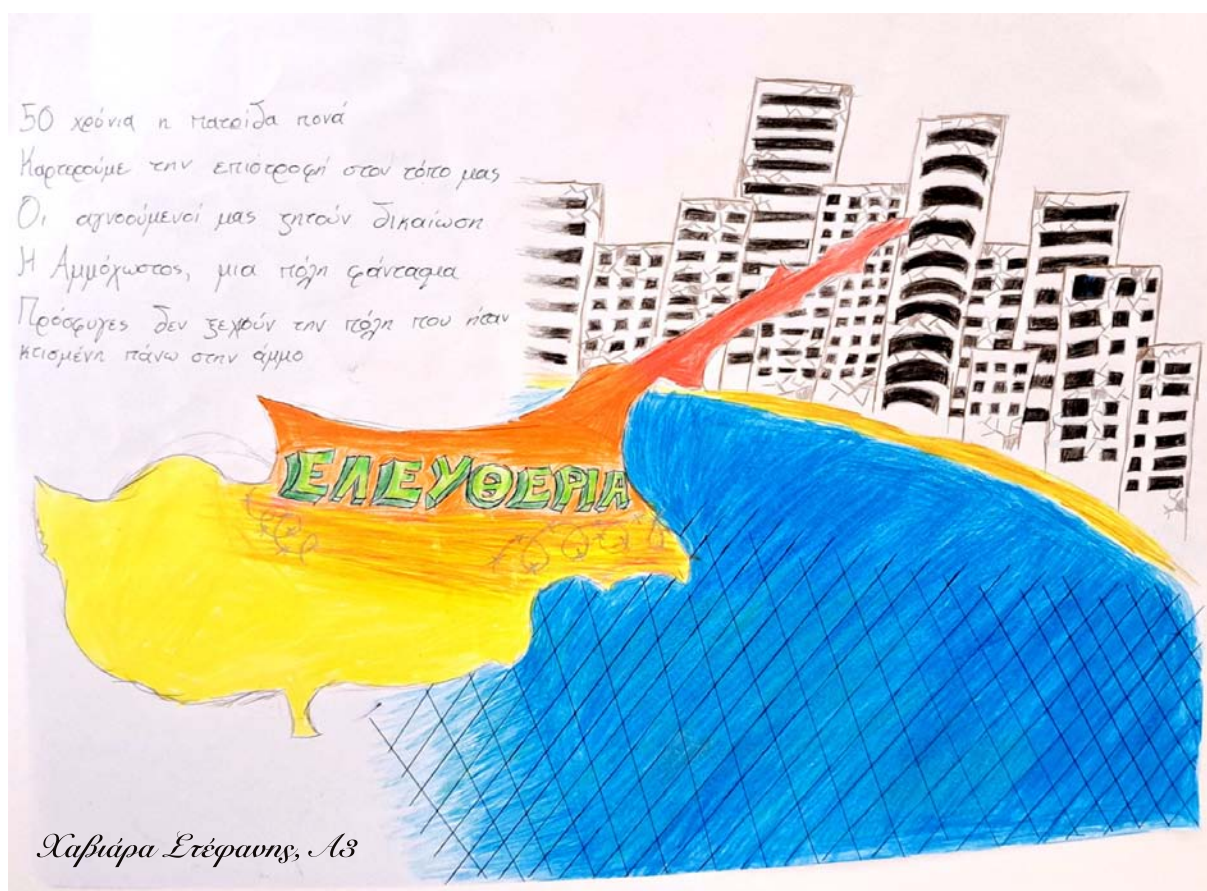
“Να ιδώ ποιος είμαι ζύγωσα και πούθε το χώμα μου κρατά”

Κίβοντας Χαραλαμπίδης

50 Χρόνια Μετά,
η Πατρίδα ακόμη πονά,
αλλά ο Αγώνας
συνεχίζεται

ΕΠΙΣΚΕΨΗ ΣΤΑ ΚΑΤΕΧΟΜΕΝΑ

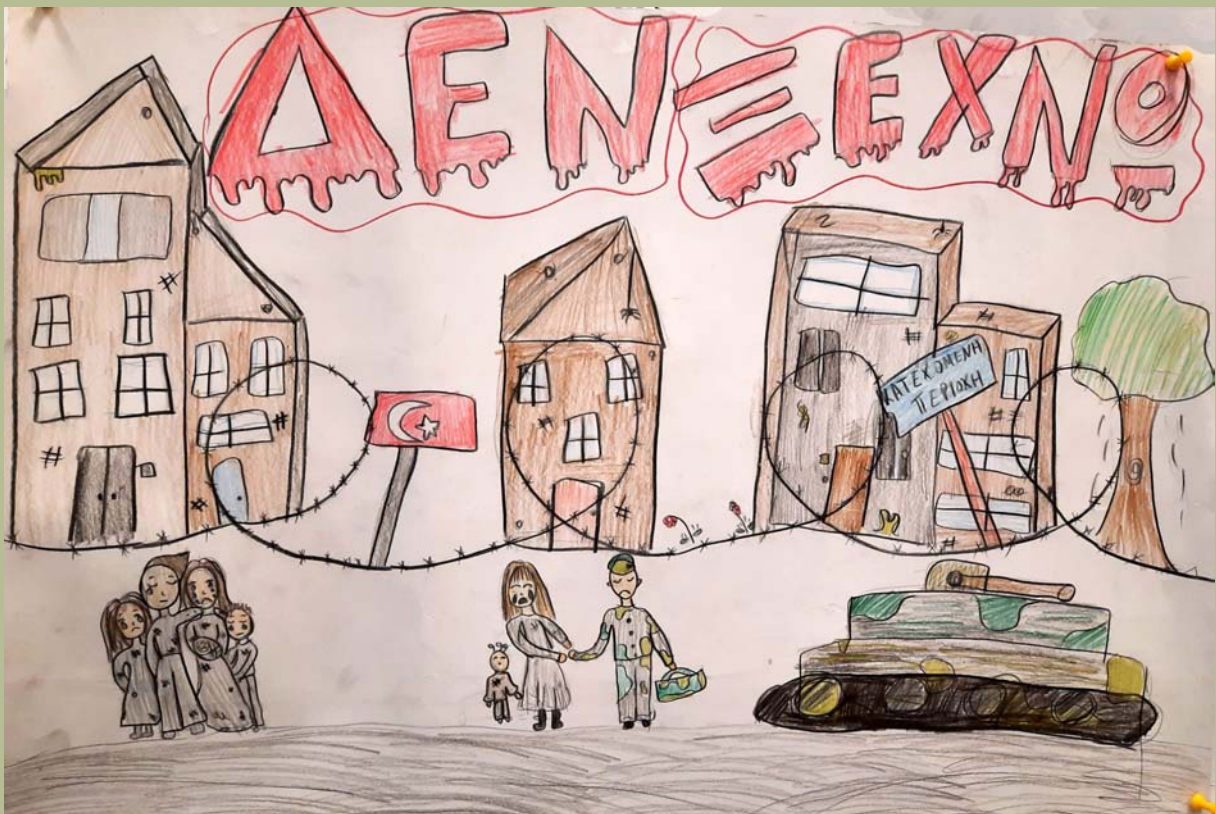
Κατά την ταπεινή μου άποψη οι Κύπριοι, αλλά και όλοι οι Έλληνες που επισκέπτονται την Κύπρο, δεν πρέπει και είναι αδικαιολόγητο να πηγαίνουν στα κατεχόμενα. Δεν αναφέρομαι στους ανθρώπους οι οποίοι είναι πρόσφυγες και πηγαίνουν εκεί για να δουν το σπίτι τους. Αναφέρομαι σε αυτούς οι οποίοι, λόγω του ότι στα κατεχόμενα η βενζίνη, το φαγητό, τα μαγαζιά και οι διακοπές είναι φθηνότερα από την ελεύθερη Κύπρο, πηγαίνουν εκεί για να ψωνίσουν και να διασκεδάσουν. Δυστυχώς δεν σκέπτονται ότι αυτό το μικρό ταβερνάκι στα παραθαλάσσια της Αμμοχώστου ανήκει σε έναν συμπατριώτη τους, που αναγκάστηκε να ξεριζωθεί με βίαιο τρόπο από τη γη του το 1974. Δεν σκέπτονται ότι τα χρήματα που θα αφήσουν στον Τούρκο «ιδιοκτήτη», για να απολαύσουν το ψαράκι τους με θέα το κάστρο της Κερύνειας, γεμίζουν τα ταμεία του Αττίλα και γίνονται όπλα που μπορεί να στραφούν εναντίον μας. Δεν σκέπτονται ότι η επίδειξη διαβατηρίου στις παράνομες αρχές των κατεχομένων για την είσοδο στα κατεχόμενα, λες και πηγαίνεις σε μια άλλη χώρα, ισοδυναμεί με αναγνώριση του ψευδοκράτους. Δεν σκέπτονται ότι τα ξενοδοχεία στα οποία απολαμβάνουν «φθηνές» διακοπές και τα καταστήματα στα οποία ψωνίζουν είναι κλεμμένα ή χτίστηκαν σε κλεμμένη γη. Χιλιάδες άνθρωποι έδωσαν τη ζωή τους για να υπερασπιστούν αυτό τον τόπο το 1974 και τώρα πηγαίνεις εσύ και με τη στάση σου εγκρίνεις αυτό το έγκλημα, σαν να λες στην Τουρκία ότι καλά έκανε, λες και εμείς τον τόπο μας δεν ξέραμε να τον αξιοποιήσουμε, λες και μας περίσσευε.

Χριστοφία Μοριάνη, Β'03

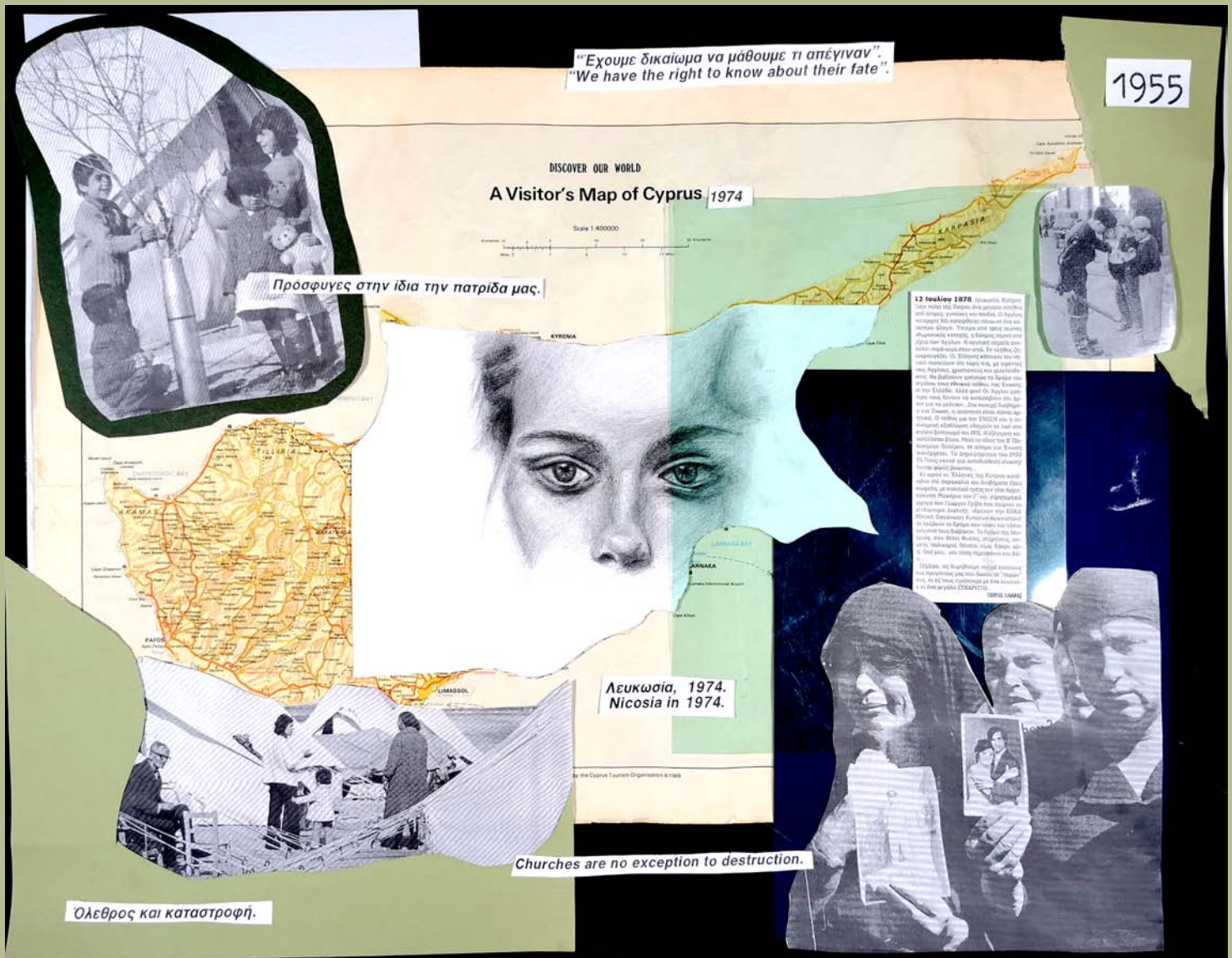
Χατζησωσώω Νανάδια Β3

Βερουκίης Πορφυρίδου, Α3

Γνωρίζω-Δεν Ξεχνώ-Διεκδικώ

Αδελφόρα Χριστοδούδου Τ11

Δεν Ξεχνώ την Κερύνεια

«Λαός που ξεχνά την Ιστορία του
είναι καταδικασμένος
να την ξαναζήσει.»

Τζορτζ Σανταγιάννα
1863-1952, Φιλόσοφος

Κύπρος

50

χρόνια

Εισβολής και Κατοχής

Μνήμες και Προσδοκίες

ΚΥΠΡΟΣ, 50 ΧΡΟΝΙΑ ΕΙΣΒΟΛΗΣ και ΚΑΤΟΧΗΣ

Μνήμες και Προσδοκίες

Η Κύπρος συμπληρώνει φέτος 50 χρόνια εισβολής και κατοχής. Το διάστημα αυτό δημιούργησε πολλές προσδοκίες σε όλους μας. Από το 1974 που η Τουρκία εισέβαλε στο νησί μας κατακτώντας το 37% των εδαφών μας ως σήμερα παραμένουμε η μόνη διαιρεμένη χώρα της Ευρώπης. Οι πρόσφυγες θυμούνται ακόμα την εισβολή, ζώντας τις τραγικές επιπτώσεις της στην προσφυγιά. Ένας από αυτούς είναι ο παππούς μου. Ένας άνθρωπος που σπάνια μιλά για εκείνον τον μαύρο Ιούλη. Αυτή λοιπόν είναι η μαρτυρία του, οι μνήμες και οι προσδοκίες του 50 χρόνια μετά. Ο παππούς μου τον Ιούλιο του 1974 ήταν 24 χρονών, φρεσκοπαντρεμένος, με ένα παιδί ενός μηνός. Γεννήθηκε στην Αθένου και παντρεύτηκε στο χωριό Κατωκοπιά της Μόρφου, όπου μετακόμισε το 1973. Ένα χωριό που αγάπησε από την πρώτη στιγμή. Ζούσε με τη γιαγιά μου στο νεόκτιστο σπίτι τους, τριών υπνοδωματίων, αρκετά μεγάλο, πλήρως επιπλωμένο και με όλες τις ανέσεις της εποχής. Το σπίτι είχε περβόλι γύρω του και κάθε άνοιξη η γιαγιά μου θυμάται ότι μοσχομύριζε το σπίτι από τις λεμονιές.

Στις 15 Ιουλίου του 1974 στις 08:20 το πρωί ήταν η τελευταία φορά που πήγε στη δουλειά του στη Λευκωσία. Τις επόμενες μέρες όλες οι δουλειές είχαν κλείσει. Καμιά ενημέρωση, ούτε από το ραδιόφωνο ούτε από τις φημερίδες. Στις 20 Ιουλίου κηρύχθηκε η επιστράτευση. Αυτή ήταν η οδηγία και αυτό έκανε. Δήλωσε παρών στο καθήκον του να πολεμήσει για την πατρίδα του. Ακούγοντας τα αεροπλάνα, αποχαιρέτησε τη γυναίκα του, εκείνη μόλις 20 χρονών, και τον γιο του και έφυγε για το Βαρώσι.

Στο Βαρώσι όπου παρουσιάστηκε όλο το στρατόπεδο ήταν παρατεταγμένο μπροστά από τα τείχη. Επικρατούσε «άκρα του τάφου σιωπή» μέχρι το μεσημέρι που άρχισε ο πανικός. Μετά την πρώτη σφαίρα ακολούθησε καταιγισμός. Την επομένη το πρωί ήταν πλέον επίσημο: Ξεκίνησε ο πόλεμος! Για τον πόλεμο ο παππούς μου δεν μιλά. Μόνο γεμίζουν τα μάτια του και λέει: «εγώ γύρισα»... Η γιαγιά μου μετά την κήρυξη του πολέμου κατέφυγε με την οικογένειά της στην Ποταμιού, όπου τους φιλοξένησε ένας θείος της. Εκεί έμειναν τους πρώτους μήνες μετά το κακό. Ο παππούς πηγαينوερχόταν, ώσπου αποφάσισαν να εγκατασταθούν στη Λευκωσία. Αρχικά, νοίκιασαν ένα σπίτι στην περιοχή του Αγίου Δομετίου. Τον Αύγουστο του 1975 άκουσαν ότι πολλοί πρόσφυγες πήγαν στην περιοχή Μετοχίου και εγκαταστάθηκαν στα περίπτερα της τότε Κρατικής Έκθεσης. Από στόμα σε στόμα. Εκεί, έχτισαν μόνοι τους μια παράγκα, ένα δωμάτιο πέντε επί πέντε. Οι συνθήκες ήταν πολύ άσχημες. Κουβαλούσαν νερό με τα χέρια. Άναβαν φωτιά για να πλύνουν τα ρούχα τους. Άγνωστοι ανάμεσα σε αγνώστους με ένα μόνο κοινό, την προσφυγιά, την απώλεια. Οι χειμώνες γίνονταν ακόμη πιο δύσκολοι. Λάσπες παντού. Λιγοστές οι κουβέρτες και τα παπλώματα. Ότι τους είχαν δώσει οι συγγενείς της γιαγιάς μου, που ζούσαν στην Λευκωσία και ήταν ευκατάστατοι. Το 1977 γεννήθηκε ο δεύτερος μου θείος, στην παράγκα.

Το 1979 μετακόμισαν στον προσφυγικό συνοικισμό. Πάλι άγνωστοι ανάμεσα σε αγνώστους. Με δύο παιδιά που σύντομα θα γίνονταν τρία, αφού το 1980 γεννήθηκε η μαμά μου. Οι δυσκολίες αμέτρητες. Βοήθεια από κανέναν. Παρ' όλα αυτά, μεγάλωσαν τέσσερα παιδιά, τα σπούδασαν και τους πρόσφεραν όσα περισσότερα μπορούσαν.

Πενήντα χρόνια μετά, ο παππούς μου ακόμα περιμένει. Μετράει μέρες, μήνες, χρόνια που είναι μακριά από το σπίτι του. Ο παππούς μου ελπίζει ακόμη, ενώ αναρωτιέται αν το «όλοι οι πρόσφυγες στα σπίτια τους» σημαίνει όντως επιστροφή στις πατρογονικές εστίες ή στην αιώνια κατοικία, όπως συνέβη με τους περισσότερους πρόσφυγες. Ένα ερώτημα που μάλλον θα μας απαντήσει ο χρόνος.

Γιοσηφίδης Κωνσταντός Ανδρέας, Α03

Χριστοδούδου Νεφέλη, Β03

Χρόνια Αξόδευτα

Το Βραβείο Ποίησης στον Διαγωνισμό της Αρχιεπισκοπής

Μες της φυλακής τα χάλκινα
μπουντρούμια
Σημαίες ποδοπατημένες
παρασυρμένες απ' την ρεματιά
Στον ματωμένο τους θύλακα
τα όπλα κάποτε σίγησαν
Μα οι δυναμίτες της ψυχής
όλο μας το είναι λύγισαν
Σημαίες ποδοπατημένες
κυματίζουν στην Κερύνηια
Ακυβέρνητα πλοία πλάι πλάι
Δίχως φωνή, δίχως βουλή
σ' ετούτη την πατρίδα
Αδικαίωτες ψυχές,
σκισμένες, μαραμένες
Τον εαυτό τους στιγματίζουν
Και σε δρόμους από ασφαλτο
ρωγμές σχηματίζουν
Και απ' τον πόνο ταξιδεύουν
στον Πενταδακτύλου τις κορφές
Στης Αμμοχώστου τη
ματωμένη πυξίδα
Σαστισμένες ματιές φωτίζουν
τη νυχτιά
Ακυβέρνητα καράβια,
ακυβέρνητες ψυχές
Χαμένες στον ορίζοντα
κουκκίδες
Απώλεια παράπλευρη η μάνα
που το όνομα του γιου της
ψιθυρίζει

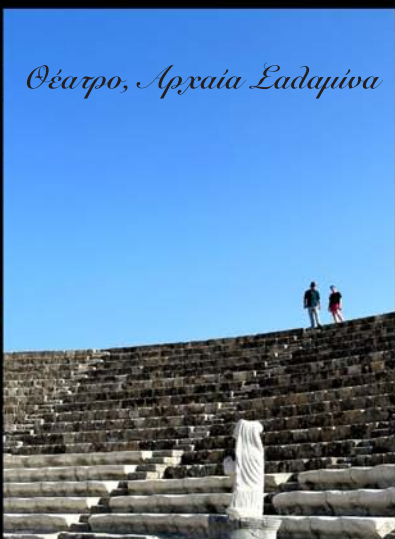
Μα η απάντηση δεν θα' ρθει
ποτέ
Μένει μονάχα η ψυχή που τη
σφαίρα εξοστρακίζει
Κι όλα του πόνου τα παραμύθια
τελειωμό δεν έχουν
Μα σε κάποιους αιωνίως την
τέρψη θα παρέχουν
Μες της κατακόμβης την
χάλκινη αψίδα
Βομβαρδισμένες στιγμές
στραγγισμένες απ' τα δεινά
Της προσφυγιάς τον καημό τα
όπλα δεν σκοτώνουν
Μα τα χρόνια τα αξόδευτα σαν
τα καρφιά πληγώνουν
Τοπίο ανέκφραστο, τοπίο
λησμονημένο
Σαν παιδί αγέλαστο στα μαύρα
είσαι ντυμένο
Στου μαρασμού τον τελειωμό
άντρες άοπλοι μένουν
Θολές εικόνες στο μυαλό
συντροφιά παραμένουν
Απ' τα Λιβερά ως την Κοντέα
Απ' τα Καζιβερά ως την Κυθρέα
Η πατρίδα δεν μικραίνει
Να μοιράζεται δεν ξέρει
Στέκει εκεί και υπομένει.
Περιμένει.
Επιμένει.

Παπανικολάου Χρίστος, Β03

1974-2024

50 Χρόνια
ΔΕΝ ΞΕΧΝΩ

ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΡΙΖΟΚΑΡΠΑΣΟΥ

Φωτογραφίες από τον Μάριο Κίνουσαντινο, Γιδόδογο-Ποδοποιό

50 χρόνια από τη βάρβαρη τουρκική εισβολή

Σκέψεις, συναισθήματα και προοπτικές

Πενήντα χρόνια συμπληρώνονται φέτος από την τουρκική εισβολή και την παράνομη κατοχή των εδαφών μας. Πενήντα χρόνια κατοχής του βόρειου τμήματος του νησιού μας: από τη Μόρφου, την Κερύνεια και την Αμμόχωστο ως τον Απόστολο Ανδρέα. Οι σκέψεις και τα συναισθήματά μου είναι πολλά.

Σκέφτομαι ότι πενήντα χρόνια τώρα το νησί μου είναι διαιρεμένο στα δύο. Ότι η μόνη διαιρεμένη πόλη στην Ευρώπη και στον κόσμο ολόκληρο είναι η Λευκωσία. Ότι έχουν περάσει πενήντα χρόνια προσφυγιάς. Τρεις γενιές και μαζί με την δική μου τέσσερις. Ότι πενήντα χρόνια μετά ακόμη ψάχνουμε τα οστά των αγνοουμένων μας. Ότι οι Τούρκοι κατακτητές κατέστρεψαν και συνεχίζουν να καταστρέφουν την πολιτιστική μας κληρονομιά.

Όλες αυτές οι σκέψεις με κάνουν να αναρωτιέμαι πόσα ακόμα χρόνια τα εδάφη μας θα είναι σκλαβωμένα. Για πόσα ακόμα χρόνια δεν θα μπορώ να επισκέπτομαι, να ζω και να χρησιμοποιώ την περιουσία που μου ανήκει. Μέχρι πότε θα παραβιάζεται το ανθρώπινο δικαίωμά μου για ελεύθερη διακίνηση στη γη των προγόνων μου; Για πόσα ακόμα χρόνια θα παραγνωρίζονται τα ψηφίσματα του Ο.Η.Ε.; Για πόσα ακόμα χρόνια ο κυπριακός λαός θα αγωνίζεται για μια δίκαιη λύση; Σκέφτομαι όλα τα πιο πάνω και κατακλύζομαι από ποικίλα συναισθήματα. Συναισθήματα λύπης, αγανάκτησης, θυμού, αλλά συνάμα και συναισθήματα αισιοδοξίας και αγωνιστικότητας. Λύπη για τον τόπο μου, για τη στέρηση των δικαιωμάτων μου, αγανάκτηση και θυμό για τον εισβολέα και την τουρκική κατοχή, αλλά και μια κρυφή ελπίδα που εμπνέει αγωνιστικότητα, ότι «πάλι με χρόνια και καιρούς πάλι δικά μας είναι». 1974-2024: Μισός αιώνας κατοχής. Ως πότε;

Γιάννου Κωνσταντίνος, Τ33

2024. Βρισκόμαστε ήδη 50 έτη μετά από τα τραγικά γεγονότα του 1974. Εισβολή, αγνοούμενοι, πρόσφυγες... πληγές που μαύρισαν την καρδιά του κυπριακού λαού, τον γέμισαν με αβάσταχτο πόνο, τον σημάδεψαν. Η μάνα που έχασε το παιδί της, το κοριτσάκι που έχασε τον πατέρα του, ο τίμιος γεωργός που έχασε τη γη του, ο Κύπριος που έχασε τη μισή του πατρίδα! Οι σειρήνες ηχούν τα χαράματα της 20^{ης} Ιουλίου προαναγγέλοντας την συμφορά και τα βάσανα που θα ακολουθήσουν τον επόμενο μισό αιώνα. Εδώ πιο κάτω, στο παγωμένο στον χρόνο Διεθνές Αεροδρόμιο Λευκωσίας, περιμένει με ανυπομονησία, «έτοιμο», το Trident των Κυπριακών Αερογραμμών, να ξανανοίξει τα φτερά του για να συνδέσει την επανενωμένη πρωτεύουσα με τον υπόλοιπο κόσμο, φορώντας με περηφάνεια το ιπτάμενο αγρινό. Μας φωνάζει «Δεν ξεχνώ, δεν ξεχνώ! Έχετε αφήσει την ψυχή σας μέσα...». Βρίσκει ολοένα και λιγότερη απόκριση, καθώς αργοπεθαίνει στον εγκαταλελειμμένο αεροδιάδρομο. Ο Πενταδάκτυλος, με χαμηλωμένο το βλέμμα, δεν θέλει να πει αντίο.

Γοάδαβος Δημήτρης, Τ33

50 χρόνια από τότε που το νησί μας ακρωτηριάστηκε στα δύο. 50 χρόνια από τότε που ατενίζουμε τον σκλαβωμένο Πενταδάκτυλο ξέροντας πως είναι δικός μας. 50 χρόνια από την τραγωδία που στιγμάτισε ανεξίτηλα την ένδοξη ιστορία της Κύπρου μας. 50 χρόνια από την τουρκική εισβολή. 50 χρόνια και όμως οι πληγές που άφησε είναι ακόμη ανοιχτές, αγιάτρευτες.

Η βαρβαρότητα του τουρκικού στρατού στις 20 Ιουλίου 1974 οδήγησε στον βίαιο ξεριζωμό 200.000 Ελληνοκυπρίων, οι οποίοι αναγκάστηκαν να γίνουν πρόσφυγες στην ίδια τους την πατρίδα, να ξεκινήσουν από το μηδέν, με τις περιουσίες τους στα χέρια του παράνομου κατακτητή, με την ψυχή τους να βρίσκεται στα κατεχόμενα σπίτια τους, με τις αναμνήσεις να τους βασανίζουν αδιάκοπα, προσπαθώντας να ξανακτίσουν τη ζωή τους. Οι πόλεις και τα χωριά του βόρειου τμήματος του νησιού ξεκίνησαν να εκτουρκίζονται, ισοπεδώνοντας έτσι χιλιάδες χρόνια πολιτισμού και ιστορίας και χτυπώντας ανελέητα την εθνική συνείδηση του κυπριακού λαού.

Από ανθρωπιστικής πλευράς, το δράμα των αγνοουμένων είναι ίσως η πιο τραγική πτυχή της τουρκικής εισβολής. Από ένα σύνολο που ξεπερνά τους 1500 αγνοούμενους, μισό αιώνα μετά η τύχη των περισσοτέρων δεν έχει ακόμα εξακριβωθεί. Φωτογραφίες με μάνες και παιδιά που αναζητούν κλαίγοντας τα αγαπημένα τους πρόσωπα δεν αφήνουν καμιά ψυχή ανέγγιχτη. Γονείς έχασαν παιδιά, παιδιά μεγάλωσαν δίχως πατέρα, γυναίκες μεγάλωσαν τα παιδιά τους μόνες, δίχως σύζυγο... Αυτοί οι άνθρωποι πέρασαν τη ζωή τους ανήσυχτοι και ταραγμένοι, μη μπορώντας να διώξουν τα ερωτήματα που τους βασάνιζαν. Πού βρίσκεται τώρα; Τι κάνει; Και το κυριότερο... είναι ζωντανός; Περίμεναν όλη τους τη ζωή με φόβο και ελπίδα ότι μια μέρα θα άκουγαν επιτέλους νέα τους, αν και ήξεραν μέσα τους, ότι όσο περνούσαν τα χρόνια λιγότευαν οι πιθανότητες να τους ξανααντικρίσουν. Και δυστυχώς, στις πλείστες των περιπτώσεων, είχαν δίκαιο.

Με την πάροδο του χρόνου και την ανεπιτυχή αντιμετώπιση του προβλήματος από τις κυπριακές κυβερνήσεις και την Ευρωπαϊκή Ένωση, βλέπουμε το κυπριακό ζήτημα να διαιωνίζεται και την εύρεση λύσης να φαντάζει σαν κάτι το ουτοπικό. Η αισιοδοξία των Κυπρίων αργοπεθαίνει καθώς παραδίνονται στη μοίρα τους. Το Κυπριακό Ζήτημα, ενώ θα έπρεπε να αποτελεί πρωταρχικό μέλημα κάθε Κυβέρνησης, δεν απασχολεί πλέον με το ίδιο ενδιαφέρον την επικαιρότητα.

Το πέρασμα μισού αιώνα από την τουρκική εισβολή σημαίνει ότι οι γενιές των Ελλήνων της Κύπρου που σημαδεύτηκαν από τα τραγικά γεγονότα και βίωσαν από πρώτο χέρι τις ολέθριες συνέπειές τους σιγά σιγά φεύγουν από τη ζωή. Στα επόμενα χρόνια, οι νέες γενιές θα είναι ξένες προς τα γεγονότα και ανοίκειες προς την κατεχόμενη γη μας. Ως εκ τούτου, το ζήτημα σιγά σιγά θα ξεχαστεί και η τουρκική κυριαρχία θα εδραιωθεί στο βόρειο ήμισυ της Κύπρου. Προκειμένου, λοιπόν, να αποσοβηθεί ο κίνδυνος αυτός, είναι εκ των ων ουκ άνευ οι παλαιότερες γενιές να μεταλαμπαδεύσουν στους σημερινούς νέους την άσβεστη φλόγα του πόθου τους για επιστροφή. Μόνο έτσι ο κυπριακός λαός θα συνεχίσει να αγωνίζεται με σθένος για την ελευθερία του τόπου μας, ακολουθώντας τα χνάρια των ένδοξων προγόνων του. Είναι καιρός οι μέλισσες που έστειλε ο Ονήσιλος να μας αφυπνίσουν. Ας ενστερνιστούμε το βαρυσήμαντο «Δεν Ξεχνώ», οραματιζόμενοι ένα καλύτερο μέλλον για την Κύπρο μας.

Kaddi Lofia, T33

Λιάτρυ Αγιάδας, Β61

Δεν μετρίεται με τον πήχη η πατρίδα

[Με αφορμή το ποίημα του Θοδόση Νικολαΐδη, *Κοπριακή Συμφωνία*]

Περνάω μέσα από καταπράσινα δάση, ανάμεσα σ' ανθισμένες πεδιάδες
κοιτάω τον καταγάλανο ουρανό κι αναρωτιέμαι.

Άραγε αυτό είναι η πατρίδα;

Τα δάση, τα χωράφια, οι πεδιάδες, τα βουνά; Ένα κομμάτι γης είναι η πατρίδα;

Ανέβηκα σε εκείνο το βουνό

που έχει τα χρώματα της πατρίδας μου.

Λευκό, σαν τον διάφανο αέρα που αναπνέω.

Πράσινο, σαν τις καταπράσινες βουνοκορφές.

Κόκκινο, όπως το χώμα που ποτίστηκε με το αίμα των προγόνων μου.

Τότε κοίταξα πίσω μου.

Ένα τεράστιο πετρώδες μνημείο υψωνόταν περήφανα

Μνήμη του έθνους μου.

Τα πάθη να μας θυμίζει της ελευθερίας -τη θυσία.

Τι κάνουμε εμείς; Ποιοι είμαστε;

Είμαστε η γενιά της λήθης.

Προδώσαμε τα ιδανικά μας.

Δεν την αξίζαμε τη θυσία.

Δεν την αξίζουμε την ελευθερία.

Όσοι αξιώνονται την ελευθερία δεν φοβούνται τον θάνατο.

Κοίταξα πάλι την τρίχρωμη μας σημαία

Κυματίζει στον ίδιο ουρανό που κοίταξαν κάποτε οι πρόγονοί μας.

Νιώθω περήφανη.

Εκείνοι έκαναν την ύστατη θυσία για την πατρίδα τους, για μας.

Περνάω μέσα από καταπράσινα δάση και ολάνθιστες πεδιάδες.

Πατρίδα δεν είναι μόνο τα δάση, τα χωράφια, οι πεδιάδες, τα βουνά.

Πατρίδα είναι οι άνθρωποι.

Οι ήρωες που έπεσαν μαχόμενοι.

Οι νεκροί μας που κοιμούνται στα νεκροταφεία.

Και ιδέα και τόπος.

Φεύγοντας σιγοψιθυρίζω τον εθνικό μας ύμνο.

Κάνω τον σταυρό μου.

Είμαι περήφανη.

Είμαι ευγνώμων.

Βάνοβα Τζένιφρα, Τ11

Greek soldiers ready to fight in Nicosia

Turkish warships at the ready off Mersin, Turkey

Makarios outside the U.N.

20th

Battles, Bombs Wrack Cyprus

House Panel Ponders Data Against Nixon

By WILLIAM VANDEBEEK and FRANK RICHARDS

WASHINGTON—Majority Committee on the Judiciary today began a study of evidence against President Nixon. The committee's report is expected to be released in the next few days.

Eilberg: Nixon Is On Brink

By JUDITH EILBERG

Rep. Judith Eilberg, a member of the House Judiciary Committee, today said she believes President Nixon is on the brink of being impeached.

MAN WALKS ON MOON

By JOEL N. SHURRIN

Over five years ago, while the world was watching, Neil Armstrong, Buzz Aldrin and Michael Collins were perhaps at close — and as dependent — as any men could be.

Crewmen of Apollo 11 Have Gone Separate Ways

By JOEL N. SHURRIN

They were sharing an experience that belonged only to them, an experience that no one else had ever known. They were going to the Moon.

Turkish Forces Hold Corridor; Cease-Fire Fails

By JOEL N. SHURRIN

NICOSIA, Cyprus — Invading Turkish forces swiftly seized control Saturday of a 10-mile-long corridor from the north coast of Cyprus to Nicosia, the capital.

Turks Applaud Invasion

By JOHN SAAR

ADANA, Turkey—Soon after dawn Sunday morning the citizens of Adana took to the streets of their capital town in a mood of delight, jubilation and protest.

A Cry of Murder Is Heard at Ft. Dix

By ROD NORBLAND

NEW EGYPT, N.J. — Billy Wheeler was a little boy, and he wanted to be a soldier.

GEN. IBI AMIN, Uganda Chief of State, Reportedly Has Moved Troops to Tanzanian Border

By JOEL N. SHURRIN

KAMPALA, Uganda—Gen. Ibi Amin, Uganda's chief of state, reportedly has moved troops to the Tanzanian border.

In English Poetry

By JOEL N. SHURRIN

The New York Times was preparing a special holiday supplement today. The supplement is titled "Men on the Moon."

Index

A.B.C.	Action Line	1-C
E	Bad News	8-B
F	Business News	8-C to 14-C
H	Editorials	4-C
K	Garden News	4-C
L	Law 'n' Change	8-B
M	Obituary	12-B, 12-B
P	Public	22-B
S	Science	7-C
T	Tourism	7-C
U	U.S. News	12-B
V	U.S. News	12-B
W	U.S. News	12-B
X	U.S. News	12-B
Y	U.S. News	12-B
Z	U.S. News	12-B

THAT SUMMER

Summer 1974... 20th of July ... morning
It was that morning, that Turks invaded
our beloved Kyrenia.

Fear, terror, dread...
Men, women, elderly, children,
Babies in their mothers' arms.
Everyone is running.
Blood, shouting, fear...

The Turks are bombing us from the sky.
They are disembarking on our land.
They are plundering our homes.
They are killing our children.

Scorched earth, ruins everywhere.
Dead, captured, missing, refugees.
Half of our homeland occupied.

Our heart, in pieces, seeing
Pentadaktilos from afar.
Our broken soul facing the Turkish flag
every day
1974-2024. 50 years have gone by!
How did it happen? 50 years...

Waiting for the day
That our country will be free
Waiting for the day
That we all live in peace

Anna Panagiotou, B52

A tale untold

Fifty years, a tale untold, a yearning heart, a dream to hold.
We stand with voices strong and grand,
Demanding freedom for our land
No more barbed wire on the green line,
let flowers bloom, a peaceful sign.
Soldiers, lay your discord down,
Return us to our sacred ground.
No passports needed to roam our isle,
No lost identity, just a joyful smile.
May time unfold a brighter day, where Cyprus finds a healing way.

Styliana Pachiti, B32

13/8/1974

The night before
he had a feeling it was going to happen
something different
something hurtful
something bad.

The night before
from the rooftop of his house
he saw the boats coming,
and he knew
something was going on
something dangerous
something bad.

Even though he had a feeling
he went to sleep
but it didn't last long
in the morning he heard the siren
something made him scared
something made him run away
Someone came.

And even though he had a feeling
He hoped it wouldn't happen
He is still hoping
even though it happened
he will return.

Alexandra G. Agrotis, B32

Resistance

I refuse to let you control my land
I refuse to be enslaved by you
I refuse to drown in gloom
The win is coming through

I refuse to silent my thoughts
I won't take it anymore
You having the control
Won't last for long

I can't take it anymore
You living in my home
The long awaited returning
My heart has been burning

We've been through so much
With you controlling our land
We will fight back
(Our freedom we demand)
(Our destiny is in our hands)

I'll fight back
I'll claim my land
My dear home
Will be safe in my arms

Papasavva Stefanie, B32

My Fate

I searched my heart and did not find its red fish

I searched my tears and did not find their burnt shells

I searched for the name

I found the killer is the killer

And death is death

Aphrodite's voice was choked

Under her disobedient tears

No arm around her in the wind

No names are covered under the shells

And planes bite the ground

Devouring the breath of the dirt

And my dreams flow like threads of blood

Aphrodite loved life

She wanted to fly like a dove of peace

But they burned everything

All that remained were the church bells

It plays slowly like a funeral hymn

The killer is the killer, mother

It has no colour

No features except the knife

This is how they tried to kill you Cyprus

The one who loves life

Nour Sersaoui, B32

Home

I lost home, I lost land

But not Cyprus

Only half

I lost friends and relatives

Like all expats?

I miss my future

I miss my past

But I have hope

That this won't last....

Vasilis Ntamos, A41

*Ετις Μεσόγειος τι θέτε
τη γδοκιά γαλανάδα;
Εμείς είμαστε Κότρος,
εμείς είμαστε Ελλάδα!*

Θοδόσης Παυρίδης, (από την Κότριάκη Λιμνησσία)

Nivefa Epiton B61

ΣΚΥΤΑΛΟΔΡΟΜΙΑ ΗΡΩΩΝ

Τα Ελληνόπουλα δεν
ξέρουν μόνο πώς να
ζουν, ξέρουν και πώς
να πεθαίνουν

Ανδρέας Δημητρίου

Μιχαλάκης Καραολής

Ο απόηχος της εκτέλεσής
τους στην Ελλάδα

10 Μαΐου 1956. Ο
Εθνικοαπελευθερωτικός
Αγώνας της Ε.Ο.Κ.Α. για την
Ένωση με τη μητέρα πατρίδα
Ελλάδα μάλιστα. Ο πιο
υπερήφανος αγώνας των
Ελλήνων της Κύπρου για
ελευθερία και ένωση με τον
εθνικό κορμό βγάζει τους
νέους στους δρόμους, στις
γειτονιές, στο αντάρτικο. Οι
μικροί και ταπεινοί άνθρωποι
της διπλανής πόρτας μέσα σε
μια νύχτα γιγαντώνονται. Τα
αγόρια γίνονται άντρες.
Ρίχνονται με αυτοθυσία στη
φωτιά, υπακούοντας στο
προαιώνιο πρόσταγμα της
φυλής τους: Ελευθερία ή
Θάνατος. Ή ταν ή επί τας.

Το πρωί της 10^{ης} Μαΐου 1956 η κατάσταση σε ολόκληρο το νησί είναι τεταμένη. Δύο νέα παιδιά, ο Μιχαλάκης Καραολής και ο Ανδρέας Δημητρίου, 23ών και 21ός ετών αντίστοιχα, δύο φλογεροί αγωνιστές της Ε.Ο.Κ.Α., οδηγούνται στην αγχόνη. Είναι οι πρώτοι αγωνιστές που καταδικάζονται σε θάνατο και εκτελούνται. Μοναδικό έγκλημά τους, η αγάπη τους για την πατρίδα και την ελευθερία.

Η αγανάκτησή τους από τη μακροχρόνια αγγλική κυριαρχία. Η αγάπη για την Ελλάδα και ο πόθος για Ένωση. Ο σκληρός κυβερνήτης της Κύπρου, Άγγλος στρατάρχης Χάρτινγκ, είναι αμείλικτος. Κανέννας οίκτος για τους δύο λεβέντες, που ντρόπιασαν την «πολύχρυση» Αυτοκρατορία. Πώς τόλμησαν! Πίσω από τους κλειστούς τοίχους των Κεντρικών Φυλακών, στις 10 Μαΐου 1956, οι δύο νεαροί αγωνιστές της ελευθερίας γίνονται οι πρώτοι καταδικασθέντες σε θάνατο που απαγχονίζονται από τους Άγγλους.

Το αιματοβαμμένο σουβλαδητήριο της Αθήνας και η διεθνής απήχηση

Στις 9 Μαΐου 1956, χιλιάδες Έλληνες συμμετέχουν στο μεγάλο συλλαλητήριο στην πλατεία Ομονοίας, όπου ενώνουν τις φωνές τους με τις φωνές των Κυπρίων που διαδηλώνουν στην Κύπρο, αλλά και με τους υπόλοιπους Έλληνες σε ολόκληρη την Ελλάδα (Θεσσαλονίκη κ.α.) απαιτώντας την αναστολή της διαταγής εκτέλεσης των δύο αγωνιστών. Ανάμεσα στα συνθήματα που ακούγονται, ξεχωρίζουν τα: «Κύπρος - Ένωσις», «Όλοι οι Έλληνες είμεθα Ε.Ο.Κ.Α.», «Γκάνγκστερ Χάρτινγκ θα πεθάνεις» κ.τ.λ. Είναι ίσως η πιο μαζική και συγκινητική κινητοποίηση των Ελλήνων της μητροπολιτικής Ελλάδας για στήριξη του Ενωτικού Αγώνα. Το απόγευμα, μετά την ομιλία του προέδρου της Πανελληνίας Επιτροπής Ενώσεως Κύπρου, Αρχιεπισκόπου Αθηνών Δωροθέου στο συλλαλητήριο, οι διαδηλωτές κινούνται προς τις οδούς Σταδίου και Πανεπιστημίου, με στόχο να φτάσουν έξω από τη Βρετανική πρεσβεία στο Κολωνάκι. Δυστυχώς, η πορεία τους ανακόπτεται από αστυνομικούς, που έχουν εντολές να μην τους αφήσουν να πλησιάσουν. Στήνονται οδομαχίες. Οι αστυνομικοί χτυπούν τους διαδηλωτές με γκλομπς. Οι διαδηλωτές απαντούν με καδρόνια, πλακάτ και τούβλα. Καταστρέφουν τα γραφεία της Αμερικανικής Υπηρεσίας Πληροφοριών. Η εκατέρωθεν βία κλιμακώνεται. Οι αστυνομικοί πυροβολούν. Οι διαδηλωτές νομίζουν ότι οι πυροβολισμοί γίνονται με άσφαιρα πυρά, για να τους εκφοβίσουν. Τα πυρά, όμως, είναι αληθινά. Πολλοί τραυματίζονται. Τρεις διαδηλωτές πέφτουν νεκροί. Ένας αστυνομικός οδηγείται βαριά τραυματισμένος στο νοσοκομείο, όπου υποκύπτει στα τραύματά του. Η διαδήλωση διαλύεται. Το κέντρο της Αθήνας θυμίζει πεδίο μάχης. Την επόμενη μέρα οι δύο νεαροί άνδρες απαγχονίζονται. Ολόκληρο το Έθνος θρηνεί. Για τα δύο παιδιά που θυσιάστηκαν για την πατρίδα και για τους

τέσσερις ανθρώπους που έχασαν άδικα τη ζωή τους, επειδή συμμετείχαν σε ένα ειρηνικό συλλαλητήριο. Διπλό το πένθος. Ένα για τους υπερασπιστές της ελευθερίας και ένα για τους υπερασπιστές των υπερασπιστών της ελευθερίας. Τραγωδία χωρίς κάθαρση.

Η Κυβέρνηση Καραμανλή δεν παραιτείται μετά το αιματοκύλισμα του συλλαλητηρίου. Αντίθετα, αποδίδει τα γεγονότα και την ευθύνη σε «αναρχικά στοιχεία», που παρεισέφρησαν στην πορεία. Η αντιπολίτευση μάταια φωνάζει και απαιτεί την παραίτηση της «κυβέρνησης αίματος». Τελικά, η υπόθεση κλείνει χωρίς ποτέ κανείς να μάθει τι πραγματικά είχε συμβεί.

Η εκτέλεση των Καραολή και Δημητρίου ήταν ένα καθοριστικό γεγονός για τον Εθνικοαπελευθερωτικό Αγώνα της Ε.Ο.Κ.Α. κατά της αγγλικής αποικιοκρατίας και υπέρ της Ενώσεως με τη μητέρα πατρίδα Ελλάδα, κυρίως γιατί έγινε αιτία να συσπειρωθούν οι Έλληνες και να διατρανώσουν τον πόθο τους για Ένωση, την ίδια ώρα που αποκάλυπτε στη διεθνή κοινότητα το σκοτεινό και αμείλικτο πρόσωπο της αποικιοκρατίας. Χαρακτηριστικό είναι ότι σημαντικές προσωπικότητες της Ευρώπης στάθηκαν στο πλευρό της δοκιμαζόμενης Κύπρου εκφράζοντας απροκάλυπτα την αντίδρασή τους στην εκτέλεση των δύο ηρώων, όπως για παράδειγμα ο Γάλλος λογοτέχνης Αλμπέρ Καμύ, ο οποίος στη γαλλική εφημερίδα *L' Express* έγραφε τα εξής: «... Για μια ακόμα φορά η τυφλή καταπίεση προηγήθηκε της εξέγερσης. Τώρα έρχεται η ώρα των μαρτύρων, που ακούραστοι, όπως και οι καταπιεστές, κατορθώνουν να επιβάλουν σε έναν αδιάφορο κόσμο τη διεκδίκηση ενός λαού ξεχασμένου από όλους, εκτός από τον εαυτό του... Οι φίλοι της Αγγλίας την καλούν πρώτοι να σώσει, κατά πρώτο λόγο, τον Μιχάλη Καραολή και ύστερα να του αποδώσει ελεύθερη την τρισχιλιετή πατρίδα του».

Οι δύο νεαροί ήρωες δεν λύγισαν μπροστά στην αγχόνη. Έδειξαν ότι δεν φοβούνται κανένα δυνάστη. Οδηγήθηκαν στο ικρίωμα με θάρρος και αποφασιστικότητα, χωρίς να δειλιάσουν, χωρίς να υποστείλουν τη σημαία του Αγώνα τους, χωρίς να προδώσουν τον όρκο τους. Και ήταν αυτό η πιο μεγάλη δικαίωση και η μεγαλύτερη νίκη. Απέδειξαν ότι οι Έλληνες δεν ξέρουν μόνο πώς να ζουν. Ξέρουν και πώς να πεθαίνουν. Τους το δίδαξε η ίδια τους η ιστορία. Ο Μαραθώνας και οι Θερμοπύλες. Το Σούλι και το Μανιάκι. Τον ίδιο δρόμο πορεύτηκαν και οι άλλοι ήρωες της αγχόνης: ο Ανδρέας Ζάκος, ο Ιάκωβος Πατάτσος, ο Χαρίλαος Μιχαήλ, ο Μιχαήλ Κουτσόφτας, ο Στέλιος Μαυρομμάτης, ο Ανδρέας Παναγίδης και ο Ευαγόρας Παλληκαρίδης. Κοιμούνται όλοι τους στα φυλακισμένα Μνήματα. Αιώνια και αγέραστη ας είναι η μνήμη τους.

Οδομπίου Αβραάμ και Τακίβου Κόπριανός, Τ02

Α΄ Βραβείο στον Πανελλήνιο Διαγωνισμό: Κύπρος-Ελλάδα-Ομογένεια: Εκπαιδευτικές Γέφυρες

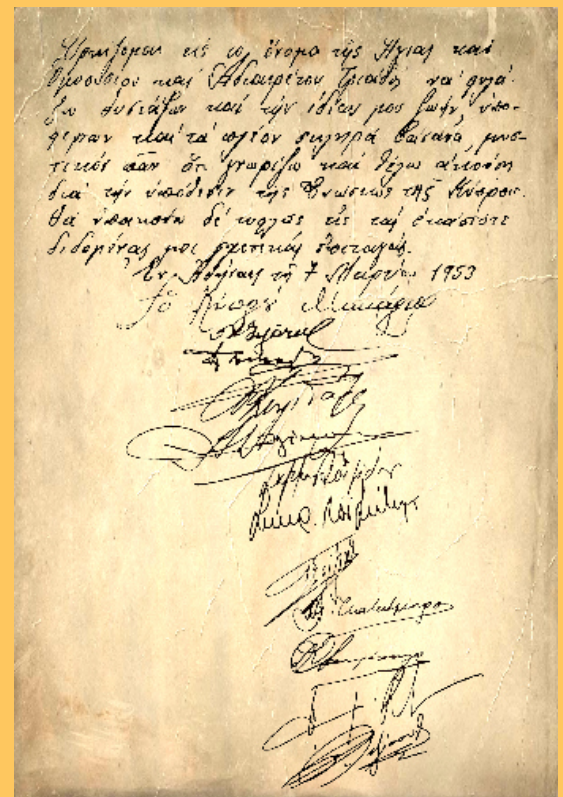

ο Εθνοαπελευθερωτικός Αγώνας της Ε.Ο.Κ.Α.

Ο Εθνοαπελευθερωτικός Αγώνας της Ε.Ο.Κ.Α. είχε μεγάλη ιδεολογική σχέση με την Ελληνική Επανάσταση του 1821, όχι μόνο γιατί ήταν ένας ακόμα αγώνας των Ελλήνων για ελευθερία, αλλά γιατί η ίδια η ρητορική και η διεξαγωγή του Αγώνα υιοθέτησαν τα ίδια πρότυπα.

Τη νύχτα της 31^{ης} Μαρτίου προς 1^η Απριλίου 1955, η Ε.Ο.Κ.Α. έριξε στους δρόμους τα πρώτα φυλλάδια με την προκήρυξη της Οργάνωσης, που έφεραν την υπογραφή του αρχηγού της, Γεώργιου Γρίβα Διγενή. Στα φυλλάδια αυτά ο κυπριακός λαός διάβασε:

«Αδελφοί Κύπριοι, από τα βράδια που αύνειον μάς ατενίζουν όδοι εκείνοι οι οποίοι εδάμπρουναν την Ελληνικόν Ιστορίαν διά να διατηρήσουν την ελευθερίαν των: οι Μαραθνομαχοί, οι Σαλαμινομαχοί, οι Τριακόσιοι του Λεωνίδα και οι νεώτεροι του Αλβανικού έπους. Μας ατενίζουν οι αγωνιστάι του 1821 οι οποίοι και μας εδίδαξαν ότι η απεδεδέρωσις από τον ζυγόν δυνάστων αποκτάται πάντοτε με το αίμα.»

Το κάλεσμα στον Αγώνα ήταν ένα κάλεσμα να συνεχιστεί η Ιστορία στον δρόμο που χάραξαν οι ηρωικοί πρόγονοι των Ελλήνων και μια πρόσκληση να τους μιμηθούν, απαντώντας στο χρέος προς την πατρίδα: όλοι παρόντες!

Η διαδικασία μύησης στον Αγώνα περιελάμβανε ορκωμοσία επί του Ιερού Ευαγγελίου ή της Καινής Διαθήκης, όπως ακριβώς έκαναν οι Φιλικοί, συχνά μάλιστα και ενώπιον ιερέα. Τα νέα μέλη της Ε.Ο.Κ.Α, σύμφωνα με μαρτυρίες, γονάτιζαν μπροστά στην εικόνα του Χριστού, έβαζαν το χέρι τους στο Ευαγγέλιο ή την Καινή Διαθήκη και έδιναν όρκο, τον οποίο διάβαζε ο ιερέας. Ο ίδιος ιερέας, εν προκειμένω ο Παπάσταυρος Παπαγαθαγγέλου, ήταν ταυτόχρονα και ο εξομολόγος των αγωνιστών.

Την επίδραση του 1821 στον Αγώνα του 1955-1959 αποκαλύπτουν και τα ψευδώνυμα που επέλεξαν οι αγωνιστές ή που τους έδινε η οργάνωση. Εκτός από μυθολογικά, αρχαιοελληνικά και βυζαντινά ονόματα, οι αγωνιστές έφεραν και ψευδώνυμα από τον μακρύ κατάλογο των ηρώων του 1821, αλλά και των Μακεδονομάχων. Μια μικρή μόνο έρευνα που κάναμε σε σχετικούς καταλόγους μάς έδωσε έναν τεράστιο όγκο ψευδωνύμων που προέρχονται από την Ελληνική Επανάσταση. Ενδεικτικά αναφέρουμε μόνο κάποια: Ανδρούτσος, Βλαχάβας, Αθανάσιος Διάκος, Δέσπω, Ζαΐμης, Θύμιος, Κανάρης, Καποδίστριας, Καραϊσκάκης, Κατσαντώνης, Κατσώνης, Καψάλης, Κίτσος, Κολοκοτρώνης, Κοραής, Λάμπρος, Λασκαρίνα, Λιάκος, Λόντος, Μακρυγιάννης, Μαντώ, Ματρόζος, Μιαούλης, Μπαταριάς, Μπότσαρης, Μπουμπουλίνα, Νικηταράς, Νοταράς, Ξάνθος, Πανουργιάς, Παπανικολής, Παπαφλέσσας, Πετρόμπεης, Μαυροβουνιώτης, Πιπίνος, Πλαπούτας, Σαχτούρης, Σκουφάς, Σουλιώτισσα, Τζαβέλλας, Τομπάζης, Τσακάλωφ, Υψηλάντης, Φαβιέρος, Φεραίος, Φιλήμων, Φλέσσας κ.ά.. Αντίστοιχα, για κρησφύγετα ή σημαντικές τοποθεσίες χρησιμοποιήθηκαν κωδικοί όπως Γραβιά, Κούγκι, Μεσολόγγι και Σούλι.

Αναφορές στην Ελληνική Επανάσταση του 1821 βρίσκουμε και σε κάποια Απομνημονεύματα αγωνιστών που μας σώζονται. Εκεί, διαβάζουμε ότι οι αντάρτες την ώρα τηςσχόλης τους τραγουδούσαν τον «Γέρο του Μωριά» και κλέφτικα τραγούδια. Στο 1821 αναφέρεται και ο πρώτος Ύμνος της Ε.Ο.Κ.Α., που έχει τίτλο «Είμαστε όλοι παιδιά της Ε.Ο.Κ.Α.» (στίχοι: Ιωάννης Κατσούλης και Ιωάννης Μάσσος, εξ Ελλάδος καθηγητές του Ελληνικού Γυμνασίου Σολέας, που απελάθηκαν από την Κύπρο μαζί με άλλους Έλληνες το 1956 από τις αποικιοκρατικές δυνάμεις). Συγκεκριμένα, στη δεύτερη στροφή του Ύμνου ακούμε τα εξής:

*«Της Κύπρου παιδιά τιμημένα
και με πίστη στη γδοκιά μας Παναγιά
στα βουνά για ένα νέο Εικοσιένα
για να ζήσουμε μιας ώρας Λευτεριά.»*

*«Καλύτερα μιας ώρας
Ελευθέρη ζωή
Παρά σαράντα χρόνια
Εκδαβιά και φοδακιά»*

*«Τη σκδαβιά τη
βαρέθηκα,
μάννα κδέφτης να γίνω.
Της σκδαβιάς
διδητήριο,
μάννα, ως πότε να πίνω;»*

Επιλογικά, καταλαβαίνουμε ότι ο Εθνικοαπελευθερωτικός Αγώνας της Ε.Ο.Κ.Α. βιώθηκε από τους ίδιους τους αγωνιστές ως συνέχεια της Ελληνικής Επανάστασης, με την έννοια ότι στηριζόταν στις ίδιες αξίες και μιμούνταν το αγωνιστικό πρότυπο των ηρώων του 1821. Επίσης, κατανοούμε ότι η Ελληνική Επανάσταση αποτέλεσε ένα έτοιμο μοντέλο ή σχήμα, βάσει του οποίου οι Κύπριοι μπόρεσαν να σχεδιάσουν και να οργανώσουν καλύτερα την αντίστασή τους. Σε κάθε περίπτωση, βλέπουμε τη βαθιά ελληνική συνείδηση των αγωνιστών της Ε.Ο.Κ.Α., που έβλεπαν τον Αγώνα τους όχι σαν ένα τοπικό αγώνα, αλλά ως ένα αγώνα εθνικό. Και πώς αλλιώς, αφού ο στόχος τους δεν ήταν μόνο η αποτίναξη του αγγλικού ζυγού, αλλά πολύ περισσότερο η πολυπόθητη Ένωση με τη μητέρα Ελλάδα. Στόχος ο οποίος, δυστυχώς, μέχρι και σήμερα μένει αδικαίωτος.

Μαντέδου Χριστίνα – Μαρία Τ02

Α΄ Βραβείο στον Πανελλήνιο Διαγωνισμό: Κύπρος-Ελλάδα-Ομογένεια: Εκπαιδευτικές Γέφυρες

Περί ηρώων...

Τί είναι ο ήρωας; Ήρωας είναι αυτός που θυσιάζεται για τους άλλους. Η απόφαση της αυτοπροαίρετης θυσίας για τους άλλους κατανικά τον πειρασμό της ζωής και το έμφυτο δέος του θανάτου. Ο ήρωας απελευθερώνεται από τα δεσμά της καθημερινότητας που όλοι εμείς, οι απλοί άνθρωποι, έχουμε ανάγκη. Απελευθερώνεται από τον χώρο, τον χρόνο, τις βιολογικές και συναισθηματικές του ανάγκες, τον ίδιο του τον εαυτό και το ένστικτο της ζωής και σταδιακά ανεβαίνει σε έναν ανώτερο, ιδεατό κόσμο, όπου βιώνει μία ανώτερη πνευματικά ζωή. Αυτή η ανύψωση νοηματοδοτεί κάθε του πράξη και τον οδηγεί στην συνειδητή επιλογή της θυσίας για κάτι ανώτερο, για την ύψιστη αξία της ελευθερίας και της πατρίδας και την αγάπη για τον άνθρωπο. Η απόφασή του αυτή τον κάνει να αισθάνεται πλήρης και ευτυχής, ώστε να μην δειλιάζει. Ο ήρωας αντικρίζει κατάματα τον θάνατο. Και τον κερδίζει.

Σε κάθε θυσία που γίνεται για την πατρίδα συμπυκνώνονται όλες οι διαστάσεις του χρόνου: το παρελθόν, το παρόν και το μέλλον. Οι ήρωες σπάνε τα δεσμά του χρόνου, αίρονται πάνω από τον χρόνο και τον χώρο. Συνεχιστές του παρελθόντος, αγωνίζονται στο παρόν τους, για να εξασφαλίσουν το μέλλον για τους επόμενους. Και δεν σταματά αυτή η πορεία. Γίνεται μια αέναη και ατέρμονη σκυταλοδρομία ηρώων. Μια ατέρμονη σκυταλοδρομία αξιοπρέπειας. Μια ατέρμονη σκυταλοδρομία ζωής, που μας επιτρέπει να ζούμε στην γη των προγόνων μας και να αναπνέουμε ελεύθεροι. Ταυτόχρονα, όμως, είναι και μια ατέρμονη σκυταλοδρομία χρέους, που μας μεταβιβάζει ευθύνες για να συνεχίσουμε τον αγώνα και την προσπάθεια, γιατί η ελευθερία ποτέ δεν είναι δεδομένη. Είναι πάντα το διακύβευμα.

Γιάννου Νάγια, Τ41

Θα πάρω μίαν ανηφοριά,
θα πάρω μονοπάτια,
να βρω τα σκαλοπάτια
που πάν' στη λευτεριά.

Θ' αφήσω αδέρφια, συγγενείς,
τη μάνα, τον πατέρα,
μες στα λαγκάδια πέρα
και στις βουνοπλαγιές.

Ψάχνοντας για την λευτεριά
θα 'χω παρέα μόνη
κατάλευκο το χιόνι,
βουνά και ρεματιές.

Τώρα κι αν είναι χειμωνιά,
θα 'ρθει το καλοκαίρι,
τη λευτεριά να φέρει
σε πόλεις και χωριά.

Θα πάρω μίαν ανηφοριά,
θα πάρω μονοπάτια,
να βρω τα σκαλοπάτια
που πάν' στη λευτεριά.

Τα σκαλοπάτια θ' ανεβώ,
θα μπω σ' ένα παλάτι,
το ξέρω, θα 'ν' απάτη,
δεν θα 'ν' αληθινό.

Μες στο παλάτι θα γυρνώ
ώσπου να βρω το θρόνο,
βασίλισσα μια μόνο
να κάθεται σ' αυτόν.

Κόρη πανώρια, θα της πω,
άνοιξε τα φτερά σου
και πάρε με κοντά σου,
μονάχα αυτό ζητώ.

Ευαγόρας Παλληκαρίδης

Λοΐζου Τεωργία, 1961

οι Ήρωες που

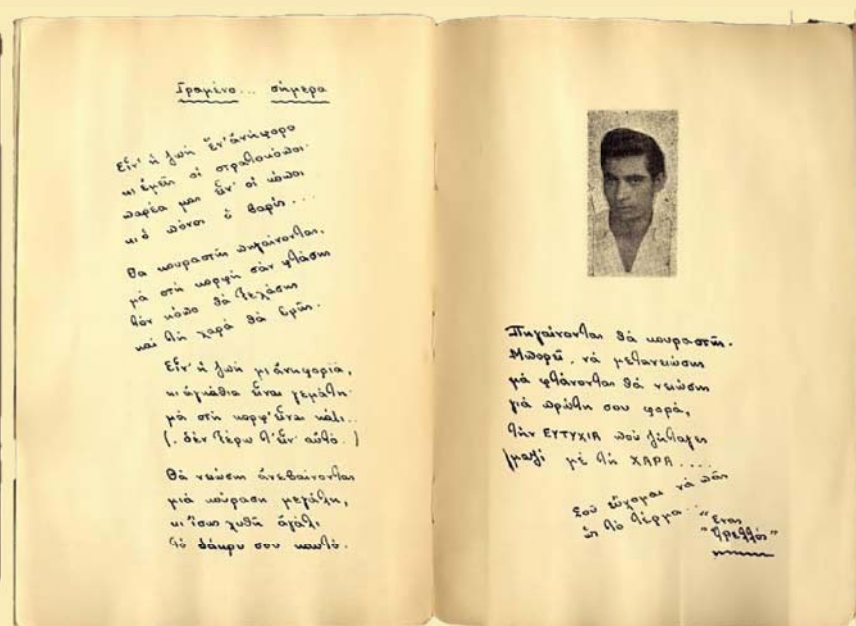
Αγάπησα

*«Θα πάρω μίαν ανηφοριά
θα πάρω μονοπάτια
να βρω τα σκαλοπάτια
που παν' στη Λευτεριά.»*

Με τους στίχους αυτούς, ο 18χρονος ποιητής του Αγώνα, Ευαγόρας Παλληκαρίδης, εξέφρασε με τον πιο αγνό τρόπο την αγάπη του για την ύψιστη των αξιών, την Ελευθερία, αλλά και τη βαθιά του επίγνωση ότι ο δρόμος προς την κατάκτησή της είναι ανηφορικός: δύσκολος, αλλά υψώνει τον άνθρωπο πάνω από τα καθημερινά μέτρα, στο ύψος της αξιοπρέπειας και της λεβεντιάς.

Ο Ευαγόρας ήταν ακόμα μαθητής όταν, αποχαιρετώντας με μια επιστολή τους συμμαθητές του, άφηνε το σπίτι του για ν' ανεβεί στο βουνό. Ήταν αποφασισμένος να πορευτεί τον δρόμο μέχρι το τέλος, ως τη θυσία. Και το έπραξε. Κινητήρια δύναμη η αγάπη του για την Ελλάδα και η βαθιά πίστη του στον Θεό. Είχε προηγηθεί μια μαθητική εκδρομή στην Ελλάδα, που φούντωσε τον έρωτά του για τη μητέρα πατρίδα. Έγραφε προς την αγαπημένη του: *«Την Ελλάδα αγαπιώ, αλλά κι εσένα. Μ' είναι έρωτα μεγάλο, αδελιώ. Τα γαδάζια σου τα μάτια τα διγγιμένα τον καθάριο της δομίζουν ουρανό.»*

Η σύλληψη του Ευαγόρα, του 18χρονου μαθητή από την Τσάδα της Πάφου, από τις αποικιοκρατικές δυνάμεις στις 18 Δεκεμβρίου του 1956, δημιούργησε μεγάλη κινητοποίηση στο νησί, αλλά και σε ολόκληρη τη διεθνή κοινότητα. Στην κατοχή του βρέθηκε ένα οπλοπολυβόλο μπρεν και τρεις γεμιστήρες. Η καταδίκη του σε θάνατο ήταν περισσότερο από δεδομένη. Ο ίδιος ποτέ δεν φοβήθηκε.

Όταν του ζητήθηκε στο δικαστήριο να απολογηθεί, αντί απολογίας αντέταξε στους δικαστές το υψηλό φρόνημα και την αποφασιστικότητά του: «Γνωρίζω ότι θα με κρεμάσετε. Ό,τι έκαμα, το έκαμα ως Έλλην Κύπριος, όστις ζητεί την Ελευθερίαν του. Τίποτα άλλο». Μετά την καταδίκη του, οι βρετανικές δυνάμεις οργανώνουν την εκτέλεσή του με συνοπτικές διαδικασίες. Μάταιες οι προσπάθειες των συγγενών του να του δοθεί χάρη από τη Βασίλισσα Ελισάβετ. Μάταια τα τηλεγραφήματα των συμμαθητών του προς τον κυβερνήτη Χάρτινγκ. Μάταιες οι προσφυγές της Ελληνικής Κυβέρνησης και της Βουλής στην αγγλική κυβέρνηση και τον Ο.Η.Ε. Αρχιεπίσκοποι και μητροπολίτες, διανοούμενοι, απλοί πολίτες, ακόμα και Άγγλοι βουλευτές, όλοι προσπαθούν να ματαιώσουν την εκτέλεση. Όμως η Βρετανική Αυτοκρατορία τρέμει τον 18χρονο μαθητή. Πρέπει οπωσδήποτε να τον εκτελέσει.

Το απόγευμα της 13^{ης} Μαρτίου 1957, ο Ευαγόρας γράφει το τελευταίο του γράμμα:

«Τι σήμερα, τι αύριο. Όδοι πεδαιούουν μια μέρα. Είναι καλό πράγμα να πεδαιώνει κανείς για την Ελλάδα. Ώρα 7:30. Το πιο όμορφο μέρα της ζωής μου. Το πιο όμορφο ώρα. Μην ρωτάτε γιατί.»

Τα μεσάνυχτα της 13^{ης} προς τη 14^η Μαρτίου, απαγχονίζεται ο τελευταίος και νεαρότερος από τους αγωνιστές της Ε.Ο.Κ.Α. Ο ποιητής της Λευτεριάς. Οι Άγγλοι δήμιοί του πίστεψαν ότι κατάφεραν να τον σκοτώσουν. Να τον βγάλουν απ' τη μέση. Πόσο γελάστηκαν! Κανένας δεν μπορεί να σκοτώσει έναν Ποιητή...

Την ίδια εσωτερική πορεία που πορεύτηκε ο Ευαγόρας πορεύτηκαν όλοι οι ήρωες του Αγώνα. Εγώ σας μιλώ για τους αγαπημένους μου. Ξεκίνησα από τον μικρότερο, επειδή τον αισθάνομαι πιο δικό μου, σχεδόν φίλο μου. Ο δεύτερος κατέχει στην καρδιά μου μια επίσης ξεχωριστή θέση. Όταν θυσιάστηκε για την πατρίδα ήταν κι αυτός πολύ νέος. Είχε κι αυτός μια ολόκληρη ζωή μπροστά του. Κι όμως, ούτε μια στιγμή δεν δίστασε μπροστά στον θάνατο. Αντίθετα, τον αντίκρισε κατάματα τον θάνατο, λεβέντικα. Και τον κέρδισε. Σας μιλώ για τον υπαρχηγό της Ε.Ο.Κ.Α., Γρηγόρη Αυξεντίου.

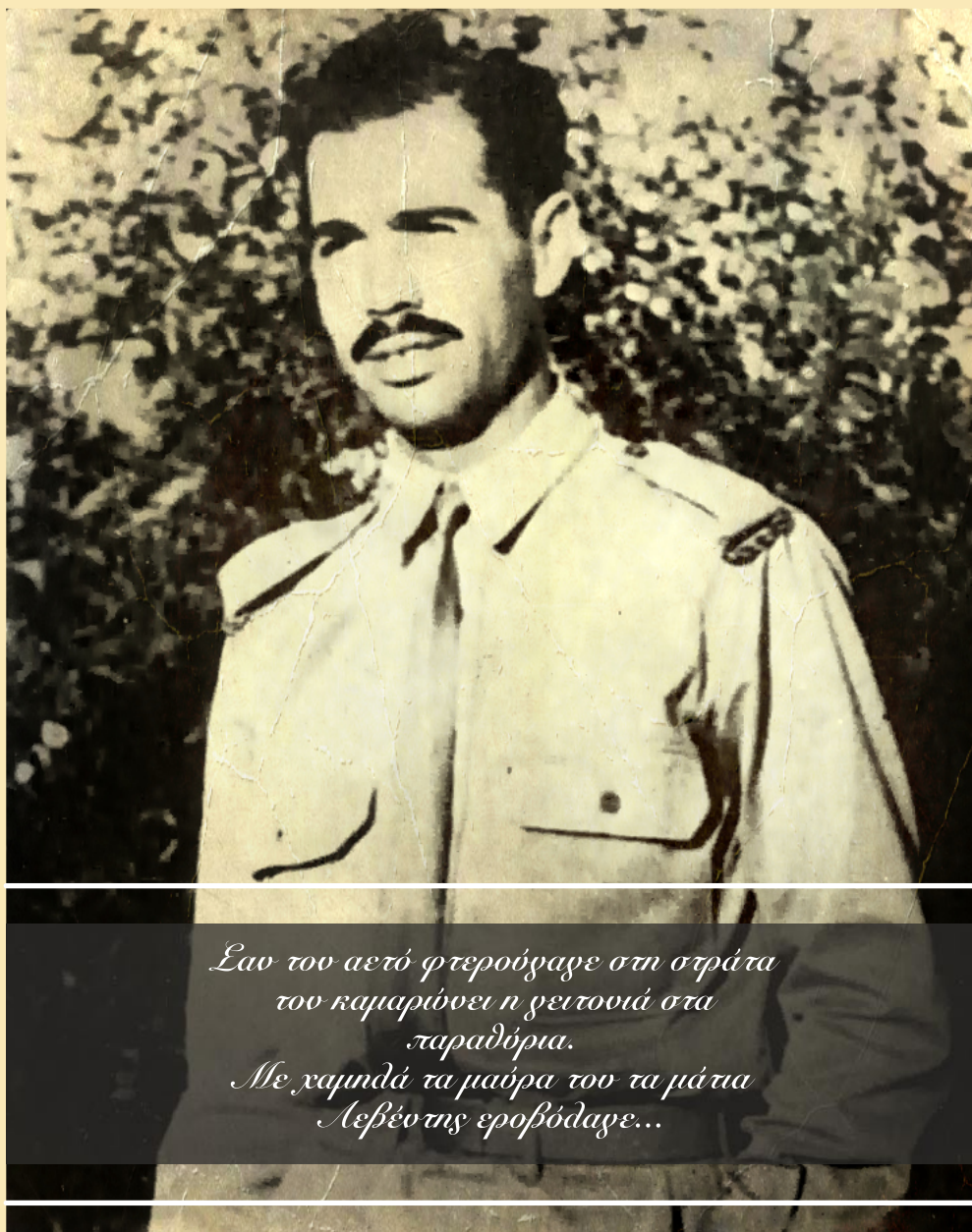

Ο Γρηγόρης Αυξεντίου, ο Σταυραετός του Μαχαιρά, από το χωριό Λύση της επαρχίας Αμμοχώστου μπήκε από τους πρώτους στον Αγώνα. Απόφοιτος της Σχολής Εφέδρων Αξιωματικών του Ελληνικού Στρατού, με κατάρτιση ανθυπολοχαγού, εκπλήρωσε τη στρατιωτική του θητεία στον πρώτο λόχο του 613^{ου} τάγματος πεζικού, στα ελληνοβουλγαρικά σύνορα. Ακολουθώντας, υπηρέτησε στην Ελλάδα στο αλβανικό μέτωπο και στην Ήπειρο, με τον βαθμό του υπολοχαγού. Η στρατιωτική του εμπειρία και κατάρτιση, αλλά και η αγάπη του για την ελευθερία και την Ελλάδα, τον έβαλαν από την αρχή στο πηδάλιο του Αγώνα. Δίπλα στον αρχηγό Διγενή, με το ψευδώνυμο Ζήδρος.

Οι αποικιοκρατικές δυνάμεις έκαναν μεγάλες προσπάθειες για να τον συλλάβουν και πάντα κατάφερνε να τους ξεφεύγει.

Τελικά, τον επικήρυξαν για το ποσόν των 5000 λιρών. Υπέρογκο ποσό για την εποχή! Ο Γρηγόρης καταφεύγει στην οροσειρά του Πενταδακτύλου. Εκεί στρατολογεί και εκπαιδεύει αντάρτες. Στις 11 Δεκεμβρίου του 1955, στην περίφημη μάχη των Σπηλιών, καταφέρνει με ένα έξυπνο στρατηγικό τέχνασμα να στρέψει δύο αγγλικές φάλαγγες τη μία εναντίον της άλλης. Οι απώλειες σε ανθρώπινο δυναμικό για τους Άγγλους είναι υπολογίσιμες. Μεγαλύτερος, όμως, είναι ο εξευτελισμός τους. Πώς μπόρεσε ένας μόνο άντρας να εξευτελίσει έτσι μια παντοδύναμη Αυτοκρατορία; Ένα τέτοιο «έγκλημα» πληρώνεται μόνο με θάνατο. Οι έρευνες για τον εντοπισμό του εντείνονται. Η επικήρυξη είναι ένα ισχυρό δέλεαρ για προδοσία. Κάθε εποχή και οι Εφιάλτες της. Και πράγματι, ένας ντόπιος βοσκός λυγίζει. Τον Φεβρουάριο του 1957, ο Γρηγόρης βρίσκεται στην Ιερά Μονή Μαχαιρά, όπου αναρρώνει μετά από εγχείριση. Παρόλο που οι Άγγλοι κάνουν έρευνα στη Μονή, εν τούτοις δεν καταφέρνουν να τον εντοπίσουν. Μεταμφιεσμένος σε μοναχό, τους υποδέχεται και για δεύτερη φορά τους εξευτελίζει. Αντιλαμβάνεται, όμως, ότι ο κλοιός γύρω του στενεύει. Την 1^η Μαρτίου 1957, μια δεύτερη έφοδος στο Μοναστήρι. Ο Υπαρχηγός της Ε.Ο.Κ.Α. είναι καλά κρυμμένος στο κρησφύγετό του, ένα περίπου χιλιόμετρο μακριά από το Μοναστήρι. Οι Άγγλοι στρατιώτες υποβάλλουν τους πάντες σε εξαντλητικές ανακρίσεις. Τελικά, ένας βοσκός λυγίζει. Απλώνει το χέρι και δέχεται τα τριάκοντα αργύρια. Την τιμή του τετιμημένου.

Εξήντα στρατιώτες
του Στέμματος
περικυκλώνουν το
ταπεινό
κρησφύγετο. Ο
Γρηγόρης διατάζει
τους συντρόφους
του να παραδοθούν.
Μένει μόνος του. Ο
στρατάρχης
Μίντλετον του
φωνάζει να
παραδοθεί. Τα
βουνά του Μαχαιρά
αντηχούν από τη
βροντερή και
υπερήφανη
απάντησή του:
Μολών Λαβέ! Ο
Γρηγόρης είναι
έτοιμος. Την ώρα
που η ιστορία τον
καλεί, αυτός
ορθώνει το
ανάστημά του και
δηλώνει παρών. Ή
τάν ή επί τάς.

*Ξαν τον αετό φτερούγαγε στη στράτα
του καμαρίννει η γειτονιά στα
παραδύρια.
Με χαμινά τα μαύρα του τα μάτια
Λεβέντης εροβόδαγε...*

Τέσσερις Άγγλοι στρατιώτες ορμούν μέσα στη στενή σπηλιά. Ο Γρηγόρης τούς υποδέχεται με πυροβολισμούς. Ένας πέφτει νεκρός. Οι Άγγλοι συνεχίζουν με χειροβομβίδες. Καταλαβαίνουν ότι η μάχη δεν θα είναι εύκολή. Φοβούνται ότι θα νυχτώσει και ο γενναίος αγωνιστής της Λευτεριάς θα καταφέρει να διαφύγει μέσα στο πυκνό δάσος. Ζητούν ενισχύσεις. Η μάχη συνεχίζεται για δέκα ολόκληρες ώρες. Μπροστά στην ακούραστη ψυχή, το άκαμπτο φρόνημα και την αποφασιστικότητα του Γρηγόρη, οι άνανδροι αποικιοκράτες καταφεύγουν στην ύστατη λύση. Ρίχνουν στο κρησφύγετο εμπρηστικές βόμβες. Το κρησφύγετο τυλίγεται στις φλόγες. Η μάχη τελειώνει τα ξημερώματα της 3^{ης} Μαρτίου 1957. Ο Γρηγόρης υψώνεται στο πάνθεον των ηρώων. Το ηρωικό του ολοκαύτωμα έγινε γροθιά και δύναμη στις ψυχές των αγωνιζόμενων Κυπρίων. Οι Άγγλοι, για να αποφευχθούν μαζικές κινητοποιήσεις και συλλαλητήρια, μεταφέρουν το απανθρακωμένο σώμα του στις Κεντρικές Φυλακές και το θάβουν στον χώρο που βρίσκεται ως σήμερα, στα Φυλακισμένα Μνήματα, πλάι στους εννιά απαγχονισθέντες. Σε έναν από τους ιερότερους χώρους της πατρίδας μας, Στον χώρο όπου η Ιστορία είναι ζωντανή ακόμα.

Αν κατέχουν ξεχωριστή θέση στην καρδιά μου οι δύο μεγάλοι ήρωες του Εθνικοαπελευθερωτικού μας Αγώνα, δεν είναι γιατί παραγνωρίζω την αξία των πολλών άλλων ηρώων που ανέδειξε ο Ελληνισμός σε όλες τις εποχές. Το αντίθετο μάλιστα. Θεωρώ ότι όλοι είναι Άγιοι. Όμως ο νεαρός ποιητής που έκανε την ελευθερία τραγούδι και ο Έλληνας αξιωματικός που παραδόθηκε στις φλόγες πιστός στον όρκο του «άχρι θανάτου» γίνονται αιώνια σύμβολα αγωνιστικότητας και αγάπης για την πατρίδα και συμπυκνώνουν στις ιστορίες και τις αποφάσεις τους τις ιστορίες και τις ηρωικές αποφάσεις όλων των άλλων. Ο Γρηγόρης Αυξεντίου και ο Ευαγόρας Παλληκαρίδης είναι τα σύμβολα της αθάνατης ελληνικής ψυχής, που δεν ξέρει μόνο πώς να ζει, αλλά και πώς να πεθαίνει. Είναι και οι δύο Ποιητές.

Των Αθανάτων το κρασί

το βρείτε σεις και πίνετε.

Ζωή σε σας ο θάνατος

κι Αθάνατοι θα μείνετε.

Ευαγόρας Παλληκαρίδης

Μαντέδου Χριστίνα – Μαρία, Τ02

Μία μέρα πριν απαγχονισθεί ο Ευαγόρας Παλληκαρίδης, καλούν την μητέρα του να τον επισκεφθεί για τελευταία φορά. Ο νεαρός μελλοθάνατος σπεύδει να την παρηγορήσει: «Μη θρηνείς, μάνα, πεθαίνω για την Ελλάδα».

Ηρώων Γη

Όλη η φύση κοιμάται, την ναρκώνει το κρύο
Και 'γω φεύγω λαλώντας, το στερνό μου αντίο.
Και την μάνα φιλώντας, την κοιτάζω να κλαίει.
Μάνα, μην κλαις, της λέω. Μάνα, μην κλαις, και κλαίω.
Κι όλο πάω και τρέχω και το δάκρυ της σβήνει.
Για μια μόνο στιγμούλα και μιαν άλλη μανούλα
Την Ελλάδα μας έχω, που όλο κλαίει κι εκείνη.
Στου βουνού τη ραχούλα, στ' ανθοστόλιστα πλάγια
Τη γλυκιά μου μανούλα ψάχνω να βρω την Άγια.
Και ανεβαίνω ραχούλες, χιονισμένες κορφές
Όσπου να βρω **ΗΡΩΩΝ ΓΗ** κι ηρώων μορφές.

Α΄ Βραβείο στον Πανελλήνιο Διαγωνισμό: Κύπρος-Ελλάδα-Ομογένεια: Εκπαιδευτικές Γέφυρες

Ποιήματα με Ακροστιχίδα του Ευαγόρα Παλληκαρίδη

Ο Ευαγόρας Παλληκαρίδης γεννήθηκε στην Τσάδα της Πάφου το 1938 και απαγχονίστηκε από τους Άγγλους το 1957. Από τον Δεκέμβριο του 1955 ως τον Δεκέμβριο του 1956 συμμετείχε στον Απελευθερωτικό Αγώνα κατά των Άγγλων αποικιοκρατών. Μετά την σύλληψή του βασανίστηκε, δικάστηκε, καταδικάστηκε και απαγχονίστηκε από τους αποικιοκράτες στις 13.3.1957. Η ηρωική ιστορία του Ευαγόρα Παλληκαρίδη είναι γνωστή στο πανελλήνιο.

Από πολύ μικρός έγραφε ποιήματα και πεζά. Από τα 12 του που άρχισε να γράφει μέχρι τα 19 που απαγχονίστηκε, είχε γράψει πάνω από 500 ποιήματα και πεζά. Στο Μουσείο Αγώνος και στο Κρατικό Αρχείο μπορεί κανείς να δει τα χειρόγραφα τετράδιά του, που είναι πάνω από είκοσι.

Πολλά από τα ποιήματα του Ε. Παλληκαρίδη είναι αφιερωμένα στην Ελλάδα και στον Αγώνα για την απελευθέρωση της Κύπρου από τους Άγγλους. Ένας μεγάλος αριθμός ποιημάτων του μιλούν για τον έρωτα και την αγάπη. Στο βιβλίο του Γεωργίου Χατζηκωστή «Ευαγόρας Παλληκαρίδης, ο ήρωας και ποιητής», ο συγγραφέας διακρίνει τα ποιήματα του Παλληκαρίδη σε πατριωτικά, λυρικά, θρησκευτικά, ερωτικά, επιγραμματικά, εύθυμα – σατιρικά, με ακροστιχίδα, για τη βαφτιστική κ.τ.λ. Επίσης, ο συγγραφέας αφιερώνει ειδικό κεφάλαιο στα τα πεζά του κείμενα.

Στο άρθρο αυτό θα αναφερθώ στα ποιήματα με ακροστιχίδα. Σε τετράδιο του Ευαγόρα Παλληκαρίδη που φυλάσσεται στο Μουσείο Αγώνος, υπάρχουν καθαρογραμμένα από τον ίδιο τον ποιητή, 44 ποιήματα του με ακροστιχίδα, με ημερομηνίες από 10.1.1955 έως και 1.4.1955. Τα ποιήματα αυτά μιλούν για πρόσωπα φιλικά του Ευαγόρα και για τον έρωτα.

Χαρακτηριστικά, το πρώτο ποίημα με ακροστιχίδα Σ' ΑΓΑΠΩ που συναντούμε στο τετράδιο έχει ως εξής:

Σ' ένα όμορφο νησί
 Ας βρεθούμε ξανά κι εσύ
 Για μιγάδι που αρχίζει να μιλάει με...
 Αν λό θέλεις θα σου δώ
 Πόσο-πόσο σ' αγαπώ
 Ήστε αγαδι μου μισή να αναβρεθούμε..

Μέσα από το πιο πάνω ποίημα όπως και σε άλλα της ίδιας κατηγορίας (πιο κάτω απόσπασμα) παρατηρούμε ότι ο δεκαεξάχρονος τότε Ευαγόρας αναζητούσε τον έρωτα, την αγάπη, όπως κάθε νέος της εποχής του και ερωτευόταν.

Χαρά ζωάρα σε μέσ' της ζωής μας θόση χαλίτη
 Παχλάρες υέρασε μ' ένα χαμόγελο θόσο γλυκό
 Όμως δέν γέρασε μέσα στά διάβα θηωού και αβίνι,
 Ηταν σαν όνειρο, αιώσιο σύμβολο, έρωτικό.

Μια ομάδα ποιημάτων στο τετράδιο αυτό είναι αφιερωμένα στους φίλους/φίλες του Ευαγόρα με ακροστιχίδα τα ονόματά τους: ΝΙΤΣΑ ΠΟΥΛΛΗ, ΣΤΕΛΙΟΣ ΠΑΠΑΕΤΗΣ, ΚΚΟΛΟΣ ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΣ, ΠΙΕΡΗΣ ΑΚΗΣ, ΝΕΑΡΧΟΣ, ΛΥΑ ΧΑΤΖΗΑΔΑΜΟΥ, ΠΑΠΑΛΟΣ ΜΑΡΙΟΣ, ΠΑΝΑ ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ, Σ' ΑΓΑΠΩ ΧΛΟΗ.

Κι αν χωρίσουμε, φίλε, για γλυκειά μου ζωή
 Και μαυρά θα βρεθούμε χωρισμένοι αιώνια
 Όμως δέν θα ξεχάσω ένα κιάωσιο ωρωτί:
 Λυωμένο θα γέρουκ στά μαζιά μου θιά χιόνια..
 Όσες χάρεις ωεράσαν κι όσες αββες θα ρθούτ
 Σ' η δινή σου ωαρία, ίσως δέν μαραθούτ..

Τα ποιήματα με ακροστιχίδα παρουσιάζουν έναν Ευαγόρα κοινωνικό, φιλικό, άτομο που αγαπά και εκτιμά τους φίλους του, γνωρίζει σε βάθος τον χαρακτήρα τους και έχει μια ιδιαίτερη επαφή και σχέση μαζί τους. Για όλους έχει κάτι καλό να πει.

Ολοκληρώνοντας, μπορούμε να πούμε ότι ο Ευαγόρας μέσα από τα ποιήματά του με ακροστιχίδα φανερώνει ένα χαρακτήρα ερωτικό, ονειροπόλο, κοινωνικό και φιλοσοφημένο.

Καραυύργη Ιριγένεια, 201

Βιβλιογραφία:

- Ευαγόρας Παλληκαρίδης, ο ήρωας και ο ποιητής, Γεωργίου Χατζηκωστή Τ έκδοση 1984*
- Ευαγόρας Παλληκαρίδης, Παιδαιωντας για την εδενδερία, εκδόσεις Χρ. Ανδρέου 1992*
- Οικογενειακό αρχείο Μαρούδας Παλληκαρίδου – Βρωνοίδου*
- Εικόνες ψηφοποιημένου τετραδίου Ε. Παλληκαρίδη από αρχείο του Χρ. Ανδρέου*

ΚΥΡΙΑΚΟΣ ΜΑΤΣΗΣ

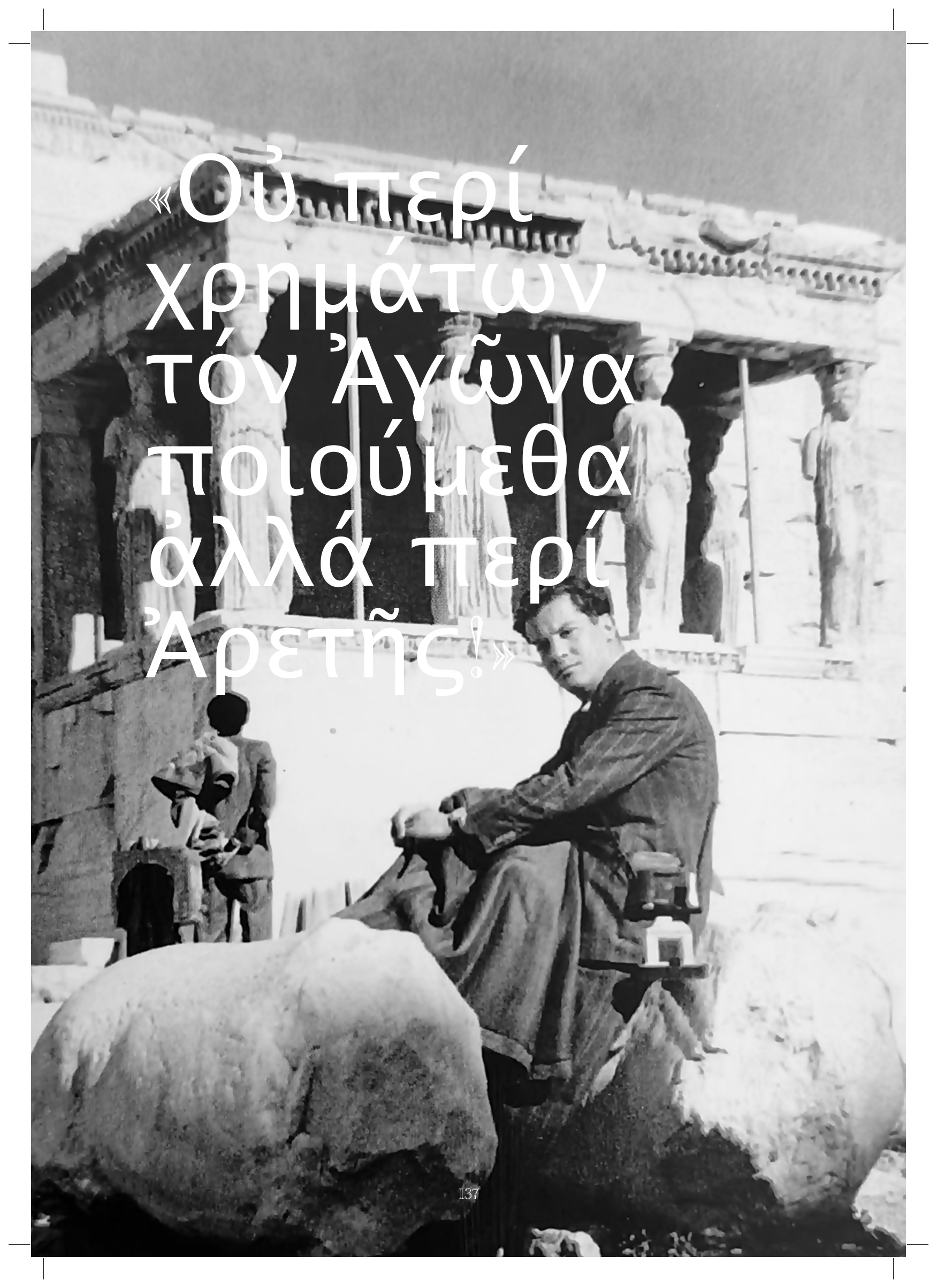

*Ο μεγάλος μου
δάσκαλος...*

Στα εννιά χρόνια της μαθητικής μου ζωής γνώρισα πολλούς δασκάλους που αγάπησα. Άλλους μέσα στις αίθουσες διδασκαλίας και άλλους μέσα στα βιβλία της Ιστορίας και της Λογοτεχνίας. Τον Κυριάκο Μάτση τον θεωρώ έναν από τους μεγάλους δασκάλους μου. Βγαλμένος μέσα από τις ηρωικότερες σελίδες της Ιστορίας μας, μου δίδαξε ελληνική ιστορία. Μου δίδαξε αγάπη για την πατρίδα και τα γράμματα. Ηθική και αξιοπρέπεια. Αυτά τα μεγάλα μαθήματα, που γίνονται εφόδια για μια ενάρετη και γεμάτη νόημα ζωή.

Ο Κυριάκος Μάτσης ήταν ο πνευματικός ηγέτης της Ε.Ο.Κ.Α. Γεννήθηκε στο χωριό Παλαιχώρι της επαρχίας Λευκωσίας και από πολύ νεαρή ηλικία άρχισε να δείχνει δείγματα μιας ισχυρής και συγκροτημένης προσωπικότητας, αποτέλεσμα της ανατροφής του με τις αρχές και τις αξίες του Ελληνισμού, που πήρε από τους φτωχούς αγρότες γονείς του και τη δημόσια εκπαίδευση της εποχής. Ήδη σε πολλά από τα μαθητικά του κείμενα που σώζονται σήμερα μπορεί κανείς να διαβάσει τα συναισθήματα και τους προβληματισμούς που του δημιουργούσε το ξενόφερτο καθεστώς της βρετανικής αποικιοκρατίας, αλλά και η κοινωνική αδικία που ταλαιπωρούσε τους φτωχούς συμπατριώτες του, που λύγιζαν κάτω από το βάρος της βιοπάλης και της αμορφωσιάς.

«Οὐ περὶ
χρημάτων
τόν ἄγωνα
ποιούμεθα
ἀλλὰ περὶ
Ἄρετῆς!»

«Θα ριχτώ στον αγώνα. Θα ποδεγίσω τίμα και παδδνκαρία. Θ' αριωνιστώ για τον λαό. Τον βδέπω αμόρφωτο και δέδω να τον μορφύσω, τον βδέπω αδικαίωτο και δέδω να τον δικαύσω...»

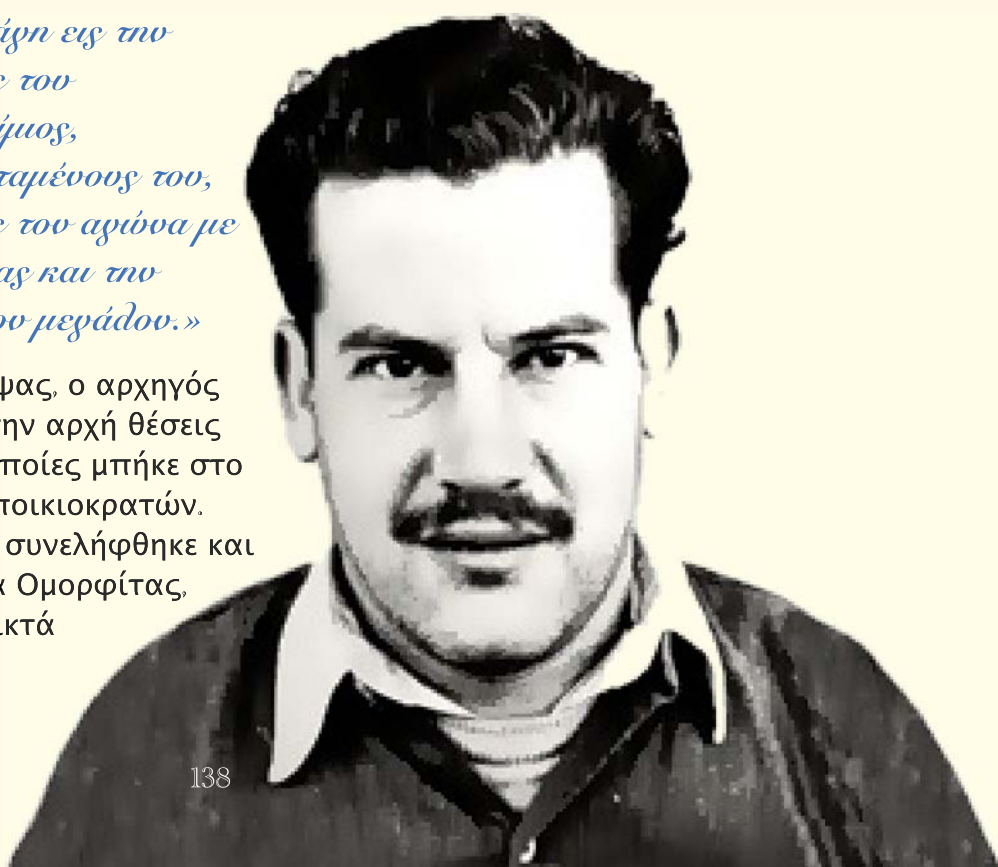
Είναι συγκινητικό και αξιοθαύμαστο για μένα να βλέπω πόσο ώριμη ήταν η σκέψη του. Πόσο ζωντανές ήταν μέσα του οι αξίες. Πόσο το «εμείς» ήταν σημαντικότερο από το «εγώ». Πόσο δυνατή ήταν η αγάπη του για την πατρίδα. Πόσο ειλικρινής η αγάπη του για τους ανθρώπους. Τα παιδιά της γενιάς του Μάτση, πριν ακόμα γίνουν άντρες, σήκωσαν στους ώμους τους το βάρος μιας ολόκληρης πατρίδας! Δεν μπορούμε εμείς σήμερα παρά να τους ευχαριστούμε για το μέλλον που μας χάρισαν θυσιάζοντας το δικό τους. Τους χρωστούμε αιώνια ευγνωμοσύνη.

Όταν ο Μάτσης αποφοίτησε από το Ελληνικό Γυμνάσιο Αμμοχώστου το 1945, συνέχισε με υποτροφία τις σπουδές του στη Γεωπονική Σχολή της Θεσσαλονίκης. Ήταν τα δύσκολα χρόνια του Ελληνικού Εμφυλίου (1946-1949). Ο Μάτσης εντάχθηκε από την αρχή στην αντικομμουνιστική παράταξη, όχι από μίσος ή έχθρα για τους άλλους, αλλά για να υπερασπιστεί τις αξίες και τις αρχές με τις οποίες μεγάλωσε. Την αγνότητα με την οποία μπήκε σε αυτόν τον Αγώνα την απέδειξε έμπρακτα, όταν υπερασπίστηκε στο Στρατοδικείο Θεσσαλονίκης έναν κομμουνιστή συμπατριώτη του, που είχε συλληφθεί και καταδικαστεί σε θάνατο. Η ηθική ήταν για τον Μάτση πάνω από οποιαδήποτε ιδεολογία. Ήταν πάνω απ' όλα Άνθρωπος. Συμμετείχε σε συλλαλητήρια και αρθρογραφούσε προσπαθώντας να υπερασπιστεί τις αξίες και τα ιδανικά του και πρωτοστατούσε σε διαδηλώσεις για τον τερματισμό της κατοχής της Κύπρου από τους Άγγλους. Αυτή η έγνοια δεν τον άφηνε να ησυχάσει.

Το 1952 επέστρεψε στην Κύπρο για να εργαστεί και το 1955 εντάχθηκε από τους πρώτους στην Ε.Ο.Κ.Α. Ο στρατιωτικός αρχηγός της Ε.Ο.Κ.Α., Στρατηγός Γεώργιος Γρίβας Διγενής, γράφει για τον Μάτση στα Απομνημονεύματά του:

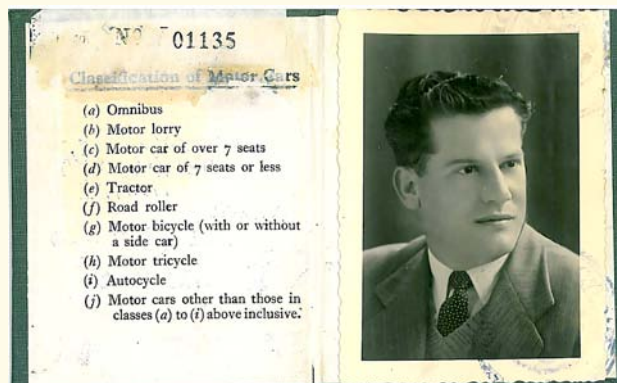
«Εκ των πρώτων κατετάγη εις την Οργάνωσιν. Στρατιώτης του καθήκοντος, αγρός και τίμος, υπόδειγμα εις τους υφισταμένους του, εμφοχωτής, εισήλθεν εις τον αγώνα με την φρόνα της αυτοδοσίας και την δίψαν να επιτεδέση έργον μεγάλον.»

Εξαιτίας αυτής του της δίψας, ο αρχηγός Διγενής του ανέθεσε από την αρχή θέσεις μεγάλης ευθύνης, για τις οποίες μπήκε στο στόχαστρο των Άγγλων αποικιοκρατών. Στις 6 Ιανουαρίου του 1956 συνελήφθηκε και οδηγήθηκε στα κρατητήρια Ομορφίτας, όπου τον υπέβαλαν σε φρικτά βασανιστήρια.

Εκεί, τον επισκέφθηκε ο σκληρός κυβερνήτης της Κύπρου, σερ Τζων Χάρτινγκ, ο οποίος προσπάθησε να τον εξαγοράσει προσφέροντάς του το μυθικό για την εποχή ποσόν του μισού εκατομμυρίου λιρών, για να του αποκαλύψει πού ήταν κρυμμένος ο αρχηγός Διγενής. Για τον Μάτση δεν υπήρχε κανένα δίλημμα. Η απάντηση που έδωσε στον Άγγλο στρατάρχη προερχόταν από τα βάθη της ελληνικής του συνείδησης και κουβαλούσε μέσα της φωνές αιώνων:

*«Οο περί χρημάτων του Αγίωνα ποιούμεδα,
addά περί Αρετής!»*

Η υπερήφανη απάντησή του συγκλόνισε τον Άγγλο στρατάρχη. Ο θαυμασμός που αισθάνθηκε για τον ήρωα ήταν τόσο μεγάλος, που αμέσως διέταξε να σταματήσουν τα βασανιστήρια. Λίγες μέρες αργότερα, ο Μάτσης μεταφέρθηκε στα κρατητήρια Κοκκινότριμιθιάς.

Εκεί, αν και κρατούμενος, συνέχισε τη δράση του. Οργάνωσε σχολείο για τους κρατούμενους μαθητές, δημιούργησε βιβλιοθήκη και εμπύχωνε τους συγκρατούμενούς του με ομιλίες. Κατάφερε, ακόμα, να διαφωτίσει και τους Άγγλους στρατιώτες που τους φρουρούσαν με τόση επιτυχία, ώστε οι ίδιοι να κάψουν το στρατόπεδο, αναγκάζοντας την αγγλική διοίκηση να τους αντικαταστήσει. Οργάνωσε, μάλιστα, και ένα ολόκληρο δίκτυο δραπέτευσων, το οποίο συνέχισε να λειτουργεί και μετά τη δική του δραπέτευση, στις 13 Σεπτεμβρίου του 1956.

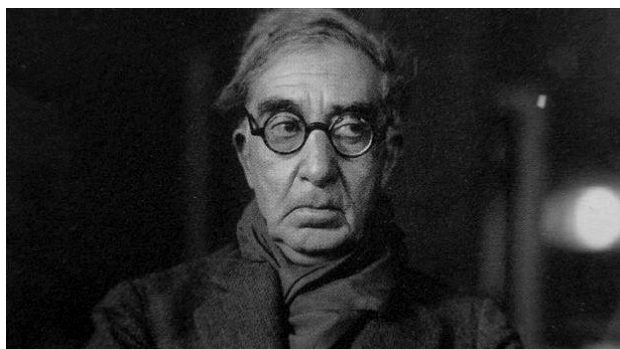
Τον Νοέμβριο του 1956, ο Διγενής τον διόρισε τομεάρχη Κερύνειας, που ήταν αποδιοργανωμένος εξαιτίας των πολλών συλλήψεων. Η δράση του στην επαρχία Κερύνειας δημιούργησε ανησυχία στις αρχές, που τον επικήρυξαν για το ποσόν των 5000 λιρών. Δύο χρόνια περίπου αργότερα, στις 19 Νοεμβρίου του 1958, έπεσε ηρωικά μαχόμενος στο κρησφύγετό του στο χωριό Κάτω Δίκωμο, ύστερα από προδοσία. Κατά την πάγια τακτική των Άγγλων αποικιοκρατών, το σώμα του μεταφέρθηκε και τάφηκε κρυφά στα Φυλακισμένα Μνήματα. Η πολύτιμη κληρονομιά που άφησε για όλους εμάς πίσω του, τόσο με τη θυσία του όσο και με το πνευματικό του έργο, δείχνουν την πνευματικότητα, αλλά και τη γνήσια ελληνική ψυχή του.

Κλείνοντας, σκέφτομαι ότι η δική μας γενιά είναι πολύ τυχερή. Είναι τυχερή γιατί δεν έζησε πόλεμο, κατοχή, πείνα, αγωνία και θάνατο. Και αυτό το οφείλει σε όλους τους ήρωες που θυσιάστηκαν για τη δική μας λευτεριά. Επιπλέον, είμαστε τυχεροί γιατί έχουμε πρότυπα. Πρότυπα που μπορούμε να μιμηθούμε, για να ζήσουμε μια πιο ουσιαστική ζωή. Τι θαυμάζω περισσότερο στον Κυριάκο Μάτση; Τι με συγκινεί περισσότερο στην ιστορία του; Τι μου διδάσκει η ζωή και ο θάνατός του; Γιατί να θέλω να του μοιάσω; Δεν ξέρω αν υπάρχει άλλη απάντηση να δώσω από αυτήν: γιατί θυσίασε τη ζωή του για μένα και μου δίδαξε ότι δεν έχει αξία η ζωή, αν δεν τη ζήσεις με εντιμότητα, αφιερώνοντάς την σε έναν μεγάλο σκοπό. Κυριάκο Μάτση, μεγάλε μου δάσκαλε, σε ευχαριστώ!

Μπαχταριαίου Λουσιόλα ΤΟ2

Α΄ Βραβείο στον Πανελλήνιο Διαγωνισμό: Κύπρος-Ελλάδα-Ομογένεια: Εκπαιδευτικές Γέφυρες

Η μάχη των μαχών που έσωσε τη Λευκωσία το 1974

*«...Και περισσότερη τιμή τούς
πρέπει όταν προβλέπουν,
και ποδοί προβλέπουν,
πως ο Εφιάλτης θα φανεί στο τέλος,
κ' οι Μήδοι επιτέλους θα διαβούνε.»*
Κ.Π. Καβάφης, Θερμοπύλες

Στις 20 Ιουλίου του 1974 έλαβε χώρα στην Κύπρο η πρώτη εισβολή των Τούρκων, με την κωδική ονομασία «Αττίλας I». Είχε προηγηθεί η πτώση της Χούντας των Αθηνών και το κυπριακό ζήτημα οδηγήθηκε στις περίφημες συνομιλίες της Γενεύης, στις 8 Αυγούστου του 1974.

Μετά το ναυάγιο των συνομιλιών, παραμονή της Παναγιάς, 14 Αυγούστου του 1974, η Τουρκία πραγματοποίησε δεύτερη εισβολή στην Κύπρο, με την κωδική ονομασία «Αττίλας II», κατά την οποία το στρατόπεδο της Ελληνικής Δύναμης Κύπρου (ΕΛΔΥΚ) στη Λευκωσία δέχτηκε διπλή επίθεση -και από ξηράς και από αέρος. Μέσα στο στρατόπεδο ήταν οργανωμένοι τρεις λόχοι υπό τον Συνταγματάρχη Παναγιώτη Σταυρουλόπουλο. Την 15^η Αυγούστου 1974, ανήμερα της Παναγιάς, οι Τούρκοι πραγματοποίησαν δεύτερη επίθεση εναντίον του ελληνικού στρατοπέδου, η οποία αναχαιτίστηκε επιτυχώς από τους ηρωικούς Έλληνες στρατιώτες, που απέδωσαν τη νίκη τους στην Υπέρμαχο Στρατηγό. Οι Τούρκοι, όμως, δεν τα παράτησαν. Την αμέσως επόμενη μέρα, 16^η Αυγούστου 1974, επανέρχονται με νέα σφοδρότερη επίθεση, που περιλαμβάνει χρήση των απαγορευμένων βομβών ναπάλμ, και ισοπεδώνει σχεδόν το ελληνικό στρατόπεδο.

Οι Έλληνες στρατιώτες, χωρίς σχεδόν καθόλου πολεμοφόδια, δίνουν μια άνιση μάχη σώμα με σώμα με τους Τούρκους εισβολείς, οι οποίοι τους ξεπερνούν κατά πολύ στον αριθμό (αναλογία 1:22), αλλά καθόλου στο φρόνημα. Ξέρουν ότι η μάχη έχει κριθεί εν τη γενέσει της. Αλλά δεν τα παρατούν. Αρνούνται να παραδοθούν. Επιλέγουν έναν ηρωικό θάνατο.

Η μάχη αυτή, που χαρακτηρίστηκε ως «μάχη των μαχών» και διδάσκεται σήμερα σε πολλές στρατιωτικές ακαδημίες, είναι τεράστιας σημασίας για την Κύπρο, γιατί με την αυτοθυσία τους οι Έλληνες στρατιώτες ματαίωσαν τα σχέδια των Τούρκων για πλήρη κατάληψη της Λευκωσίας, η οποία ως σήμερα διατηρεί το θλιβερό προνόμιο να είναι η μοναδική μοιρασμένη πρωτεύουσα της κόσμου. Οι Εθνομάρτυρες της ΕΛΔΥΚ υπερασπίστηκαν μέχρι θανάτου την ελευθερία του Έθνους στα αγιασμένα χώματα της Κύπρου, αποδεικνύοντας ότι ο αγώνας είναι κοινός και ένας: η πλήρης αποκατάσταση της εθνικής μας ελευθερίας και αξιοπρέπειας.

Ματθαίου Μαρία Τ02

Υπόθεση *Noratlas*: Τραγικό λάθος ή προδοσία;

Μετά την έναρξη της τουρκικής εισβολής στην Κύπρο στις 20 Ιουλίου του 1974, η άμυνα της Κύπρου βρέθηκε σε επισφαλή κατάσταση και κάθε προσπάθεια των ενόπλων δυνάμεων να αποκρούσουν ή να αναχαιτίσουν την τουρκική επέλαση ήταν καταδικασμένη σε αποτυχία. Ο χρόνος τελείωνε, καθώς η στρατιωτική ηγεσία στην Ελλάδα παρουσίαζε ενδείξεις αποσύνθεσης λόγω της πολιτικής αναταραχής. Η στρατιωτική επιχείρηση με την κωδική ονομασία «Νίκη» για την ενίσχυση της άμυνας της Κύπρου αποφασίστηκε στις 21 Ιουλίου του 1974. Το σχέδιο της επιχείρησης προέβλεπε την αερομεταφορά καταδρομέων με αεροσκάφη της Ελληνικής Αεροπορίας στην Κύπρο χωρίς αεροπορική και ναυτική κάλυψη, για να αιφνιδιαστούν οι Τούρκοι. Ο διεθνής τύπος χαρακτήρισε την επιχείρηση «αποστολή αυτοκτονίας». Ο κλήρος έπεσε στην Α΄ Μοίρα Καταδρομών που έδρευε στο Μέλεμε της Κρήτης.

Κατά την αναχώρηση των καταδρομέων από την Κρήτη, οι Κρητικοί είχαν βγει στους δρόμους και τους χειροκροτούσαν, παρόλο που ήξεραν ότι πολλοί από αυτούς δεν θα γυρνούσαν. Ο τότε υπολοχαγός της Α΄ Μοίρας Καταδρομέων, Σταύρος Μπένος, διηγούνται ότι «δεν υπήρχε κανένας καταδρομέας που να έχει τον παραμικρό ενδοιασμό, ότι πάμε να πολεμήσουμε σε ελληνικό έδαφος. Το ότι τραγουδάγαμε με δύναμη και θέρμη μέσα στο λεωφορείο που μας πήγαινε στο αεροδρόμιο και ξεσηκώναμε τις γειτονιές σημαίνει πως αυτό που πηγαίναμε να κάνουμε το πιστεύαμε». Τα μεσάνυχτα της 21^{ης} προς την 22^α Ιουλίου του 1974, δεκαπέντε αεροσκάφη *Noratlas* της ελληνικής πολεμικής αεροπορίας απογειώθηκαν από την Σούδα της Κρήτης. Πέταξαν με σβηστά φώτα και σιγή ασυρμάτου σε κοντινή απόσταση από τη θάλασσα, για να μην γίνουν αντιληπτοί από τους Τούρκους. Από τα δεκαπέντε αεροσκάφη, τα δύο προσγειώθηκαν στην Ρόδο και τα υπόλοιπα συνέχισαν για την Κύπρο. Η επιχείρηση ήταν επιτυχής. Τα δεκατρία *Noratlas* κατάφεραν να φτάσουν στην Κύπρο χωρίς καμιά τεχνική βοήθεια και κυρίως χωρίς να εντοπιστούν από τους Τούρκους. Είχαν πετύχει το ακατόρθωτο! Όμως, λόγοι κακής συνεννόησης μεταξύ της Κυπριακής Εθνοφρουράς και των Ελληνικών Ενόπλων Δυνάμεων ή ίσως μια προδοτική εντολή είχαν ως αποτέλεσμα οι Κύπριοι να θεωρήσουν τα αεροπλάνα εχθρικά και να τους επιτεθούν με αντιαεροπορικά πυρά. Δύο *Noratlas* χτυπήθηκαν στον αέρα κατά την προσγείωσή τους, με αποτέλεσμα το ένα από αυτά, το «Νίκη 4», να συντριβεί στο έδαφος. Είκοσι επτά καταδρομείς και τέσσερις αεροπόροι βρήκαν

μαρτυρικό θάνατο. Μοναδικός επιζών ο Θανάσης Ζαφειρίου, που πρόλαβε να πηδήξει από το φλεγόμενο αεροπλάνο στο κενό χωρίς αλεξίπτωτο.

Ο Γιώργος Καλογήρου, ο στρατιώτης που άθελά του κατέρριψε το «Νίκη 4», θυμάται: «Λίγο πριν νυχτώσει, ήρθε κάποιος και μου είπε ότι η σημερινή νύχτα είναι επικίνδυνη. Υπάρχουν πληροφορίες ότι τη νύχτα ενδέχεται να έρθουν τουρκικά αεροπλάνα και ζήτησε να έχουμε τα μάτια μας δεκατέσσερα και να μην αφήσουμε να προσγειωθεί κανένα. Όταν άκουσα τον βόμβο του αεροπλάνου, δεν μπόρεσα να το δω, είχε όλα τα φώτα σβηστά και ήμουν έτοιμος να το καταρρίψω. Μόλις πλησίασε το σκόπευσα, του έριξα και αυτό ήταν. Το αεροπλάνο κατερρίφθη. Περίμενα το επόμενο. Τότε διαπίστωσα ότι το τετράδυμο είχε μπλοκαριστεί.

Προσπάθησα να το φτιάξω, αλλά δεν τα κατάφερα. Τα αεροπλάνα περνούσαν από πάνω μου, καταριόμουν την ατυχία μου. Πολύ αργότερα, όταν τα αεροπλάνα είχαν προσγειωθεί όλα, ήρθε κάποιος και μου είπε ότι τα αεροπλάνα ήταν ελληνικά και κόντεψα να τρελαθώ. Από τότε έχω τύψεις... Την άλλη μέρα και χωρίς να κάνω τίποτα το όπλο είχε ξεμπλοκαριστεί.» Δεν υπάρχουν λόγια μέχρι σήμερα που να μπορούν να περιγράψουν αυτή την τραγωδία. Σκοτώσαμε οι ίδιοι τους Έλληνες αδελφούς μας, που με αυτοθυσία ήρθαν να πολεμήσουν στο πλάι μας, για το «όμαιμον, το ομόγλωσσον, το ομότροπον και το ομόθησκον». Ποιος νους μπορεί να χωρέσει το μέγεθος αυτής της τραγωδίας;

Το μοιραίο «Νίκη 4» μαζί με τα απανθρακωμένα σώματα των είκοσι επτά καταδρομών και των τεσσάρων αεροπόρων που επέβαιναν σε αυτό, αλλά και μαζί με τις σορούς των νεκρών από τα άλλα Noratlas θάφτηκαν στο σημείο πτώσης του αεροσκάφους, σε μικρή απόσταση από το αεροδρόμιο Λευκωσίας, στον τύμβο της Μακεδονίτισσας. Το 2016, 41 χρόνια μετά την τραγωδία, έγινε ανασκαφή στο σημείο της συντριβής, όπου εντοπίστηκαν τα ιερά λείψανα των ηρωικών Ελλήνων αδελφών μας, ταυτοποιήθηκαν με την μέθοδο DNA και επέστρεψαν με τιμές στην Ελλάδα, όπου αποδόθηκαν στους συγγενείς τους για να ταφούν.

Ο τύμβος της Μακεδονίτισσας αποτελεί ένα από τα ιερότερα προσκυνήματα της πατρίδας μας, έναν χώρο που μας θυμίζει ότι είμαστε Έλληνες, αλλά και έναν τόπο περισυλλογής, που μας θυμίζει το χρέος μας προς την πατρίδα.

Με ιερή ευλάβεια τιμούμε την μνήμη των Ελλήνων αδελφών μας που έπεσαν για την ελευθερία της Κύπρου μας και τους δίνουμε την υπόσχεση ότι δεν θα ξεχάσουμε. Τιμή σε σας, ηρωικοί αδελφοί μας. Ένα μεγάλο ευχαριστώ σας οφείλουμε από τα βάθη της ψυχής μας και μία εξίσου μεγάλη συγγνώμη...

Λαμπρογκανίδου Μαρία, Κίση Γωάννα, Βενιαμίν Μαρία, Τ32

Οι άγνωστοι ήρωες της ιστορίας
απρόσωποι και πολυπρόσωποι
περιθωριοποιημένοι από την πένα του ιστορικού.
Μονάχα οι λάτρεις των γραμμάτων σάς ζωντανεύουν
με της μνήμης το μελάνι.
Πουθενά δεν μπορούμε να σας τιμήσουμε με ένα στεφάνι,
με λίγο θυμίαμα
να σας ευχαριστήσουμε...

Βάνοβα Τζένιφαρ Τ11

«Παράπλευρες Απώλειες»

Τα Θόματα των Ποδέμων

Βενιαμίν Μάζμος, ΤΟ2

ΗΡΑΚΛΕΙΔΑΙ

Ευριπίδη *Ηρακλείδα*

Τα κατατρεγμένα παιδιά του Ηρακλή

Τα παιδιά μέσα στην διαχρονία του κόσμου:

Οι Ηρακλείδες του Ευριπίδη, ο μύθος, ο λόγος και το παραστατικό γεγονός

Το έργο αυτό, αν και παραγνωρισμένο, έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τον σημερινό άνθρωπο, αφού αγγίζει θέματα που απασχολούν σε προσωπικό και συλλογικό επίπεδο τον καθένα.

Ο συμβολισμός του τίτλου Ηρακλείδες: Ο τίτλος δηλώνει τους απόγονους του Ηρακλή. Το παιδί, ως φορέας του μέλλοντος, αποτελεί μια ενδεχόμενη απειλή, μια πιθανή ανατροπή, που η καθεστηκυία τάξη πραγμάτων αγωνίζεται να καταπνίξει. Η ευάλωτη φύση των παιδιών δεν αποτρέπει τους αδίστακτους φορείς του διεφθαρμένου παλαιού κόσμου να εξαπολύσουν κάθε βίαιο και κτηνώδες μέσο προκειμένου να εξοντώσουν την νέα αλήθεια που προελαύνει. Η καταδίωξη των παιδιών εκδηλώνεται και σήμερα μέσα σε συνθήκες αιματηρών συρράξεων και φανατισμού. Το παιδί μπαίνει στο στόχαστρο γιατί σε αυτό βρίσκεται η δυναμική του αύριο και η μοναδική δύναμη για δημιουργία ενός διαφορετικού κόσμου. Στο αναλυτικό πρόγραμμα της λογοτεχνίας για την Γ΄ Γυμνασίου περιλαμβάνεται απόσπασμα από τον «Προφήτη» του Χαλίλ Γκιπράν. Εκεί αναφέρεται για τα παιδιά: «Η ψυχή τους ανοικεί στον οίκο του μέλλοντος». Αυτό ακριβώς τα καθιστά πανίσχυρα και επικίνδυνα για όσους στηρίζουν τη δύναμή τους στην καθεστηκυία τάξη πραγμάτων.

Οι μαθητές ξαναγράφουν την τραγωδία...

Τα παιδιά του Ηρακλή (αποσπάσματα)

Πρόλογος

Ιόλαος: Καλησπέρα σας, κυρίες και κύριοι. Είμαι ο Ιόλαος, συναγωνιστής του Ηρακλή. Ενώ θα μπορούσα να βρίσκομαι στην πατρίδα μου απολαμβάνοντας τα αγαθά της ζωής, βρίσκομαι εδώ. Θλιμμένος και ηλικιωμένος, βοηθάω αυτά τα παιδιά, αφού μονάχα εμένα και τη γιαγιά τους έχουν για να τους προστατέψουν. Βλέπετε, πάντα ήμουν της εξής άποψης: σ' αυτόν τον τραγικό πλανήτη υπάρχουν δύο ειδών άνθρωποι. Αυτοί που βοηθούν και σκέφτονται το καλό των συνανθρώπων τους και αυτοί που σκέφτονται μόνο το δικό τους συμφέρον, το άχρηστο στρώμα της κοινωνίας. Ο δικτάτορας Ευρυσθέας ανήκει στη δεύτερη κατηγορία. Από τότε που ο καλύτερος μου φίλος Ηρακλής έφυγε από τη ζωή, ο Ευρυσθέας στόχευσε τα παιδιά του. Κι έτσι, καταλήξαμε εδώ, δίχως πατρίδα, δίχως ασφάλεια. Ωστόσο, καταφέραμε να διαφύγουμε καταντώντας να τριγυρνάμε από πόλη σε πόλη. Έχουμε φτάσει στον Μαραθώνα και εγώ μαζί με την Αλκμήνη βοηθάμε τα παιδιά να ξεφύγουν από τον Ευρυσθέα. Ο Ύλλος και τα αδέρφια του ψάχνουν εναλλακτικό τόπο διαμονής σε περίπτωση που μας ξαναδιώξει ο Ευρυσθέας.

Παιδιά μου, παιδιά μου! Πιαστείτε στο ρούχο μου. Ήρθε ο κήρυκας του Ευρυσθέα! Α! Μισητέ, μακάρι να χανόσουν και εσύ και ο Ευρυσθέας που μας αναγγείλατε τόσα κακά. [...]

(Είσοδος Δημοφώντα)

Πάρδος

Ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών καταδικάζει. (Επαναλαμβάνεται δέκα φορές σε χορογραφία.)

Α' Επεισόδιο

Ιόλαος: Πρώτα θα ήθελα να σας ευχαριστήσω θερμά που μου επιτρέπετε να εκφραστώ ελεύθερα. Η ελευθερία του λόγου υπάρχει εδώ και πουθενά αλλού. Καταγγέλλω τον Ευρυσθέα, ο οποίος επέβαλε δικτατορία και απαιτεί από όλους να υπακούν στις αποφάσεις του. Σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο δεν έχει κανένα δικαίωμα να ζητά την έκδοσή μου, ούτε της Αλκμήνης και των παιδιών του Ηρακλή από το Άργος. Η Αθήνα όμως δεν θα υποκύψει στις απειλές και τους εκβιασμούς αυτού εδώ. Αντίθετα με τα άλλα κράτη η Αθήνα είναι κράτος ισχυρό που δεν μπορεί εύκολα να νικήσει ο Ευρυσθέας. Αν όμως αποφασίσεις να μας παραδώσεις στα χέρια του, τότε η Αθήνα δεν θα είναι πια ελεύθερη αλλά υπόδουλη στο Άργος. Επίσης, να σου θυμίσω, Δημοφώντα, ότι έχεις στενή συγγένεια με αυτά τα παιδιά, αφού με τον Ηρακλή είστε ξαδέρφια. Πρέπει ακόμα να λάβεις υπόψη σου, Δημοφώντα, ότι ο πατέρας σου βοηθήθηκε από τον Ηρακλή, άρα κι εσύ οφείλεις να ανταποδώσεις τη χάρη.

Αν δεν το κάνεις, η ντροπή δεν θα είναι μόνο δική σου, αλλά ολόκληρης της πόλης. Σε παρακαλώ με όλη την ψυχή μου να εμποδίσεις αυτόν εδώ να τους αρπάξει. Γι' αυτό αγκάλιασέ τα με αγάπη και γίνε πατέρας τους. [...]

(Η θυσία της Μακαρίας)

Γ' Στάσιμο

- Θυσία είναι προσφορά.
- Θυσία είναι να βάζεις πρώτο το καλό και το συμφέρον των άλλων.
- Θυσία είναι να υποχωρείς και να δίνεις χώρο και προτεραιότητα στους άλλους.
- Θυσία είναι η γενναιότερη πράξη για το μέλλον.
- Θυσία είναι να μην νοιάζεσαι για τις συνέπειες.
- Θυσία είναι γενναιότητα.
- Θυσία είναι να δίνεις τα πάντα για ν' αποκτήσεις την ειρήνη.
- Θυσία είναι να παλεύεις για την οικογένειά σου.
- Θυσία είναι να αγωνίζεσαι για να σώσεις εκείνο που αγαπάς πιο πολύ.
- Θυσία είναι να μην νοιάζεσαι μόνο για τον εαυτό σου.
- Θυσία είναι να δίνεις τη ζωή σου για το καλό των συνανθρώπων σου.
- Θυσία είναι να χάσεις για να κερδίσεις.
- Θυσία είναι να δίνεις κάτι που αγαπάς για ένα μεγαλύτερο σκοπό.
- Θυσία είναι ευτυχία. [...]

Δ' Στάσιμο

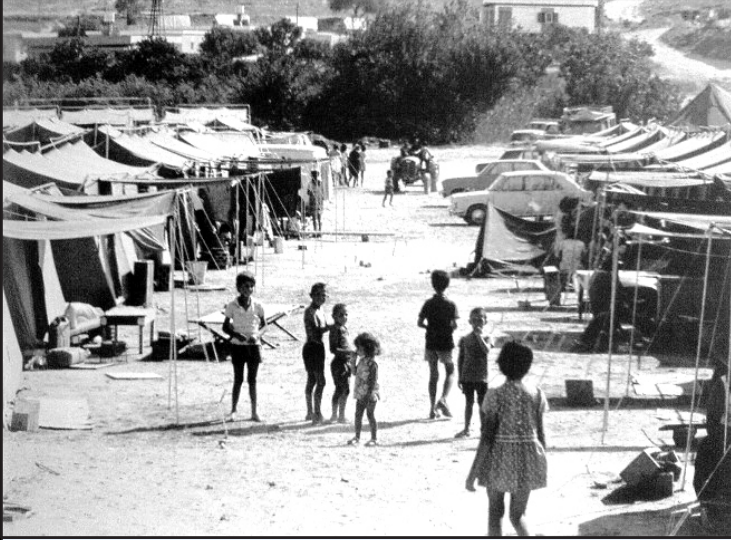
- Εκατοντάδες χιλιάδες παιδιά πλήττονται από την κλιμάκωση των εχθροπραξιών στη Γάζα και έχουν ανάγκη ανθρωπιστικής βοήθειας και προστασίας.
- Ένα παιδί σκοτώνεται κάθε δέκα λεπτά στη Γάζα.
- Δύο εκατομμύρια παιδιά έχουν ήδη εγκαταλείψει την Ουκρανία.
- Σε 494 ανέρχονται τα παιδιά που έχασαν τη ζωή τους στις 100 ημέρες του πολέμου στην Ουκρανία, ενώ άλλα 1050 παιδιά τραυματίστηκαν.
- Ναγκόρνο Καραμπάχ: Παιδιά τόσο αδύναμα που λιποθυμούν φτάνουν στην Αρμενία.
- Τουρκική εισβολή στην Κύπρο: Τι απέγιναν τα παιδιά του πολέμου;

Ομάδα STEAM: Ελληνική Τάισσα και Ποδιτισμός

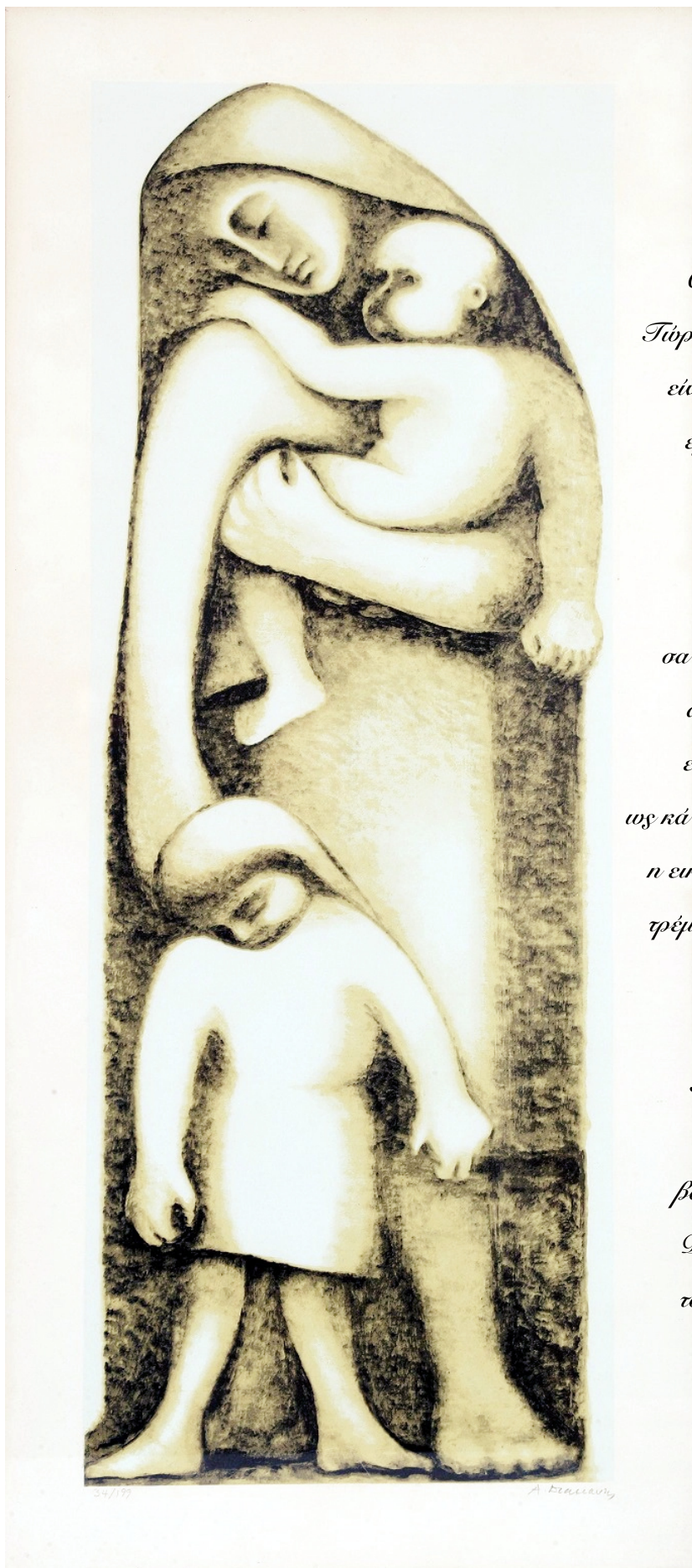
---

*Δοο μητέρες νομίζουν
πως είναι μόνες στον κόσμο*

*Ο γιος της σκοτώθηκε πριν έξι μήνες
Τώρα κάθε πρωί που ανοίγει την πόρτα της,
είναι ένα πένθος. Νομίζεις πως βλέπεις,
έξω από χρόνο και χώρο: το πένθος.*

*Το βράδυ, το ίδιο:
Επρώχνει την πόρτα
σα να σιωπάζεται. Μπαίνει τρεκλίζοντας
ανάβει το φως. Η μαύρη της μπόδια
είναι δομμένη. Οι άκρες της κρέμονται
ως κάτω στο πάτωμα. Στον τοίχο, αντίκρο της
η εικόνα ταραίζεται. Η Παναγία τη βλέπει,
τρέμουν τα χέρια της, θα της φόρει δαρρείς,
θα της πέσει το βρέφος της.*

*Τα χείλη της σφίγγονται, η κόκκινη
μαντίλα της παίζει. Θέλει να την
βουδνήσει, αλλά – το σπίτι είναι έρημο.
Δεν έχει σε ποιον ο' αφήσει σ' αυτόν
τον κόσμο για μια στιγμή το παιδί της.*

Νικηφόρος Βρεττάκος

Το δράμα
των
αμάχων

Ο
Αφανισμός
της Μήλος

του Γιάννη Ρίτσου

Ο ποιητής Γιάννης Ρίτσος στο ποίημά του «Ο Αφανισμός της Μήλος» μεταπλάθει το επεισόδιο της σύγκρουσης Αθηναίων-Μηλίων που αναφέρεται στην Ιστορία του Θουκυδίδη:

Ο ιστορικός Θουκυδίδης ζει και περιγράφει τα γεγονότα του Πελοποννησιακού Πολέμου από την οπτική του γωνία. Όμως, γιατί από όλο αυτόν τον πόλεμο γράφει για τη σύγκρουση Αθηναίων-Μηλίων, μια τόσο ασήμαντη σύγκρουση που δεν είναι παρά ένα σημείο στον τεράστιο αυτό πόλεμο; Και όμως, όλοι οι ευφυείς ηγέτες ξέρουν αυτή τη σύγκρουση. Ο Θουκυδίδης έγραψε τον διάλογο μεταξύ των Μηλίων και των Αθηναίων, για να φανερώσει την σκληρή και κυνική πολιτική που εφάρμοζαν οι Αθηναίοι. Επιπρόσθετα, αφιερώνει τόση έκταση, ώστε εμείς οι αναγνώστες να συνειδητοποιήσουμε ένα διαχρονικό θέμα: την επιβολή του δυνατού πάνω στον αδύναμο. Με σκοπό να αποτρέψουν την υποταγή τους, οι Μήλιοι κάνουν μια συνέλευση με τους Αθηναίους και έχουν ως την βάση της συζήτησης, μετά από απαίτηση των Αθηναίων, την υλική σωτηρία της Μήλου. Προσπαθώντας να σωθούν από το αναπότρεπτο τέλος, οι Μήλιοι μιλούν για τις αξίες της ελευθερίας, της ανδρείας, της δικαιοσύνης, της αξιοπρέπειας, ενώ οι Αθηναίοι χρησιμοποιούν ψυχρή λογική και υλικά επιχειρήματα. Οι Μήλιοι δεν υποκύπτουν. Στο τέλος, όμως, οι Μήλιοι παραδίδονται, διότι οι Αθηναίοι έζωσαν την πόλη της Μήλου με τείχη και εξαιτίας της βασανιστικής πείνας. Οι Αθηναίοι θα φερθούν με απίστευτη σκληρότητα στους Μηλίους και η εκτέλεση όλων των ανδρών και η αιχμαλωσία των γυναικόπαιδων θα μείνει στην ιστορία ως μία κηλίδα για την Αθήνα. Προφανώς ο Θουκυδίδης γνωρίζει την τελική ήττα της Αθήνας στον πόλεμο και μας προειδοποιεί ότι η άδικη υπερδύναμη θα χάσει την υποστήριξη των συμμάχων της και θα νικηθεί. Σαφή κάνει ο Θουκυδίδης και τα κίνητρα των Αθηναίων και των Μηλίων: το συμφέρον, ο φόβος, η τιμή. Αυτά είναι τα κίνητρα του ανθρώπου τότε και τώρα. Άρα διαβάζοντας τον διάλογο παίρνουμε κι ένα μάθημα πολιτικής και ένα μάθημα ιστορίας.

Ο ποιητής Γιάννης Ρίτσος, ένας από τους σπουδαιότερους Έλληνες ποιητές με διεθνή φήμη, στο ποίημά του "Ο αφανισμός της Μήλος" μας παρουσιάζει τον διάλογο τριών γριών αιχμαλώτων από τη Μήλο που πουλήθηκαν σε ξένο τόπο ως δούλες. Ο ποιητής μέσα από αυτόν τον θεατρικό διάλογο θέλει να μας δείξει τα συναισθήματα που βιώνουν, τον πόνο της αιχμαλωσίας, του βίαιου ξεριζωμού, την νοσταλγία που νιώθουν για την πατρίδα τους και για την παλιά τους ζωή στο νησί τους. Εδώ δεν μιλάνε οι άντρες, δημιουργοί της ιστορίας, αλλά οι γυναίκες, τα θύματα της ιστορίας. Στο πρώτο μέρος προβάλλεται σχεδόν ηθογραφικά η απλή καθημερινή ζωή στο νησί με σκληρή δουλειά και μικρές απολαύσεις, ένας κόσμος ήρεμος και γλυκός.

Στο δεύτερο μέρος η ξαφνική άφιξη των Αθηναίων διαταράσσει τη ζωή των νησιωτών. Ο φόβος καταλαμβάνει τις ψυχές των γυναικών. Οι Μήλιοι ως άλλοι επαναστάτες του 1821 απαντούν στους Αθηναίους «Ελευθερία ή Θάνατος» Μετά ξεσπά ο όλεθρος. Θάνατος, καταστροφή, αιχμαλωσία. Ζοφερές, σπαρακτικές σκηνές. Το ποίημα τελειώνει με την επιστροφή των γυναικών στην πατρογονική γη τους.

Βλέπουμε, λοιπόν πως οι δύο συγγραφείς παρουσιάζουν διαφορετικές οπτικές του αφανισμού της Μήλου από τους Αθηναίους. Ο Θουκυδίδης, ως ιστορικός αντικειμενικός, θέλει να μας δώσει μια ολοκληρωμένη εικόνα της εξωτερικής πολιτικής των Αθηναίων αλλά και να καυτηριάσει την επεκτατική πολιτική και τον ωμό κυνισμό τους. Ο λόγος του ιστορικού είναι λογικός, αφού γίνεται χρήση επιχειρημάτων και συλλογισμών από τους δύο αντιπάλους. Αντίθετα, ο Ρίτσος δίνει έμφαση στη ζωή των ανθρώπων και συγκεκριμένα των γυναικών. Εκεί ο λόγος είναι συναισθηματικός και λυρικός. Η πρόθεση του Ρίτσου είναι αντιπολεμική και με την υπερβολική χρήση των συναισθηματικά φορτισμένων εικόνων έχει την δυνατότητα να μας κάνει να ταυτιζόμαστε με τους ανθρώπους και το δράμα τους.

Και οι δύο συγγραφείς μιλούν για το δίκαιο και το άδικο και κατακρίνουν τους Αθηναίους.

Η ιστορία της Μήλου έχει επαναληφθεί και επαναλαμβάνεται στην ιστορία μας. Για παράδειγμα, το Ολοκαύτωμα και άλλα φρικτά γεγονότα είναι παρόμοια με κάποιον τρόπο. Στην περίπτωση του Ολοκαυτώματος, οι 'αδύνατοι' ήταν τα άτομα κυρίως εβραϊκής καταγωγής, πολιτικά διαφωνούντες, τσιγγάνοι, ομοφυλόφιλοι, που υφίσταντο διακρίσεις και ήταν συχνά εκτοπισμένοι από πολλές περιοχές της Ευρώπης πριν τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Οι Ναζί, οι 'δυνατοί' με την υπεροπλία τους, κατέστρεψαν τις ζωές των 'αδύνατων', αφού αφαίρεσαν την ελευθερία τους, κλείνοντάς τους σε στρατόπεδα συγκέντρωσης όπως το Άουτσβιτς, στο οποίο χρησιμοποιούσαν φρικτούς τρόπους βασανιστηρίων και εκτέλεσης. Το Ολοκαύτωμα είναι ένα παράδειγμα μοντέρνας μορφής της άλωσης της Μήλου, αφού και στις δύο περιπτώσεις υπάρχει χρήση βίας από τον 'δυνατό' προς τον 'αδύνατο'. Οι 'αδύνατοι' εκτοπίζονται σε έναν ξένο τόπο ως δούλοι. Έχουν λίγη ελπίδα ότι θα επιστρέψουν πίσω στα σπίτια τους, στην πατρίδα που νοσταλγούν τόσο πολύ, στις κανονικές δουλειές που ήταν συνηθισμένοι να κάνουν και στην ηρεμία που βίωναν, όταν ένιωθαν ασφάλεια με τις οικογένειές τους.

Το δράμα των αδυνάτων συνεχίζεται, όσο οι δυνατοί εφαρμόζουν το δίκαιο της πυγμής και καταπατούν την ελευθερία και τα δικαιώματα των λαών στην αυτοδιάθεση. Το έργο του Θουκυδίδα που επηρέασε τον Ρίτσο, είναι έργο ες αεί. Το ερώτημα είναι κατά πόσον εμείς οι αναγνώστες του συμμεριζόμαστε τα διδάγματα τέτοιων κειμένων.

*Κοζιάκου Αθηνά, Θεμιστοκλέους Κίτσος, Τσιούτη Χρυσίδα,
Κάσδαγλης Κωνσταντίνος, Α21*

Αντί Προλόγου

Ο Χαμένος Παράδεισος

4ης Μαΐου 1920

Η νύχτα ήταν παραδόξως ήσυχη και γαλήνια παρά τα μαύρα σύννεφα που εδώ και καιρό είχαν αρχίσει να πυκνώνουν αργά, αλλά σταθερά πάνω από την σκουριασμένη πια περικεφαλαία του Ελληνισμού στην Μ. Ασία. Αλλά όπως πάντα, ο λαός είχε αφεθεί τότε στην ουτοπική χαρά και στην άγνοια της αληθινής πραγματικότητας, καθώς οι «ανώτεροι» ες αεί έπαιζαν με τη φωτιά εις βάρος του απλού λαού. Αυτοί θεοποιούσαν τους εαυτούς τους και όριζαν τις τύχες των ανθρώπων, σαν άλλοι θεοί των αρχαίων ελληνικών τραγωδιών.

Θα αναλάβουν την ευθύνη των πράξεών τους, αφού θα κριθούν πρώτα από την ιστορία, όμως ήδη χιλιάδες άνθρωποι θα είχαν μαρτυρήσει, θα είχαν ανεβεί το δικό τους Γολγοθά, θα είχαν βιώσει την Κόλαση επί της γης, το αίμα θα έρρεε σαν ποτάμι -μεγαλύτερο κι από τον Αμαζόνιο σε έκταση και βάθος-, τα νεκρά κορμιά θα κείτονταν άταφα για μήνες ολόκληρους, αφού τα άγρια ζώα θα είχαν χορτάσει από το ατελείωτο φαγοπότι στα τρισάγια χώματα της Μ. Ασίας. Αχ, θα είχαν πλημμυρίσει οι ωκεανοί με το αίμα των αθώων, και ο λόγος; Ο λόγος ήταν και θα εξακολουθεί να είναι η αχόρταγη και αναλλοίωτη φύση του ανθρώπου που χαράζει την ιστορία ασταμάτητα με τα ίδια λάθη, αλλά με άλλα ονόματα δρώντων.

Προς το παρόν, ας αφεθούμε σε μιαν υπέροχη νύχτα, μια και όλα αυτά βρισκόντουσαν ακόμη μόνο στους εφιάλτες των ανθρώπων, ας αφεθούμε σε μία φευγαλέα στιγμή χαράς για μία οικογένεια.

Κάπου στα βουνά της Ανατολικής Θράκης, ένας απαλός άνεμος χάιδευε τα κλαδιά των υψηλών δένδρων που στήριζαν τους ουραμούς, δημιουργώντας έτσι έναν ασταμάτητο μελωδικό ανασασμό των φύλλων των. Η πανσέληνος φωτεινότερη από ποτέ άπλωνε τις λευκές ακτίνες της πάνω στον κοιμισμένο κάμπο, νανουρίζοντας τον κόσμο, τίποτα όμως δεν κοιμόταν, ιδίως τα ζώα ήταν κάπως αναστατωμένα σαν να ανέμεναν κάτι. Τα ελάφια τριγυρνούσαν μέσα στα σκοτεινά δάση σαν και να προσπαθούσαν να βρουν κάτι ή κάποιον. Τα πέταλα των λουλουδιών ήσαν ακόμη ανοιχτά σαν και να περίμεναν κι αυτά. Τα πουλιά κοίταζαν προς την ανατολή εκεί όπου βρισκόταν ένα μικρό μικτό χωριό.

Όπως τα ζώα του δάσους έμεναν άγρυπνα, έτσι κι οι κάτοικοι του χωριού άκουγαν με κομμένη την ανάσα τους τις επώδυνες κραυγές της Ερατούς που είχε οριστεί από το Θεό να φέρει σε αυτό το κόσμο το τέταρτο παιδί της. Οι γυναίκες του χωριού κοίταζαν έξω από τα παράθυρα των σπιτιών τους προς το ταπεινό σπίτι της οικογένειας Γεωργίου και προσεύχονταν για την καημένη γυναίκα, ιδιαίτερα οι μεγαλύτερες σε ηλικία γυναίκες του χωριού που τέτοια γέννα είχε να δούν δεκαετίες ολόκληρες.

Η λάμπα πετρελαίου είχε σχεδόν αδειάσει, οι σκιές των ανθρώπων είχαν παραμορφωθεί, η γέννα ήταν δύσκολη... Οι προηγούμενες τρεις γέννες της Ερατούς θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν «γρήγορες» και «εύκολες». Αυτή όμως, αυτή την βασάνιζε πολύ, όχι μόνο ο απάνθρωπος πόνος που αισθανόταν, αλλά και ο πολύωρος τοκετός. Ο γιατρός είχε δίκαιο τελικά ότι το σώμα της δε θα άντεχε άλλο τοκετό... Αυτή όμως ήθελε απεγνωσμένα κοριτσάκι και δε θα σταματούσε έως ότου κάνει ένα... Τώρα πέρασε και η δέκατη ώρα από την έναρξη του τοκετού, το μωρό όμως ακόμη να βγει κι η Ερατώ βρισκόταν στο όριο των αντοχών της. Η ίδια ήταν καταϊδρωμένη και τα σεντόνια του κρεβατιού είχαν απορροφήσει όχι μόνο τον ιδρώτα, αλλά και το αίμα της. Όσα μαξιλάρια κι αν της έβαζαν, τίποτα δε βοηθούσε... Ο πόνος ήταν αφόρητος. Το κρεβάτι της τώρα θα γινόταν είτε το κρεβάτι θανάτου της είτε θα αποδεχόταν μία νέα ζωή.

Πέντε μαίες μπαινόβγαιναν μέσα στο δωμάτιο με τις ελάχιστες πετσέτες, τις οποίες μπόρεσαν και βρήκαν απ' όλα τα σπίτια του χωριού, και νερό. Το πάτωμα του μοναδικού δωματίου του σπιτιού είχε γεμίσει με αιματωμένες πετσέτες. Οι ποδιές τους ματωμένες και τα χέρια τους έτρεμαν, γιατί βρίσκονταν σε απόγνωση πλέον, δεν ήξεραν τι να κάνουν· προσπαθούσαν να σκεφτούν ποιες άλλες μέθοδοι υπάρχουν για να ξεγεννήσουν την ταλαιπωρημένη ετοιμοθάνατη. Η μία μαία για να χαλαρώσει την τεταμένη ατμόσφαιρα είπε, καθώς σκούπιζε τα πόδια της Ερατούς από το αίμα...

- Κοριτσάκι θα 'ναι, δε μπορεί να είναι αγοράκι, *Ama Tanrı**, *Bayan*** Αμιλήτου.

Ένα απελπισμένο χαμόγελο χαράχθηκε στο πρόσωπο της νεαρής μαίας. Τότε η Ερατώ την κοίταξε και ανταποκρίθηκε στο χαμόγελο της, αν και πονεμένο. Δεν μπορούσε να δει το πρόσωπό της καθαρά, γιατί όμως; Άραγε να ήταν η κούραση ή το ελάχιστο φως που υπήρχε μέσα στο δωμάτιο;

- Μακάρι να είναι όπως τα λες *Aydan*, και μακάρι να είμαι κι εγώ ζωντανή για να τη χαρώ, η Ερατώ ξεστόμισε με δυσκολία. Δεν της έμενε πια αέρας μέσα στα πνευμόνια. Όσο πιο πολύ λιγόστευε το φως μέσα στο δωμάτιο, τόσο πιο πολύ αισθανόταν την παρουσία του Θανάτου. Ένωθε σαν και να παραμόνευε εκεί στις σκοτεινές σκιές του υπνοδωματίου και περίμενε πότε θα παρέδιδε τα όπλα. Εξέπνευσε η Ερατώ, ήλπιζε πως σε εκείνη την εκπνοή δεν άφησε ελεύθερο ένα κομμάτι από την ψυχή της.

Μία μαία σκούπισε τότε το μέτωπο της και σοκαρίστηκε με τα λεγόμενα.

Όλες αναφώνησαν μονομιάς "Για το όνομα του Θεού", εκτός από την Τουρκάλα μαία που είπε:

- *Tanrı aşkına****, μη λέτε έτσι *Bayan* Αμιλήτου. Θα τη γεννήσετε σύντομα και θα τη χαίρεστε. *Bismillah*.

Πήγε να μιλήσει η Ερατώ, όταν ο Θεός έδειξε τη παντοδυναμία του.

- Παναγία μου! Φώναξε η Ερατώ και έπιασε και πάλι την κοιλιά της. Ένας οξύς απερίγραπτος πόνος πέρασε από το κορμί της στιγμιαία. Οι μαίες χαμογέλασαν ανακουφισμένα, το μωρό έβγαινε.

- Δε σας το είπα *Bayan* Αμιλήτου, έχετε εμπιστοσύνη στον *Allah* και τώρα σπρώξτε!

- Δε σας το είπα Bayan Αμιλήτου, έχετε εμπιστοσύνη στον Allah και τώρα σπρώξτε!

Μετά από λίγα λεπτά, μία ησυχία κατέκλυσε το δωμάτιο, έως ότου ακούστηκε το κλάμα του πολυπόθητου μωρού και μία χαρά απερίγραπτη κατέκλεισε τις μαίες. Η γηραιότερη μαία γρήγορα έπιασε το παιδί στα χέρια της και έκανε ένα σταυρό στον αέρα... Και μόλις το άκουσε ο πατέρας που περίμενε απ' έξω, έτρεξε μέσα να δει την κόρη του (ήξερε πως ήταν κόρη, πριν καν του ανακοινώσουν το φύλο του μωρού). Πρώτα φίλησε τα χέρια και το πρόσωπο της γυναίκας του, ευχαριστώντας την επανειλημμένα. Φωνές χαράς ακούστηκαν απ' όλο το χωριό μόλις ακούστηκε το κλάμα του μωρού. Παρ' όλ' αυτά κανένας δεν ήταν πιο χαρούμενος από τη μητέρα. Έκλαιγε ασταμάτητα και ευχαριστούσε τον Θεό, αφού έπιασε στα χέρια της το μικρό της κοριτσάκι.

-Ευλογημένο παιδί!

Είπε η Aydan κλαίγοντας κι αυτή από χαρά.

Όλες οι μαίες βρίσκονταν γύρω από το κρεβάτι της της νέας μητέρας, παρακολουθώντας το μωρό αυτό. Είχε κάτι το μοναδικό, αλλά καμιά τους δε μπορούσε να καταλάβει τι.

-Ποιο θα είναι το όνομά της κυρά μου;

Ρώτησε η γηραιότερη μαία.

-Ελπίδα! Ελπίδα θα λέγεται η κόρη μου, γιατί με τη γέννησή της διάψευσε τα λεγόμενα του γιατρού ότι δε θα τη γεννήσω! Ελπίδα, γιατί θα δίνει όχι μόνο σε εμένα, αλλά και σε άλλους ανθρώπους ελπίδα σε στιγμές σκοτεινές.

- Πολύ ωραίο όνομα! Υπέροχο όνομα!

Συμφώνησε ο πατέρας του παιδιού, ο Μενέλαος. Όλες συμφώνησαν. Ήταν ένα όνομα ευλογημένο, όπως και το μωρό που το έφερε.

Οι πιο έντονες ακτίνες της σελήνης φωτιζαν το μικρό πέτρινο σπίτι όπου γεννήθηκε η μικρή Ελπίδα. Σαν ένας φωτεινός ασημένιος διάδρομος ανοίχτηκε από τα Ουράνια στη γη ανάμεσα στο σκοτάδι του κόσμου. Μόλις το είδαν αυτό το φαινόμενο οι ηλικιωμένοι χριστιανοί του χωριού έκαναν το σταυρό τους και είπαν: «Ευλογημένο είναι αυτό το μωρό. Ευλογημένο, αλλά θα ταλαιπωρηθεί πολύ στη ζωή του.»

Τα ελάφια σαν να έπαυσαν προς στιγμήν να φοβούνται τους ανθρώπους και πλησίασαν το σπίτι που φωτιζόταν από τη Σελήνη. «Ευλογημένο είναι το μωρό αυτό», ξαναείπαν όλοι οι ηλικιωμένοι του χωριού μόλις είδαν τα ελάφια.

... Ευλογημένο, αλλά ταλαιπωρημένο...ταλαιπωρημένο...ταλαιπωρημένο

Σαν να ήξεραν ήδη τη μοίρα του παιδιού, σαν να ήξεραν ήδη ότι αυτό το χωριό σε λίγο καιρό θα εξαφανιστεί από τον χάρτη της χώρας εξαιτίας της λαίλαπας του φανατισμού. Αυτή η χαρά θα μετατρεπόταν σε θρήνο και μοιρολόι και ο Χάροντας θα χόρτανε για χρόνια ολόκληρα.

*Μα τον Θεό

**Κυρία

*** Για το όνομα του Θεού

Βάνοβα Τζένιφαρ, Τ11

Το δράμα των προσφύγων

Ανά τους αιώνες, η Κύπρος, εξαιτίας της γεωγραφικής της θέσης, έγινε σταθμός ή και τόπος διαμονής για εκατομμύρια μετανάστες και πρόσφυγες, με το φαινόμενο αυτό να είναι πολύ πιο έντονο στις μέρες μας. Μία άγνωστη πτυχή του ζητήματος αυτού είναι η προσφυγή περίπου πενήντα χιλιάδων Εβραίων επιζώντων του Ολοκαυτώματος στην Κύπρο μετά το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου. Οι Εβραίοι, σε μια προσπάθεια επαναπατρισμού τους, βρέθηκαν εγκλωβισμένοι στην Κύπρο από τους Άγγλους αποικιοκράτες, οι οποίοι τότε διοικούσαν και τη γη του Ισραήλ. Όπως και στην περίοδο του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, οι Εβραίοι βρίσκονταν σε στρατόπεδα κράτησης, στις περιοχές Δεκέλεια, Ξυλοτύμπου και Καράολος. Κατά την τριετή περίοδο κράτησης των Εβραίων στην Κύπρο, πέρασαν 52384 πρόσφυγες και γεννήθηκαν άλλες 2000. Ο Αρχираββίνος Yehoshua Mendel Ehrenberg αποτελούσε τον πνευματικό και θρησκευτικό ηγέτη των προσφύγων. Οι συνθήκες διαβίωσης ήταν αντίξοες, όμως οι Εβραίοι κατόρθωσαν να διατηρήσουν τις παραδόσεις τους, όπως η περιτομή, η μέθοδος σφαγής και οι αυστηροί διατροφικοί τους κανόνες. Επίσης, λειτουργούσαν συναγωγές, εκδιδόταν η δική τους εφημερίδα και διοργανώνονταν πολιτιστικές εκδηλώσεις. Η διεθνής κοινότητα δεν έμεινε αδιάφορη για την κράτηση των Εβραίων προσφύγων, και η κινητοποίησή της είχε ως αποτέλεσμα την απελευθέρωση των προσφύγων. Ακολούθως, εγκαταστάθηκαν μόνιμα στο Ισραήλ, αφού η Βρετανική κυβέρνηση υπέκυψε στις πιέσεις και έκλεισε τα στρατόπεδα κράτησης.

Συνέντευξη με τη Βασιλική Σελιώτη

Λογγραφέα του Βιβλίου

“Βρετανικά Στρατόπεδα των Εβραίων προσφύγων στην Κύπρο 1946-1949”

1. Πόσοι περίπου Εβραίοι πρόσφυγες εγκαταστάθηκαν στην Κύπρο; Ποιοί ήταν οι λόγοι της μεταφοράς τους στο νησί μας. Οι Εβραίοι πρόσφυγες δεν εγκαταστάθηκαν στο νησί μας. Οι εβραϊκοί προσφυγικοί πληθυσμοί, που έφεραν παρά τη θέλησή τους οι Βρετανοί, παρέμειναν περίπου δύομισι χρόνια (από τον Αύγουστο του 1946 έως τον Φεβρουάριο του 1949)

στην Κύπρο και στο σύνολό τους ξεπέρασαν τις 52.000. Όταν ξεκίνησε η μεταφορά τους (1946), δεν υπήρχε ακόμα κράτος του Ισραήλ. Η περιοχή όπου ιδρύθηκε λίγο μετά (1948) ονομαζόταν ακόμα Παλαιστίνη και σ' αυτήν κατοικούσαν κυρίως Άραβες αλλά και ένας αριθμός Εβραίων που είχε αρχίσει να μεταναστεύει εκεί από τις αρχές του 20^{ου} αιώνα. Οι Άραβες αισθάνονταν εχθρικά απέναντί τους, γιατί ένιωθαν ότι η παρουσία τους αλλά και η επιθυμία τους να ιδρύσουν εκεί εβραϊκό κράτος ήταν απειλητική για τους ίδιους. Η περιοχή, όμως, ήταν ακόμα κάτω από τον έλεγχο των Βρετανών οι οποίοι προσπαθούσαν να ελέγξουν τις προστριβές μεταξύ Αράβων και Εβραίων. Έτσι, όταν μετά το Ολοκαύτωμα οι επιζώντες Εβραίοι της Ευρώπης μετανάστευαν προς την Παλαιστίνη, για να μην προκληθούν ανεξέλεγκτες συγκρούσεις στην περιοχή, οι Βρετανοί σταματούσαν τα σαπιοκάραβα που τους μετέφεραν στις παλαιστινιακές ακτές και αφού τους αιχμαλώτιζαν τους έφερναν στη γειτονική Κύπρο που ήταν ακόμα αποικία τους μέχρι να δουν πώς θα χειριστούν το ζήτημα.

2. Πώς τους υποδέχτηκε η τοπική κοινωνία της Κύπρου; Αρχικά ανησύχησε για δύο λόγους. Πρώτα-πρώτα, το βιοτικό επίπεδο του κυπριακού λαού ήταν πολύ χαμηλό εκείνη την εποχή και τώρα θα έπρεπε να μοιραστεί τα περιορισμένα αγαθά του νησιού και με χιλιάδες άλλους. Κυρίως, όμως, ανησυχούσε μήπως οι Βρετανοί εγκαταστήσουν μόνιμα τους Εβραίους πρόσφυγες στο νησί. Αυτό θα δυσκόλευε κι άλλο την υλοποίηση του πολιτικού στόχου της ελληνοκυπριακής κοινωνίας που ήταν τότε η Ένωση με την Ελλάδα, γιατί εκτός από τους τουρκοκύπριους θα υπήρχε ακόμα μια κοινότητα που μάλλον θα ήταν αρνητική απέναντι σ' αυτό. Ωστόσο δεν στράφηκε εναντίον τους, ίσως επειδή αμέσως κατάλαβε ότι οι ίδιοι οι Εβραίοι δεν επιθυμούσαν καθόλου να παραμείνουν στην Κύπρο -απεναντίας ήθελαν να φτάσουν στην Παλαιστίνη την οποία αν και δεν την είχαν γνωρίσει ποτέ τη θεωρούσαν πατρίδα τους, γιατί εκεί βρισκόταν το αρχαίο κράτος του Ισραήλ. Έτσι, κατάλαβαν ότι και αυτοί ήταν θύματα της βρετανικής πολιτικής, η οποία σ' εκείνους αρνούνταν τη μετάβαση στην Παλαιστίνη και στους Ελληνοκύπριους την Ένωση. Επομένως, γι' αυτή την ανεπιθύμητη για όλους κατάσταση θεώρησαν υπεύθυνους αποκλειστικά τους Βρετανούς. Σύντομα, λοιπόν, λειτούργησαν υποστηρικτικά απέναντι στους Εβραίους. Συνδικάτα, δημοτικά συμβούλια και άλλοι φορείς έστειλαν ψηφίσματα συμπαράστασης, ενώ εργαζόμενοι στα στρατόπεδα όπου τους είχαν περιορίσει (στον Καράολο της Αμμοχώστου και στην Ξυλοτύμπου) βοηθούσαν με όποιον τρόπο μπορούσαν -για παράδειγμα, έβγαζαν κρυφά τα παιδιά στους πορτοκαλεώνες ή εξυπηρετούσαν κρυφά όσους ήθελαν να δραπετεύσουν.

3. Ποια η στάση της εκκλησίας απέναντι στους πρόσφυγες; Ο τότε τοποτηρητής του αρχιεπισκοπικού θρόνου Λεόντιος είχε δηλώσει την άρνηση της εκκλησίας της Κύπρου να δεχτεί αυτή την κατάσταση, γιατί θεωρούσε ότι η Κύπρος, ενόψει της Ένωσης που πίστευε ότι θα γίνει, είχε ανάγκη από τη μετανάστευση ελληνικού πληθυσμού. Υπογράμμιζε, επίσης, ότι οι ίδιοι οι Εβραίοι επιθυμούσαν να φύγουν για την Παλαιστίνη και όχι να παραμείνουν στο νησί, καταλήγοντας ότι είναι δίκαιο καθένας να βρίσκεται στη δική του πατρίδα.

4. Ποιες συνθήκες επικρατούσαν στα βρετανικά στρατόπεδα των Εβραίων προσφύγων; Οι συνθήκες ήταν δύσκολες, γιατί ενώ οι υποδομές που σχεδιάστηκαν γρήγορα προνοούσαν τον καταυλισμό 10.000 ανθρώπων, ο αριθμός μεγάλωσε δραματικά. Έτσι, οι Βρετανοί δεν κατάφεραν να δημιουργήσουν πραγματικά φιλόξενες συνθήκες για τους ήδη εξουθενωμένους πρόσφυγες παρόλο που προσπάθησαν. Το μεγαλύτερο από τα τρέχοντα προβλήματα της καθημερινότητας ήταν η έλλειψη νερού που ταλαιπωρούσε όλο το νησί. Ωστόσο, όσο καιρό παρέμειναν εγκλωβισμένοι στην Κύπρο, οι Εβραίοι έκαναν ό,τι μπορούσαν για να δώσουν χαρακτήρα κανονικότητας στην καθημερινότητά τους, λειτουργώντας σχολεία, κάνοντας θρησκευτικές τελετές αλλά και αθλητικές και πολιτιστικές εκδηλώσεις. Προσπαθούσαν δηλαδή να ξανακερδίσουν τη ζωή που τους είχαν αρνηθεί και ταυτόχρονα να προετοιμαστούν για τη νέα ζωή που προσδοκούσαν στην Παλαιστίνη όπου σε λίγο θα ιδρυόταν η δική τους Πολιτεία, το κράτος του Ισραήλ.

Τραγούδι από το Dabu Al Shanti

Ταξίδεψέ με σε οποιαδήποτε χώρα και άφησέ με και ξέχασέ με.

Πέταξέ με στη θάλασσα και μη ρωτάς.

Δεν έχω κανέναν άλλο τρόπο.

Δεν πρόκειται να μυρίσω τον αέρα, ούτε πρόκειται να αλλάξω την ατμόσφαιρα.

Το σπίτι μου χτυπιέται από τον αέρα και τον καπνό του πολέμου, Ομάνι.

Αφήστε με να προσπαθήσω ό,τι κι αν γίνει, άνθρωπος είμαι άλλωστε.

Πες το εκτοπισμό ή ανθρώπινο άσυλο.

Ταξιδέψτε με σε οποιαδήποτε χώρα και αφήστε με και ξεχάστε με.

Αφήστε με και γυρίστε πίσω, έστω και στα όνειρα.

Ίσως μια μέρα μπορέσεις να γυρίσεις και να με συγχαρείς.

Ταξίδεψέ με σε οποιαδήποτε χώρα, άφησέ με, ξέχασέ με...

Πέτα με στη θάλασσα και μην κάνεις ερωτήσεις.

Δεν έχω άλλο τρόπο.

*(Ένα τραγούδι από την Σοφία για τους πρόσφυγες)
Μεταγραφή στα Ελληνικά: Σοφία Τσιώτη Τ32*

أغنية مسلسل ضبو الشنتاني

سفرني ع أي بلد، واتركني.. وانساني

بالبحر ارميني ولا تسأل

ما عندي طريق ثاني

مو طالع شم هوا ولا رايح غير جو

بيتي بالضرب هوا ودخان الحرب،
عمانيتركني حاول مهما كان أنا بالآخر
إنسان

وسميها نزوح أو لجوء إنساني

وسفرني ع أي بلد واتركني وانساني

اتركني روح روح ارجع، لو حتى بالأحلام

يمكن شي يوم ترجع ويهيني زماني

سفرني ع أي بلد، واتركني، وانساني

بالبحر ارميني ولا تسأل

ما عندي طريق ثاني

ΔΙΧΟΤΟΜΗΣΗ

ΕΙΣΒΟΛΗ/ΕΓΚΛΩΒΙΣΜΕΝΟΙ/ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ

ΝΟΣΤΟΣ

ΞΕΡΙΖΩΜΟΣ

Καταγγέλονται οι Τουρκοί εισβολείς

ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ/ΕΛΛΑΔΑ/ΕΝΩΣΗ/Ε.Λ.Δ.Υ.Κ.

ΧΩΜΑ ΠΟΥ ΠΕΡΠΑΤΗΣΑ

ΝΙΚΗ

ΩΡΑ ΓΙΑ ΑΓΩΝΑ

Στον Δάσκαλο

Σμίλεψε πάλι, δάσκαλε, ψυχές!
Κι ό,τι σ' απόμεινε ακόμη στη ζωή σου,
Μην τ' αρνηθείς! Θυσίασέ το ως τη στερνή πνοή σου!
Χτίσ' το παλάτι, δάσκαλε σοφέ!

Κι αν λίγη δύναμη μέσ στο κορμί σου μένει,
Μην κουρασθείς, Είν' η ψυχή σου ατσαλωμένη.
Θέμελα βάλε τώρα πιο βαθιά,
Ο πόλεμος να μην μπορεί να τα γκρεμίσει.

Σκάψε βαθιά. Τι κι αν πολλοί σ' έχουνε λησμονήσει;
Θα θυμηθούνε κάποτε κι αυτοί
Τα βάρη που κρατάς σαν Άτλαντας στην πλάτη,
Υπομονή! Χτίζε, σοφέ, της κοινωνίας το παλάτι!

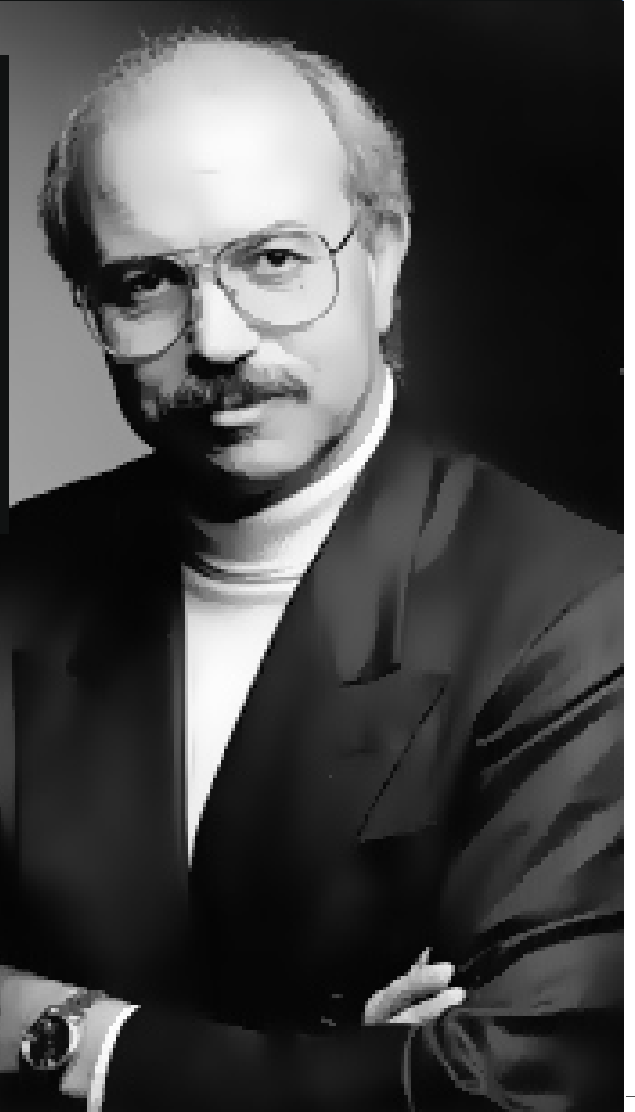
Κινσνής Παδαμάς

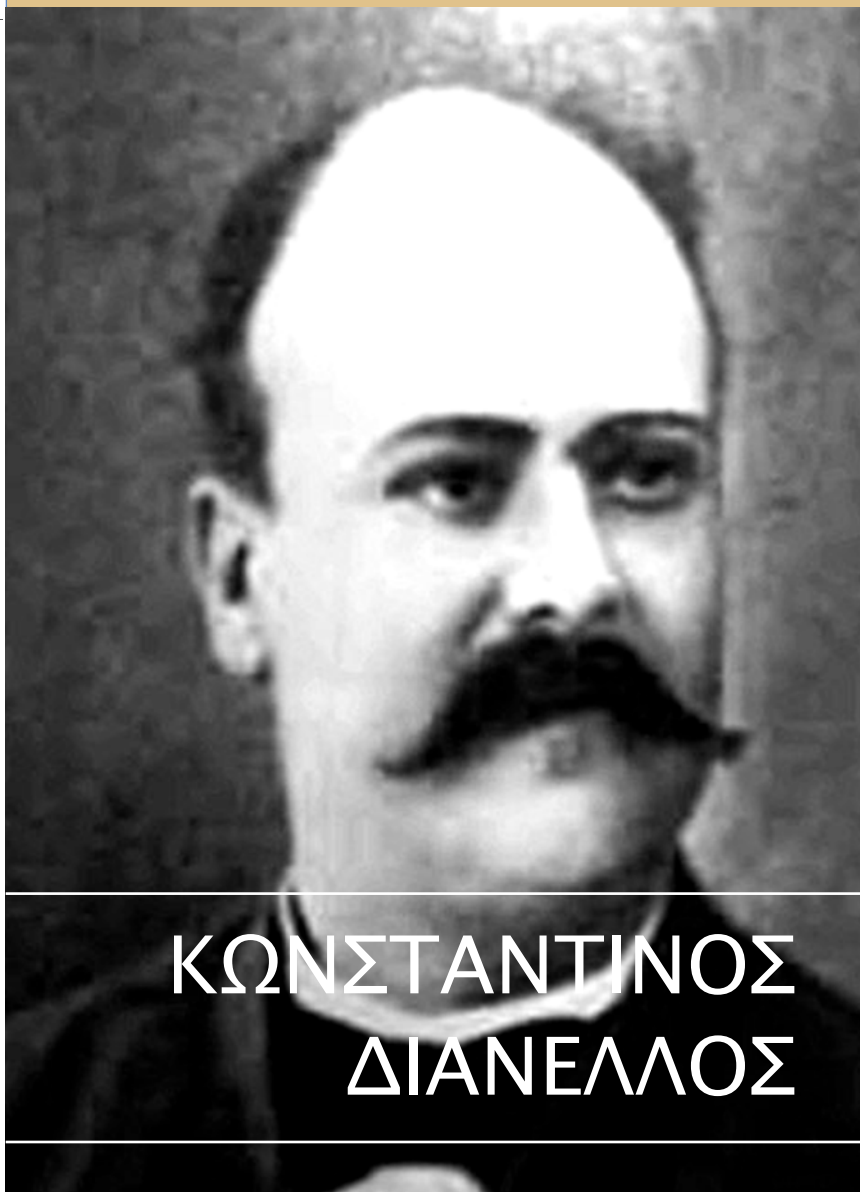

Μεγάλοι Δάσκαλοι

ΔΕΝ ΤΟΥΣ
ΞΕΧΝΩ

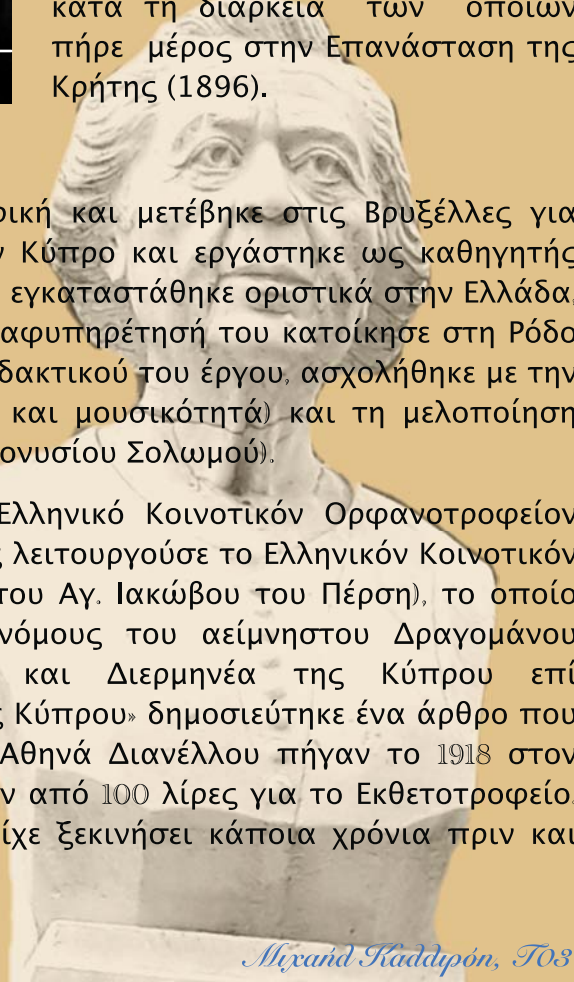
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΔΙΑΝΕΛΛΟΣ

και ΑΘΗΝΑ ΔΙΑΝΕΛΛΟΥ

Ο Κωνσταντίνος Διανέλλος, ο μεγάλος ευεργέτης της Λευκωσίας, καταγόταν από τη Θεσσαλία. Γεννήθηκε το 1845 και πέθανε το 1905, σε ηλικία 60 ετών. Δραστηριοποιήθηκε στην Κύπρο και συγκεκριμένα στη βιομηχανία τσιγάρων. Παντρεύτηκε την Αθηνά Θεοδότου Διανέλλου -τη μικρότερη, κατά ένα έτος, αδελφή της Ευγενίας Θεοδότου. Το ζευγάρι δεν απέκτησε παιδιά και υιοθέτησε τον Ιωάννη Θεοχαρίδη Διανέλλο. Ο τελευταίος, μετά την αποφοίτησή του από το Γυμνάσιο, ξεκίνησε σπουδές ιατρικής στην Αθήνα, κατά τη διάρκεια των οποίων πήρε μέρος στην Επανάσταση της Κρήτης (1896).

Στο τελευταίο έτος εγκατέλειψε την ιατρική και μετέβηκε στις Βρυξέλλες για μουσικές σπουδές. Το 1915 επέστρεψε στην Κύπρο και εργάστηκε ως καθηγητής μουσικής στο Παγκύπριο Γυμνάσιο. Το 1923 εγκαταστάθηκε οριστικά στην Ελλάδα, όπου εργάστηκε ως καθηγητής. Μετά την αφυπηρέτησή του κατοίκησε στη Ρόδο μέχρι το τέλος της ζωής του. Πέραν του διδακτικού του έργου, ασχολήθηκε με την ποίηση (χαρακτηρίζεται από λυρικότητα και μουσικότητά) και τη μελοποίηση (μελοποίησε, μεταξύ άλλων, ποίηση του Διονυσίου Σολωμού).

Η Αθηνά Διανέλλου ίδρυσε το 1925 το Ελληνικό Κοινοτικό Ορφανοτροφείο Λευκωσίας, στον χώρο που προηγουμένως λειτουργούσε το Ελληνικό Κοινοτικό Εκθετοτροφείο (στον περίβολο του ναού του Αγ. Ιακώβου του Πέρση), το οποίο συντηρείτο από τους επιζώντες κληρονόμους του αείμνηστου Δραγομάνου Χατζηγιωργάκη Κορνέσιου, Λογοθέτου και Διερμηνέα της Κύπρου επί Τουρκοκρατίας. Στην εφημερίδα «Φωνή της Κύπρου» δημοσιεύτηκε ένα άρθρο που αναφέρει ότι η Ευγενία Θεοδότου και η Αθηνά Διανέλλου πήγαν το 1918 στον Αρχιεπίσκοπο (Κύριλλο Γ΄) και του έδωσαν από 100 λίρες για το Εκθετοτροφείο. Επομένως, το φιλανθρωπικό τους έργο είχε ξεκινήσει κάποια χρόνια πριν και ποτέ δεν σταμάτησε...

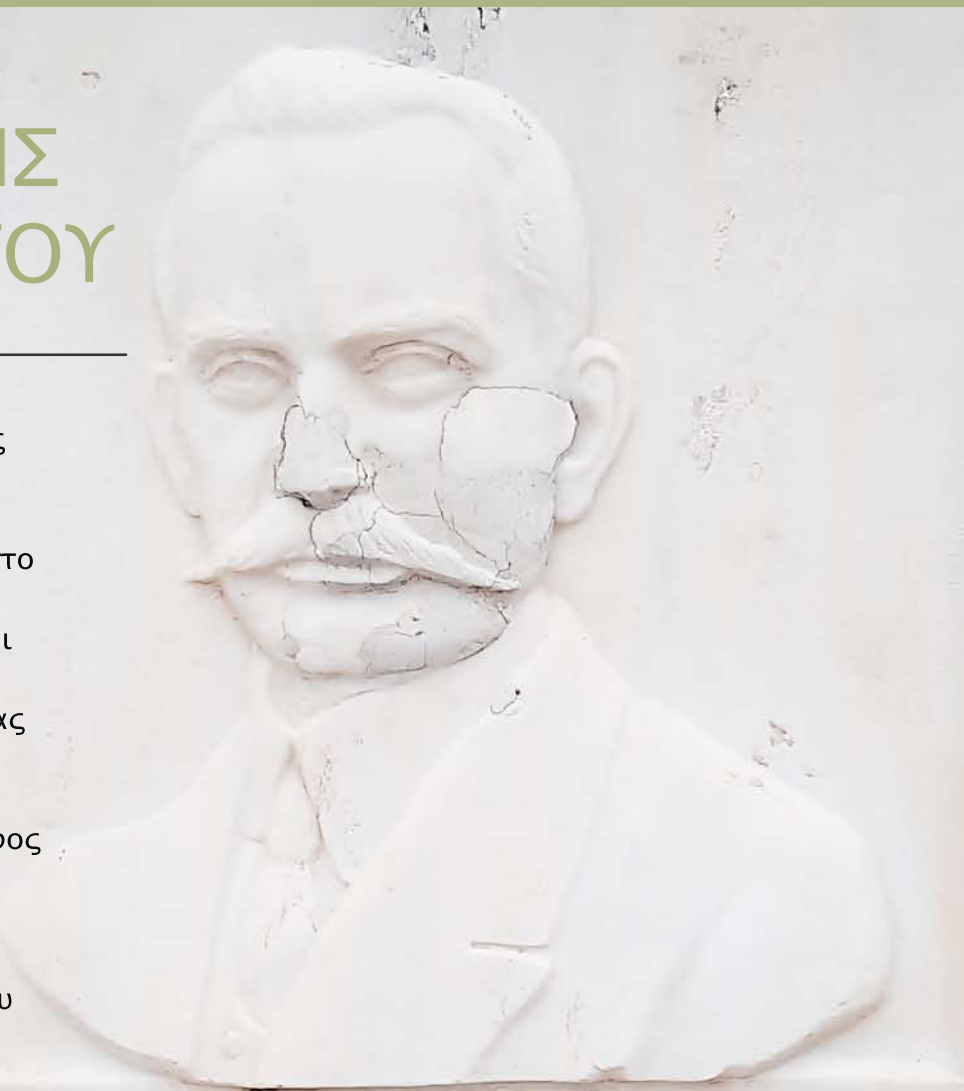

Μιχαήλ Παδάριον, 1903

ΑΝΤΩΝΗΣ ΘΕΟΔΟΤΟΥ

Ο Αείμνηστος Αντώνης Θεοδότου, γιατρός, πολιτευτής και δήμαρχος, γεννήθηκε στο χωριό Φοινί της Μαραθάσας το 1859 και απεβίωσε το 1928, σε ηλικία 69 ετών. Πατέρας του ήταν ο Θεόδοτος Χατζηπαναγιώτου και αδελφός του ο δικηγόρος και πολιτευτής Θεοφάνης Θεοδότου. Ήταν ανιψιός του Αρχιεπισκόπου Κύπρου Σωφρονίου Γ΄.

Το 1892 παντρεύτηκε την Ευγενία Ιωαννίδου Μουμτζή, γόνο μιας από τις πλουσιότερες και πιο γνωστές οικογένειες της Λευκωσίας. Απογόνους δεν απέκτησαν. Απέκτησαν, όμως, αμύθητη περιουσία, μεγάλο μέρος της οποίας δόθηκε σε ευεργετήματα.

Ο πρώτος δάσκαλός του ήταν ο παπάς του χωριού -σύνηθες φαινόμενο επί τουρκοκρατίας στην Κύπρο. Στη συνέχεια, ωστόσο, του δόθηκε η ευκαιρία να συμπληρώσει τη στοιχειώδη μόρφωσή του στη Λευκωσία (Σχολή Αγίου Ιωάννου και Ελληνική Σχολή Λευκωσίας- μετέπειτα Παγκύπριον Γυμνάσιον), αφού ο θείος του, Αρχιεπίσκοπος Σωφρόνιος Γ΄, ενδιαφέρθηκε γι' αυτόν και τον πήρε μαζί του στην Αρχιεπισκοπή. Το μεγάλο του ενδιαφέρον για τα γράμματα και οι άριστες επιδόσεις του τον οδήγησαν έπειτα στην Αθήνα και την Ιατρική Σχολή και ακολούθως στο Παρίσι για μετεκπαίδευση (1887-1889). Από το 1889 άσκησε την ιατρική στη Λευκωσία. Το 1891 διετέλεσε πρόεδρος του Κυπριακού Συλλόγου Λευκωσίας.

Με τον θάνατο του θείου του, Αρχιεπισκόπου Σωφρονίου, το 1900, ξεκίνησε στην Κύπρο μια ακραία αντιπαλότητα μεταξύ των υποψηφίων για τον αρχιεπισκοπικό θρόνο, Κιτίου Κύριλλο και Κυρηνείας Κύριλλο. Ο Αντώνιος τάχθηκε στο πλευρό του Κιτίου, του επονομαζόμενου «Κυριλλάτσου», ο οποίος υποστήριζε διακαώς την ένωση της Κύπρου με την Ελλάδα και που εν τέλει εξελέγη αρχιεπίσκοπος το 1909.

Ασυμβίβαστος σε θέματα υγείας, ήρθε σε προστριβές με τον αρχίατρο και την αποικιοκρατική κυβέρνηση, οδηγώντας την υγεία βήματα προς τα εμπρός και αποκτώντας υψηλή θέση στην υπόληψη των συμπατριωτών του για τις ιατρικές του ικανότητες. Η φήμη του τον οδήγησε, μάλιστα, σε εκλογή στο Νομοθετικό Συμβούλιο (1906-1911). Παράλληλα με τη Βουλή, κατείχε από το 1908 μέχρι το 1911 θέση στο δημοτικό συμβούλιο Λευκωσίας.

Δραστήριος και ικανός καθώς ήταν, ο Αντώνιος υπήρξε ιδρυτικό μέλος του Ταμιευτηρίου Λευκωσίας (μάλιστα το 1912, όταν το Ταμιευτήριο μετονομάστηκε σε «Τράπεζα Κύπρου», ορίστηκε ως ο πρώτος πρόεδρος του ιδρύματος) αλλά και ένας από τους πρωτεργάτες του Κυπριακού Αθλητισμού. Ειδικότερα, με δική του πρωτοβουλία ιδρύθηκε το 1894 ο Γυμναστικός Σύλλογος «Τα Παγκύπρια». Το 1934, το στάδιο που χρησιμοποιείτο από τον Γυμναστικό Σύλλογο, μετονομάστηκε σε «Στάδιο Γ.Σ.Π. Ευγενίας και Αντωνίου Θεοδότου».

Σημαντική ήταν η συνεισφορά και το έργο του και στον χώρο της Εκπαίδευσης. Συγκεκριμένα, υπήρξε ιδρυτικό μέλος και μεγάλος ευεργέτης του Παγκυπρίου Γυμνασίου. Προς τιμή του μάλιστα μια πτέρυγα του Σχολείου φέρει το όνομά του. Η ιδρυτική πράξη του Παγκυπρίου, στις 16 Μαΐου του 1893, αναφέρει ότι εξελέγη οκταμελής Επιτροπή, στην οποία μέλος ήταν και ο Αντώνιος Θεοδότου, για να συλλεγεί το ποσό των 700 λιρών Αγγλίας για τις μισθοδοσίες των διδασκάλων. Για μεγάλο χρονικό διάστημα διετέλεσε έφορος των Ελληνικών Εκπαιδευτηρίων Λευκωσίας (1893-1926). Το 1925, μαζί με τη σύζυγό του, ανοικοδόμησαν την Αστική Σχολή Αγίου Αντωνίου Λευκωσίας, ενίσχυσαν οικονομικά το Κοινοτικό Ορφανοτροφείο Λευκωσίας και το επόμενο έτος ανοικοδόμησαν το Δημοτικό Σχολείο Φοινίου, στη γενέτειρά του.

Απεβίωσε τον Αύγουστο του 1928. Η κηδεία του τελέστηκε στον Ιερό Ναό Φανερωμένης χοροστατούντος του Αρχιεπισκόπου Κύπρου και των Μητροπολιτών Πάφου και Κερύνειας, παρουσία πλήθους κόσμου. Όπως γράφει η Εφημερίδα Φωνή της Κύπρου: «Ο Α. Θεοδότου ήταν ένα διαπρεπής, ευγενής και φιλόανθρωπος γιατρός της πόλης μας, του οποίου τις αρετές, τον αγνό και ακραιφνή πατριωτισμό, τα υψηλά και ευγενή αισθήματα, την παραδειγματική τιμιότητα και ευσυνειδησία, τον θερμούργό υπέρ των κοινών ζήλο και την υπέροχη μετριοφροσύνη, το επίζηλο του υψηλού χαρακτήρα του γνώρισμα, το έχουν γνωρίσει στην πράξη η Λευκωσία και ολόκληρη η Κύπρος. Ήταν υπέροχος επιστήμονας και παρείχε τις πλούσιες επιστημονικές του γνώσεις σε πλούσιους και φτωχούς και κατά προτίμηση στους δεύτερους, και το πιο σημαντικό, μοίραζε άφθονα τους πλούσιους θησαυρούς της αγάπης και της στοργής του, της συμπάθειας, της φιλαλληλίας, της φιλευσπλαχνίας του. Ήταν ιατρική αυθεντία και το σπουδαιότερο ήταν η ενσάρκωση της φιλανθρωπίας. Δεν υπάρχει οικογένεια στη Λευκωσία που δε γεύτηκε και δεν χάρηκε τα αγαθά του. Όλοι τον έβλεπαν, ιδίως όταν υπήρχαν σοβαρές πανδημίες, που εκείνον τον καιρό ήταν πολύ συχνές, να τρέχει στους δρόμους της Λευκωσίας κατά το πλείστον πεζός, από τα χαράματα μέχρι αργά το βράδυ, χωρίς να αναπαύεται ή να παίρνει τροφή, για να επισκεφτεί τους πολλούς ασθενείς, που οι περισσότεροί τους ήταν φτωχοί και παρείχε σ' αυτούς, όχι μόνο την ιατρική του βοήθεια, αλλά και χρήματα για να αγοράσουν φάρμακα και ό,τι άλλο χρειαζόνταν για τη συντήρησή τους.»

ΕΥΓΕΝΙΑ ΘΕΟΔΟΤΟΥ

Η Ευγενία Θεοδότου γεννήθηκε στη Λευκωσία το 1865 και πέθανε το 1968, σε ηλικία 103 ετών. Ήταν κόρη του Γεωργίου Ιωαννίδη Μουμτζή και ανιψιά του στρατηγού Κωνσταντίνου Χατζηιωάννου, του μητροπολίτη Κιτίου Χρυσάνθου και του Θεμιστοκλή Θεοχαρίδη. Ήταν η μεγαλύτερη αδελφή της ευεργέτιδας του Ελληνικού Ορφανοτροφείου Λευκωσίας, Αθηνάς Διανέλλου.

Ο προπάππος της Ευγενίας, ο Παπαπέτρος, ήταν πασίγνωστος για το φιλανθρωπικό του έργο, αφού (υπακούοντας στην έκκληση του Εθνομάρτυρος Αρχιεπισκόπου Κυπριανού που έλεγε: «Μη φείδεσθε χρημάτων, τα οποία δεν ανήκουν σε εσάς, αλλά είναι εις την διάθεσιν των τυράννων») είχε πληρώσει 30.000 γρόσια -υπέρογκο ποσό για την εποχή- για να γλυτώσει τους ομοεθνείς του από τα βασανιστήρια της Τουρκικής Αστυνομίας, που στεγαζόταν τότε σε ένα κτήριο του σημερινού δημοτικού πάρκου του Αγίου Αντωνίου Λάρνακας.

Η Ευγενία ήταν μεγάλη ψυχή και εξαιρετική Ελληνίδα. Η καταγωγή της ήταν από τη Φλάσσα και η γιαγιά της ήταν η πεντάμορφη Φλουρού ή Φλωρεντία Παπαπέτρο, που διαδραμάτισε σπουδαίο ρόλο στην εθνεγερσία του 1821, μαζί με την παιδική της φίλη Χαρίκλεια Κυριάκου. Την Ευγενία θέλησε να την κάνει γυναίκα του ο αρχηγός των Γενιτσάρων, Αχμέτ Αγάς, ενώ ήταν λογοδοσμένη με τον Σολωμό Κρομμύδια, βοηθό του μεγάλου δραγομάνου Χατζηγιωργάκη Κορνέσιου. Με περιπετειώδη τρόπο ελευθερώθηκε από τον πατέρα της, τη φιλενάδα της Χαρίκλεια και τον φιλικό Αποστόλη Μάλη, που μπήκαν με τέχνασμα στο χαρέμι του Πασά της Λευκωσίας, Ταχήρ Αγά, και τη φυγάδευσαν στην πόλη των προξενείων, τη Λάρνακα.

*Ο Μακαριώτατος, κρατών τούς τίτλους τών κτημάτων άτινα προσεφέρθησαν εις αυτόν υπό της κ. Θεοδότου. Δεξιά του ή μεγάλη Εύεργέτις κ. Εύγενία Θεοδότου και ό Γραμματέας της Έθναρχίας κ. Ν. Κρανιώτης. *Αριστερά τού Μακαριωτάτου ό κ. Ν. Γ. Χρυσοφάνης και ό άνεψιάς της εύεργέτιδος κ. Γ. Θεοχαρίδης.

Η Ευγενία Θεοδότου, μαζί με τον σύζυγό της, ανοικοδόμησαν την Αστική Σχολή Αγίου Αντωνίου και το Δημοτικό Σχολείο Φοινίου και συνέχισε να προσφέρει οικονομική βοήθεια και στα δύο σχολεία μετά τον θάνατο του συζύγου της. Ταυτόχρονα, απάλλαξε τον Γυμναστικό Σύλλογο «Τα Παγκύπρια» από το τεράστιο -για την εποχή- χρέος των 2.400 λιρών και παραχώρησε επιπλέον ένα άλλο σημαντικό ποσό για τη βελτίωση των αθλητικών του εγκαταστάσεων.

Η μεγάλη διοργάνωση της Ευγενίας Θεοδότου. Η φωτογραφία από το 72ο τεύχος της "Ελληνικής Λόγης"

Το 1950 παραχώρησε την αρχοντική της κατοικία στην Ελληνική Κυβέρνηση, για να στεγαστεί το Ελληνικό Προξενείο. Το 1953 μετέβη στην Αρχιεπισκοπή και εξέφρασε – σύμφωνα με την εφημερίδα Ελευθερία– την επιθυμία να μεταβιβάσει 12 κατοικίες και 2 οικόπεδα, στη συνοικία Λυκαβηττού, αξίας 60.000 λιρών, υπέρ του Ορφανοτροφείου Λευκωσίας. Το 1959 μεταβίβασε επ’ ονόματι του Αρχιεπισκόπου Μακαρίου Γ΄ 250.000 λίρες για να ιδρυθεί και να συντηρείται μια Επαγγελματική Σχολή κοντά στο Ορφανοτροφείο. Υπολογίζεται ότι οι δωρεές της για διάφορους φιλανθρωπικούς σκοπούς ανέρχονταν, μέχρι τον Μάρτη του 1955, σε μισό εκατομμύριο λίρες. Το 1963, στο μνημόσυνο του συζύγου της, στον Ιερό Ναό Αγίου Αντωνίου, ανήγγειλε νέα δωρεά 1.000 λιρών υπέρ της ανεγέρσεως αίθουσας συσσιτίου για την Αστική Σχολή Αγίου Αντωνίου.

Η Ευγενία Θεοδότου, για το κοινωφελές έργο που επιτέλεσε, έλαβε τις ακόλουθες τιμητικές διακρίσεις:

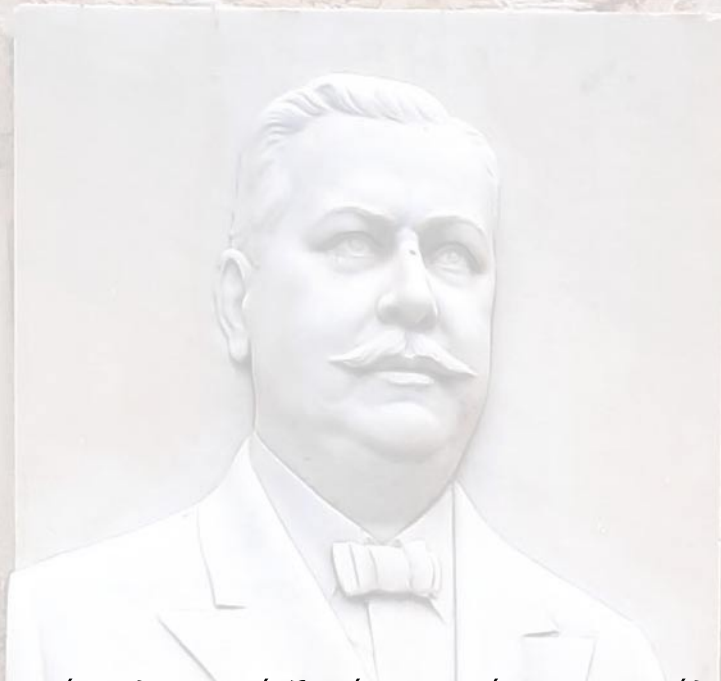
- α) Μετάλλιο αγαθοεργίας από την Εκκλησία της Κύπρου (της το απένειμε ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος ο Γ΄)
- β) Παράσημο από τον Ταξιάρχη του Τάγματος Ευποιίας. Το παράσημο αυτό για πρώτη φορά απονεμήθηκε από την Ελληνική Κυβέρνηση στην Κύπρο.
- γ) Αναγνώριση ως Μέλους της Βρετανικής Αυτοκρατορίας
- δ) Αναγόρευση σε επίτιμο μέλος της Πνευματικής Αδελφότητας Ελληνίδων Κύπρου.

Στις 22 Ιουνίου 1968, η Ευγενία Θεοδότου απεβίωσε. Η κηδεία της τελέστηκε στον Ιερό Ναό Φανερωμένης στη Λευκωσία, προϊσταμένου του Αρχιεπισκόπου Κύπρου Μακαρίου του Γ΄. Σε αυτή παρέστησαν υπουργοί της Ελλάδας, βουλευτές, ανώτεροι κρατικοί λειτουργοί, άλλοι επίσημοι και πλήθος κόσμου. Αναμφίβολα, η Ευγενία Θεοδότου υπήρξε μια από τις μεγαλύτερες ευεργέτιδες της Κύπρου και δικαίως συγκαταλέγεται ανάμεσα στους μεγάλους ευεργέτες του Έθνους. Στον επικήδειο που εκφωνήθηκε από τον Υπουργό Παιδείας, Κ. Σπυριδάκη, λέχθηκαν τα πιο κάτω:

«Σεβαστή δέσποινα κοσμούμενη υπό σπανίων χριστιανικών αρετών, πιστή εις τα ιδεώδη του χριστιανισμού και του έθνους, υπήρξε δι’ όλης αυτής της ζωής πρότυπον γυναίκας, ήτις αφιέρωσεν εαυτήν και τον πλούτον της εις εξυπηρέτησιν της ελληνικής κοινωνίας, της πόλεώς της και όλης της νήσου. Μετά τον θάνατον του συζύγου της ιατρού υπήρξε η χύνουσα βάλσαμον παρηγορίας εις τους ασθενείς και πάσχοντας και η διαθέσασα εν συνεχεία του έργου εκείνου τον πλούτον της υπέρ αγαθών ιδρυμάτων προς προαγωγήν της εκπαιδεύσεως, του αθλητισμού και εν γένει του πολιτισμού του τόπου μας.»

Μιχαήλ Καλλιρόν, ΤΟ3

Ο Ιωάννης Βεργόπουλος υπήρξε ένας από τους μεγάλους ευεργέτες του Παγκυπρίου Γυμνασίου. Γεννήθηκε το 1863 στο Μούρεσι της Θεσσαλίας. Σπούδασε μηχανικός. Στην Κύπρο, όπου βρέθηκε για προσωπικούς λόγους, ήταν ιδιοκτήτης καπνοβιομηχανίας μαζί με τον θείο του Κ. Διανέλλο από τη Μακρυνίτσα του Πηλίου. Στις 27 Οκτωβρίου 1921, ένα χρόνο μετά από την καταστροφή του Παγκυπρίου Γυμνασίου από πυρκαγιά, ο Ιωάννης Βεργόπουλος ανέλαβε όλη την δαπάνη για την ανέγερση του Σχολείου, που ανήλθε στις 5000 λίρες, ποσοστό τεράστιο για την εποχή. Ο δωρητής πέθανε λίγο αργότερα, το 1922, στην πατρίδα του. Προς τιμήν του το Σχολείο ονομάστηκε «Βεργοπούλειο», ενώ αργότερα, μετά τις περαιτέρω αναπτύξεις του Σχολείου, η ονομασία «Βεργοπούλειος» δόθηκε σε μία από τις πτέρυγες του. Η προτομή του βρίσκεται στο προαύλιο του Παγκυπρίου Γυμνασίου και είναι έργο του γλύπτη Α. Θυμόπουλου. Προς τιμήν του αθλοθετήθηκε το «Βραβείο Γεωργίου Πούλια».

Αναστασίου Τσιδάντα και Μοχάμμετ Μιχαέδα ΤΟ3

ΙΩΑΝΝΗΣ
Δ. ΒΕΡΓΟΠΟΥΛΟΣ

1865 - 1922

ΙΩΑΝΝΗΣ ΒΕΡΓΟΠΟΥΛΟΣ

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΣΙΑΚΑΛΛΗΣ

Και τι δεν ήταν ο Γεώργιος Σιακαλλής... Νομικός, πολιτευτής, δήμαρχος Κερύνειας, γαιοκτήμων... Γεννήθηκε στη Λευκωσία. Σπούδασε ελληνική φιλολογία και νομικά στην Αθήνα. Μετά την ολοκλήρωση των σπουδών του επέστρεψε στην Κύπρο, όπου άσκησε τη δικηγορία, ενώ παράλληλα ασχολούνταν με την καλλιέργεια των κτημάτων του. Θεωρείται

ένας από τους διαπρεπέστερους Κύπριους νομικούς της εποχής του. Ο Γεώργιος Σιακαλλής τιμήθηκε με το ελληνικό παράσημο αργυρού σταυρού των ιπποτών του τάγματος του Σωτήρος. Συνέγραψε και δημοσίευσε τα έργα «Cyprus and Cypriot question» (Λευκωσία 1893), «Αγόρευσις επί του ζητήματος του φόρου υποτελείας» (Λευκωσία 1902) και «Cyprus under British Rule» (Λευκωσία 1902).

Καλλιγράφος: Μιχαήλ Τ03

Κωνσταντίνος Καραθεοδωρή

Ο Κωνσταντίνος Καραθεοδωρή ήταν Έλληνας μαθηματικός, ένας από τους κορυφαίους της εποχής του, ο οποίος αναγνωρίστηκε διεθνώς για το επιστημονικό του έργο. Γεννήθηκε στο Βερολίνο στις 13 Σεπτεμβρίου του 1873. Ο πατέρας του είχε καταγωγή από τη Δυτική Θράκη και εργαζόταν ως πρεσβευτής για την Οθωμανική Αυτοκρατορία. Η μητέρα του πέθανε όταν αυτός ήταν μόλις έξι ετών και ο μικρός Κωνσταντίνος ανατράφηκε από την γιαγιά του στις Βρυξέλλες.

Η κλίση του Κωνσταντίνου στα μαθηματικά φάνηκε από πολύ νωρίς. Σε ηλικία δεκαέξι ετών κέρδισε για δύο συνεχόμενες χρονιές το βραβείο του Πανεθνικού Διαγωνισμού Μαθηματικών του Βελγίου, αφήνοντας τους πάντες άφωνους, καθώς κάτι τέτοιο δεν είχε ξαναγίνει ποτέ μέχρι εκείνη τη στιγμή. Από το 1891 έως το 1895 σπούδασε Πολιτικός Μηχανικός στη Στρατιωτική Σχολή του Βελγίου στις Βρυξέλλες. Όταν αποφοίτησε το 1895, επισκέφθηκε τον θείο του στα Χανιά της Κρήτης, όπου γνώρισε τον Ελευθέριο Βενιζέλο.

Έπειτα εργάστηκε ως μηχανικός στα αρδευτικά έργα του Νείλου και σε μετρήσεις στην κεντρική είσοδο της πυραμίδας του Χέοπα, οι οποίες δημοσιεύτηκαν.

Όσο εργαζόταν ως μηχανικός, ο Καραθεοδωρής κατάλαβε πόσο μεγάλη γοητεία και επιρροή ασκούσαν πάνω του τα μαθηματικά και έτσι το 1900 πήγε στην Γερμανία, για να σπουδάσει Μαθηματικά. Στις σπουδές του ασχολήθηκε με τον μαθηματικό λογισμό, με τον οποίο είχαν ασχοληθεί κορυφαίοι επιστήμονες πριν από αυτόν, και κατάφερε να δώσει λύση στο πρόβλημα των ασυνεχών λύσεων, στο οποίο όλες οι προηγούμενες προσπάθειες και μελέτες σταματούσαν. Όλα αυτά τα χρόνια συνεργάστηκε με πολλούς σημαντικούς συναδέλφους του, με κυριότερο τον Albert Einstein, ο οποίος είχε εκδηλώσει δημοσίως τον σεβασμό και την εκτίμησή του στο πρόσωπό του.

Ο μεγάλος μαθηματικός Κωνσταντίνος Καραθεοδωρή υπηρέτησε ως καθηγητής σε τέσσερα γερμανικά πανεπιστήμια καθώς και στο Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο, ενώ ανέλαβε κατ' εντολήν του Βενιζέλου να οργανώσει τα Πανεπιστήμια της Ιωνίας στη Σμύρνη, των Αθηνών και της Θεσσαλονίκης.

Το επιστημονικό έργο του Κωνσταντίνου Καραθεοδωρή δεν περιορίστηκε μόνο στα μαθηματικά, αλλά επεκτάθηκε και στους τομείς της Φυσικής και ιδιαίτερα της Θερμοδυναμικής.

Στις 2 Φεβρουαρίου του 1950, η παγκόσμια μαθηματική κοινότητα και ο πνευματικός κόσμος της Ελλάδας θρήνησε την απώλεια του Κωνσταντίνου Καραθεοδωρή, τον οποίο θεωρούσαν ως τον σημαντικότερο εκπρόσωπό τους. Το Μουσείο Καραθεοδωρή ιδρύθηκε και λειτουργεί στην Κομοτηνή και εκεί εκτίθενται βιβλία, χειρόγραφες επιστολές από και προς τους Einstein, Rosenthal και Kneser, αυθεντικά έγγραφα, φωτογραφίες της οικογένειας Καραθεοδωρή κ.ά. Επίσης, στην πόλη της Κομοτηνής έχει στηθεί ανδριάντας του.

Λαδοουκίδης Γοίβος, Α21

Κύπριοι Αθλητές: Μεγάλοι Δάσκαλοι του Ολυμπιακού Ιδεώδους

Ολυμπισμός: μια λέξη μεγάλης σημασίας με έντονη κοινωνική και παιδευτική διάσταση. Ο Ολυμπισμός προάγει τις αξίες της εντιμότητας, του σεβασμού, της ισότητας, της δικαιοσύνης, της αριστείας, του ευγενούς συναγωνισμού, της διάκρισης χωρίς αντιπαλότητα. Είναι ένας τρόπος ζωής, μια ιδέα με ρίζες από την Αρχαιότητα, που συνδυάζει τον αθλητισμό με τον πολιτισμό, την τέχνη και την παιδεία, έχοντας στόχο τη δημιουργία ισορροπημένων ανθρώπων σωματικά, ψυχικά και πνευματικά, καθώς και την οικοδόμηση μιας ειρηνικής κοινωνίας, που διαφυλάσσει την ανθρώπινη αξιοπρέπεια.

Οι αξίες του Ολυμπισμού είναι οικουμενικές και αφορούν τον άνθρωπο ως Πρόσωπο, αλλά και ως κοινωνικό ον. Περιλαμβάνουν τον αυτοσεβασμό, την αυτοπειθαρχία, την αυτοεκτίμηση και την επιδίωξη της αριστείας, ενώ ταυτόχρονα προβάλλουν τη σημασία της ευεξίας και της υγείας (σωματικής και πνευματικής). Στον κοινωνικό τομέα, διακρίνονται οι αξίες της φιλίας, της ισότητας, της κατανόησης, της αλληλεγγύης και του σεβασμού προς τους άλλους, ενώ ταυτόχρονα τονίζεται ο σεβασμός στις πολιτιστικές αξίες και η ισότιμη συμμετοχή, ανεξαρτήτως φυλής, θρησκείας, φύλου και κοινωνικοοικονομικής κατάστασης. Γίνεται, έτσι, φανερό, ότι το ολυμπιακό ιδεώδες μπορεί να συμβάλει στην ειρηνική συνύπαρξη των λαών, αλλά και στην ολοκλήρωση της προσωπικότητας του ανθρώπου.

Έχοντας καταδείξει την αξία του Ολυμπισμού, θεωρούμε ότι το σχολείο έχει ευθύνη να καλλιεργεί το ολυμπιακό ιδεώδες μέσα από μια ουσιαστική παιδεία αξιών και αρχών. Μια τέτοια παιδεία προσφέρει διαχρονικά το Παγκύπριον Γυμνάσιον τους δύο και πλέον αιώνες της λειτουργίας του. Στο αρχαιότερο ελληνικό σχολείο της Κύπρου, η ελληνική παιδεία, το ενάρετο ήθος και η αριστεία ήταν το επίκεντρο της παρεχόμενης εκπαίδευσης. Δεν είναι τυχαίο, λοιπόν, που πολλές σημαντικές προσωπικότητες των επιστημών, των τεχνών, της διανοήσης, αλλά και του αθλητισμού της Κύπρου υπήρξαν μαθητές στο Παγκύπριον Γυμνάσιον. Πιο κάτω παρουσιάζουμε κάποιους από τους σημαντικότερους αθλητές.

Ντίνος Μιχαηλίδης, Τάκης Λύρας, Ηρώ Τσαγγαρίδου Μιτσίδου, Χατζηανδρέου Κ. Μάριος και Μάριος Κασσιανίδης,

Ηρώ Τσαγγαρίδου Μιτσίδου

Η *Ηρώ Τσαγγαρίδου Μιτσίδου* γεννήθηκε το 1931 και πέθανε το 2018. Αν και σπούδασε μουσική στη Γαλλία, εν τούτοις διακρίθηκε περισσότερο στον αθλητισμό. Υπήρξε μάλιστα μια γυναίκα θρύλος του κυπριακού αθλητισμού. Με τον αθλητισμό ξεκίνησε ν' ασχολείται στο δημοτικό σχολείο. Σε ηλικία έντεκα ετών μπήκε στην προγυμνασιακή του Παγκυπρίου Γυμνασίου που λειτουργούσε για πρώτη χρονιά. Από την πρώτη τάξη του Γυμνασίου μέχρι και την έκτη κέρδισε τέσσερις πρώτες νίκες στους εσωτερικούς αγώνες του Σχολείου σε δρόμους ταχύτητας και στα άλματα.

Το 1947, σε ηλικία 16 ετών, στους Πανελλήνιους Αγώνες Γυναικών, αναδείχθηκε πολυνίκης αθλήτρια με τρεις πρώτες νίκες: στο άλμα εις μήκος, στον δρόμο των 100 μέτρων και στο άλμα εις ύψος. Έναν χρόνο μετά (1948), στους 13^{ους} Πανελλήνιους Αγώνες Γυναικών, αναδείχθηκε η μορφή των αγώνων. Κέρδισε τρεις πρώτες νίκες, τον τίτλο της πολυνίκους αθλήτριας και την πρόκριση για συμμετοχή στους Ολυμπιακούς Αγώνες που θα γίνονταν στο Λονδίνο τον ίδιο χρόνο. Για λόγους που δεν έγιναν γνωστοί, η Ηρώ Τσαγγαρίδου Μιτσίδου δεν περιελήφθηκε τελικά στον κατάλογο της ολυμπιακής αποστολής. Εκτός από τον κλασικό αθλητισμό, η Ηρώ Τσαγγαρίδου Μιτσίδου ασχολήθηκε και με την πετοσφαίριση. Συνεισέφερε στην ίδρυση της Εθνικής Ολυμπιακής Ακαδημίας Κύπρου και έγινε η πρώτη γυναίκα που διορίστηκε στο Δ.Σ. του Κυπριακού Οργανισμού Αθλητισμού. Το 2003 έγινε η πρώτη γυναίκα στο Εκτελεστικό Συμβούλιο της Κυπριακής Ολυμπιακής Επιτροπής.

Μάριος Κασσιανίδης

Ο *Μάριος Κασσιανίδης*, ένας ακόμα διακεκριμένος απόφοιτος του Παγκυπρίου Γυμνασίου, υπήρξε αθλητής μεγάλων αποστάσεων. Γεννήθηκε το 1954. Από το δημοτικό σχολείο φάνηκε η ιδιαίτερη κλίση του στα γράμματα και τον αθλητισμό. Σε ηλικία 18 ετών, κέρδισε την πρώτη θέση στους Παγκύπριους Μαθητικούς Αγώνες Στίβου στα 800 μέτρα. Από το 1975 έως το 1982 αναδεικνυόταν κάθε χρόνο παγκυπριονίκης στα 10000 μέτρα και στον Μαραθώνιο, έχοντας κατακτήσει συνολικά 20 χρυσά μετάλλια.

Έως το 2009 κατείχε τις καλύτερες παγκύπριες επιδόσεις στα 10 000 μέτρα (από το 1981) και στον Μαραθώνιο (από το 1982). Στους Βαλκανικούς του 1980 κατέκτησε το χάλκινο μετάλλιο και το χρυσό στους ίδιους αγώνες το 1982. Αναδείχθηκε επίσης τρεις φορές πανελληνιονίκης. Το 1984 έλαβε μέρος στους Ολυμπιακούς Αγώνες του Λος Άντζελες, στο αγώνισμα του Μαραθωνίου. Στους αγώνες αυτούς ήταν και σηματοφόρος της κυπριακής αθλητικής αποστολής.

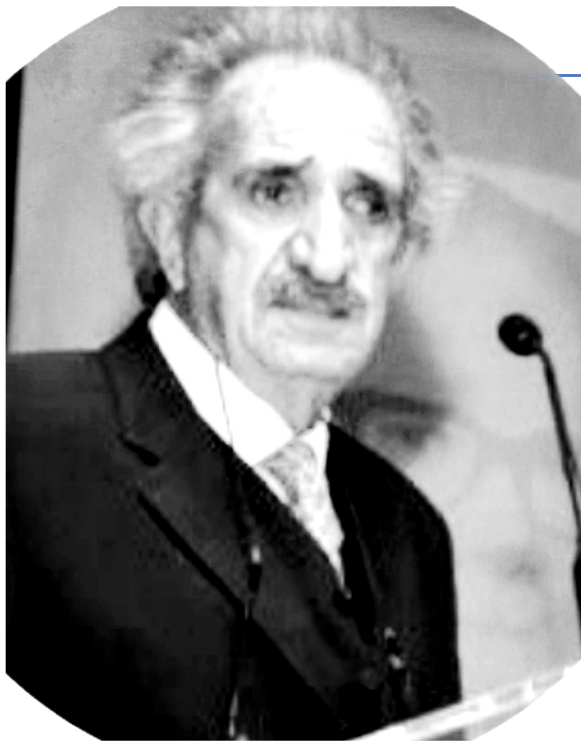
Χατζηανδρέου Κ. Μάριος

Ο *Μάριος Κ. Χατζηανδρέου* γεννήθηκε το 1963. Μετά την αποφοίτησή του από το Παγκύπριον Γυμνάσιον σπούδασε στη Γυμναστική Ακαδημία Αθηνών. Ξεκίνησε ν' ασχολείται με τον αθλητισμό από το δημοτικό σχολείο, ακολουθώντας τα χνάρια του πατέρα του, Κώστα Χατζηανδρέου, στο άλμα τριπλούν. Έλαβε μέρος σε πολλούς αγώνες με διακρίσεις και νίκες, τόσο στην Κύπρο, όσο και στο εξωτερικό. Σε κάθε του αγώνα δημιουργούσε νέες επιδόσεις και ρεκόρ ανάμεσα στους Κύπριους συναθλητές του. Κέρδισε συνολικά εννέα φορές στους Παγκύπριους Αγώνες, από το 1980 έως το 1990.

Εκείνο όμως που τον καθιέρωσε ως μια από τις μεγαλύτερες αθλητικές φυσιογνωμίες της Κύπρου ήταν οι πρώτες νίκες του στους Μεσογειακούς Αγώνες, στο Ευρωπαϊκό Κύπελλο Μπρούνο Ζάουλι το 1987 και στους Κοινοπολιτειακούς Αγώνες που έγιναν στο Ώκλαντ της Νέας Ζηλανδίας το 1990. Η τελευταία αυτή νίκη του, με επίδοση μάλιστα Κοινοπολιτειακών Αγώνων, είχε διεθνή αντίκτυπο.

Ο Ντίνος Μιχαηλίδης, ο Τάκης Λύρας, η Ηρώ Τσαγγαρίδου Μιτσίδου, ο Μάριος Κ. Χατζηανδρέου και ο Μάριος Κασσιανίδης είναι μόνο λίγοι από τους «επώνυμους» Κύπριους αθλητές αποφοίτους του Παγκυπρίου Γυμνασίου, που τίμησαν το Σχολείο τους με τη δράση και την προσωπικότητά τους σε όλη τους τη ζωή. Μαζί με αυτούς δεκάδες άλλοι ανώνυμοι μαθητές του Παγκυπρίου Γυμνασίου, που γαλουχήθηκαν και πορεύτηκαν στη ζωή τους με τις ίδιες αξίες, τιμώντας και την ιδιαίτερη τους πατρίδα και το Έθνος τους. Εμπνεόμενος από αυτά τα πρότυπα και στοχεύοντας στην αναβίωση του ολυμπιακού ιδεώδους στο σύγχρονο σχολείο, ο απόφοιτος του Παγκυπρίου Γυμνασίου, Δρ. Αλέξης Λύρας, γιος του Τάκη Λύρα, δημιούργησε το πρόγραμμα «Ολυμπισμός για την Ανθρωπότητα», το οποίο στοχεύει στην ανάδειξη του Ολυμπισμού σε πυρήνα της σύγχρονης εκπαίδευσης, με την πίστη ότι η καθιέρωση του Ολυμπισμού στα σχολεία θα επιφέρει σημαντικές αλλαγές στον τρόπο ζωής των νέων της Κύπρου και του κόσμου, οδηγώντας τους σε μια πιο ποιοτική ζωή. Σε συνάντηση και συνομιλία που είχαμε με τον κύριο Λύρα, συμφωνήσαμε να συμμετέχει το Παγκύπριο Γυμνάσιο στο πρόγραμμα αυτό ως πυρήνας και αφετηρία για τη δημιουργία ενός παγκόσμιου δικτύου εκπαιδευτηρίων όλων των βαθμίδων, που θα προάγουν το ολυμπιακό πνεύμα και θα δίνουν δυνατότητες διάκρισης και αριστείας σε όλα τα πεδία του αθλητισμού, των επιστημών, των τεχνών και γενικότερα του πνεύματος.

Τάκης Λύρας

Ο *Τάκης Λύρας* αποτελεί ένα επίσης μεγάλο κεφάλαιο του κυπριακού αθλητισμού, κυρίως στην καλαθοσφαίριση, ένα άθλημα του οποίου η ανάπτυξη στην Κύπρο οφείλεται σε πολύ μεγάλο βαθμό στον ίδιο (είναι γνωστός και ως ένας εκ των «πατέρων του κυπριακού μπάσκετ»). Ο ίδιος υπήρξε σπουδαίος αθλητής του στίβου στον δρόμο των 400 μέτρων με εμπόδια. Το όνομά του συνδέεται με την ίδρυση του «Αχιλλέα Καϊμακλίου». Εργάστηκε ως προπονητής καλαθοσφαίρισης σε πολλά σωματεία (Α.Π.Ο.Ε.Λ., Ε.Ν.Α.Δ. Αγίου Δομετίου, Κεραυνός Στροβόλου) και στις εθνικές ομάδες ανδρών και γυναικών. Το 1985 η Εθνική ομάδα καλαθοσφαίρισης ανδρών Κύπρου, με προπονητή τον Τάκη Λύρα, κέρδισε την πρώτη διεθνή της διάκριση κατακτώντας το χρυσό μετάλλιο στους πρώτους Αγώνες Μικρών Κρατών Ευρώπης.

Ντίνος Μιχαηλίδης

Ο *Ντίνος Μιχαηλίδης* γεννήθηκε το 1943 και πέθανε στις 7 Ιουνίου του 2022. Ασχολήθηκε με τον στίβο από την ηλικία των 16 ετών, στα αγωνίσματα του δρόμου των 400 και των 800 μέτρων. Ήταν αθλητής με παγκύπριες, πανελλήνιες και διεθνείς διακρίσεις.

Αναγνωρίζοντας την μεγάλη προσφορά του στον ελληνικό αθλητισμό η Ελληνική Ολυμπιακή Επιτροπή τον συμπεριέλαβε στην ομάδα των λαμπαδηφόρων, που μετέφεραν την ολυμπιακή φλόγα από την αρχαία Ολυμπία στην Ολυμπιάδα του Μεξικού το 1968. Κατά τη διάρκεια των σπουδών του στην Αθήνα, ο Ντίνος Μιχαηλίδης ήρθε σε ρήξη με την Χούντα εξαιτίας του θάρρους και του υψηλού του φρονήματος, που δεν του επέτρεπε να σκύψει το κεφάλι στις αυθαιρεσίες του υπουργού αθλητισμού της Χούντας, Κωνσταντίνου Ασλανίδη. Εξαιτίας της σύγκρουσης του αυτής με την Χούντα κινδύνευσε η ζωή του και αναγκάστηκε να επιστρέψει στην Κύπρο, όπου και παρέμεινε μέχρι την πτώση της.

Μετά την ολοκλήρωση των σπουδών του και με την επιστροφή του στην Κύπρο, υπηρέτησε τον αθλητισμό και τον ολυμπισμό από διάφορες θέσεις: ως καθηγητής Φυσικής Αγωγής στα σχολεία Μέσης Εκπαίδευσης, ως προπονητής στίβου στον Γ.Σ.Π., ως γυμναστής στον ποδοσφαιρικό Α.Π.Ο.Ε.Λ. και στην ποδοσφαιρική Εθνική Κύπρου και ως προπονητής καλαθοσφαίρισης και πετοσφαίρισης. Επίσης, ανέπτυξε πλούσια συγγραφική δραστηριότητα σε θέματα ολυμπιακής παιδείας, εκπαίδευσης και ανάπτυξης του αθλητισμού. Υπήρξε τακτικός ομιλητής σε συνόδους της Δ.Ο.Ε. στην αρχαία Ολυμπία και διετέλεσε Πρόεδρος της Κυπριακής Ολυμπιακής Επιτροπής και Πρόεδρος της Εθνικής Ολυμπιακής Ακαδημίας Κύπρου

και αρχηγός της κυπριακής αποστολής σε δύο ολυμπιακές διοργανώσεις (1988, 1992). Ο Ντίνος Μιχαηλίδης υπήρξε ένας εκ των ιδρυτών της Εθνικής Ολυμπιακής Ακαδημίας Κύπρου και πρώτος κοσμήτορας της (1987), καθώς και Ιδρυτής του Εθνικού Σχεδίου Υποστήριξης Αναπτυξιακού Αθλητισμού.

Λογίδης Ορέστης, Νάτσιος Μιχαήλ Αγγελος, Αριστείδου Δημήτρης, ΤΣΣ

Ο Β.Δ. του Σχολείου μας, κ. Νεόφυτος Ιορδάνου, για τον Ντίνο Μιχαηλίδη:

«Τον κύριο Ντίνο, έτσι τον αποκαλούσαμε, τον διέκρινε πάντα η απλότητα και η ευθύτητα. Είχα την τιμή να τον γνωρίσω από κοντά ως καθηγητή μου στο Λύκειο Κύκκου Α΄ και ήταν αυτός που με παρότρυνε να ασχοληθώ με τον αθλητισμό. Ακολουθώντας, τον είχα προπονητή μου στον Γυμναστικό Σύλλογο «Παγκύπρια». Ήταν μια ξεχωριστή προσωπικότητα. Άνθρωπος με ήθος, με αξίες και ιδανικά. Πρότυπο αθλητή με παγκύπριες, πανελλήνιες και διεθνείς διακρίσεις. Δραστήριο άτομο. Εκπροσωπούσε και πρέσβευε το αθλητικό ιδεώδες σε όλο του το μεγαλείο, το «ευ αγωνίζεσθαι», την ευγενή άμιλλα και το fair play. Αγαπούσε με πάθος τον αθλητισμό, στον οποίο αφιέρωσε όλη του τη ζωή.»

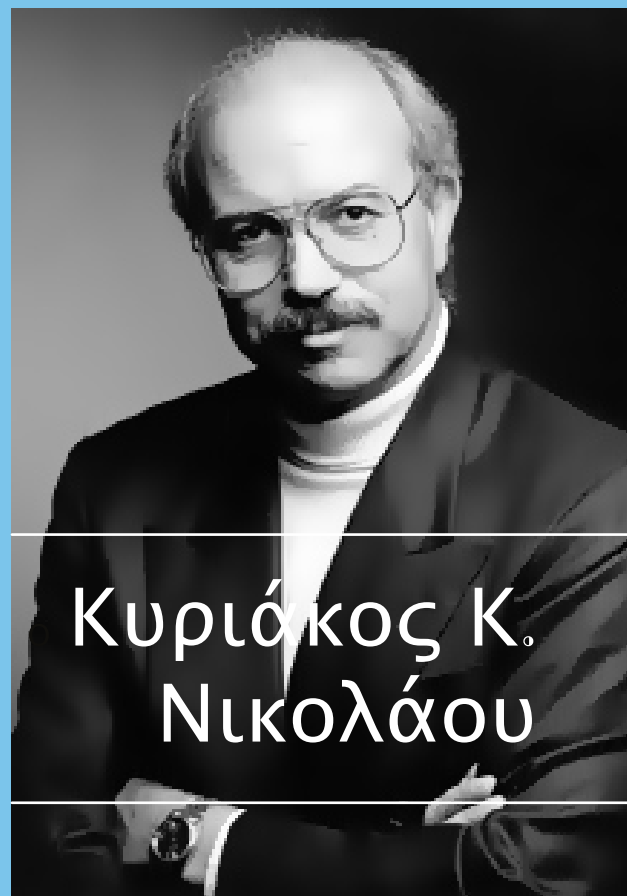

Ο Κυριάκος Κ. Νικολάου γεννήθηκε στον Καραβά της επαρχίας Κερύνειας στις 5 Ιουλίου 1946. Αποτελεί εξέχουσα προσωπικότητα με συνεισφορά στον τομέα της οργανικής χημείας και της ολικής χημικής σύνθεσης φυσικών προϊόντων, καθώς και λαμπρό παράδειγμα του πώς η παιδεία και ο ενθουσιασμός για την επιστήμη μπορούν να οδηγήσουν σε εξαιρετικές διεθνείς επιτυχίες. Το μακροχρόνιο του ταξίδι στον κόσμο της χημείας έχει τις ρίζες του στο Παγκύπριον Γυμνάσιον, όπου ολοκλήρωσε τις γυμνασιακές του σπουδές.

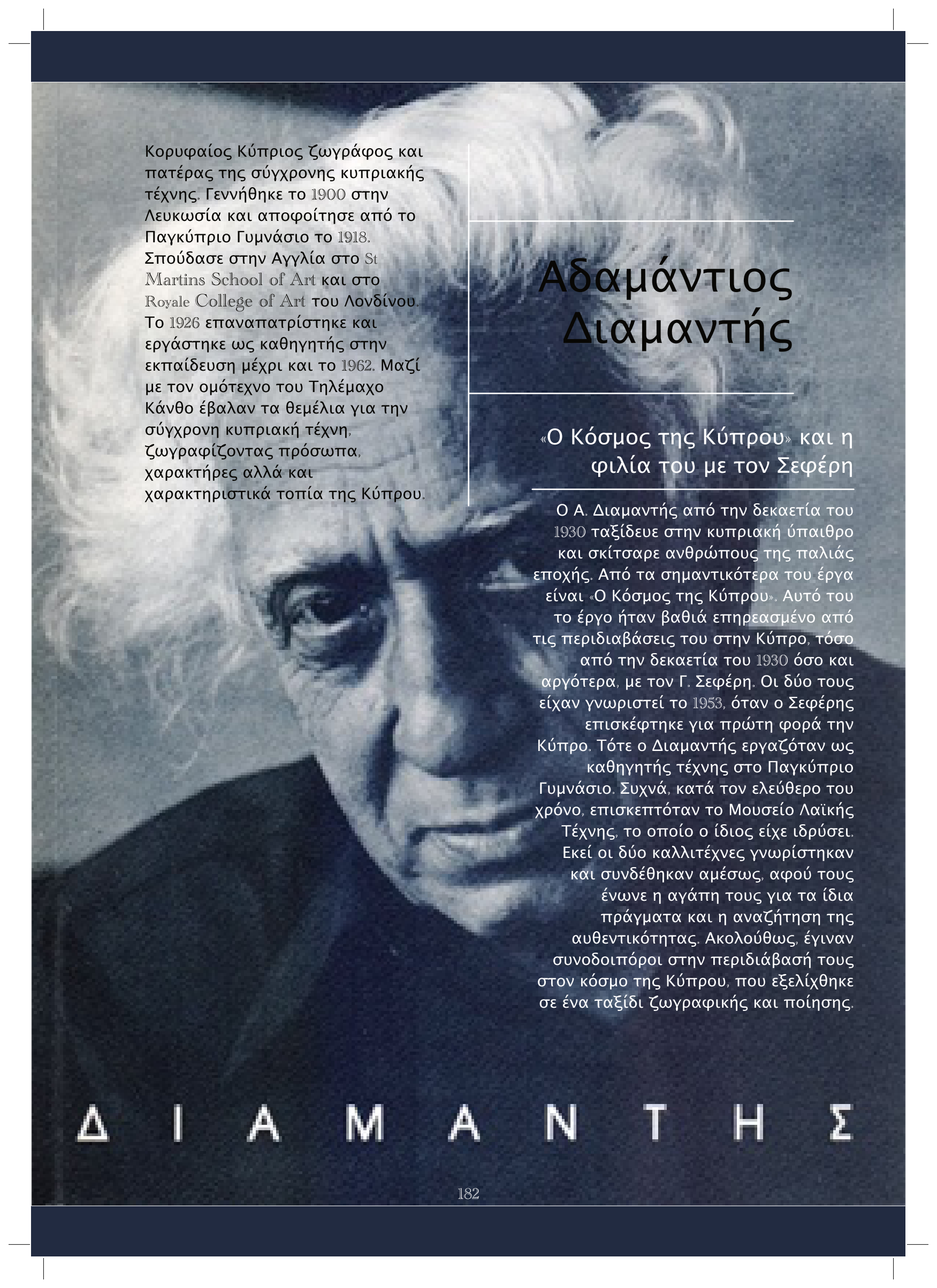
Τις σπουδές του στη χημεία τις πραγματοποίησε στο Πανεπιστήμιο του Λονδίνου το 1969 και απέκτησε το διδακτορικό του από το Πανεπιστημιακό Κολέγιο του Λονδίνου το 1972. Στη συνέχεια, μετακινήθηκε στις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής για μεταδιδακτορική έρευνα στα πανεπιστήμια Κολούμπια και Χάρβαρντ.

Το 1976 έγινε καθηγητής στο Πανεπιστήμιο της Πενσυλβάνια. Έπειτα, το 1989 πήγε στο Σαν Ντιέγκο, όπου ανέλαβε διπλή θέση στο Πανεπιστήμιο της Καλιφόρνια και στο Ερευνητικό Ινστιτούτο Σκριπς. Το 1996 διορίστηκε καθηγητής της Χημικής Βιολογίας στο Ινστιτούτο Skaggs Χημικής Βιολογίας του Σκριπς. Από το 2005 έως το 2011 διηύθυνε το Εργαστήριο Χημικής Συνθέσεως στο ICES-A*STAR στη Σιγκαπούρη, ενώ το 2013 εργοδοτήθηκε στο Πανεπιστήμιο Ράις του Τέξας. Ο Νικολάου κατέκτησε τη διεθνή αναγνώριση για τις ολικές χημικές συνθέσεις πολλών σημαντικών φυσικών προϊόντων, όπως του Taxol και της βανκομυκίνης. Συγκεκριμένα, η σύνθεση του Taxol τον έκανε παγκοσμίως αναγνωρίσιμο, αφού όταν ολοκληρώθηκε το 1994, συνέβαλε σημαντικά στην κατανόηση και αντιμετώπιση του καρκίνου. Επίσης κατέκτησε διάφορα διεθνή βραβεία για τα σπουδαία του επιστημονικά επιτεύγματα, όπως το Βραβείο Λάινους Πόλινγκ, το Χρυσό Μετάλλιο Paul Karrer και το Βραβείο Βολφ Χημείας, που αντανακλούν τον σεβασμό που του αποδίδεται σε παγκόσμιο επίπεδο για την εξαιρετική συνεισφορά του στην χημεία.

Ο Κυριάκος Κ. Νικολάου αποτελεί πηγή έμπνευσης για τους νέους επιστήμονες, αναδεικνύοντας τον ρόλο της παιδείας και της προσπάθειας στην επίτευξη μεγάλων επιστημονικών επιτευγμάτων, κυρίως για την Κύπρο, όπου η επιστημονική κοινότητα δεν τυγχάνει ίσων ευκαιριών διεθνούς αναγνώρισης.

*Ευδοξούδου Κωνσταντίνα, Κόριακίδου Λορέα, Νάαρ Λάρα, Σαδουκίδης Φοίβος,
Τσιουτί Χροσνίδα (Α21)*

A black and white portrait of Diamantis Diamantīs, an elderly man with white hair, looking slightly to the right. The background is dark and textured.

Κορυφαίος Κύπριος ζωγράφος και πατέρας της σύγχρονης κυπριακής τέχνης. Γεννήθηκε το 1900 στην Λευκωσία και αποφοίτησε από το Παγκύπριο Γυμνάσιο το 1918. Σπούδασε στην Αγγλία στο St Martins School of Art και στο Royale College of Art του Λονδίνου. Το 1926 επαναπατρίστηκε και εργάστηκε ως καθηγητής στην εκπαίδευση μέχρι και το 1962. Μαζί με τον ομότεχνο του Τηλέμαχο Κάνθο έβαλαν τα θεμέλια για την σύγχρονη κυπριακή τέχνη, ζωγραφίζοντας πρόσωπα, χαρακτήρες αλλά και χαρακτηριστικά τοπία της Κύπρου.

Αδαμάντιος Διαμαντής

«Ο Κόσμος της Κύπρου» και η
φιλία του με τον Σεφέρη

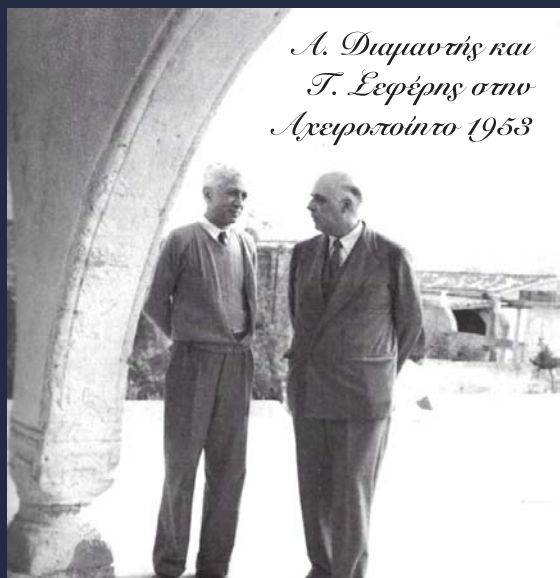
Ο Α. Διαμαντής από την δεκαετία του 1930 ταξίδευε στην κυπριακή ύπαιθρο και σκίτσαρε ανθρώπους της παλιάς εποχής. Από τα σημαντικότερα του έργα είναι «Ο Κόσμος της Κύπρου». Αυτό του το έργο ήταν βαθιά επηρεασμένο από τις περιδιαβάσεις του στην Κύπρο, τόσο από την δεκαετία του 1930 όσο και αργότερα, με τον Γ. Σεφέρη. Οι δύο τους είχαν γνωριστεί το 1953, όταν ο Σεφέρης επισκέφτηκε για πρώτη φορά την Κύπρο. Τότε ο Διαμαντής εργαζόταν ως καθηγητής τέχνης στο Παγκύπριο Γυμνάσιο. Συχνά, κατά τον ελεύθερο του χρόνο, επισκεπτόταν το Μουσείο Λαϊκής Τέχνης, το οποίο ο ίδιος είχε ιδρύσει. Εκεί οι δύο καλλιτέχνες γνωρίστηκαν και συνδέθηκαν αμέσως, αφού τους ένωνε η αγάπη τους για τα ίδια πράγματα και η αναζήτηση της αυθεντικότητας. Ακολουθώντας, έγιναν συνοδοιπόροι στην περιδιάβασή τους στον κόσμο της Κύπρου, που εξελίχθηκε σε ένα ταξίδι ζωγραφικής και ποίησης.

Δ Ι Α Μ Α Ν Τ Η Σ

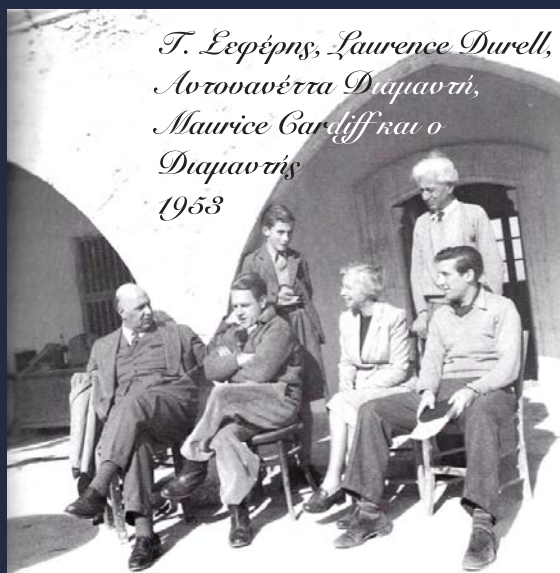

Κομμάτι από «Τον Κόσμο της Κύπρου»

*Α. Διαμαντής και
Τ. Σεφέρης στην
Αχειροποίητο 1953*

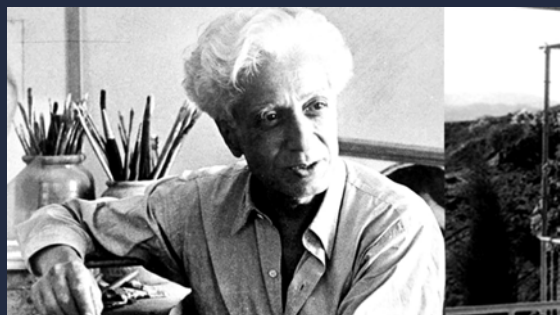
Ο ένας κρατούσε σημειώσεις για μελλοντική ποιητική ανάπτυξη και ο άλλος έφτιαχνε σκίτσα. Όπως χαρακτηριστικά ανέφερε ο Σεφέρης «τα μάτια του συντρόφευαν τα δικά μου». Ο Διαμαντής είχε πάντα μαζί του χαρτί και μολύβι για να κάνει τα σκίτσα του. Μέσα από τα ταξίδια τους ο Διαμαντής κατάφερε να ενώσει την ζωή με την τέχνη, με την ζωγραφική του κατάφερε να αποτυπώσει αυτό το τράνταγμα, όπως και ο ίδιος είπε, που του το μετέδιδε η αυθεντικότητα του τόπου του. Οι δύο καλλιτέχνες αφιέρωσαν έργα τους ο ένας στον άλλον. Ο Διαμαντής αφιέρωσε στον Σεφέρη τον «Κόσμο της Κύπρου». Ο τίτλος «Ο Κόσμος της Κύπρου», άλλωστε, ήταν εμπνευσμένος από την ποιητική συλλογή που ο Σεφέρης αφιέρωσε στην Κύπρο: «Στον Κόσμο της Κύπρου, μνήμη και αγάπη».

*Τ. Σεφέρης, Laurence Durrell,
Αντουανέττα Διαμαντί,
Maurice Cardiff και ο
Διαμαντής
1953*

Η δημιουργία του έργου

Ο Διαμαντής αρχίζει το 1967 να συνθέτει ένα εκτενές έργο, αξιοποιώντας τα δεκάδες προσχέδια που έκανε κατά την περιδιάβασή του σε ολόκληρη την Κύπρο. «Ο Κόσμος της Κύπρου» ολοκληρώνεται το 1972. Πρόκειται για ένα έργο ζωγραφισμένο σε 11 τελάρα, με διαστάσεις 17,5 μέτρα μήκος και 1,75 μέτρα ύψος, στο οποίο εικονίζονται 67 φιγούρες/χαρακτήρες. Στο μνημειώδες αυτό έργο ο Διαμαντής μαζεύει όλους τους χαρακτήρες και τους τοποθετεί στην πλατεία ενός χωριού. Στην πλειοψηφία τους πρόκειται για άντρες (σε μια ανδροκρατούμενη εποχή). Κάθε χαρακτήρας παίρνει την θέση που του αντιστοιχεί στην ζωή, ξεκινώντας από το κέντρο με τον ιερέα. Ο κάθε άνθρωπος στον πίνακα αντιπροσωπεύει κάτι από τον κόσμο της Κύπρου: την χαρά, την λύπη, την εργασία, την πίστη, την ζωή. «Ο κόσμος της Κύπρου» εκτέθηκε το 1975 στο Λονδίνο, σε μία έκθεση- διαμαρτυρία κατά της τουρκικής εισβολής στην Κύπρο. Στην συνέχεια, έως και το 2013, βρισκόταν στο Τελλόγλειο Ίδρυμα Θεσσαλονίκης, από όπου μεταφέρθηκε και πήρε την θέση του στην μόνιμη έκθεση της Πινακοθήκης του Ιδρύματος Λεβέντη.

Ο Αδαμάντιος Διαμαντής διδάσκει στο Παγκύπριον Γυμνάσιον

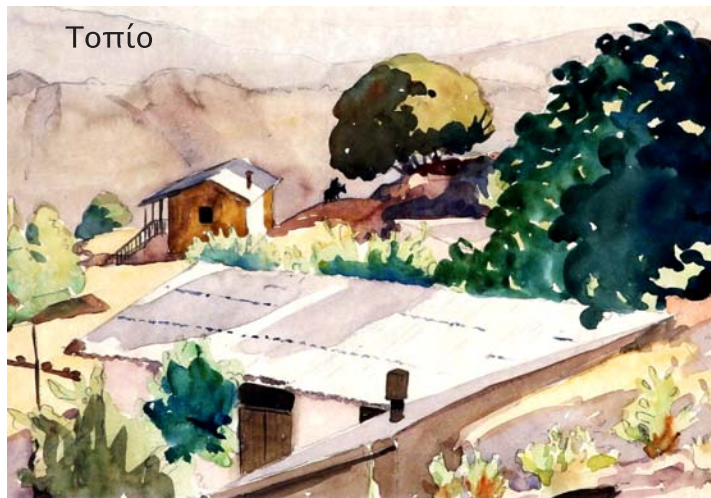

Η χωρική (1942)

Έργα του Αδαμάντιου Διαμαντή

Λάπηθος (1934)

Τοπίο

Λεπτομέρειες στην Κύπρο

Στον ζωγράφο Διαμαντί

Η μικρή κουκουβάγια ήτανε πάντα εκεί
σκαρφαλωμένη στ' ανοιχτάρι τ' Άγιου Μάμα,
παραδομένη τυφλά στο μέλι του ήλιου
εδώ ή αλλού, τώρα, στα περασμένα: χόρευε
μ' ένα τέτοιο ρυθμό το φθινόπωρο.
Άγγελοι ξετυλίγανε τον ουρανό
και χάζευε ένας πέτρινος καμαροφρύδης
σε μια γωνιά της στέγης.

Τότες ήρθε ο καλόγερος· σκουφί, κοντόρασο, πέτσινη ζώνη,
κι έπιασε να πλουμίζει την κολόκα.
Άρχισε απ' το λαιμό: φοινικιές, λέπια, και δαχτυλίδια.
Έπειτα, κρατώντας στην πλατιά παλάμη τη στρογγυλή κοιλιά,
έβαλε τον παραυλακιστή, τον παραζυγιαστή,
τον παραμυλωνά, και τον κατάλαλο·
έβαλε την αποστρέφουσα τα νήπια και την αποκαλόγρια·
και στην άκρη, σχεδόν απόκρυφο, τ' ακοίμητο σκουλήκι.

Ήταν ωραία όλ' αυτά, μια περιδιάβαση.
Όμως το ξύλινο μαγγανοπήγαδο - τ' αλακάτιν,
κοιμισμένο στον ίσκιο της καρυδιάς
μισό στο χώμα και μισό μέσα στο νερό,
γιατί δοκίμασες να το ξυπνήσεις;
Είδες πώς βόγκηξε. Κι εκείνη την κραυγή
βγαλμένη απ' τα παλιά νεύρα του ξύλου
γιατί την είπες φωνή πατρίδας;

Τύργος Λεφέρνης

gymnoidi.art

ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΕΣ ΜΑΘΗΤΩΝ

*Σε
Διάφορα
Μαθήματα*

ΜΓ

*Γιαούκης
Μίνας, Β61*

Η Αρετούσα και ο Ερωτόκριτος στο... !!!

Mardaiou, (odiatu), (5/1)

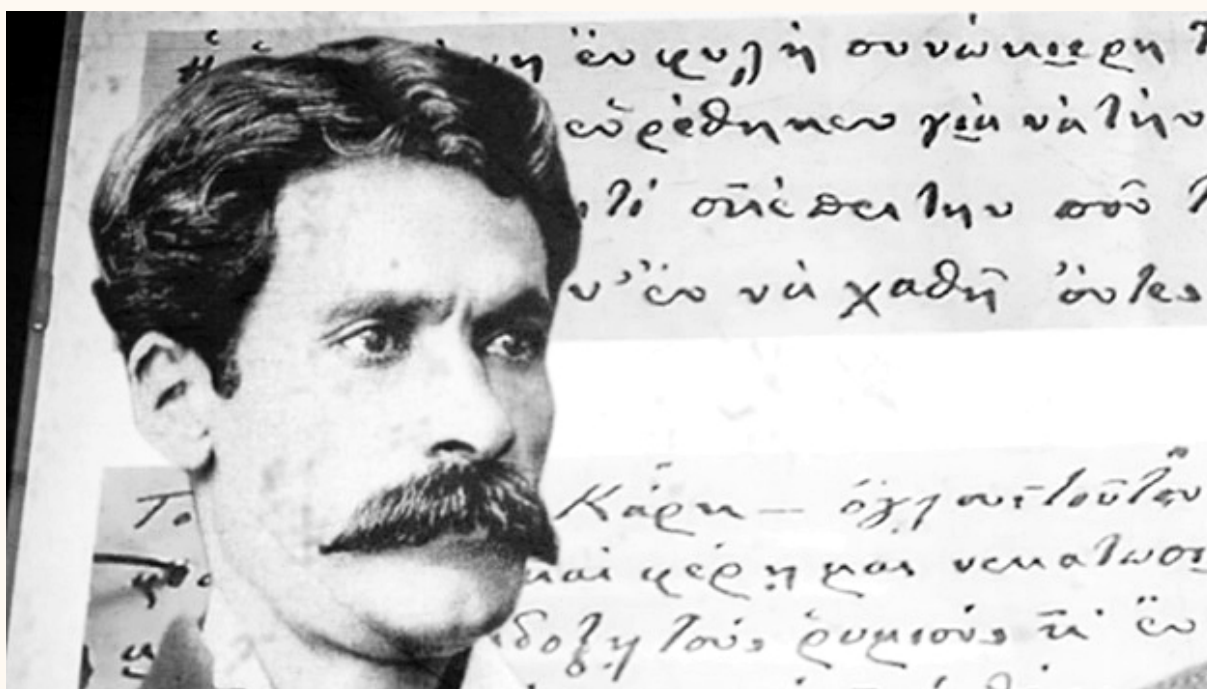

Η «Θη Ιουλίου»...αλλιώς!!!

Μεταγραφή του ποιήματος Β. Μιχαηλίδου σε... Γερογλυφικά

Μουστάκας Θωμάς, Α51

Από μικρό με εντυπωσίαζαν οι αρχαίοι πολιτισμοί. Η παράδοση, οι τέχνες και οι γλώσσες τους. Μου αρέσει να ερευνώ και να μαθαίνω για όλα αυτά βλέποντας ντοκιμαντέρ, διαβάζοντας βιβλία, πηγαίνοντας σε μουσεία και αρχαιολογικούς χώρους. Από αυτό το ενδιαφέρον άρχισα να μαθαίνω το βασικό ηχητικό αλφάβητο των Αιγυπτιακών Ιερογλυφικών όπου κάθε σύμβολο αντιστοιχεί σε ένα ήχο. Τα ιερογλυφικά σύμβολα μπορεί να αντιπροσωπεύουν τα αντικείμενα που απεικονίζουν, αλλά συνήθως αντιπροσωπεύουν συγκεκριμένους ήχους ή ομάδες ήχων. Το ίδιο διάστημα έτυχε να πέσει στα χέρια μου «Η Εννάτη Ιουλίου» του Βασίλη Μιχαηλίδη (Εκδόσεις Αιγαίον, Λευκωσία 2009). Έτσι, σαν πείραμα, ξεκίνησα να μεταφράζω τις πρώτες στροφές του ποιήματος με το βασικό ηχητικό αλφάβητο. Κάθε ήχος της κυπριακής διαλέκτου του Βασίλη Μιχαηλίδη μετατράπηκε σε ένα σύμβολο των Ιερογλυφικών. Και ιδού του αποτελέσμα. Στις πιο κάτω εικόνες οι στίχοι διαβάζονται κάθετα.

Πηγές: https://en.wikipedia.org/wiki/Transliteration_of_Ancient_Egyptian,

<https://media.australian.museum/media/dd/Uploads/Documents/7770/Egyptian%20Heiroglyphs.340c0ac.pdf>

Handwritten mathematical derivations in Urdu script, showing algebraic steps with variables and constants.

Handwritten mathematical derivations in Urdu script, including a section labeled 'D' and showing algebraic manipulations.

Handwritten mathematical derivations in Urdu script, showing algebraic steps and a section labeled 'D'.

Handwritten mathematical derivations in Urdu script, showing algebraic steps and a section labeled 'D'.

Handwritten mathematical derivations in Urdu script, showing algebraic steps and a section labeled 'D'.

Handwritten mathematical derivations in Urdu script, showing algebraic steps and a section labeled 'D'.

Handwritten mathematical derivations in Urdu script, showing algebraic steps and a section labeled 'D'.

Handwritten mathematical derivations in Urdu script, showing algebraic steps and a section labeled 'D'.

Handwritten mathematical derivations in Urdu script, showing algebraic steps and a section labeled 'D'.

Handwritten mathematical derivations in Urdu script, showing algebraic steps and a section labeled 'D'.

Handwritten mathematical derivations in Urdu script, showing algebraic steps and a section labeled 'D'.

Handwritten mathematical derivations in Urdu script, showing algebraic steps and a section labeled 'D'.

χριστες εκκλησιές, επειδή ήταν άξιος να του δοθεί. Κι ήταν άξιος, γιατί το σπάνιο τάλαντο που κληρονόμησε, δεν το σπατάλησε, δεν το εμπορεύτηκε, μ' αφοσιώθηκε σ' αυτό ασκητικά, με το δέος ενός ιεροφάντη. Και σε μας, δόθηκε ένας τέτοιος ποιητής και μια τέτοια ποίηση, προφανώς επειδή ήμαστε άξιοι να μας δοθεί, σάρκα από τη σάρκα μας και οστούν απ' τα οστά μας.

K.B.

Η ENNATH ΙΟΥΛΙΟΥ ΤΟΥ 1821 ΕΝ ΛΕΥΚΩΣΙΑ (ΚΥΠΡΟΥ)

1

Αντάν αρτζιέφαν οι κροφοί ανέμοι τζι εφουσόσαν τζι αρκίνησαν εις την Τουρτζιάν να κροφουσνεφράζει τζιαι που τες τέσομερς μερκές τα νέφη εκουβαλούσαν ώστι να κάμουν τον τζιαρόν ν' αρτζιέικει να στοιβάζει είσιν σγαν είχαν ούλλοι τους τζι η Τζιούπρου το κροφόν της μες στους ανέμους τους κροφούς είσιν το μερτικόν της. Τζι αντάν εφάνην η στραπή εις του Μωριά τα μέρη τζι εξάπλωσαν τζι ακούστηκαν παντού η πουμπουρκά της τζι ούλλα ξηλαμπρατζιόσαν τζιαι θάλασσα τζιαι ξέρη είσιν σγαν είχαν ούλλοι τους τζι η Τζιούπρου τα κακά της.

[8]

[9]

2

Μιαν νύχταν, νύχταν σιανήν, τζιαρόν Δευτερογούνην, νύχταν Παρασκευαϊκήν, που τ' άστρα μιλλιούνα ελάμπασιν που πανοθειόν τζι εν εύρισκας ρουθούνα μέσα στις Χώρας τα στενά, στις Χώρας τα καυτούνα σιανεμά, δεν άκουες δεντρούνα να τωράζει μήτε του σούλλου λάξιμον, με πετεινόν να κράζει ήτουν μια νύχτα μουλλωτή, μια νύχτα μοιρωμένη που θάρρεις πως χιώνεται που του Θεού την κρίσην σε τέθκοιαν νύχταν σιανήν οι Τουρτζιοί βωομένοι μες στο Σαράγιον είχανιν μάλλον μετζιύσαν.

3

Εγείραν τα μεσάνυχτα τζι επήρεν το ξηφρώτιν τζι ο Κκιόρ-ογλου που 'τον καλή, πολλά καλή η φυσή του εζέβην πο 'σω του κροφά τζι επήρεν στον Δεσπότην τζι εζήνησέν τον τζι εκατσεν κοντά του τζιαι λαλεί του: «Εν έσω μου, Τζιουπριανέ, τ' αμάξιν μου ζεμένον, τ' αμάξιν μου, Τζιουπριανέ, εν' έσω αντροσαοιμένον τζι αν θέλεις για να ποσπαστείς που σίουρην κρεμμάλλαν τζι αν θέλεις που τον θάνατον να φύεις να γλιτώσεις να πας με το χαρέμι μου κροφά κροφά στην Σιάλαν, τα κουσουλάτα ν' ανοιχτά, να πάεις να τρωπίσεις.

[10]

Η ENNATH ΙΟΥΛΙΟΥ 1821 ΕΝ ΛΕΥΚΩΣΙΑ (ΚΥΠΡΟΥ)

4

Ήρτεν του Μουσελλίμ-αγά φερμάνιν που την Πόρταν τζι εφές άρπα τζι ανόρπιστα εγίνην μετζιύσαν τζι έσειε πκιον εις το σιέρν του την μαύρην σας την σόρταν στο σιέρν του τον θάνατον, στο σιέρν του την κρίσην να μεν αρκείς, Τζιουπριανέ, να χάνεις τον τζιαρόν σου να πάεις να φαραντζιστείς, αν θέλεις το καλόν σου. Πρέπει να πας, ειδέ τζι αν ου, εχάθης δίχως άλλον αν σ' εύρ' η μέρα το πωρόν δα μέσα δα, εν' να 'σαι νεκρός εις την κρεμμασταρκάν είτε νεκρός στον πάλλον. Άνου να πάμεν γλόρα, τ' αμάξιν καρτερά σε».

5

Έσοψην ο Τζιουπριανός τζι έμεινεν νάκων ώραν τζι εδικαιοίστην νακουρίν τζι ανοοίει τζιαι λαλεί του: «Εν θέλω Κκιόρ-ογλου εγώ να φύω που την Χώραν γιατί αν φύω, το κακόν εν' να γινεί περίτου. Θέλω να μείνω, Κκιόρ-ογλου, τζι ας πά να με σκοτώσουν ας με σκοτώσουν ενέν τζι οι άλλοι να γλιτώσουν. Εν φεύγω, Κκιόρ-ογλου, γιατί αν φύω, ο φευκός μου εν' να γενεί θανατικόν εις τους ρομοούς του τόπου. Να βάλω την σαρτοθελιάν εις τον λαμόν του κόσμου; Παρά το γάιμαν τους πολλούς εν' κάλλιον του πωκόπου».

[11]

6

Λαλεί του πάλ' ο Κκιόρ-ογλου: «Αυπούμαι σε, Δεσπότη να μεν σ' εύρει που το πωρόν ο ήλιος μες στην Χώραν γιατί ευτός εν' να κοπέ η τζιεφαλή σου πρώτη. Ένας Μουρούτζς τζι έφρυνε: έσειε τωρά μιαν ώραν που κρεμμάλλιστην του τεισιού τζι εζέβην εις την στρατάν τζιαι πά κατά τον Λάρνακιαν να μεπει στα κουσουλάτα. Εφέραν του τζι εφώρησεν μιαν αλλασίν, πο' τζιείνες τους πίτσιλλους, συλλούριτζην, λιμίν λιμίν, σαλάταν τζιαι σέρτουρα τζιαι μέρτουρα, στα πόδια του ποίνες μεν τύσει τζι αγρωϊοσει τον κανένας μες στην στρατάν».

7

«Ευκαριστώ σου, Κκιόρ-ογλου», λαλεί του ο Δεσπότης, «θωρό σε με καλόν γάλαν πως είσαι βιχασιμένος, ήμα φύε, μεν σε δουν τζιαι πουν πως γένεσαι προδότης». Λαλεί τ' «Αν μεν θέλεις πολλά να 'σαι ξεμακριαμένος, αμμάγκου πάμεν έσω μου να μεν μείνεις διαπάνω». «Εγώνι θέλω, Κκιόρ-ογλου, να μείνω τζι ας πεθάνω». Ο Κκιόρ-ογλου εμάσιετουν να κάμει καλοσίνην, αμμά επήνε άδικα ο κόπος του χαμένος. Περίτου ώραν εν είσιν τζι εν έπρεπεν να μείνει τζι έφρυνε πκιον περιλύπος τζιαι παραπονημένος.

[12]

8

Η νύχτα πκιον αρκίνησεν περίτου ν' ανακρίωνει, εγίνην η ανατολή κροκότουνη περίτου, αρτζιέψην πκιον το Σάββατον να πικροξημερώνει τζι ακούστηκεν του ξιλιεμου σμιάντρου η φωνή του. Εζέβην ο Τζιουπριανός με τζιείνον τον καμόν του τζι επήνε εις την εκκλησιάν τζιαι βάλλει τον σταυρόν του τζι ήτουν όσον τζι εκάμισαν αρχήν της λειτουργίας τζι εστάθηκεν περιλύπος τζιαι σγαν να δικαιοίστην τζι επήνε τζι εγονάτισεν ομπρός της Παναίας τζιαι κάτι εφουφούρισεν τζι ευτός εκλαμουρίστην.

9

Έμεινεν, εν ετάραξεν, ούλλα που να καρφώθην γονατιστός τζιαι πληξιμός με σιέρκα σταυρωμένα αρτζιέψην το κοινωνικόν τζιαι τότε εσηκόθη τζι εστάθηκεν τζι εφαινούσαν τ' αμμάδια του κλαμένα τζιαι προσκονά τρεις τέσομερς φορές την Παναϊαν - εθάρρεις προσαιρετά τζιαι κόσμον τζι εκκλησιάν. Εσυχωρήθη με τους λας τζι έμπην μες σ' Άγιον Βήμαν, έμπηκεν τζι ετζιωνόνησεν τζι εζέβηκεν τζι εστάθη τζι έμοιαζεν ούλλα τον νεκρόν που βάλλουν εις το μνήμαν-εθάρρεις που πάνω του το γάιμαν πως εχάθην.

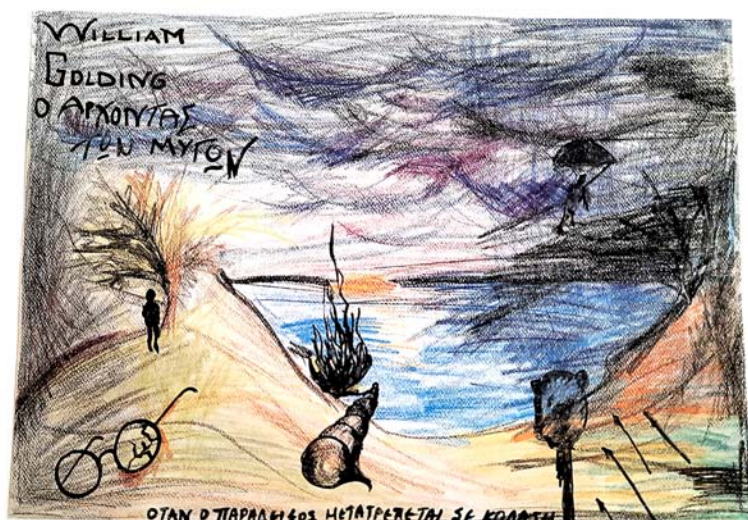
[13]

ΚΡΙΤΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ

«Εδδηνική γδύσσα και ποδιτισμός»

William Golding, *Ο άρχοντας των μογίων*

Τα παιδιά της τρίτης τάξης Γυμνασίου μελέτησαν το μυθιστόρημα σε μετάφραση και συζήτησαν θέματα περιεχομένου, χρήσης εκφραστικών μέσων και μεταφοράς από την αγγλική στην ελληνική γλώσσα. Σε τρεις συναντήσεις με καθηγητές του Πανεπιστημίου Κύπρου αναλύθηκαν διαφορετικές πτυχές. Με τον καθηγητή Τζοβάνη Γεωργάκη οι φιλοσοφικές και συμβολικές διαστάσεις του κειμένου, με την καθηγήτρια Μαίρη Ρούσσου αναπτύχθηκαν θέματα πλοκής και λογοτεχνικών μηχανισμών, ενώ με τον καθηγητή Γεώργιο Φλώρο έγινε επικέντρωση σε θέματα γλώσσας και μεταφραστικών δυσκολιών. Τέλος, τα παιδιά έδωσαν τα δικά τους «πορίσματα».

«Σε μια προσέγγιση χαρακτήρων του μυθιστορήματος, θα έλεγα πως ιδιαίτερο ενδιαφέρον είχε ο χαρακτήρας του Σάιμον, αφού φαίνεται να αποτελεί μια υποδήλωση του Χριστού σε αντίθεση με τον Βεελζεβούλ, που εμφανίζεται στην πλοκή με τη μορφή της γουρουνοκεφαλής. Τόσο η προσωπικότητα, όσο και ο χαρακτήρας του, φανερώνουν μια αγιότητα. Πρόκειται για ένα γοητευτικό χαρακτήρα.»

Αντιθέτως, θεωρώ πως το λεξιλόγιο του μυθιστορήματος, θα μπορούσε να ενταχθεί στα μειονεκτήματα της ελληνικής μετάφρασης του έργου. Στις περιγραφές τοπίων ήταν υπερβολικά εξεζητημένη η χρήση της γλώσσας, ενώ σε κάποιους διαλόγους η γλώσσα ήταν απλοϊκή, με αποτέλεσμα να χάνεται η ισορροπία.»

Καλλιόπη Μιχαήλ, Τ03

«Κρίνοντας τον *Άρχοντα των μογίων* θα ήθελα να δηλώσω πως το βιβλίο άξιζε ένα καλύτερο τέλος. Το τέλος που επιλέχθηκε από τον συγγραφέα ήταν απότομο. Η κλιμάκωση της αγωνίας δεν οδήγησε σε μια λυτρωτική κατάληξη αλλά σε μια ξαφνική ανατροπή. Όλα αλλάζουν σε μια στιγμή.»

Αντρέας Δημοσθένους, Τ03

«Στα θετικά του μυθιστορήματος ξεχωρίζω την ανάπτυξη της σχέσης του Τζακ με τον Ραλφ, καθώς και τον τρόπο που εκφράζεται η βία. Ο συγγραφέας έχει ως σκοπό να μιλήσει για την σκοτεινή πλευρά των ανθρώπων. Ο τρόπος που τα παιδιά καταλήγουν σε ακραίες συγκρούσεις είναι πειστικός κι έτσι ο συγγραφέας πετυχαίνει τον σκοπό του.»

Μάξιμος Βενιαμίν, Τ02

«Στα δυνατά σημεία του μυθιστορήματος συγκαταλέγεται το κτίσιμο της σχέσης του Ραλφ με τον Πίγκυ. Στην αρχή ο Ραλφ, ως ανώριμο και επιφανειακό παιδί, χλευάζει τον Πίγκυ για τον σωματότυπό του αλλά και επειδή τον θεωρεί σπασίκλα. Έτσι, συντάσσεται με τα υπόλοιπα παιδιά που τον κόροιδεuan. Στην συνέχεια, με την πάροδο του χρόνου τον γνωρίζει αληθινά και καταλαβαίνει πόσο καλόκαρδος είναι. Έτσι στέκεται στο πλάι του απέναντι στα παιδιά που τον κακολογούσαν.»

Δημήτρης Δημητρίου, ΤΟ3

«Πιστεύω πως το βιβλίο ήταν καλοφτιαγμένο και είχε πολλά θετικά στοιχεία. Ανάμεσα στα θετικά συγκαταλέγονται τα βαθύτερα νοήματα, ο προβληματισμός και το πλούσιο λεξιλόγιο της ελληνικής μετάφρασης.»

Σοάγγελος Χριστοφόρου, ΤΟ2

«Θεωρώ ως σημαντικό μειονέκτημα του βιβλίου την απουσία κοριτσιών. Δεν είναι εύκολο να ταυτιστείς με κάποιο αγόρι, ενώ είσαι κορίτσι. Παράλληλα, στα πολύ θετικά θεωρώ ότι συγκαταλέγεται η υπέροχη περιγραφή της φύσης που σε μεταφέρει στο εξωτερικό νησί.»

Μαρία Ντοδεοσίδου, ΤΟ3

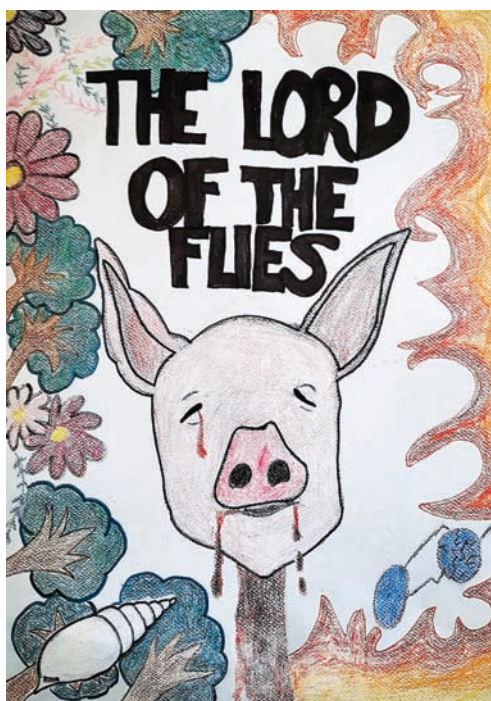
«Υπάρχουν πολλά στοιχεία που κάνουν αυτό το βιβλίο πραγματικά σπουδαίο, με την πλοκή του να είναι ένα από αυτά. Είναι εντυπωσιακή η αρχή

επιτάχυνση του ρυθμού των εξελίξεων αλλά και τα έντονα συναισθήματα που δημιουργεί. Θα μπορούσε να πει κανείς ότι αυτό που δεν ικανοποιεί στο συγκεκριμένο λογοτεχνικό έργο είναι το τέλος. Προσωπικά περίμενα ένα πιο χαρούμενο τέλος ή έστω ένα τέλος που να οδηγεί σε μια μορφή εξιλέωσης τους ήρωες αλλά και τον αναγνώστη.»

Μάξιμος Αρέστη, ΤΟ2

Ραμαναμταλ Ντέβριτ, Τ3

Αντρέας Δημοσθένους, ΤΟ3

«Σίγουρα *Ο Αρχοντας των μοχθίων* είναι ένα καλό λογοτεχνικό βιβλίο διότι αναδεικνύει και τις δύο πλευρές της ανθρώπινης ύπαρξης. Αφενός, ο άνθρωπος έχει μέσα του τον πολιτισμό και την εφαρμογή των κανόνων συνύπαρξης. Αφετέρου, μέσα σε συγκεκριμένες συγκυρίες βγάζει στην επιφάνεια την διαβολική και βάρβαρη πλευρά του.»

Έκτορας Χριστοφόρου, ΤΟ2

«Το μυθιστόρημα *Ο Αρχοντας των μοχθίων* εμπλέκει πολλά σύμβολα και κρυφά νοήματα με πολύ επιτυχημένο τρόπο. Επίσης, βρίσκω ιδιαίτερα ενδιαφέρον τον τρόπο με τον οποίο αναδύεται σταδιακά το πρωτόγονο ανθρώπινο ένστικτο. Από την άλλη ως αρνητικό τον τρόπο που ο συγγραφέας ολοκληρώνει το έργο αυτό. Το τέλος δεν είναι αρκετά σκληρό ώστε να ανταποκρίνεται στην κλιμάκωση της βίας.»

Σοφία Αικατερίνη-Θεοδώρα Λινκλαίρ, ΤΟ3

Η ΑΥΡΑ ΣΙΔΗΡΟΠΟΥΛΟΥ

ΓΙΑ ΤΟΝ ΓΙΟΝ ΦΟΣΕ

Η κ. Αύρα Σιδηροπούλου, διακεκριμένη Σκηνοθέτης και Καθηγήτρια στο Ανοικτό Πανεπιστήμιο Κύπρου μίλησε στο τμήμα Γ03 για τον Νομπελίστα Γιον Φόσε. Η συζήτηση ξεκίνησε με προβληματισμό γύρω από τα κριτήρια βράβευσης ενός λογοτέχνη με Νόμπελ. Ο Νορβηγός θεατρικός συγγραφέας μετουσίωσε τις ανησυχίες του σύγχρονου κόσμου σε τέχνη. Πρωτοποριακός και ρηξικέλευθος ο Φόσε έδωσε καινοτόμες συμβολές στο χώρο της θεατρικής γραφής. Ακολούθως η κ. Σιδηροπούλου επικεντρώθηκε στο έργο του Φόσε που ανέβασε η ίδια με τίτλο: «Κάποιος θα' ρθει». Τονίστηκε η σημασία της έμπνευσης μέσα από ψυχικά πεδία και ακολούθησε εργαστήριο βιωματικής γραφής, όπου τα παιδιά έφτιαξαν τις δικές τους ιστορίες με αφετηρία μια εικόνα της αρεσκειάς τους από σκανδιναβικά τοπία.

Ο ΓΙΟΝ ΦΟΣΕ

ΓΙΑ ΤΟΝ ΓΙΟΝ ΦΟΣΕ

Αποσπάσματα από δοκίμια του άρτι βραβευθέντα νομπελίστα συγγραφέα για τη λογοτεχνία και το θέατρο:

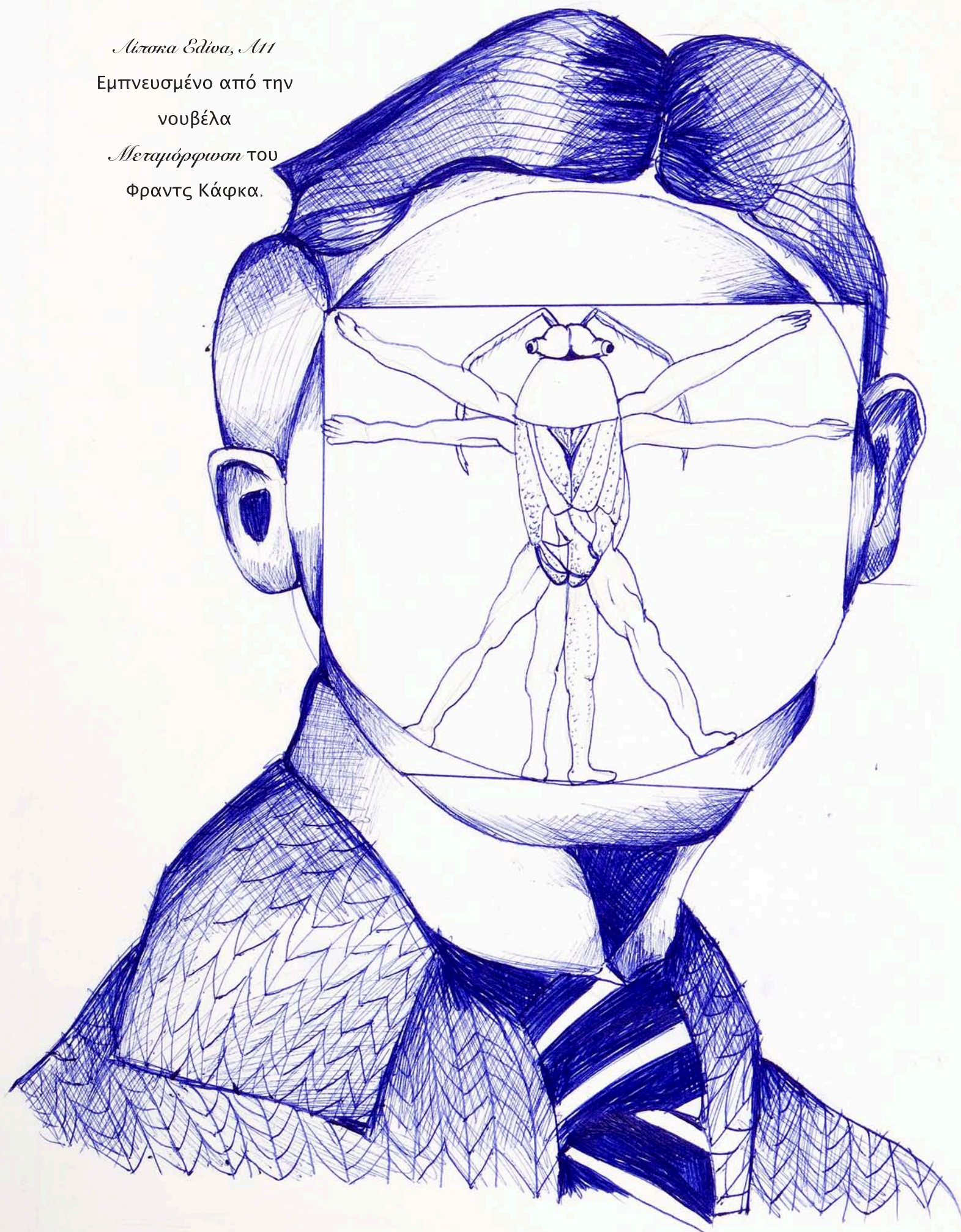
«Είναι πιθανόν, πως τα βιώματα που σου παρέχουν ορισμένες καταστάσεις, κυρίως τα βιώματα σε καταστάσεις, στις οποίες βρίσκεται κανείς συχνά, διαμορφώνουν ένα είδος πρότυπου για άλλες καταστάσεις στις οποίες βρίσκεται κανείς, γίνονται ένα είδος αρχετυπικών καταστάσεων, κι εγώ από την πλευρά μου σκέφτομαι, πως η κατάσταση στην οποία βρίσκομαι, όταν είμαι το καλοκαίρι σε μια μικρή ξύλινη βάρκα ανοιχτά στο φιόρδ, δεν διαφέρει από εκείνη την κατάσταση στην οποία βρίσκομαι όταν γράφω. Δεν ξέρω, αν μια τέτοια σκέψη είναι ιδιαίτερα έξυπνη, αλλά ακριβώς όπως η βάρκα κι εγώ βρισκόμαστε στον ίδιο ρυθμό, το ρυθμό των κυμάτων, όταν είμαι με τη βάρκα ανοιχτά στο φιόρδ,

έτσι ακριβώς πρέπει και το γράψιμό μου να βρίσκεται στο ρυθμό του. Και να μπορεί κάτι να συμβεί: Θα τσιμπήσει κάποιο ψάρι; Ένα μεγάλο; Ένα μικρό; Τι ψάρι; Και μπορεί να σηκωθεί αέρας; Θα αντέξει η βάρκα την καταιγίδα που ίσως τότε με απειλεί; Και σε μια τέτοια περίπτωση θα τα καταφέρω να φθάσω σώος στην ξηρά; Και τι θα συμβεί με εκείνον για τον οποίο γράφω; Και το φιόρδ, τι να κρύβει άραγε στα βάθη του; Τι κρύβεται στα βάθη της λογοτεχνίας, εκεί κάτω στο βυθό; Και μαζί η σιωπή, η απέραντη σιωπή, η σιωπή που είναι τόσο μεγάλη, που καμιά φορά ανασταίνει μπροστά μου τους νεκρούς φίλους μου. Και τη σιωπή αυτή επίσης θέλω πολύ να αποδώσω με τη λογοτεχνία μου. Και μαζί τον άνεμο... Όταν άρχισα να γράφω θέατρο, διαπίστωσα ακούγοντας και βλέποντας, ότι το θέατρο είναι ιδιαίτερα κατάλληλο να παραστήσει σχέσεις. Ποτέ δεν καταλαβαίνει κανείς τελείως γιατί τελειώνει η ζωή, πώς τελειώνει, γιατί κάποιος καταστρέφεται ή όχι. Η δυναμική του καλού και του κακού δεν μπορεί να εξηγηθεί ούτε με την κοινωνιολογία ούτε με την ψυχολογία. Στο μυθιστόρημα μπορεί κανείς να δοκιμάσει να την περιγράψει, αλλά στο θέατρο μπορεί να γίνει οπτικά αισθητή. Το θέατρο δεν εξηγεί, αλλά δίνει μια εικόνα, ένα πρότυπο ζωής. Ο Σαίξπηρ έγραψε: «Πίσω από τη ζωή ζει ένα πνεύμα που ονειρεύεται τη ζωή». Τα έργα μου έχουν σχέση με αυτό το όνειρο που βρίσκεται πίσω από τη ζωή και κατευθύνει».

Λοδοόδης Δημοσθένους, Βιβλόδογος

Λίποκα Εδίνα, Α11
Εμπνευσμένο από την
νουβέλα
Μεταμόρφωση του
Φραντς Κάφκα.

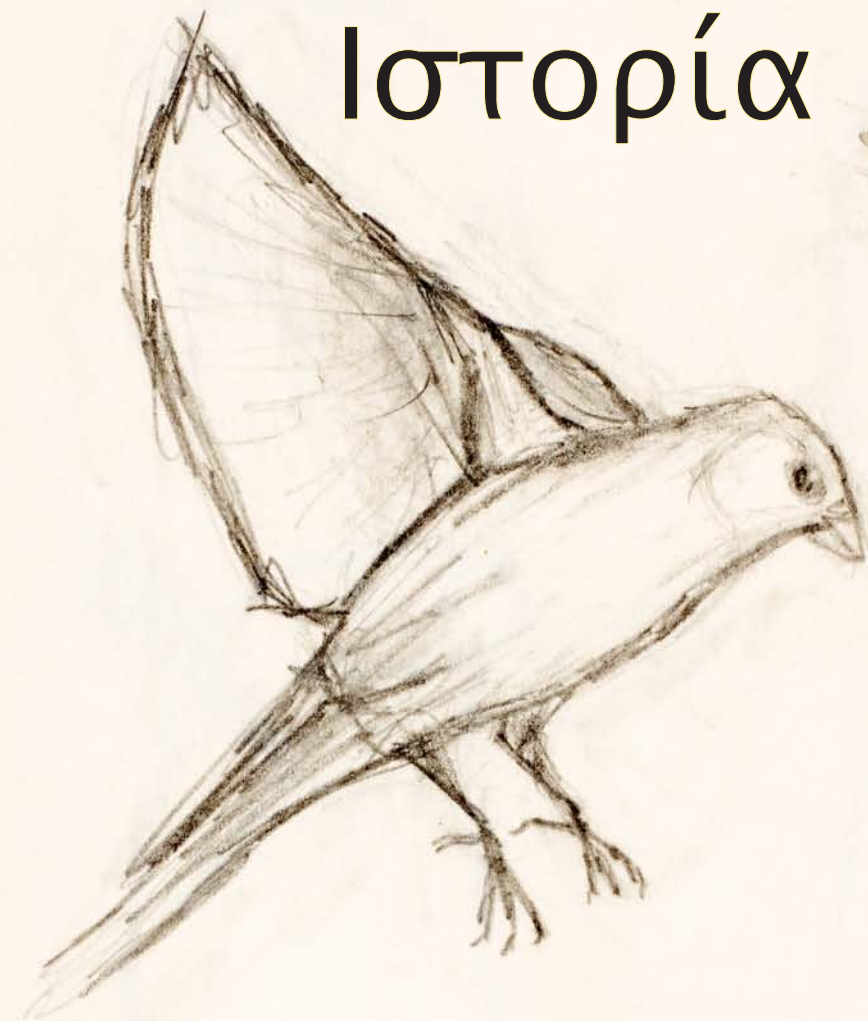

Μέσα από την συμβολική μεταμόρφωση του πρωταγωνιστή Γκρέγκορ σε κατσαρίδα, ο Κάφκα σχολιάζει την αλλοτρίωση του ανθρώπου. Ο συγγραφέας καταδεικνύει με το έργο του τις υπαρξιακές αγωνίες του σύγχρονου ανθρώπου, αλλά και τη δυσκολία στις διαπροσωπικές σχέσεις (κοινωνικές, εργασιακές και οικογενειακές) υπό το πρίσμα της εργασιακής εκμετάλλευσης του πολίτη. Ο ήρωας του Κάφκα, ο «ακάθαρτος» Γκρέγκορ, θυμίζει τους λεπρούς της Βίβλου, οι οποίοι δεν μπορούν να συμμετέχουν στην ζωή της υπόλοιπης κοινότητας και ζουν απομονωμένοι. Για την οικογένειά του, ο Γκρέγκορ είναι ένας «βαριά άρρωστος», ένας «ξένος», ένας «λεπρός», με τον οποίο κανείς δεν θέλει να έχει επαφή ή με ό,τι αγγίζει ο ίδιος -η αδερφή του μαζεύει τα σκεύη με ένα πανί, όχι βέβαια με γυμνά χέρια-. Ο Γκρέγκορ, όταν πια μεταμορφωμένος σε έντομο, δεν είναι παραγωγικός, αφού αδυνατεί να εργαστεί, παραμένει στο περιθώριο, εγκλωβισμένος στο δωμάτιο του και στο τέλος αφήνεται να πεθάνει μόνος του αφού η οικογένειά του τον εγκαταλείπει. Η νουβέλα του Κάφκα καθρεφτίζει την αδυναμία του ανθρώπου να σταθεί με αγάπη και σεβασμό μπροστά στη διαφορετικότητα. Το διαφορετικό, στην περίπτωση μας ο Γκρέγκορ ως έντομο/σκαθάρι, προκαλεί φόβο και αποστροφή και κατ' επέκταση εκλαμβάνεται ως απειλή. Ο φόβος μπροστά στο διαφορετικό μάλλον εδράζεται στην αδυναμία του μέσου ανθρώπινου εγκεφάλου να ταξινομήσει αυτό που βλέπει μπροστά του. Οι κοινωνίες δομήθηκαν στην βάση της ταξινόμησης των ειδών, πάνω στην οποία οικοδομήθηκε η παγκόσμια παραγωγή και οικονομία. Ο Κάφκα διαμέσου του τραγικού Γκρέγκορ υπογραμμίζει την σκληρότητα του ανθρώπινου είδους αλλά και τη σκληρότητα του σύγχρονου καπιταλιστικού καθεστώτος. Η νουβέλα «Μεταμόρφωση» κατατάσσεται στα κλασικά πεζογραφήματα, αφού παραμένει μέχρι και σήμερα δραματικά επίκαιρη.

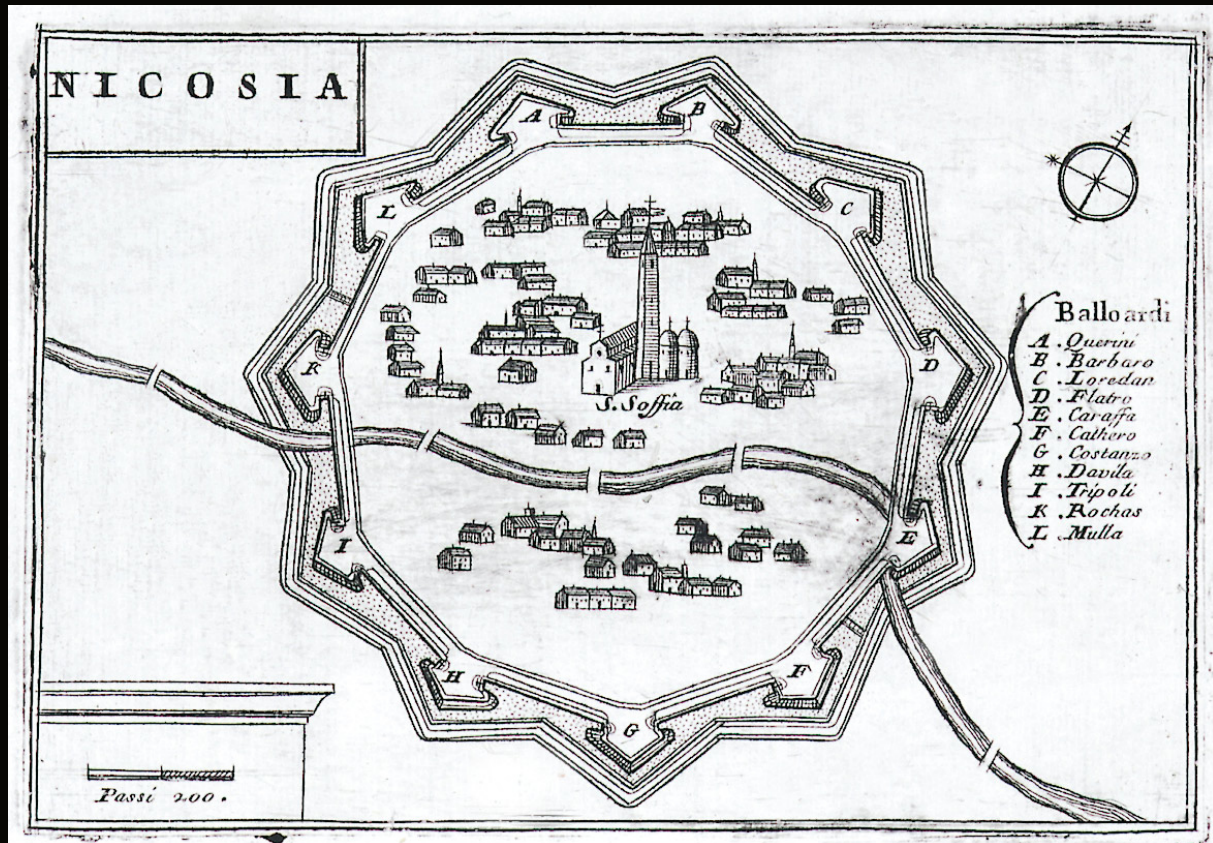
Ιστορία

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΜΑΡΙΑΜ, Α51

Λευκωσία

η μόνη μοιρασμένη

πρωτεύουσα του

Κόσμου

Χώρα... Η Παλιά Λευκωσία

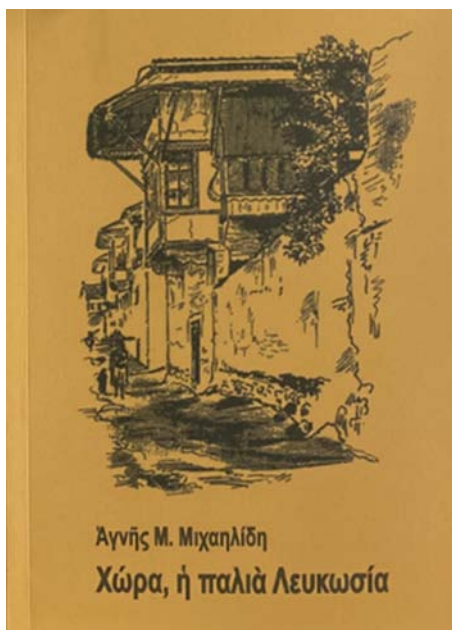
με τη ματιά της Τζέσιφρα Βράνοβα, T11

Φέτος συμπληρώνονται πενήντα χρόνια από την τουρκική εισβολή, μία μαύρη επέτειος για την Κύπρο, η οποία αναδεικνύει την αδυναμία των παγκόσμιων οργανισμών να δράσουν για τη δικαιοσύνη, εξαιτίας αλλότριων συμφερόντων. Αυτή η αδυναμία αποτυπώνεται στη μοιρασμένη Κύπρο και στη μοιρασμένη πόλη μας, την Λευκωσία.

Μέσα από τα βιβλία της Αγνής Μιχαηλίδη «Χώρα, η παλιά Λευκωσία» και της Magda Ohnefalsch Richter «Ελληνικά ήθη και έθιμα στην Κύπρο», σας παρουσιάζω την εντός των τειχών Λευκωσία.

Περιηγήθηκα και φωτογράφισα την παλιά Λευκωσία με οδηγό παλιές φωτογραφίες και σκίτσα. Η έρευνα, οι επισκέψεις μου στην παλιά Λευκωσία, η λήψη του φωτογραφικού υλικού και η πορεία μου κατά μήκος της πράσινης γραμμής κι από τις δύο πλευρές διήρκησαν περίπου δύο μήνες.

Αρχικά, θα ήθελα να ξεκινήσω με την εισαγωγή του κάθε βιβλίου...

«Η Χώρα, ή παλιά Λευκωσία, είναι σήμερα μια πόλη σιωπηλή, που την περιζώνει και την σκεπάζει ή δύναμη και ζωτικότητα της καινούργιας, τής νέας πόλης. Άν άφουγκραστής όμως προσεκτικά, σεργιανίζοντας τὰ δειλινὰ στοὺς μαχαλᾶδες καὶ στὰ στενὰ της, στοὺς προμαχῶνες τοῦ βενετσιάνικου τείχους της καὶ στὶς ἐκκλησιές της, τὴν ἀκοῦς νὰ μιλᾷ καὶ νὰ λήη ψιθυριστὰ, ὅλο νὰ λήη για τὰ περασμένα. Κι ὁ ψίθυρος γίνεται πιὸ ἔντονος ὅσο περισσότερο βυθίζεσαι στὴν παλιὰ πόλη. Πότε γίνεται μοιρολόι για τοὺς ἀδικοσκοτωμένους, πότε παραμῦθι ποὺ δὲν ἔχει ἀρχὴ καὶ τέλος, ἄλλοτε ἕνα γλυκὸ τραγούδι ἐλπίδας καὶ κάποτε ἕνας βαθὺς ἀναστεναγμὸς.

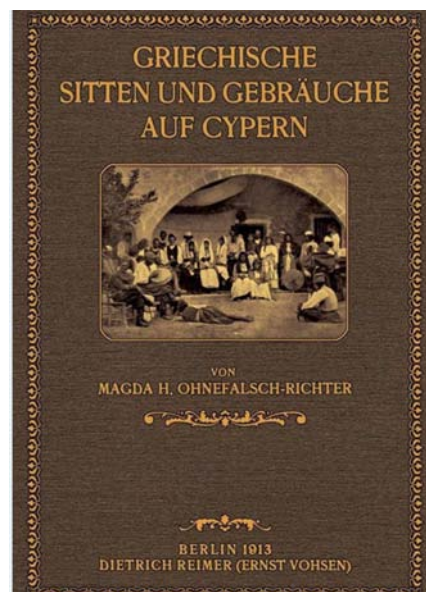
Μιλοῦν οἱ παλιές ἐκκλησιές για αὐτοκράτορες τοῦ Βυζαντίου, τὰ γκρεμισμένα παλάτια για Φράγκους βασιλιάδες, οἱ μιναρέδες καὶ τὰ κιόσκια για τὰ χρόνια τῆς Τουρκιάς, τὰ πετρόκτιστα κονάκια για τὴ Βικτωρία καὶ τὴν ἐποχὴ της, τ'ἀρχοντικά κι οἱ σκιερές αὐλές γι'ἀφέντες καὶ κυράδες... Ὅλα μιλοῦν. Καὶ ἐσὺ, ποὺ νοσταλγεῖς τὸ παρελθόν, παίρνεις ἕνα χαρτὶ καὶ γράφεις ὅ,τι μπορεῖς ν'ἀκούσης, ὅσα μπορεῖς νὰ συλλάβης. Πρὶν σβήσουν οἱ ἦχοι καὶ χαθοῦν τ'ἀχνάρια τῆς ἐποχῆς ποὺ ἔφυγε.»

(Χώρα, η παλιά Λευκωσία, Αγνής Μ. Μιχαηλίδη, σελ. 7-8)

«Σε αντίθεση με τις διάφορες Αγγλίδες κυρίες που ζούσαν στην Κύπρο για μικρά ή μεγάλα χρονικά διαστήματα και ήταν συχνά κλεισμένες στον εαυτό τους, εγώ επεδίωξα, από τη στιγμή που πάτησα το πόδι μου σ' αυτό το όμορφο και γεμάτο θρύλους νησί, τη σχέση με τις νησιώτισσες από όλες τις τάξεις, ανεξάρτητα από εθνικότητα ή θρησκεία.

Και επειδή τα τέσσερα πέμπτα είναι Ελληνίδες, έμαθα λόγω των σπουδών μου στα Τούρκικα και Ελληνικά γρήγορα και εύκολα αρκετά ελληνικά για να μπορώ να καλλιεργήσω αυτές τις σχέσεις. Με αυτό τον τρόπο κατάφερα να περισυλλέξω από τις γυναίκες και τις νεαρές κοπέλες τα ήθη και τα έθιμα που μέχρι τότε ήταν άγνωστα στους συγγραφείς.»

(Εθνομικά ήθη και έθιμα στην Κύπρο, Magda Ohnefalsch-Richter οεδ.Χ)

(Εθνομικά ήθη και έθιμα στην Κύπρο, Magda Ohnefalsch-Richter)

Ακολουθώντας, βασισμένη στις πληροφορίες του βιβλίου της Α. Μιχαηλίδη, προσπάθησα να βρω τις ακριβείς τοποθεσίες που περιγράφει η συγγραφέας εκτός των τειχών της Λευκωσίας.

Αγγλικανική Εκκλησία

Κτίστηκε: 1893

Τοποθεσία: Λεωφόρος Βύρωνος

Μόλις οι Άγγλοι αποκτούν μια αποικία, συνηθίζουν να κτίζουν πρώτα- πρώτα το παλάτι του Γενικού Κυβερνήτη, το Κυβερνείο, και αυτό για λόγους εντυπωσιασμού του ντόπιου πληθυσμού. Στη συνέχεια κτίζουν με όσα γίνεται πιο επιβλητικό τρόπο μια αγγλική εκκλησία, συνήθως σε γοτθική τεχνοτροπία. [...]

(Σελ. 257, Magda Ohnefölsch-Richter)

Φάρμα των Λεπρών

Ο δραγομάνος Κορνέσιος δώρισε στους λεπρούς μία έκταση γης που βρίσκεται δυο με τρία μίλια έξω από την παλιά πόλη. Εκεί κτίστηκε και το πρώτο Λεπροκομείο το 1800.

Τόν καιρό τής Τουρκοκρατίας οί λεπροί έμειναν σε παραπήγματα μακριά από την πόλη. Όλη την ημέρα τριγύριζαν σαν φαντάσματα έξω από τις πύλες του τείχους, χωρίς να τους επιτρέπεται η είσοδος στην πόλη.

(Σελ. 108, Αγνή Μιχαηλίδη)

Ο Ηγούμενος του Μοναστηριού του Κύκκου ευλογεί την πρώτη χριστιανική εκκλησία στο Μετόχι του Κύκκου (1878).

Κυπριακό Μουσείο

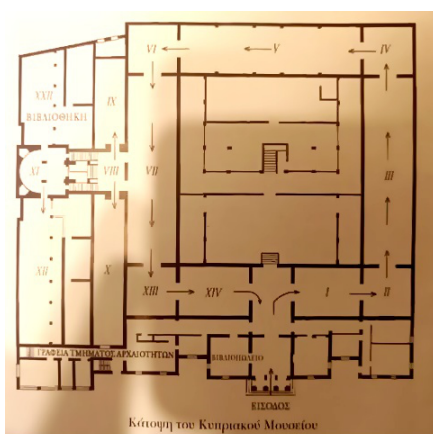
- Ιδρύθηκε το 1882.
- Οι εργασίες ανέγερσής του ξεκίνησαν το 1908 και ολοκληρώθηκαν το 1924.
- Σύμφωνα με τον Οθωμανικό Κώδικα, που βασίστηκε στον Ναπολεόντειο Κώδικα, οι αρχαιότητες που έχουν βρεθεί ή ανασκαφεί στο νησί διανέμονται σε τρία ίσα μέρη:
- 1/3 κρατά η Κυβέρνηση.
- 1/3 δίνεται στον ιδιοκτήτη της γης.
- 1/3 δίνεται σ' αυτόν που τις βρήκε ή στον ανασκαφέα.

(σελ. 270, Magda Ohnefälsch Richter)

“...Ἐπειδὴ εἶναι ἀποδεδειγμένη ἡ μεγάλη ἐπίδρασις ἣν ἐξασκοῦσι τὰ διάφορα ταῦτα καθιδρύματα ἐπὶ τῆς πνευματικῆς ἐκπαίδευσί τοῦ λαοῦ καὶ τῆς καλλιτεχνικῆς τῆς φιλοκαλίας, καὶ ἔπειδὴ ἡ νῆσος εἶναι ἰδιαιτέρως πλουσία εἰς ἀρχαιότητας διὰ τὰς ὁποίας οἱ κάτοικοι εἶναι λίαν ὑπερήφανοι, καὶ ἔπειδὴ ἡ σπουδὴ τῶν ἀρχαιοτήτων τούτων ὀδηγεῖ στὴν ὀρθὴ κατανόησιν τῆς ἀρχαίας ἱστορίας τῆς Νήσου, καὶ τῶν φυλῶν οἵτινες κατοίκησαν ἐν αὐτῇ καὶ ἔπειδὴ ἡ ἴδρυσις Μουσείου θὰ ἦτο μέσον προσελεύσεως τῶν σοφῶν καὶ ξένων ἐξ ἄλλων χωρῶν καὶ θὰ παρεῖχε εἰς αὐτοὺς εὐκολίαν πρὸς μελέτην τῶν ἀρχαιοτήτων τῆς νήσου, καὶ ἔπειδὴ εἶναι γενικὴ ἡ ἐπιθυμία τοῦ πληθυσμοῦ ὅπως προφυλαχθῶσι τὰ προγονικὰ κειμήλια, διὰ τοῦτο παρακαλοῦμεν τὴν Ὑμετέραν Ἐξοχότητα ὅπως συνεισφέρῃ μικρὸν ἐτήσιον ποσὸν ἐπὶ τοῦ προϋπολογισμοῦ τῆς νήσου, καὶ διὰ παντὸς μέσου βοηθήσῃ τὴν οἰκονομικὴν ὑπόστασιν ἐνὸς Μουσείου ἐν τῇ Νήσῳ...”

(15 Ιουνίου 1882, αίτηση του Αρχιεπισκόπου Σωφρόνιου, του Κάδη και του Μουφτή προς τον τότε Αρμοστή Sir R. Biddulph)

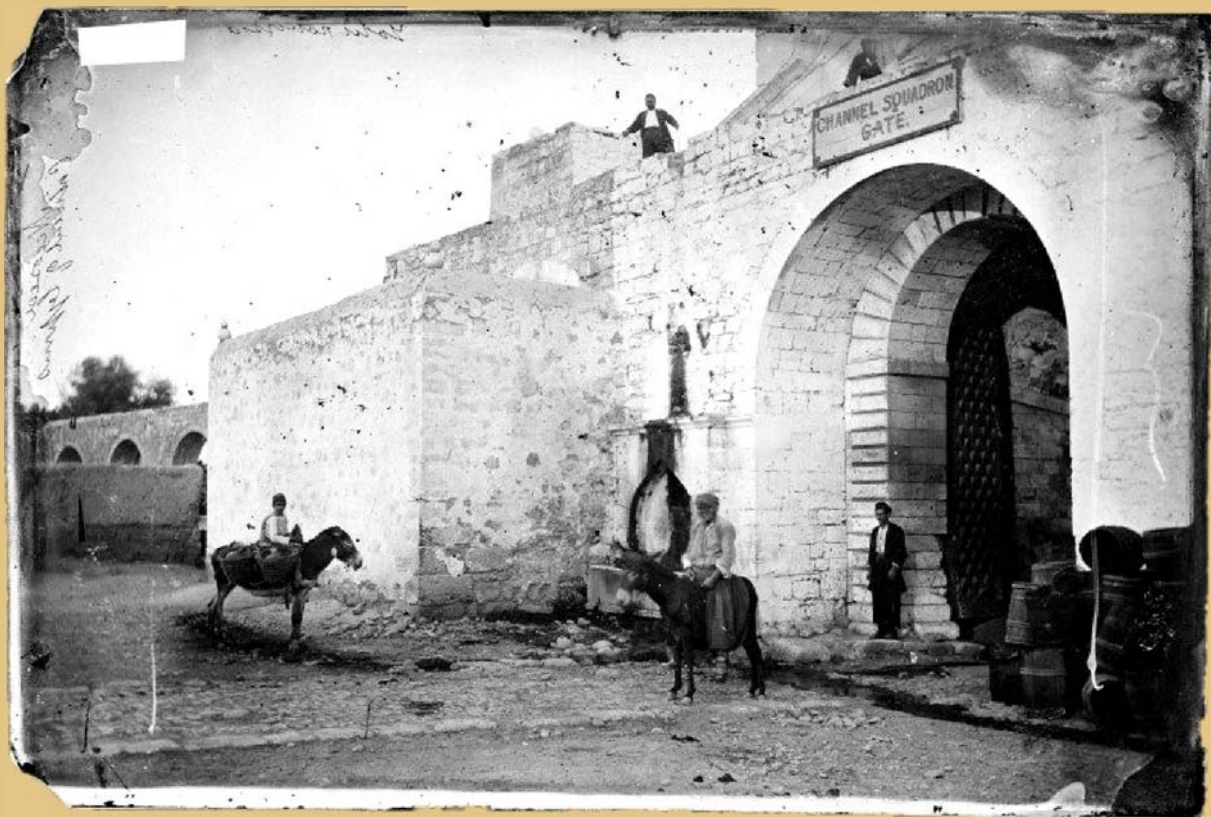

“Τὴν ἴδια κακοδαιμονία που μαστίζει τις ανασκαφές, συναντούμε και στις συλλογές του Κυπριακού Μουσείου. Ἐτσι κατά τη διάρκεια της νύκτας του μπαϊραμιού των Τούρκων, τα δεξιά χέρια μεγάλων αγαλμάτων του Κυπριακού Μουσείου καταστράφηκαν ἀπὸ φανατικούς Τούρκους, που παρίσταναν τους αστυνόμους της βάρδιας του κυβερνητικοῦ κτηρίου, ἔξω ἀπὸ τὴν πόλη, ὅπου τα ἀγάλματα εἶχαν εκτεθεῖ προσωρινὰ σε ανοικτοὺς διαδρόμους.”

(σελ. 272, Magda Ohnefälsch-Richter)

Οι πύλες της Λευκωσίας

Πύλη Αμμοχώστου

Channel Squadron Gate

“Στὰ νοτιοανατολικά εἶναι ἡ Πύλη τῆς Ἀμμοχώστου, ἡ ψηλότερη καὶ ἡ ὠραιότερη.”

(Σελ.16, Ἀγοὴ Μιχαηλίδου)

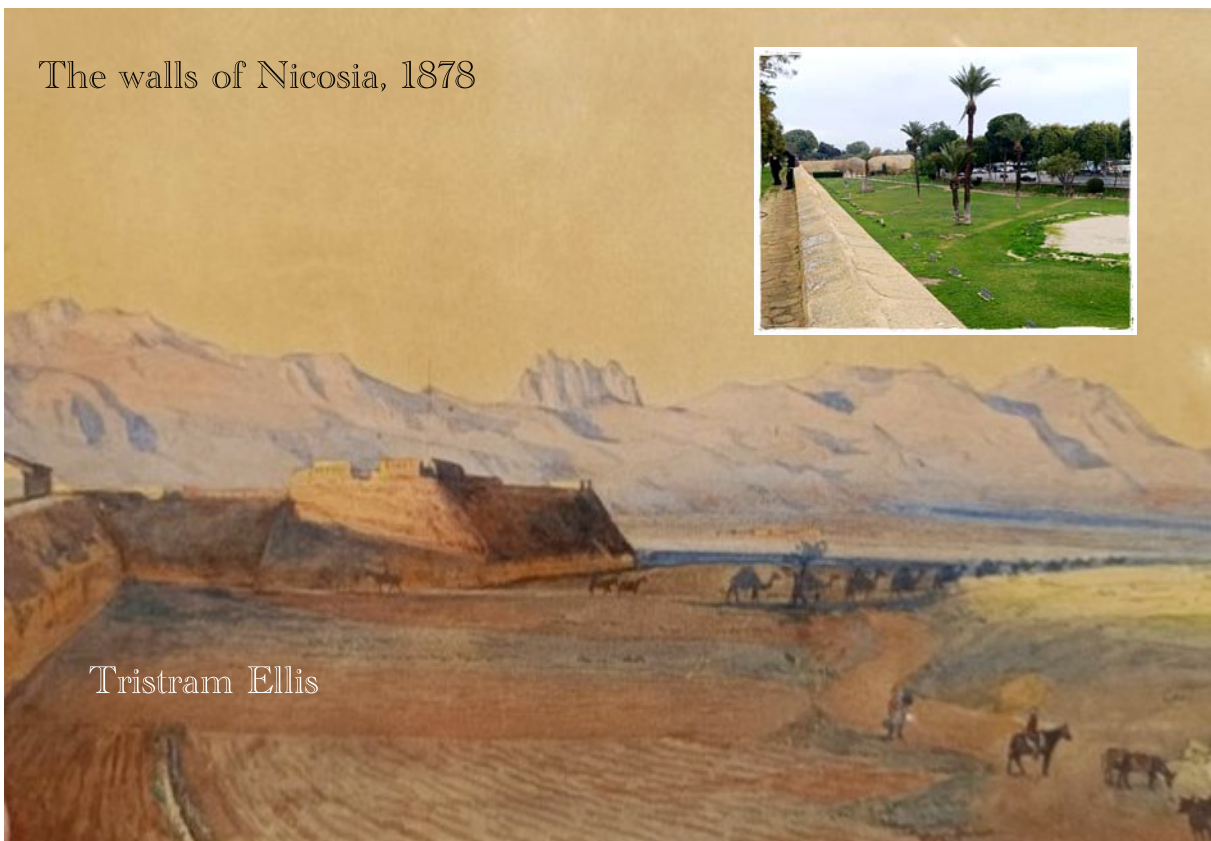
“... στολισμένη μὲ τὰ μαρμάρινα φράγγικα οἰκόσημα πολλῶν βασιλικῶν οἰκῶν, ὅπως μὲ τὸν πέτρινο τούρκικο κiousλέ.”

(σελ. 16, Ἀγοὴ Μιχαηλίδου)

Costas & Rita Severis Collection

The walls of Nicosia, 1878

Tristram Ellis

Η Πύλη Πάφου

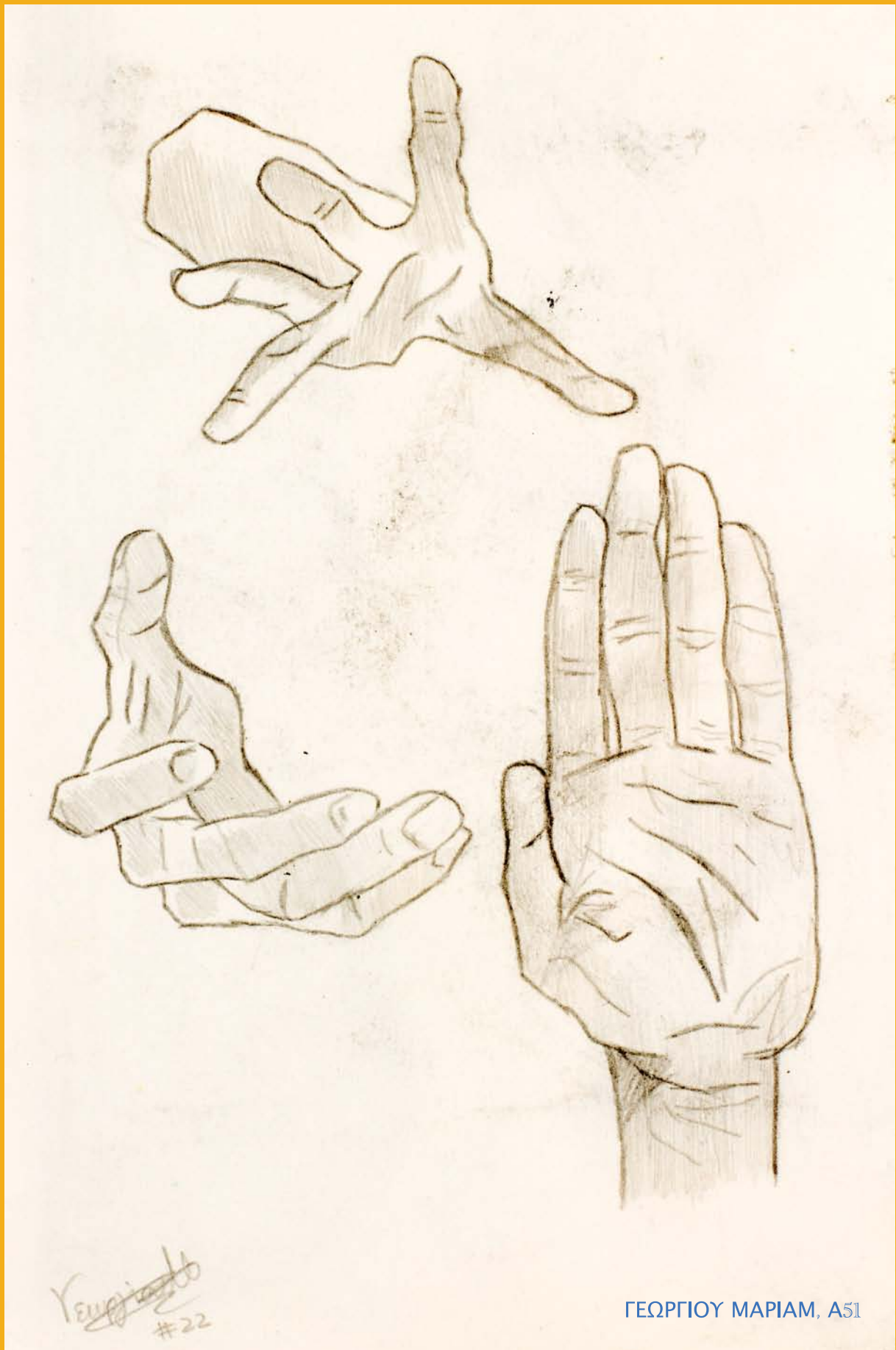
Αστυνομικός Σταθμός Πύλης Πάφου

Πύλη Κερύνειας

Σήμερα γνωστή ως Girne Kapısı, λειτουργεί ως τουριστικό γραφείο του ψευδοκράτους.

Γεωργίου
#22

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΜΑΡΙΑΜ, Α51

Εξερευνώντας την παλιά Λευκωσία

Άγιος Αντώνιος

Κτίστηκε γύρω στο 1700.

Την διακόσμηση του ναού πλήρωσε ο δραγομάνος Κορνέσιος Χατζηγεωργιάκης. Η οικογένεια του δραγομάνου εκκλησιαζόταν συχνά στον Άγιο Αντώνιο. Στην εκκλησία αυτή βρίσκεται η εικόνα της Αγίας Θέκλας.

"Τὴν ἡμέρα τῆς γιορτῆς τοῦ Ἁγίου λειτουργοῦσε ὁ Ἀρχιεπίσκοπος καὶ ἐορτάζων ἦταν πάντα ὁ Δραγομάνος. Μετὰ τὴ λειτουργία ὁ Ἀρχιεπίσκοπος ἔκανε ἐπίσκεψη στὸ σπίτι τοῦ Δραγομάνου, φορώντας ἀκόμα τὴν ἀρχιερατικὴ του στολή. Καὶ αὐτὸ συνεχίστηκε ὡς τὸ 1900. Οἱ ἀπόγονοι τοῦ Δραγομάνου, συνεχίζοντας τὴν οἰκογενειακὴ παράδοση, τελοῦν κάθε χρόνο τὴ γιορτῆ. Στέλλουν ἀπὸ τὴν παραμονὴ τῆς γιορτῆς στὴν ἐκκλησία, εἰδικὰ γι' αὐτὴ τὴν ἡμέρα, τὴν ἐπίχρυση μερρέχα τοῦ κονακιοῦ μὲ ἐκλεκτὸ ἀνθόνερο τῆς Λαπήθου καὶ μιὰ σανιὰ κόλλυβα, ὅπως συνηθίζοταν στὰ παλιὰ χρόνια. Μὲ τὴ μερρέχα ὁ ἱερέας ραίνει τὸ ἐκκλησίασμα τοῦ ναοῦ καὶ μνημονεύει μὲ τὰ κόλλυβα τὸν Χατζηγεωργιάζη καὶ τὴν ἀρχόντισσα Μαρουδιὰ." (Σελ. 187. *Αγνή Μιχαηλίδη*)

"Κάθε χρόνο στις 23 Σεπτεμβρίου, παραμονὴ τῆς γιορτῆς τῆς Αγίας Θέκλας, γίνεται ἕνα μέρος τοῦ ἑσπερινοῦ στὴν ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Ἀντωνίου. Οἱ ἱερεῖς μὲ τὴν εἰκόνα τῆς μεγαλομάρτυρος καὶ ἰσαποστόλου Θέκλας, τὰ παιδιὰ μὲ τὰ ἐξαπτέρυγα, οἱ ψαλτάδες καὶ τὸ ἐκκλησίασμα ἐγκαταλείπουν τὴν ἐκκλησία κι ἀρχίζουν μιὰ πορεία πρὸς τὰ τεῖχη. Ἡ λιτανεὶα κατεβαίνει στὴν τάφρο κάτω ἀπὸ τὸν προμαχῶνα Ντ' Ἀβίλα, στὸ σημεῖο ὅπου ἡ παράδοση τοποθετεῖ τὴν γκρεμισμένη ἐκκλησία. Ἐκεῖ, ἕνα μέτρο πάνω ἀπὸ τὴν τάφρο, σ' ἕνα κούφωμα πὸ ὑπάρχει στὸ τεῖχος, τοποθετοῦν τὴν ἱερὴ εἰκόνα, καὶ οἱ ἱερεῖς τελειώνουν τὸν ἑσπερινό." (Σελ. 186, *Αγνή Μιχαηλίδη*)

Οδός Ιπποκράτους

Στον δρόμο αυτό έμενε ο γνωστός ιατρός Δέρβης και αργότερα ο γιος του, Θεμιστοκλής Δέρβης, δήμαρχος της Λευκωσίας. Εξαιτίας της προσφοράς τους στην ιατρική, ο δρόμος ονομάστηκε Οδός Ιπποκράτους. Κατά τη διάρκεια του Αγώνα της ΕΟΚΑ, λόγω της άρνησης των κατοίκων της οδού Ιπποκράτους να παραδώσουν κάποιον αγωνιστή στους Άγγλους, ο Άγγλος διοικητής τούς ανάγκασε να εγκαταλείψουν τα σπίτια/μαγαζιά τους. Έτσι ο δρόμος παρέμεινε κλειστός για αρκετό καιρό.

Άγιος Ιάκωβος

Κτίστηκε μεταξύ του 15^{ου}-16^{ου} αιώνα.
Προικίστηκε από τον Χατζηγεωργάκη
Κορνέσιο.

Είχε το πρώτο εκθετοτροφείο, όπου οι
ανύπαντρες μητέρες άφηναν τα βρέφη τους.

*"Στη Λευκωσία μου διηγήθηκαν μια
εκπληκτική ιστορία, που αφορά ένα
παμπάλαιο κυπαρίσσι που μεγαλώνει σ' ένα
κήπο της ενορίας της εκκλησίας του Αγίου
Ιακώβου και που φαίνεται ότι είναι το
αρχαιότερο του νησιού. Το κυπαρίσσι
φρουρεί ένα μεγάλο φίδι, που κρύβεται κατά
τη διάρκεια της μέρας και παρουσιάζεται
μόνο τη νύκτα. Οι προσπάθειές μου να δω το
φίδι με τα ίδια μου τα μάτια, δε στέφθηκαν
με επιτυχία, αλλά οι κάτοικοι των γύρω
σπιτιών, Έλληνες άντρες, γυναίκες, και
παιδιά, ορκίζονται ότι το φίδι υπάρχει εδώ
και πολλά χρόνια."*

(Σελ. 225, Magda Ohnefalsch-Richter)

Παναγία Χρυσалиνιώτισσα

Μία από τις παλαιότερες εκκλησίες εντός των τειχών, κτίστηκε το 1450 από την
Ελένη Παλαιολογίνα. Ο πρόναος κτίστηκε το 1910.

Παγκύπριου Τυμνάσιου

"Σημαντικὸς σταθμὸς στὴν πνευματικὴ ἀνάπτυξη τοῦ τόπου ἦταν ἡ ἴδρυση, τὸ 1893, τοῦ πρώτου Γυμνασίου στὸ νησί, τοῦ γνωστοῦ Παγκυπρίου Γυμνασίου. [...] Τὸ παλιὸ κτήριο μὲ ὠρισμένες προσθήκες κι ἐπεκτάσεις κάλυψε γιὰ χρόνια τὶς ἀνάγκες τοῦ γυμνασίου ὡς τὸ 1920, ποὺ καταστράφηκε ἀπὸ πυρκαϊά. [...] Τὸ σχολεῖο αὐτὸ ὑπῆρξε τὸ καμάρι ὄλων τῶν πολιτῶν καὶ ὄλοι συνέδραμαν μὲ προθυμία γιὰ τὴν κάλυψη τῶν ἀναγκῶν του. [...]

Τὸ πρώτο Παγκύπριο Γυμνάσιο ἔχει τὸ προβάδισμα πάντα, γιατί γιὰ δεκαετίες ὑπῆρξε καὶ ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι **ἐθνικὴ καὶ ἐκπαιδευτικὴ ἐστία μὲ λαμπρὴ παράδοση καὶ δημιουργία**. Ἀπὸ τὶς πρώτες τάξεις τοῦ νεοϊδρυθέντος τότε σχολείου ξεκίνησαν 15 μαθητὲς ἐθελοντὲς νὰ ὑπηρετήσουν τὴ Μητέρα Πατρίδα. Καὶ στὴ συνέχεια πολλὰ παιδιά τοῦ Γυμνασίου ἔδωσαν τὴ ζωὴ τους στοὺς ἐθνικοὺς ἀγῶνες καὶ στὸν ἀγῶνα τῆς ΕΟΚΑ."

(σελ. 120-121, *Αγνὴ Μιχαηλίδη*)

"Ἡ αὐστηρότης καὶ πειθαρχία τοῦ Γυμνασίου ἦταν πολὺ μεγάλη κι οἱ μαθητὲς, μὲ πολὺ λίγες ἐξαιρέσεις ὑπάκουαν τυφλά. Ἡ στρατιωτικὴ αὐτὴ πειθαρχία συνεχίστηκε ὡς τὶς πρώτες δεκαετίες τοῦ αἰῶνα μας. Στὸς μαθητὲς δὲν ἐπιτρεπόταν νὰ παρακολουθήσουν θεάματα ἢ ἄλλες ἐκδηλώσεις, χωρὶς τὴν εἰδικὴ συγκατάθεση τοῦ Γυμνασιαρχείου. Κι αὐτὸ ἀκόμα τὸ ποδήλατο ἀπαγορευόταν. [...] Ἡ συνεχὴς παρουσία στοὺς δρόμους τοῦ παιδονόμου Περατῆτη δὲν ἄφηνε περιθώρια ἀνυπακοῆς. **Νόμιζε κανεὶς πὼς ἦσαν μαθητὲς στρατιωτικῆς σχολῆς παρὰ γυμνασίου.**"

(Σελ. 123, *Αγνὴ Μιχαηλίδη*)

"Ἀπὸ τὶς πρώτες δεκαετίες τοῦ 1900 δημιουργήθηκε παράδοση οἱ τελειόφοιτοι τοῦ Παγκυπρίου Γυμνασίου μασκαρεμένοι νὰ γυρίζουν τοὺς δρόμους τὸ βράδυ καὶ νὰ ἐπισκέπτονται σπίτια καθηγητῶν καὶ συγγενῶν."

(Σελ. 148, *Αγνὴ Μιχαηλίδη*)

Παναγία Φανερωμένη

Κτίστηκε το 1872. Είναι η νεότερη από τις εκκλησίες εντός των τειχών.

"Το μικρό καμπαναριό της κτύπησε για πρώτη φορά, το 1857, ένα καμπανάκι ύστερα από σχετική άδεια του Τούρκου διοικητή. Μια Κυριακή πρωί, ξαφνιασμένοι όλοι οι χριστιανοί, άκουσαν το κτύπημα της καμπάνας ύστερα από απαγόρευση 300 τόσων χρόνων."
(Σελ. 195, Αγνή Μιχαηλίδη)

Μία συνήθεια που διατηρήθηκε έως και τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο είναι οι μεγάλες καμπάνες της Φανερωμένης να κτυπούν καθημερινά στις 7.30 και 12.30. Γι' αυτό έμεινε η φράση *"Το κορδίσμα με την καμπάνα της Φανερωμένης"*, ως πιστοποίηση της ακρίβειας της ώρας ενός ρολογιού.

Οδός Λήδρα

"Το απόγευμα ή κίνηση στον Μακρύδρομο λιγόστευε και μετά τη δύση του ήλιου σχεδόν σταματούσε. Τότε οι γύρω κάτοικοι έβγαζαν τις καρέκλες τους στον δρόμο κι έπαιρναν τον αέρα τους."
(Σελ. 30, Αγνή Μιχαηλίδη)

Λήδρας ή Μακρύδρομος

Άγιος Κασσιανός

Οικοδομήθηκε το 1854. Στην αυλή της εκκλησίας τα παιδιά έκαιγαν τον "Ιούδα" τη Δευτέρα του Πάσχα.

"Ο Ιούδας, ένα ομοίωμα ανθρώπινων διαστάσεων, ντυμένο με εύφλεκτα ρούχα και κάποτε παραγεμισμένο στο εσωτερικό με πυροτεχνήματα, "θανατώνεται" με διάφορους τρόπους από ένα ζέφρενο πλήθος ατόμων και μετά τοποθετείται στην πυρά. Πολλές φορές κρεμείται από μια αγχώνη,

ενώ ένα παλληκάρι, ντυμένο με την τοπική ενδυμασία που μοιάζει με γυναικεία φούστα, πυροβολεί αναρίθμητες φορές, μέχρι να εκραγεί το ομοίωμα που είναι γεμάτο πυροτεχνήματα. Τέλος, αφού μαζέψουν τα κατασχισμένα κομμάτια της κούκλας, τα τοποθετούν στην πυρά. [...] Πολύ συχνά σατιρίζονται οι ξένοι και ο Ιούδας χρησιμοποιείται σαν καρικατούρα. Στα πρώτα χρόνια της αγγλικής κατοχής, συνήθιζαν να ντύνουν τον Ιούδα σαν ένα σύγχρονο Άγγλο, με ημίψηλο και μπαστούνι, αγαπητό θέμα καρικατούρας για τους Κυπρίους." (Σελ.79, Magda Ohnefalsch-Richter)

"Η εκκλησία αυτή, μαζί με τις εκκλησίες του Άγιου Ιακώβου, του Άγιου Γεωργίου και του Άγιου Λουκά, στέκονταν περήφανα για χρόνια πολλά σαν πνευματικά σύνορα ανάμεσα στους Χριστιανούς και Οθωμανούς. Όταν τα τελευταία χρόνια οι Τούρκοι έκαψαν και πάτησαν τις τρεις εκκλησίες, ο Άγιος Κασσιανός άπομεινε μόνος να προστατεύει τους ανθρώπους και την περιοχή." (Σελ.192, Αγνή Μιχαηλίδη)

Οδός Βικτωρίας

Σήμερα: Salahi Sevket Sokak
Φραγκομαχαλάς -
Αρμενομαχαλάς

